

UHASSELT

KU LEUVEN

Maastricht University

KNOWLEDGE IN ACTION

Faculteit Rechten

master in de rechten

Masterthesis

Het voorstel voor een nieuw straffoemeteringsregime bij samenloop van misdrijven: een rekensprong voorwaarts?

Maike Jans

Scriptie ingediend tot het behalen van de graad van master in de rechten, afstudeerrichting rechten

PROMOTOR :

Prof. dr. Frank VERBRUGGEN

De transnationale Universiteit Limburg is een uniek samenwerkingsverband van twee universiteiten in twee landen: de Universiteit Hasselt en Maastricht University.

UHASSELT

KNOWLEDGE IN ACTION

www.uhasselt.be
Universiteit Hasselt
Campus Hasselt:
Martelarenlaan 42 | 3500 Hasselt
Campus Diepenbeek:
Agoralaan Gebouw D | 3590 Diepenbeek

2022
2023

UHASSELT

KNOWLEDGE IN ACTION

KU LEUVEN

Maastricht University

Faculteit Rechten

master in de rechten

Masterthesis

Het voorstel voor een nieuw straffoemeteringsregime bij samenloop van misdrijven: een rekensprong voorwaarts?

Maaike Jans

Scriptie ingediend tot het behalen van de graad van master in de rechten, afstudeerrichting rechten

PROMOTOR :

Prof. dr. Frank VERBRUGGEN

SAMENVATTING

Wanneer één dader meerdere misdrijven pleegt, kunnen deze misdrijven met elkaar in samenloop komen. Sedert de inwerkingtreding van het Strafwetboek in 1867 onderscheidt ons strafrecht traditioneel drie samenloopvormen: eendaadse samenloop, meerdaadse samenloop en het voortgezet of collectief misdrijf. De samenloopregels hebben in ons recht een begrenzfunctie: elke samenloopvorm wordt gekenmerkt door absorptie dan wel cumul, alsook wettelijke plafonds die moeten voorkomen dat de bestraffing disproportioneel hoog zou oplopen.

Vanuit de rechtspraak en rechtsleer weerklinkt echter steeds luider de roep om hervormingen. Het straffenarsenaal is in ruim 150 jaar tijd stevig uitgebreid en hoe meer verschillende straffen, hoe moeilijker de rekensom betreffende de straftoemeting. Voornamelijk inzake meerdaadse samenloop heeft deze uitbreiding geleid tot té complexe begrenzfregels. Ook de rechtspraak ondervindt hinder en heeft in haar zoektocht naar een eenvoudige straftoemeting de toevlucht genomen tot het systematisch aan de kant schuiven van de meerdaadse samenloopregels ten voordele van artikel 65 Sw. De ironie wil nu dat ook artikel 65 Sw. steeds vaker voor problemen zorgt aangezien de klassieke criteria ter vergelijking van de strafwaarte meer en meer onder druk komen te staan.

De strafwetgever gaf gehoor aan deze roep en trachtte reeds meermaals om het Strafwetboek te hervormen. Tot op heden is dat nog niet gelukt, maar werden wel vele wetsvoorstellen en -ontwerpen opgesteld. Deze masterthesis focust op deze hervorming en is opgebouwd rond de centrale onderzoeksvraag: *"In welke mate komt de toekomstige strafrechtelijke samenloopregeling in het Wetsvoorstel tot instelling van een nieuw Strafwetboek, in het licht van de gewijzigde strafcontext, tegemoet aan de lacunes die de huidige regeling kenmerken?"*

Het onderzoek maakt eerst een grondige analyse van het huidige samenloopregime. Het onderzoekt hoe artikel 58 t.e.m. 65 Sw. in 1867 tot stand kwamen en doorheen de tijd evolueerden; daarnaast wordt onderzocht welke lacunes ze vertonen. Vervolgens wordt de aandacht op het Wetsvoorstel en de hervormde samenloopregels gericht. De voorgestelde samenloopregeling wordt geëvalueerd aan de hand van twee criteria: proportionaliteit en effectiviteit. In het bijzonder gaat deze masterscriptie na of deze regeling, met de nieuwe strafdoelstellingen in het achterhoofd, terug meer proportionaliteit in de bestraffing van samenlopende misdrijven kan bewerkstelligen. De focus van de hervorming ligt namelijk op het feit dat de gevangenisstraf het *ultimum remedium* moet zijn. Daarnaast wordt geanalyseerd of de voorgestelde regels terug meer eenvoud in de straftoemeting brengen en zo door de rechtspraak op een effectieve manier kunnen worden aangewend. Tot slot wordt op rechtsvergelijkende wijze de strafrechtelijke samenloopregeling in Frankrijk uiteengezet om eventuele gelijkenissen en verschillen in kaart te brengen. Bij de Belgische onafhankelijkheid in 1830 bleef de Franse *Code pénal* uit 1810 van kracht, in afwachting van eigen nationale wetgeving. Deze verdere toepassing had tot gevolg dat zowel de Belgische wetgeving, alsook de rechtspraak en rechtsleer in ons land in zeer sterke mate op het Franse recht zijn georiënteerd.

DANKWOORD

Deze masterscriptie vormt het sluitstuk van mijn rechtenopleiding aan de Universiteit Hasselt en betekent meteen ook het einde van mijn tijd achter de schoolbanken. De voorbije maanden waren een periode van onderzoek, schrijven en herschrijven. Het resultaat is een masterscriptie waar ik trots op ben en waarvoor ik graag enkele personen wil bedanken. Voor hun hulp, hun kostbare tijd en hun interessante inzichten.

In eerste instantie zou ik graag prof. dr. Frank VERBRUGGEN willen bedanken voor het aanreiken van dit interessante onderwerp waarmee ik in alle vrijheid aan de slag ben kunnen gaan.

Daarnaast wil ik in het bijzonder mijn thesisbegeleider, dhr. Pieter VAN ROOIJ, bedanken. Steeds weer kon ik rekenen op zijn waardevolle feedback, geruststellende woorden en nieuwe inzichten om verder mee aan de slag te gaan. Zijn aandeel in het uitwerken en voltooien van deze masterscriptie is onmiskenbaar, en ik wil hem dan ook graag bedanken voor onze aangename samenwerking.

Mijn zus Maud, broer Roel, grootouders Leon en Christianne, alsook vrienden en studiegenoten verdienen tevens een vermelding in dit dankwoord. Samen hebben ze me jarenlang door dik en dun gesteund. Wanneer de nood hoog was, stonden ze steeds klaar met een luisterend oor, een schouder om op uit te huilen en met bemoedigende woorden om me telkens weer op pad te sturen.

Tot slot wil ik een persoonlijke boodschap richten aan mijn ouders, Herman en Vera. Deze masterscriptie is net zozeer jullie verwezenlijking als die van mij. Niets was mogelijk zonder jullie onvoorwaardelijke steun en liefde. Jullie hebben mij alle mogelijke kansen gegeven en ik kan enkel hopen dat jullie trots zijn op hetgeen ik reeds heb verwezenlijkt.

Maaike Jans

Genk, 15 mei 2023

INHOUDSOPGAVE

SAMENVATTING	I
DANKWOORD	III
LIJST MET AFKORTINGEN	VII
LIJST MET BIJLAGEN	IX
1 – INLEIDING	1
1.1. Onderwerp van het onderzoek	1
1.2. Probleemstelling	2
1.3. Relevantie	4
1.4. Onderzoeksvragen en methodologie	4
1.5. Afbakening en toepassingsgebied	7
2 – HUIDIGE STRAFRECHTELIJKE SAMENLOOPREGELING	9
2.1. Strafrechtelijke samenloop anno 1867	9
2.1.1. Het schuldbegrip centraal	9
2.1.2. Geen samenloopregels in de Franse Code pénal	10
2.2. Samenloop in het huidige Strafwetboek	13
2.2.1. Eendaadse samenloop: artikel 65, eerste lid Sw.	13
2.2.1.1. Definitie	13
2.2.1.2. Straftoemeting: de zwaarste straf	14
2.2.2. Voortgezet of collectief misdrijf: artikel 65, tweede lid Sw.	16
2.2.2.1. Definitie	16
2.2.2.2. Straftoemeting: artikel 65 Sw. als grondslag?	17
2.2.2.3. Cassatiearrest 1 maart 1994	19
2.2.2.4. Laattijdig vastgesteld eenheid van opzet	20
2.2.3. Meerdadse samenloop: artikel 58 t.e.m. 62 Sw.	23
2.2.3.1. Definitie	23
2.2.3.2. Straftoemeting: gedifferentieerd systeem	24
2.3. De ziektesymptomen van het huidige samenloopregime	34
2.3.1. Een veranderende bestraffingscontext	34
2.3.1.1. Nieuwe straffen en maatregelen: alternatief, bijkomend of ter beveiliging	35
2.3.1.2. Verhoging van correctionele gevangenisstraffen	39
2.3.1.3. Klassiek vergelijkingssysteem voor strafzwaarte onder druk	41
2.3.1.4. Beveiligingsperiode ingevoerd	46
2.3.2. De meerdadse samenloopregels uitgehold	47
2.3.2.1. Eenheid van opzet	47
2.3.2.2. Evolutie: ruime toepassing in rechtspraak	48
2.3.2.3. Gevolgen van eenheid van opzet	50
2.4. Tussenbesluit	54
3 – TOEKOMSTIGE STRAFRECHTELIJKE SAMENLOOPREGELING	57
3.1. Naar een nieuw Strafwetboek	57
3.1.1. Historiek: van Commissie naar Commissie	58
3.1.1.1. Commissie o.l.v. professoren CHÂTEL en D’HAENENS (1976-1979)	58
3.1.1.2. Voorontwerp Commissaris LEGROS (1985)	59
3.1.1.3. Hervormingscommissie o.l.v. VANDERMEERSCH en ROZIE (2015)	61
3.1.1.4. Commissie o.l.v. VANDERMEERSCH, ROZIE en DE HERDT (2020)	62
3.1.2. Drie bouwstenen: accuraat, coherent en eenvoudig	62
3.2. Een nieuwe straffenschaal zonder politiestraffen	66
3.2.1. Tweedeling van misdrijven	66
3.2.2. Acht strafniveaus	67
3.2.2.1. Hoofdstraffen van toepassing op natuurlijke personen	67

3.2.2.2. Bijkomende straffen van toepassing op natuurlijke personen	69
3.2.2.3. Op rechtspersonen toepasselijke hoofd- en bijkomende straffen	69
3.3. Een nieuw straftoemettingsregime voor samenloop van misdrijven	70
3.3.1. Artikel 64 Wetsvoorstel: eendaadse samenloop	70
3.3.2. Artikel 65 Wetsvoorstel: meerdaadse samenloop	71
3.3.3. Het toekomstig samenloopregime: proportioneel en effectief?	75
3.4. Tussenbesluit	78
4 – STRAFRECHTELIJKE SAMENLOOPREGELING IN FRANKRIJK	81
4.1. Historiek en doelstelling	81
4.2. Concours d’infractions	82
4.2.1. Concours d’infractions idéal	82
4.2.2. L’infraction continuée et le délit collectif par unité de but	84
4.2.3. Concours d’infractions réel	85
4.3. Perceptie in de Franse rechtspraak en rechtsleer	89
4.4. Tussenbesluit	90
EINDBESLUIT	91
BIBLIOGRAFIE	95
Wetgeving	95
Europees	95
België	95
Frankrijk	97
Rechtspraak	97
Europees	97
België	97
Frankrijk	99
Rechtsleer	100
België	100
Frankrijk	105
BIJLAGEN	107
Bijlage 1	107
Bijlage 2	109
Bijlage 3	111

LIJST MET AFKORTINGEN

CIC	Code d'instruction criminelle (Frankrijk)
Commissie	Commissie voor de herziening van het Strafwetboek o.l.v. CHÂTEL en D'HAENENS (1979)
Commissie Holsters	Commissie Strafuitvoeringsrechtbanken, Externe Rechtspositie van gedetineerden en Straftoemeting (2003)
CP	Code pénal (Frankrijk)
EHRM	Europees Hof voor de Rechten van de Mens
Hervormingscommissie	Commissie tot hervorming van het strafrecht en van het strafprocesrecht (2015)
Potpourri II-wet	Wet 5 februari 2016 tot wijziging van het strafrecht en de strafvordering en houdende diverse bepalingen inzake justitie
Sw.	Strafwetboek
Sv.	Wetboek van Strafvordering
Wetsvoorstel	Wetsvoorstel tot instelling van een nieuw Strafwetboek (boek 1 en 2) (ingediend door mevrouw Özlem Özen c.s.), <i>Parl.St.</i> Kamer 2019-20, nr. 1011/001.

LIJST MET BIJLAGEN

- Bijlage 1 Schematisch overzicht van de huidige wetsbepalingen inzake strafrechtelijke samenloop
- Bijlage 2 Schematisch overzicht van strafniveaus (inzake natuurlijke personen)
- Bijlage 3 Schematisch overzicht van strafniveaus (inzake rechtspersonen)

1 – INLEIDING

1.1. Onderwerp van het onderzoek

1. Wie de laatste jaren de wereldmedia enigszins heeft gevolgd is vast bekend met de voormalige sportarts van de Amerikaanse turnfederatie, Larry Nassar. Achttien jaar lang begeleidde hij turnsters, waaronder Olympisch kampioene Simone Biles. Nassar werd in 2016, na meer dan honderden aanklachten van seksueel misbruik, dé spilfiguur in een van de grootste misbruikschandalen binnen de Amerikaanse (turn)sport. In december 2017 werd hij veroordeeld voor o.a. het bezit van kinderporno. Het verdict: 60 jaar gevangenisstraf.¹ Nog geen twee maanden later werd Nassar opnieuw veroordeeld, ditmaal voor seksueel misbruik nadat hij schuldig pleitte voor zeven aanklachten van verkrachting van minderjarigen. Deze veroordeling leverde hem een gevangenisstraf op van minimaal 40 en maximaal 175 jaar.² Op 5 februari 2018 volgde een derde veroordeling: 40 tot 125 jaar gevangenisstraf, opnieuw voor verkrachtingsaanklachten.³

Op bevel van de federale rechter diende alle statelijke gevangenisstraffen opeenvolgend te worden uitgevoerd. Wie snel even rekent, komt al gauw tot de conclusie dat Nassar *de facto* een levenslange gevangenisstraf *without parole* moet uitzitten.⁴

2. 60 jaar, 125 jaar, en 175 jaar gevangenisstraf. Allemaal voorbeelden van uitzonderlijk hoge straffen die we in ons Belgisch strafrecht nagenoeg niet aantreffen. Dit hebben we te danken aan onze regels van straftoemeting, in het bijzonder die van 'samenloop', die zorgen voor een begrenzing van de straf.⁵ Bij samenloop van misdrijven is er sprake van één dader die middels één of meerdere gedragingen minstens twee misdrijven pleegt, op hetzelfde moment of op verschillende tijdstippen, zonder dat hij ooit onherroepelijk werd veroordeeld voor één van deze misdrijven op het ogenblik dat hij één of meer nieuwe feiten pleegt. Het betreft dus een geval van één dader en veel feiten, die samen voor de rechter gebracht worden.⁶

3. Het huidige Strafwetboek kent verschillende vormen van samenloop. Er bestaat eendaadse samenloop, waarbij men slechts één straf (de zwaarste) krijgt opgelegd. Daarnaast kan er ook

¹ U.S. ATTORNEY'S OFFICE. WESTERN DISTRICT OF MICHIGAN, "Lawrence Nassar Sentenced To 60 Years In Federal Prison", 7 december 2017, www.justice.gov/usao-wdmi/pr/2017_1207_Nassar (laatste consultatie op 30 januari 2023).

² MICHIGAN DEPARTMENT OF ATTORNEY GENERAL, "Judge Sentences Larry Nassar to 40 to 175 Years in Prison for Sexual Assault", 24 januari 2018, www.michigan.gov/ag/initiatives/msu/recent-news/judge-sentences-larry-nassar-to-40-to-175-years-in-prison-for-sexual-assault (laatste consultatie op 30 januari 2023).

³ E. WINOWIECKI, "Larry Nassar sentenced to 40-125 years in Eaton County Circuit Court", 5 februari 2018, www.michiganradio.org/news/2018-02-05/larry-nassar-sentenced-to-40-125-years-in-eaton-county-circuit-court (laatste consultatie op 30 januari 2023).

⁴ U.S. ATTORNEY'S OFFICE. WESTERN DISTRICT OF MICHIGAN, *Lawrence Nassar Sentenced To 60 Years In Federal Prison*, 7 december 2017, www.justice.gov/usao-wdmi/pr/2017_1207_Nassar (laatste consultatie op 30 januari 2023).

⁵ F. VERBRUGGEN en R. VERSTRAETEN, *Strafrecht en strafprocesrecht voor bachelors*. Veertiende editie, Antwerpen, Intersentia, 2022, 411.

⁶ F. KUTY, *Principes généraux du droit pénal belge (tome IV: la peine)*, Brussel, Larcier, 2017, 889; F. VERBRUGGEN en R. VERSTRAETEN, *Strafrecht en strafprocesrecht voor bachelors*. Veertiende editie, Antwerpen, Intersentia, 2022, 411.

meerdaadse samenloop zijn, waarbij a.d.h.v. een gedifferentieerd systeem een straf wordt opgelegd. Ten slotte kan ook het voortgezet of collectief misdrijf worden aangenomen; een vorm van samenloop waarbij de strafrechter uitgaat van een 'eenheid van opzet'.

4. Echter, na ruim 150 jaar is het Strafwetboek uit 1867 nog geen enkele keer algemeen hervormd. Principes uit de negentiende eeuw maken van het Strafwetboek een gedateerd instrument, dat middels vele maar vaak zeer gerichte wetswijzigingen vooral ook heel complex is geworden. Er rijzen bijgevolg vragen of de daarin opgenomen huidige samenloopregeling nog wel volstaat om te kunnen beantwoorden aan de hedendaagse uitdagingen binnen het strafrecht.⁷

5. In het nieuwe Strafwetboek zullen de regels met betrekking tot het samenloopvraagstuk een opfrissing krijgen, rekening houdend met de nieuwe regeling van de strafniveaus.⁸ Dit scriptieonderzoek zal zich focussen op hervorming van de strafrechtelijke samenloopbepalingen, opgenomen in artikel 58 t.e.m. 65 Sw. Het strafrechtelijk samenloopregime behoort tot Boek I van het Strafwetboek. Boek I bundelt de meest algemene bepalingen van het Belgische strafrecht en zal haar voornaamste wijzigingen kennen op het vlak van de bestraffing en de straftoemeting van misdrijven.

6. In dit onderzoek zal op evaluerende wijze een analyse gemaakt worden van de toekomstige samenloopregeling. Het (1) laat toe om beide regimes, huidig en toekomstig, langs elkaar te plaatsen, (2) analyseert waarom de samenloopregeling toe is aan een hervorming en (3) zal evalueren hoe de samenloopregeling in het Wetsvoorstel tot instelling van een nieuw strafwetboek (hierna: het Wetsvoorstel) zich verhoudt tot de actuele problemen, o.m. de gewijzigde bestraffingslogica. Bovendien (4) zal een rechtsvergelijking gemaakt worden met de samenloopregeling in het Franse rechtstelsel.

1.2. Probleemstelling

7. Toen België in 1830 onafhankelijk werd, nam het, in afwachting van eigen nationale wetgeving, de Franse *Code Pénal* uit 1810 over.⁹ Ruim 30 jaar later, in 1867, was er eindelijk een eigen Belgisch Strafwetboek.¹⁰ Wegens het nalaten van de Franse wetgever om de strafrechtelijke samenloop grondig te regelen in haar eigen strafwetboek, had België de unieke kans om zelf een regeling op te stellen voor de bestraffing van situaties waarin verscheidene misdrijven met elkaar in samenloop kwamen. De Belgische strafwetgever koos voor een samenloopregime dat de cumul van straffen vooropstelde maar tegelijkertijd ook plaats liet voor absorptie van straffen in gevallen waarin

⁷ J. ROZIE, "Artikel 60 Sw. m.b.t. de meerdaadse samenloop van wanbedrijven strijdig met het gelijkheids- en het proportionaliteitsprincipe?", *NC* 2019, 93.

⁸ Artikel 64 en 65 Wetsvoorstel.

⁹ Code pénal 22 juli 1992, JO 1 maart 1994, www.legifrance.gouv.fr.

¹⁰ C. VAN DEN WYNGAERT, S. VANDROMME en P. TRAEST, *Strafrecht en strafprocesrecht in hoofdlijnen*, Oud-Turnhout, Gompel & Svacina, 2019, 13.

de cumulatie tot onmenselijke strafquota zou leiden. Ondanks dat er inhoudelijke evoluties merkbaar zijn, bleven de wettelijke bepalingen sindsdien grotendeels ongewijzigd.¹¹

8. Anno 2023 merken we, meer dan ooit, dat de samenloopregels dringend aan een hervorming toe zijn. Bepaalde tendensen liggen hieraan ten grondslag.

Eenzijds is de bestraffingscontext niet langer dezelfde als die bij de inwerkingtreding van het Strafwetboek. Met de Franse *Code pénal* op zak en de klassieke leer nog vers in het achterhoofd, koos de Belgische strafwetgever er in 1867 voor om de bestraffing en de vergelding voorop te stellen.¹² Die bestraffingslogica is de dag van vandaag achterhaald en ook het straffenarsenaal lijkt in de verste verte niet meer op dat van de negentiende eeuw. Dit doet vragen rijzen: past het huidige samenloopregime nog wel binnen deze veranderde strafcontext? En stroken de oorspronkelijke doelstellingen van de huidige samenloopregeling nog met de bestraffingsvisie die vandaag geldt?

Anderzijds stellen we ook vast dat de samenloopregels, en dan voornamelijk de bepalingen inzake meerdaadse samenloop, voorbijgestreefd zijn. Steeds vaker worden die regels omzeild door aanwending van artikel 65 Sw. en wordt het regime van het voortgezet of collectief misdrijf oneigenlijk toegepast. De verklaring voor dat oneigenlijk gebruik lijkt meerledig. Vooreerst zou door de rechtspraak en rechtsleer een té ruime interpretatie worden gegeven aan de notie van 'eenheid van opzet'.¹³ Ten tweede zorgt het opleggen van slechts één 'zwaarste' straf voor een eenvoudige uitweg van de complexe straftoemingsregels uit artikel 58 t.e.m. 62 Sw. Daarnaast blijkt de toepassing van het regime van het voortgezet of collectief misdrijf ook bepaalde strafprocedurele voordelen te hebben.¹⁴

9. Volgens ROZIE rammelt het huidige strafrechtelijke regime voor samenloop duidelijk langs alle kanten en laat het in verschillende gevallen plaats voor zeer uiteenlopende en zelfs onbillijke resultaten, hetgeen in de rechtspraktijk voor veel rechtsonzekerheid zorgt. Ook voor de doorsnee burger is de juridische logica ver zoek.¹⁵

10. In het kader van de vooropgestelde 'coherentie, accuraatheid en eenvoudigheid' van het nieuwe Strafwetboek is het duidelijk dat de huidige wettelijke samenloopbepalingen dringend aan herziening toe zijn.¹⁶ Met de hertekening van het straffenarsenaal, hebben daarom ook de

¹¹ J. J. HAUS, *Principes généraux du droit pénal belge (troisième édition – tome second)*, Gent, Librairie générale de ad. Hoste, 1879, 183; J. S. G. NYPELS en J. SERVAIS (ed.), *Le code pénal belge interprété, principalement au point de vue de la pratique (nouvelle édition)*, Brussel, Bruylant-Christophe & Cie, 1896, 449.

¹² J. ROZIE, "De strafdoelstellingen in het licht van de gewijzigde rechtspraak van het Hof van Cassatie", *NC* 2022, 119; Y. VAN DEN BERGE, "Het Belgische strafrecht: veel aandacht voor vrijheidsbeneming en de vrijheidsbeperking", *NC* 2019, 4; C. VAN DEN WYNGAERT, S. VANDROMME en P. TRAEST, *Strafrecht en strafprocesrecht in hoofdlijnen*, Oud-Turnhout, Gompel & Svacina, 2019, 19-20.

¹³ Zie C. VAN DEUREN, "Eén plus één is niet altijd twee. De regels van de samenloop besproken, vergeleken en empirisch onderzocht", *NC* 2012, 364-368.

¹⁴ J. ROZIE, "Artikel 60 Sw. m.b.t. de meerdaadse samenloop van wanbedrijven strijdig met het gelijkheids- en het proportionaliteitsprincipe?", *NC* 2019, 100.

¹⁵ J. ROZIE, "Artikel 60 Sw. m.b.t. de meerdaadse samenloop van wanbedrijven strijdig met het gelijkheids- en het proportionaliteitsprincipe?", *NC* 2019, 102.

¹⁶ Wetsvoorstel tot instelling van een nieuw Strafwetboek (boek 1 en 2) (ingediend door mevrouw Özlem Özen c.s.), *Parl.St.* Kamer 2019-20, nr. 1011/001, Deel II – Toelichting NL, 14-15 (hierna: Wetsvoorstel).

samenloopbepalingen een opfrissing gekregen. In afwachting van de definitieve inwerkingtreding van een nieuw Strafwetboek kan het dus geen kwaad om het vernieuwde samenloopregime te evalueren.

1.3. Relevantie

11. De redactie van het nieuw Strafwetboek is hét uitgelezen moment om de bestaande regels te herschrijven met het oog op een grotere coherentie en een betere leesbaarheid. Aangezien het gehele Belgische strafrecht gebrand is op het concept van de bestraffing, verwondert het niet dat de grootste aanpassingen zich situeren op het vlak van de bestraffing en de straftoemeting. Samenloop is onlosmakelijk verbonden met de straftoemeting, dus een kritische kijk op de regels inzake eendaadse en meerdaadse samenloop is aangewezen.

12. Het onderzoek zal in eerste instantie relevant zijn voor de Belgische wetgever bij het definitief verankeren van de nieuwe wettelijke straftoemetingsbepalingen voor samenloop. Naar eigen aanvoelen zal het regime *de lege ferenda* geen grote wijzigingen meer doormaken, doch maakt dat het opzet van dit onderzoek niet minder relevant.

13. Daarnaast zal het onderzoek waarschijnlijk nog belangrijker zijn voor de rechtspraak aangezien het na inwerkingtreding de Belgische strafrechter is die met de nieuwe samenloopbepalingen aan de slag moet.

14. Tenslotte heeft een kritische kijk naar de toekomstige samenloopregeling ook een zekere maatschappelijke relevantie. Een ruime meerderheid van veroordeelden in de Belgische gevangenissen heeft meer dan één strafbaar feit op de teller staan.¹⁷ Een eenduidig en rechtvaardig regime voor samenloop van misdrijven is vereist om het strafrecht van morgen te doen slagen.

1.4. Onderzoeksvragen en methodologie

15. De centrale onderzoeksvraag die in dit onderzoek wordt behandeld, is: *"In welke mate komt de toekomstige strafrechtelijke samenloopregeling in het Wetsvoorstel tot instelling van een nieuw Strafwetboek, in het licht van de gewijzigde strafcontext, tegemoet aan de lacunes die de huidige regeling kenmerken?"*

Om deze centrale onderzoeksvraag van een sluitende conclusie te voorzien zal het onderzoek zich opsplitsen in meerdere subonderzoeksvragen.

De eerste subonderzoeksvraag luidt: *"Wat is het actuele regime inzake samenloop en waarom dringt een hervorming zich op?"*.

¹⁷ E. MAES, A. JONCKHEERE en O. NEDERLANDT, "Strafuitvoering in België anno 2020", *Panopticon* 2019, nr. 4, 246. Auteurs geven aan dat in 2006 bijna 65% van de veroordeelden meer dan één veroordeling uitzat. Volgens hen zijn er geen redenen om aan te nemen dat het in 2019 heel fundamenteel anders is.

Een tweede subonderzoeksvraag is: "*Hoe regelt het Wetsvoorstel voor een nieuw Strafwetboek de samenloop?*".

De derde subonderzoeksvraag heeft betrekking op de evaluatie van het nieuwe samenloopregime: "*In welke mate komt de nieuwe samenloopregeling tegemoet aan de tekortkomingen van de huidige samenloopregeling?*"

Ten slotte wordt een antwoord geformuleerd op een vierde subonderzoeksvraag: "*Hoe regelt het Franse Strafwetboek de samenloop en welke verschillen en gelijkenissen bestaan er met het Belgische systeem?*"

16. Het onderzoek is driedig. Vooreerst maakt het een doorgedreven analyse van het huidige regime inzake strafrechtelijke samenloop alsook van de toekomstige samenloopregeling in het Wetsvoorstel. Het huidige regime volstaat niet langer om in de rechtspraak, waarin de laatste jaren een toename in de bestraffingsdruk merkbaar is, een passend antwoord te bieden op allerlei samenloop situaties. Vooral de regelgeving inzake meerdaadse samenloop lijkt achterhaald en dringend aan een hervorming toe. Daarnaast vindt een evaluatie plaats van de toekomstige samenloopregeling om zo na te gaan of het Wetsvoorstel voorziet in adequate oplossingen voor de huidige problematiek. Kan de voorgestelde regeling meer effectief werken dan nu bij de huidige regeling het geval is? En zal, de nieuwe strafdoelstellingen in gedachten, de toekomstige samenloopregeling de strafdruk doen dalen en meer proportionaliteit in de bestraffing bewerkstelligen? Tot slot wordt op rechtsvergelijkende wijze de strafrechtelijke samenloopregeling in Frankrijk uiteengezet om eventuele gelijkenissen en verschillen in kaart te brengen.

17. Dit onderzoek is evaluerend van aard en heeft een beoordeling van het toekomstig regime tot doel. Om dergelijke beoordeling te kunnen maken vereist het onderzoek enkele beschrijvende hoofdstukken, al is beschrijven niet het hoofddoel van het onderzoek. Het hoofddoel is nagaan of het Wetsvoorstel voorziet in een oplossing voor de pijnpunten van de huidige samenloopregeling.

18. In deel 2 wordt de strafrechtelijke samenloopregeling *de lege lata*, zoals beschreven in artikel 58 t.e.m. 65 Sw., uiteengezet en gekaderd in de hedendaagse strafrechtelijke context. Om een zo concreet mogelijk beeld te kunnen schetsen en vervolgens te kunnen analyseren waar de huidige regeling tekortschiet, is het vereist om te kijken naar de historische samenloopbepalingen en evoluties die hebben geleid tot de huidige samenloopvormen.

19. Vervolgens wordt in deel 3 van het onderzoek nader ingegaan op het Wetsvoorstel. Een eerste hoofdstuk focust op de weg naar een nieuw Strafwetboek. De verschillende hervormingspogingen worden overlopen om de ratio achter de hervorming van de samenloopbepalingen weer te geven. Daarnaast wordt de toekomstige strafrechtelijke samenloopregeling zoals voorgesteld in het Wetsvoorstel onder de loep genomen. Op beschrijvende wijze wordt toegelicht hoe de toekomstige samenloopregeling eruit zal zien. Om deze regeling beter te kaderen wordt tevens het nieuwe regime van de strafniveaus toegelicht. Ten derde wordt het

toekomstig samenloopregime beoordeeld aan de hand van twee criteria: de 1) proportionaliteit in de bestraffing van samenlopende misdrijven en 2) de effectiviteit van de regeling.

20. Aangezien zowel de huidige regeling als het Wetsvoorstel worden geëvalueerd, is het noodzakelijk om de huidige wetgeving (o.m. vanuit historisch oogpunt) alsook het te evalueren Wetsvoorstel en alle parlementaire voorbereiding daarvan als primaire bronnen te beschouwen. Daarnaast maken rechtspraak en rechtsleer ook een belangrijk onderdeel uit van het bronnenmateriaal. Bij de literatuurstudie wordt voornamelijk gebruik gemaakt van de sneeuwbalmethode om zo steeds de meest relevante en bruikbare rechtsleer te vinden.

21. Voor de evaluatie van het Wetsvoorstel wordt gebruik gemaakt van twee evaluatiecriteria: enerzijds wordt de proportionaliteit van de toekomstige samenloopregeling geëvalueerd, anderzijds wordt de effectiviteit van de toekomstige samenloopregeling geanalyseerd.

Voor die evaluatie worden daarom twee grote vragen naar voor geschoven:

- in welke mate zal het nieuwe regime voor proportionaliteit in de bestraffing kunnen zorgen, zeker in verhouding tot de nieuwe strafdoelstellingen; en
- zal het nieuwe regime ook effectief kunnen werken en de gewenste uitwerking in de praktijk krijgen?

22. Zoals eerder werd aangegeven kent het onderzoek ook een rechtsvergelijkende benadering. In deel 4 van het onderzoek wordt de strafrechtelijke samenloopregeling in Frankrijk bestudeerd. Het betreft een externe microrechtsvergelijking waarbij zowel gelijkenissen als verschillen in kaart worden gebracht.¹⁸

Het samenloopregime heeft binnen beide rechtstelsels (België en Frankrijk) een begrenzingsfunctie. Het betreft het vormgeven van regels voor gevallen waarin één dader één of meer strafbare feiten pleegt die resulteren in verscheidene misdrijven en die élk strafbaar zijn, alsook de plafonnering van de uitgesproken straffen om enerzijds hoge strafquota te vermijden en anderzijds re-integratie in de samenleving te bevorderen.

Bij de onafhankelijkheid in 1830 had de Belgische grondwetgever de bedoeling om zo snel mogelijk eigen, nationale wetgeving uit te vaardigen. In afwachting daarvan bleef de Franse *Code pénal* uit 1810 van kracht. Deze verdere toepassing had tot gevolg dat zowel de Belgische wetgeving, alsook de rechtspraak en rechtsleer in ons land in zeer sterke mate op het Franse recht zijn georiënteerd.¹⁹ Aangezien het Belgische Strafwetboek anno 1867 voortbouwde op de Franse *Code pénal* is het

¹⁸ De microrechtsvergelijking zal zich concentreren op het specifieke regime van (eendaadse en meerdaadse) samenloop binnen het Franse recht. Het onderzoek zal zich niet focussen op het Franse rechtstelsel in zijn geheel. L. KESTEMONT, *Handbook on Legal Methodology*, Mortsel, Intersentia, 2018, 36-54; L. KESTEMONT en P. SCHOUKENS, *Rechtswetenschappelijk schrijven*, Leuven / Den Haag, Acco, 2021, 53.

¹⁹ A. TRUANT, *De eenheid van misdadig opzet: van een fictie bij de straftoemeting naar een passe-partout in het strafrecht?*, onuitg. masterproef rechten KU Leuven 2019, 54-55.

daarom interessant om te analyseren hoe beide rechtsstelsels vandaag hun samenloopregeling hebben uitgetekend.

Na een eerste, snelle blik over de Franse grens stellen we al vast dat het Franse recht, net zoals België, spreekt van eendaadse samenloop (*concours d'infractions idéal*) en meerdaadse samenloop (*concours d'infractions réel*). Echter kent het geen onderscheid tussen meerdaadse samenloop en het voortgezet/collectief misdrijf.²⁰ Aangezien het Wetsvoorstel komaf wenst te maken met voornoemd onderscheid is het nuttig om het Franse samenloopregime nader te analyseren. De vergelijking vertrekt vanuit een kijk op de wetgeving, de *Code pénal* vormt dus een primaire bron. Verder zal, in meer beperkte mate, rechtsleer en rechtspraak worden aangewend om bepaalde interpretaties, hindernissen of verklaringen te kaderen.

1.5. Afbakening en toepassingsgebied

23. Hoewel het Strafwetboek *in globo* een hervorming zal doormaken, reikt deze masterscriptie niet verder dan het straftoematingsregime voor samenloop. De focus ligt op de eendaadse samenloop maar nog meer op de meerdaadse samenloop aangezien de rechtspraak vaststelt dat artikel 58 t.e.m. 62 Sw. problematisch zijn, dit o.m. doordat het onderscheid met het voortgezet of collectief misdrijf steeds meer een lege doos is en een louter juridische (en theoretische) fictie uitmaakt. Het toekomstig regime van de strafniveaus wordt ook toegelicht om de nieuwe samenloopregeling te kunnen kaderen.

24. Het onderzoek zal concreet nagaan hoe de samenloopregeling *de lege ferenda* zich gevormd heeft, welke lacunes ze hoopt weg te werken en in welke mate deze nieuwe wettelijke bepalingen, binnen een gewijzigde bestraffingscontext, op gepaste wijze beantwoorden aan de uitdagingen die gepaard gaan met het bestraffen van misdrijven in samenloopsituaties.

25. Het rechtsvergelijkend luik van het onderzoek behandelt enkel het strafrechtelijk samenloopregime in Frankrijk en zal, gelet op de omvang en de focus van dit scriptieonderzoek, louter gelijkenissen en verschillen in kaart brengen.

²⁰ J.M. TEN VOORDE, C.P.M. CLEIREN en P.M. SCHUYT m.m.v. M. MULDER-HUTTEN en J.M. VAN VLIET, *Meerdaadse samenloop in het strafrecht. Een onderzoek naar doel, grondslag, karakter, strekking en functie van de wettelijke regeling van meerdaadse samenloop (artikel 57-63 Sr)*, Den Haag, Boom Juridische Uitgevers 2013, 179-180.

2 – HUIDIGE STRAFRECHTELIJKE SAMENLOOPREGELING

26. In dit deel wordt de eerste subonderzoeksvraag behandeld: "Wat is het actuele regime inzake samenloop van verscheidene misdrijven en waarom dringt een hervorming zich op?"

Een eerste hoofdstuk wordt gewijd aan het Strafwetboek anno 1867. Er wordt geanalyseerd welke strafdoelstellingen belangrijk waren en hoe ze ons strafrecht vorm gaven. Vervolgens wordt nader ingegaan op de huidige samenloopregeling. De wettelijke bepalingen uit het Strafwetboek worden uiteengezet, inclusief eventuele evoluties die sinds de negentiende eeuw plaatsvonden. Ten derde wordt aandacht geschonken aan de problemen binnen de huidige regeling.

2.1. Strafrechtelijke samenloop anno 1867

27. Bij haar onafhankelijkheid in 1830 erfde België de Franse wetboeken uit het Napoleontisch tijdperk, zo ook het Strafwetboek. De *Code pénal* uit 1810, waarbij de strafrechter zijn eerder mechanische rol inruilde voor meer beoordelingsmarge, was het startpunt voor ons Belgisch Strafwetboek.²¹

In 1848 ging een Commissie onder leiding van HAUS en met medewerking van NYPELS (Commissie van Fernelmont) aan de slag met hetgeen in 1867 definitief werd aangenomen als het eerste Belgisch Strafwetboek.²² Ondanks enkele gerichte wijzigingen volgde het Strafwetboek van 1867 toch grotendeels diens voorganger en gingen nieuwe ideeën op het gebied van het strafrecht er totaal aan voorbij.²³

2.1.1. Het schuldconcept centraal

28. Hoewel HAUS er wel nadrukkelijk over spreekt, hield het Belgische Strafwetboek geen definitie in van het gegeven 'straf' en werden er geen strafdoelstellingen in verwerkt.²⁴ Ondanks dat het stilzwijgen werd bewaard, is het overduidelijk dat de klassieke leer in de negentiende eeuw dé inspiratiebron bij uitstek was voor onze strafwetgever.²⁵

²¹ C. VAN DEN WYNGAERT, S. VANDROMME en P. TRAEEST, *Strafrecht en strafprocesrecht in hoofdlijnen*, Oud-Turnhout, Gompel & Svacina, 2019, 13.

²² A. G. BOSCH, "J. J. HAUS en het Wetboek van Strafrecht", *RW* 1963-64, 849. Zie ook F. STEVENS, "La codification pénale en Belgique, héritage français et débats néerlandais (1781-1867)" in X. ROUSSEAU en R. LÉVY (eds.), *Le pénal dans tous ses Etats. Justice, Etats et sociétés en Europe (XIIe-XXe siècles)*, Brussel, Presses de l'Université Saint-Louis, 1997, 287-302.

²³ C. VAN DEN WYNGAERT, S. VANDROMME en P. TRAEEST, *Strafrecht en strafprocesrecht in hoofdlijnen*, Oud-Turnhout, Gompel & Svacina, 2019, 14.

²⁴ J. J. HAUS, *Principes généraux du droit pénal belge (troisième édition – tome second)*, Gent, Librairie générale de ad. Hoste, 1879, 24-40.

²⁵ J. ROZIE, "De strafdoelstellingen in het licht van de gewijzigde rechtspraak van het Hof van Cassatie", *NC* 2022, 119; Y. VAN DEN BERGE, "Het Belgische strafrecht: veel aandacht voor vrijheidsbeneming en de vrijheidsbeperking", *NC* 2019, 4; C. VAN DEN WYNGAERT, S. VANDROMME en P. TRAEEST, *Strafrecht en strafprocesrecht in hoofdlijnen*, Oud-Turnhout, Gompel & Svacina, 2019, 19.

29. De klassieke leer binnen het strafrecht was een neerslag van het ideeëngoed van de Verlichting. Waar vóór de Franse revolutie de bestraffing van misdrijven voornamelijk werd opgevat vanuit een vergeldingsgedachte, steunde de klassieke leer voornamelijk op het 'sociaal contract'. Iedereen had de vrijheid om te kiezen tussen goed en kwaad; wanneer men de wet – een onderdeel van het sociaal contract – overtrad en een misdrijf pleegde, hing daar een straf aan vast. De grondslag voor de bestraffing was daarbij gelegen in de morele schuld van de dader die welbewust koos voor het plegen van een strafbaar feit. Vergelding, intimidatie en preventie van recidive vormden de bouwstenen van het strafrecht, hetgeen reeds duidelijk was in de Franse *Code pénal*.²⁶

Resocialisering, echter, was een term die niet paste binnen het strafbeeld van de klassieke leer. Althans niet expliciet. Men veronderstelde dat de 'verbetering' van de dader wel automatisch zou plaatsvinden, zonder dat daar op een actieve wijze naartoe moest worden gewerkt. Re-integratie werd verondersteld, maar was niet het streefdoel.²⁷

2.1.2. Geen samenloopregels in de Franse Code pénal

30. Opvallend aan de Franse *Code pénal* uit 1810: het strafwetboek bevatte helemaal geen bepalingen inzake de berechtiging van samenlopende misdrijven. De Franse wetgever had zich louter, en in zeer beperkte mate, toegelegd op het regelen van de invloed van bepaalde samenloopsituaties op de toepassing van de straf, en dit in haar *Code d'instruction criminelle* (CIC) uit 1808.

31. Nog eerder, onder het Ancien Régime, was de regel zo dat de dader cumulatief alle straffen voor elke overtreding diende te ondergaan. Als de aard van de straffen cumul toeliet, werd de straf die voor het zwaarste misdrijf bepaald was, verzaagd bij haar uitvoering. Met deze onmenselijke theorie werd komaf gemaakt. Eerst in de *Code Lepeletier* uit 1791 en later door artikel 365, §2 CIC: "*En cas de conviction de plusieurs crimes ou délits, la peine la plus forte sera seule prononcée*".²⁸

32. Deze 'nieuwe' theorie was een veruitwendiging van de 'innovatieve geest' die op dat moment in de Franse maatschappij heerste. Het toen gangbare principe '*a chaque délit sa peine*' genoot niet langer steun aangezien het werd gezien als een aanval op hetgeen een humane strafwet moest zijn. Echter, in plaats van het oude systeem aan te passen, besloot de Franse wetgever om het over een andere boeg te gooien: het oude systeem moest volledig worden afgeschaft. Bijgevolg ging men van het ene uiterste naar het andere: *la peine la plus forte absorbe les autres*. Kortom: absorptie in alle gevallen denkbaar.²⁹

²⁶ J. ROZIE, "De strafdoelstellingen in het licht van de gewijzigde rechtspraak van het Hof van Cassatie", *NC* 2022, 119; Y. VAN DEN BERGE, "Het Belgische strafrecht: veel aandacht voor vrijheidsbeneming en de vrijheidsbeperking", *NC* 2019, 4; C. VAN DEN WYNGAERT, S. VANDROMME en P. TRAEST, *Strafrecht en strafprocesrecht in hoofdlijnen*, Oud-Turnhout, Gompel & Svacina, 2019, 19-20.

²⁷ C. VAN DEN WYNGAERT, S. VANDROMME en P. TRAEST, *Strafrecht en strafprocesrecht in hoofdlijnen*, Oud-Turnhout, Gompel & Svacina, 2019, 21.

²⁸ E. LETOUZEY, *Fasc. 20: Concours et cumul d'infractions*, *JurisClasseur Pénal Code*, 2020, nr. 4; E. PICARD en N. D'HOFFSCHMIDT, *Les Pandectes belges. Inventaire général du droit belge à la fin du XIXème siècle (tome 75)*, Brussel, Ferdinand Larcier, 1903, 551.

²⁹ J. S. G. NYPELS, *Législation criminelle de la Belgique, ou: Commentaire et complément du code pénal belge (tome premier)*, Brussel, Bruylant-Christophe & Cie., 1867, 119.

33. De Belgische strafwetgever had hier zijn bedenkingen bij. Hij vond het systeem van zuivere absorptie eerder een wijze van uitzondering op de cumul van straffen; een mogelijkheid om de onmenselijke of té zware cumul van straffen in te perken.³⁰ Gerechtigheid vereist, volgens NYPELS, dat iedereen die zich schuldig maakt aan het plegen van een misdrijf, daarvoor een straf moet ondergaan. Iemand die meerdere misdrijven pleegt en meermaals de strafwet aan zijn laars lapt, verdient dus niet anders dan voor elk van deze overtredingen te worden gestraft. Hij stelt zich de vraag of de dader in dat geval wel recht op klagen heeft? Hij koos er immers zelf voor om de wet te overtreden, goed wetende dat daar een straf aan vast hing. De Franse visie overtuigde dus allermintst: beweren dat iemand, die meerdere samenlopende misdrijven pleegt, al genoeg is gestraft omdat hij de zwaarste straf ondergaat was bijgevolg een inhoudsloos argument voor de Belgische strafwetgever.

34. Artikel 365, §2 CIC, beperkt en tevens niet op haar plaats in het Wetboek van Strafvordering, gaf niet alleen in Frankrijk, maar ook in België en Nederland, aanleiding tot zeer ingewikkelde en onzekere rechtspraak.³¹ De Belgische wetgever heeft bijgevolg hier correct op gereageerd en deze lacune opgevuld met meer gedetailleerde regels voor het sanctioneren van de samenloop van verscheidene misdrijven.³²

35. Door het ontbreken van enige concrete samenloopbepaling in de Franse *Code pénal* had de Belgische wetgever wel een unieke kans om haar eigen samenloopregime vorm te geven. Hij had daarbij de keuze tussen verschillende systemen, die elk zowel voor- als nadelen hebben. Enerzijds is er een systeem dat aan elke overtreding een straf toekent (*'cumul des peines'*), anderzijds is er ook sprake van zuivere absorptie van lichtere straffen door de zwaarste straf (*'la peine la plus forte, qui absorbe les peines moindres'*). HAUS benadrukte dat deze keuze niet zonder controverse is. Volgens hem volstonden beide systemen niet op zichzelf in die zin dat ze beide absoluut zijn. Alleen door het ene systeem met het andere te verzoenen en de uitersten weg te werken, kon de wetgever een gulden middenweg aanhouden die zowel met de beginselen van repressieve rechtvaardigheid alsook met de eisen van het maatschappelijk belang rekening hield.³³

36. De zoektocht naar een ideale concurrentieregeling liep dan ook niet van een leien dakje. De Fernelmont-commissie wilde initieel drie regels vaststellen. Vooreerst *'a chaque délit sa peine'*. Ten tweede werd de rechter, wanneer de menselijkheid zich verzette tegen een té hoge cumul, wettelijk verplicht om één straf uit te spreken die op grond van de samenloop werd verzwaaard. Ten slotte, wanneer de verzwaring fysiek gezien onuitvoerbaar bleek, moest de zwaarste straf de andere straffen

³⁰ J. S. G. NYPELS, *Législation criminelle de la Belgique, ou: Commentaire et complément du code pénal belge (tome premier)*, Brussel, Bruylant-Christophe & Cie., 1867, 119.

³¹ J. S. G. NYPELS, *Législation criminelle de la Belgique, ou: Commentaire et complément du code pénal belge (tome premier)*, Brussel, Bruylant-Christophe & Cie., 1867, 113; J. S. G. NYPELS en J. SERVAIS (ed.), *Le code pénal belge interprété, principalement au point de vue de la pratique (nouvelle édition)*, Brussel, Bruylant-Christophe & Cie, 1896, 447.

³² J. S. G. NYPELS, *Législation criminelle de la Belgique, ou: Commentaire et complément du code pénal belge (tome premier)*, Brussel, Bruylant-Christophe & Cie., 1867, 122; J. S. G. NYPELS en J. SERVAIS (ed.), *Le code pénal belge interprété, principalement au point de vue de la pratique (nouvelle édition)*, Brussel, Bruylant-Christophe & Cie, 1896, 448.

³³ J. J. HAUS, *Principes généraux du droit pénal belge (troisième édition – tome second)*, Gent, Librairie générale de ad. Hoste, 1879, 183.

opslorpen.³⁴ De Commissie voor justitie van de Kamer van Volksvertegenwoordigers was niet akkoord. Zij zag in de combinatie of cumul van straffen een verzwarende omstandigheid; de samenloop was een constitutief element van de verzwaring. Ze stelde op haar beurt voor om als algemene regel het maximum van de zwaarste straf te handhaven.³⁵

37. Het systeem van cumulatie leek voor de Belgische strafwetgever, op het eerste gezicht, vrij consistent met de logica en de rechtvaardigheid van een repressief optreden. De dader, die wist dat hij doelbewust en meermaals de strafwet overtrad, wist ook dat aan elke van die overtredingen een straf zou zijn gekoppeld. Het is niet enkel een rechtvaardigheidsbeginsel, maar ook een voorzichtigheidsbeginsel.³⁶ Bovendien zou een veelheid aan misdrijven ook niet mogen leiden tot enige verzachting of straffeloosheid voor minder ernstige samenlopende overtredingen, zoals bij een systeem van absorptie het geval zou zijn. Dergelijke verzachting of straffeloosheid zou niet enkel irrationeel zijn maar tevens gevaarlijk voor de sociale orde, namelijk worden 'beloond' met straffeloosheid voor minder zware misdrijven zolang ze maar zouden samenlopen met ernstigere misdrijven, aldus PICARD.³⁷

38. Langs de andere kant werd er wel gepleit voor een *fair* strafrecht dat zich verzet tegen de absolute cumulatie van straffen, zeker in gevallen van meerdaadse of materiële samenloop. De absolute cumul van straffen is immers niet altijd mogelijk, aangezien sommige sancties fysiek onverenigbaar zijn.³⁸ Zo kon men onmogelijk twee levenslange gevangenisstraffen met elkaar combineren, en zal een levenslange gevangenisstraf er *de facto* voor zorgen dat alle tijdelijke straffen, die gelijktijdig worden opgelegd, opgeslorpt worden. Het onbeperkt cumuleren van tijdelijke straffen kan in bepaalde gevallen ook de levensduur van de dader overschrijden of resulteren in een levenslange 'uitsluiting' van de samenleving, hetgeen de aard van deze tijdelijke straffen, volledig kan veranderen. En zelfs als het niet zover zou komen, zou de onbeperkte cumulatie van straffen stevig flirten met de grenzen van een rechtvaardig repressief optreden en voorbijgaan aan hetgeen maatschappelijk wenselijk is.³⁹

39. Uiteindelijk is de Belgische strafwetgever geland op een gemengd systeem, uiteengezet in de artikel 58 t.e.m. 65, dat tot op de dag van vandaag nog steeds in voege is. Zowel het systeem van cumul als dat van absorptie werd niet exclusief toegepast, maar eerder gecombineerd.⁴⁰ Het principe dat 'elke misdaad zijn straf heeft', werd zo gehandhaafd maar liet toch plaats voor

³⁴ F. KUTY, *Principes généraux du droit pénal belge (tome IV: la peine)*, Brussel, Larcier, 2017, 893; J. S. G. NYPELS, *Législation criminelle de la Belgique, ou: Commentaire et complément du code pénal belge (tome premier)*, Brussel, Bruylant-Christophe & Cie., 1867, 119.

³⁵ ³⁵ F. KUTY, *Principes généraux du droit pénal belge (tome IV: la peine)*, Brussel, Larcier, 2017, 893.

³⁶ J. J. HAUS, *Principes généraux du droit pénal belge (troisième édition – tome second)*, Gent, Librairie générale de ad. Hoste, 1879, 184.

³⁷ E. PICARD en N. D'HOFFSCHMIDT, *Les Pandectes belges. Inventaire général du droit belge à la fin du XIXème siècle (tome 75)*, Brussel, Ferdinand Larcier, 1903, 551.

³⁸ J. J. HAUS, *Principes généraux du droit pénal belge (troisième édition – tome second)*, Gent, Librairie générale de ad. Hoste, 1879, 184; J. S. G. NYPELS, *Législation criminelle de la Belgique, ou: Commentaire et complément du code pénal belge (tome premier)*, Brussel, Bruylant-Christophe & Cie., 1867, 119.

³⁹ J. J. HAUS, *Principes généraux du droit pénal belge (troisième édition – tome second)*, Gent, Librairie générale de ad. Hoste, 1879, 186; E. PICARD en N. D'HOFFSCHMIDT, *Les Pandectes belges. Inventaire général du droit belge à la fin du XIXème siècle (tome 75)*, Brussel, Ferdinand Larcier, 1903, 552.

⁴⁰ J. S. G. NYPELS en J. SERVAIS (ed.), *Le code pénal belge interprété, principalement au point de vue de la pratique (nouvelle édition)*, Brussel, Bruylant-Christophe & Cie, 1896, 449.

menselijkheid en gerechtigheid. Zo mocht de eendaadse samenloop, volgens HAUS, nooit tot een opeenstapeling van straffen leiden, zelfs niet wanneer dit wel mogelijk zou zijn.⁴¹

Wat betreft de meerdaadse samenloop, is het gemengd systeem eens zo duidelijk. In bepaalde gevallen werd de cumul van straffen zonder beperkingen toegepast, d.i. voor straffen die onder aan de straffenladder staan.⁴² Denk daarbij aan artikel 58 Sw. inzake overtredingen of artikel 64 Sw. m.b.t. de bijzondere verbeurdverklaring. In andere gevallen was er wel sprake van beperkingen, o.m. in artikel 59 en 60 Sw. Evenzo, wordt de absorptie van straffen soms eenvoudig toegepast. Dat is het geval voor artikel 61 Sw. Op andere momenten heeft de rechter de mogelijkheid om te verzwaren binnen de grenzen van de wet, zoals in artikel 62 Sw.⁴³

2.2. Samenloop in het huidige Strafwetboek

40. Na 150 jaar aan maatschappelijke en strafrechtelijke ontwikkelingen wordt vandaag nog steeds gewerkt met dezelfde samenloopregeling uit 1867.⁴⁴ Later zal blijken dat de wetsbepalingen hier en daar enkele wijzigingen hebben ondergaan, toch blijven de grote lijnen hetzelfde. Traditioneel wordt nog steeds over twee grote vormen van samenloop gesproken: enerzijds bestaat er eendaadse (formele, intellectuele of ideële) samenloop, anderzijds bestaat er meerdaadse (materiële, fysieke of reële) samenloop.⁴⁵ Daarnaast vormt de eenheid van opzet tevens een belangrijk gegeven. In dat opzicht kan dus een derde categorie worden geïdentificeerd: het voortgezet of collectief misdrijf.

2.2.1. Eendaadse samenloop: artikel 65, eerste lid Sw.

2.2.1.1. Definitie

41. Het regime voor de eendaadse samenloop is terug te vinden in artikel 65, eerste lid Sw.:

"Wanneer een zelfde feit verscheidene misdrijven oplevert ... wordt alleen de zwaarste straf uitgesproken."

42. Wie de rapporten van HAUS nader bestudeert komt al snel tot de conclusie dat zijn vierde rapport, dat hoofdstuk VI van het Strafwetboek inzake de 'Samenloop van verscheidene misdrijven' behandelde, geen gewag maakte van enig artikel 65 Sw.⁴⁶ Pas in 1860 achtte de Regeringscommissie

⁴¹ J. J. HAUS, *Principes généraux du droit pénal belge (troisième édition – tome second)*, Gent, Librairie générale de ad. Hoste, 1879, 185; ⁴¹ F. KUTY, *Principes généraux du droit pénal belge (tome IV: la peine)*, Brussel, Larcier, 2017, 894.

⁴² J. J. HAUS, *Principes généraux du droit pénal belge (troisième édition – tome second)*, Gent, Librairie générale de ad. Hoste, 1879, 186-187.

⁴³ J. S. G. NYPELS en J. SERVAIS (ed.), *Le code pénal belge interprété, principalement au point de vue de la pratique (nouvelle édition)*, Brussel, Bruylant-Christophe & Cie, 1896, 449.

⁴⁴ Zie J. J. HAUS, *Principes généraux du droit pénal belge (troisième édition – tome second)*, Gent, Librairie générale de ad. Hoste, 1879, 187-195.

⁴⁵ J. S. G. NYPELS en J. SERVAIS (ed.), *Le code pénal belge interprété, principalement au point de vue de la pratique (nouvelle édition)*, Brussel, Bruylant-Christophe & Cie, 1896, 448-449.

⁴⁶ J. KUYL, "Over de eenheid van misdadig opzet", *RW* 1978-79, 553.

het nodig om een artikel 65 Sw. in te voegen om zo de ideële of formele samenloop te regelen.⁴⁷ De formele of eendaadse samenloop bestaat wanneer men zich door *één enkel en zelfde feit* schuldig maakt aan meerdere inbreuken, hetzij van dezelfde aard, hetzij van verschillende aard.⁴⁸

Enkele voorbeelden zijn:

- het veroorzaken van een verkeersongeval met gewonden doordat men onoplettend door het rood licht rijdt (eendaadse samenloop door overtreding van de bepalingen uit de Wegverkeerswet en artikel 420 Sw.);
- de aanranding van de eerbaarheid door openbare zedenschennis (eendaadse samenloop door overtreding van artikel 372 of 373 en artikel 385 Sw.);
- slagen en verwondingen op een politieagent die tevens weerspanning uitmaken (eendaadse samenloop door overtreding van artikel 269 en 398 Sw.)⁴⁹

43. Eendaadse samenloop omvat de overtreding van meerdere wetsbepalingen. Er is echter geen sprake van eendaadse samenloop wanneer een en hetzelfde feit zowel onder een meer algemene als een bijzondere strafwetsbepaling valt. In dat geval sluit de toepassing van de bijzondere bepaling de toepassing van de meer algemene bepaling uit en is er geen sprake van samenloop.⁵⁰ Wanneer iemand opzettelijk slagen en verwondingen toedient met de dood tot gevolg zal hij naar de letter van de wet strafbaar zijn op grond van zowel artikel 398 Sw. als artikel 401 Sw. Toch zal in dit geval geen sprake zijn van eendaadse samenloop. Enkel de straf uit artikel 401 Sw., *in casu* de bijzondere bepaling, zal kunnen worden opgelegd. Bovendien moet het ook gaan om verschillende wetsbepalingen. Een geschrift dat meerdere valsheden bevat zal slechts resulteren in één misdrijf: valsheid in geschriften (artikel 193 Sw.).⁵¹

2.2.1.2. Straftoemeting: de zwaarste straf

44. Wanneer de feitenrechter de eendaadse samenloop vaststelt zal voor de straftoemeting een systeem van absorptie of opslorping plaatsvinden: enkel de zwaarste straf zal worden opgelegd. Dit is de straf die op het zwaarste van de samenlopende misdrijven staat.⁵² Dit werd door het Hof van Cassatie bevestigd in een arrest van 4 september 1990: "*Art. 65 Sw. wordt geschonden door het arrest dat de beklaagde veroordeelt tot twee afzonderlijke straffen wegens twee misdrijven waaraan dezelfde feiten ten grondslag liggen.*"⁵³

⁴⁷ F. KUTY, *Principes généraux du droit pénal belge (tome IV: la peine)*, Brussel, Larcier, 2017, 934.

⁴⁸ J. J. HAUS, *Principes généraux du droit pénal belge (troisième édition – tome second)*, Gent, Librairie générale de ad. Hoste, 1879, 181; F. KUTY, *Principes généraux du droit pénal belge (tome IV: la peine)*, Brussel, Larcier, 2017, 889-890 en 934-936; J. KUYL, "Over de eenheid van misdadig opzet", *RW* 1978-79, 555; J. S. G. NYPELS en J. SERVAIS (ed.), *Le code pénal belge interprété, principalement au point de vue de la pratique (nouvelle édition)*, Brussel, Bruylant-Christophe & Cie, 1896, 464.

⁴⁹ A. DE NAUW en F. DERUYCK, *Overzicht van het Belgisch algemeen strafrecht*, Brugge, die Keure / la Charte, 2021, 187; H. FRANSEN, "Samenloop van misdrijven" in X, *Postal Memorialis. Lexicon strafrecht, strafvordering en bijzondere wetten*, Mechelen, Kluwer, 2001, 125; F. VERBRUGGEN en R. VERSTRAETEN, *Strafrecht en strafprocesrecht voor bachelors*. Veertiende editie, Antwerpen, Intersentia, 2022, 411.

⁵⁰ F. KUTY, *Principes généraux du droit pénal belge (tome IV: la peine)*, Brussel, Larcier, 2017, 936.

⁵¹ C. VAN DEUREN, "Eén plus één is niet altijd twee. De regels van de samenloop besproken, vergeleken en empirisch onderzocht", *NC* 2012, 363.

⁵² H. FRANSEN, "Samenloop van misdrijven" in X, *Postal Memorialis. Lexicon strafrecht, strafvordering en bijzondere wetten*, Mechelen, Kluwer, 2001, 126.

⁵³ Cass. 4 september 1990, AR nr. 3904, *Arr.Cass.* 1990-1991, 4.

45. Zodra de strafrechter heeft bepaald welk misdrijf de zwaarste straf tot gevolg heeft, legt hij een concrete straf op binnen de wettelijk bepaalde grenzen. Zo is de rechter niet verplicht om de maximumstraf op te leggen. Het opleggen van de zwaarste straf gaat hand in hand met het verbod op panachen. De feitenrechter is verplicht om louter de zwaarste hoofdstraf en diens bijkomende straffen op te leggen. De overige hoofd- en bijkomende straffen moet hij geheel buiten beschouwing laten, zelfs wanneer een van de bijkomende straffen zwaarder zou zijn.⁵⁴

Op deze regel gelden drie uitzonderingen: de bijzondere verbeurdverklaring uit artikel 64 Sw., de terbeschikkingstelling van de strafuitvoeringsrechtbank uit artikel 34*quater* Sw. en artikel 39 van de Wegverkeerswet m.b.t. het verval van het recht tot sturen.⁵⁵ Artikel 42-43*quater* (in het bijzonder artikel 43*quater*, 4°) en artikel 64 Sw. stellen dat de strafrechter de facultatieve en verplichte bijzondere verbeurdverklaring respectievelijk mag en moet uitspreken, zelfs indien die slechts voorzien zijn voor een van de misdrijven waarvoor een lichtere hoofdstraf geldt.⁵⁶ Naar analogie heeft de rechter, op grond van artikel 34*quater*, 4° Sw. dezelfde mogelijkheid wat betreft de facultatieve terbeschikkingstelling.⁵⁷

46. Alvorens de zwaarste straf te kunnen opleggen, moet worden berekend welke straf effectief de zwaarste is. De regels hiervoor zijn slechts zeer summier door de Belgische strafwetgever vastgelegd in wettelijke bepalingen. In het Strafwetboek kan er in artikel 7 en 7*bis* enige opsomming terug worden gevonden die duidt op de strafzwaarte. Daarnaast bepaalt enkel artikel 63 Sw. nog dat de zwaarste straf de langstdurende straf is. Zodra straffen van gelijke duur zijn, wordt opsluiting als zwaarder beschouwd dan hechtenis.⁵⁸

47. De objectieve criteria ter bepaling van de strafzwaarte werden veeleer ontwikkeld in rechtspraak, voornamelijk die van het Hof van Cassatie, en nadien uitgewerkt in rechtsleer.⁵⁹ Zo zijn volgens het Hof van Cassatie niet alleen de duur en strafmaat belangrijk, maar moeten ook de aard, het karakter, de soort en het voorwerp van de straf in overweging worden genomen.⁶⁰

⁵⁴ F. KUTY, *Principes généraux du droit pénal belge (tome IV: la peine)*, Brussel, Larcier, 2017, 923 en 952; F. VERBRUGGEN en R. VERSTRAETEN, *Strafrecht en strafprocesrecht voor bachelors*. Veertiende editie, Antwerpen, Intersentia, 2022, 412.

⁵⁵ F. KUTY, *Principes généraux du droit pénal belge (tome IV: la peine)*, Brussel, Larcier, 2017, 971.

⁵⁶ F. KUTY, *Principes généraux du droit pénal belge (tome IV: la peine)*, Brussel, Larcier, 2017, 900 en 971; J. S. G. NYPELS en J. SERVAIS (ed.), *Le code pénal belge interprété, principalement au point de vue de la pratique (nouvelle édition)*, Brussel, Bruylant-Christophe & Cie, 1896, 163-164.

⁵⁷ F. VERBRUGGEN en R. VERSTRAETEN, *Strafrecht en strafprocesrecht voor bachelors*. Veertiende editie, Antwerpen, Intersentia, 2022, 368 en 415.

⁵⁸ Zie Cass. 31 januari 1984, *Arr.Cass.* 1983-84, 652.

⁵⁹ F. KUTY, *Principes généraux du droit pénal belge (tome IV: la peine)*, Brussel, Larcier, 2017, 923 en 955; E. MAES, "Is een effectieve straf altijd zwaarder dan een straf met uitstel? De invloed van bestraffingsmodaliteiten op de relatieve zwaarte van straffen", *T.Strafr.* 2015, 252; A. MONSIEURS, "De zwaarte van de straf volgens het Hof van Cassatie, het Grondwettelijk Hof en het Europees Hof voor de Rechten van de Mens", *NC* 2008, 227-228; F. VERBRUGGEN en R. VERSTRAETEN, *Strafrecht en strafprocesrecht voor bachelors*. Veertiende editie, Antwerpen, Intersentia, 2022, 412.

⁶⁰ Cass. 8 januari 2003, AR P.02.1314.F, *Arr.Cass.* 2003, 73.

48. De klassieke criteria maken zo deel uit van een vergelijkingsstelsel dat reeds decennialang wordt gehanteerd en waarbij de hoofdstraf het uitgangspunt vormt. Achtereenvolgens moeten de volgende criteria in overweging worden genomen:

- de aard van hoofdstraf (crimineel, correctioneel of politieel);
- de natuur van de hoofdstraf (gevangenisstraf, straf onder elektronisch toezicht, werkstraf, autonome probatiestraf of geldboete);
- de maximumduur van de hoofdstraf;
- de maximumduur van de bijkomende straf;
- de minimumduur van de hoofdstraf;
- de minimumduur van de bijkomende straf.⁶¹

49. Een belangrijke vuistregel is dat een volgend criterium pas in aanmerking mag worden genomen wanneer de straffen op basis van het vorige criterium gelijk zijn.⁶²

50. We zullen later zien dat dit klassieke vergelijkingsstelsel de afgelopen decennia steeds meer onder druk is komen te staan (*infra* 41, nr. 116 e.v.).

2.2.2. Voortgezet of collectief misdrijf: artikel 65, tweede lid Sw.

2.2.2.1. Definitie

51. In randnummer 40 werd reeds vermeld dat zich naast de klassieke tweedeling in de rechtspraak en rechtsleer nog een derde categorie van samenloop heeft ontwikkeld: het voortgezet of collectief misdrijf. Voor een wettelijke definitie wordt verwezen naar artikel 65, eerste lid Sw.

52. In tegenstelling tot de eigenlijke eendaadse samenloop gaat het niet om een pluraliteit aan strafbepalingen maar om een pluraliteit aan feiten. Omdat de notie 'strafbaar feit' ook begrepen kan worden als een geheel van gedragingen, kan het strafbaar voornemen van de dader en de uiteindelijke verwezenlijking van de afzonderlijke feiten ervoor zorgen dat ze, met het oog op de straftoemeting, door de eenheid van opzet toch met elkaar gelinkt zijn.⁶³

53. De toepassing van artikel 65 Sw. vereist niet dat de gepleegde feiten op hetzelfde tijdstip of dezelfde plaats plaatsvonden. Er wordt evenmin verondersteld dat de misdrijven uit identieke constitutieve elementen bestaan, dan wel dat ze van dezelfde aard zijn.⁶⁴ Het geheel aan gedragingen kan van dezelfde aard zijn waardoor er sprake is van een *voortgezet* misdrijf. De

⁶¹ E. MAES, "Is een effectieve straf altijd zwaarder dan een straf met uitstel? De invloed van bestraffingsmodaliteiten op de relatieve zwaarte van straffen", *T.Strafr.* 2015, 252; B. SPRIET, "Vergelijking van de zwaarte van straffen", *RW* 1993-94, 1302-1303.

⁶² E. MAES, "Is een effectieve straf altijd zwaarder dan een straf met uitstel? De invloed van bestraffingsmodaliteiten op de relatieve zwaarte van straffen", *T.Strafr.* 2015, 252.

⁶³ F. KUTY, *Principes généraux du droit pénal belge (tome IV: la peine)*, Brussel, Larcier, 2017, 890; B. SPRIET, "Het voortgezet of collectief misdrijf – Omschrijving en gevolgen", *RW* 1994-95, 468.

⁶⁴ F. KUTY, *Principes généraux du droit pénal belge (tome IV: la peine)*, Brussel, Larcier, 2017, 942.

verscheidene handelingen kunnen ook verschillen in aard; in dat geval spreekt men van een *collectief* misdrijf.⁶⁵

54. Bij de inwerkingtreding van het huidige Strafwetboek was er echter van het voortgezet of collectief misdrijf geen sprake.⁶⁶ Artikel 65 Sw. maakte aanvankelijk enkel notie van de ideële of eendaadse samenloop.⁶⁷

55. Dat de Belgische strafwetgever in 1867 niet overging tot de wettelijke verankering, wil echter niet zeggen dat het voortgezet of collectief misdrijf niet bestond. Al snel na de stemming over het Strafwetboek aanvaardde het Hof van Cassatie het begrip 'collectief misdrijf', zonder het als zodanig te definiëren. Het collectief misdrijf werd gekenmerkt als het plegen van als misdrijf gekwalificeerde feiten die samen hetzelfde complex vormden en die de afleiding waren van de aanhoudende uitvoering van een en dezelfde onrechtmatige bedoeling.⁶⁸ Toch mag de 'introdunctie' ervan niet geheel worden toegeschreven aan het Hof van Cassatie. Reeds in 1850 oordeelde de Commissie van Fernelmont dat er één misdrijf kon zijn wanneer verschillende handelingen slechts de voortdurende en opeenvolgende uitvoering vormden van één enkel besluit waarop ze betrekking hadden. De eenheid zat niet in de handeling maar in de wil tot het plegen van de feiten.⁶⁹

2.2.2.2. Straftoemeting: artikel 65 Sw. als grondslag?

56. De grote vraag was eerder in welke categorie ze moest worden ingedeeld en, misschien nog belangrijker, hoe ze moest worden bestraft. Lange tijd was hierover onenigheid. Waren de bewoordingen uit artikel 65 Sw. ook voor de gevallen van het voortgezet of collectief misdrijf bedoeld of kon men deze wetsbepaling slechts 'bij analogie' toepassen?⁷⁰

HAUS zelf bleef vaag over de precieze ratio achter de bestraffingswijze maar we kunnen met enige zekerheid zeggen dat hij zich verzette tegen de toepassing van artikel 65 Sw. Volgens hem maakten twee onderscheiden doch ieder afzonderlijk strafbare feiten van dezelfde natuur slechts één enig delict uit, en verdienden ze *derhalve* ("*par conséquent*") slechts één straf, maar niet krachtens artikel 65 Sw.⁷¹

57. De verwarring was o.m. het gevolg van een arrest van het hof van beroep te Luik d.d. 21 maart 1868.⁷² Daarin werd bepaald dat de woorden '*le même fait*' uit artikel 65 Sw. niet op restrictieve wijze mochten worden gebruikt in die zin dat ze slechts toepasselijk zouden zijn op één enkele materiële daad en diens gevolgen, maar dat ze 'het geheel der feiten' ("*l'ensemble des faits*")

⁶⁵ Cass. 5 juni 1979, *Arr.Cass.* 1978-79, 1159; F. KUTY, *Principes généraux du droit pénal belge (tome IV: la peine)*, Brussel, Larcier, 2017, 936-937.

⁶⁶ F. KUTY, *Principes généraux du droit pénal belge (tome IV: la peine)*, Brussel, Larcier, 2017, 930.

⁶⁷ J. KUYL, "Over de eenheid van misdadig opzet", *RW* 1978-79, 545.

⁶⁸ F. KUTY, *Principes généraux du droit pénal belge (tome IV: la peine)*, Brussel, Larcier, 2017, 932.

⁶⁹ F. KUTY, *Principes généraux du droit pénal belge (tome IV: la peine)*, Brussel, Larcier, 2017, 931-932; J. S. G. NYPELS, *Législation criminelle de la Belgique, ou: Commentaire et complément du code pénal belge (tome premier)*, Brussel, Bruylant-Christophe & Cie., 1867, 113.

⁷⁰ J. KUYL, "Over de eenheid van misdadig opzet", *RW* 1978-79, 564.

⁷¹ J. KUYL, "Over de eenheid van misdadig opzet", *RW* 1978-79, 564.

⁷² Luik 21 maart 1868, *Pas.* 1868, II, 147.

omvatten die het misdrijf opleveren, zijn voortzetting, de uitvoering of doordrijving van een zelfde wil of voornemen.⁷³

58. NYPELS en SERVAIS hebben die zienswijze in 1896 nadrukkelijk verworpen en bevestigd dat artikel 65 Sw. geen toepassing vond op een verzameling van feiten maar slechts toepasselijk was op één enig strafbaar feit. De verwarring was volgens hen te wijten aan het feit er dat in beide gevallen aanleiding bestond om één straf op te leggen.⁷⁴ Ook in de *Pandectes belges* werd er een duidelijke stelling genomen tegen de Luikse leer: "Art. 65 beoogt één enig feit dat meerdere misdrijven oplevert, terwijl het voortgezet misdrijf samengesteld is uit meerdere onderscheiden feiten die slechts één misdrijf opleveren."⁷⁵ Ook LEGROS uitte in 1952 kritiek op de cassatiedoctrine die de bestraffing van het collectief misdrijf fundeerde op artikel 65 Sw.⁷⁶ Enkele decennia later sloot CHARLES zich hierbij aan. Aan de hand van de voorbereidende debatten rond artikel 65 Sw. meende hij af te leiden dat "in de geest van de minister en de Senaat de woorden 'le même fait' op restrictieve wijze moeten worden opgevat, en dat ze slechts toepasselijk zijn op één enkele materiële daad en de gevolgen van die enkele daad".⁷⁷

59. Ook het Hof van Cassatie was initieel niet geneigd om artikel 65 Sw. als juridische basis aan te nemen.⁷⁸ Later breekt het met deze opvatting en baseert ze zich alsnog op artikel 65 Sw.⁷⁹ Doordat alle feiten middels de eenheid van (misdadig) opzet tot één strafbaar feit worden herleid, is dezelfde straftoemingsregel als bij eigenlijke eendaadse samenloop van toepassing. Aangezien er uiteindelijk slechts sprake is van één feit zal ook maar één straf opgelegd worden, de zwaarste.⁸⁰ De strafrechter die van oordeel is dat de verscheidene misdrijven de opeenvolgende en voortgezette uitvoering van hetzelfde opzet zijn, kan de dader bijgevolg niet veroordelen tot afzonderlijke straffen en zal de hoofd-, bijkomende en vervangende straffen die voor de lichtere misdrijven voorgeschreven zijn, buiten beschouwing moeten laten.⁸¹

60. Dat het probleem rond het voortgezet of collectief misdrijf in de rechtspraak en rechtsleer voor veel twijfel en verwarring zorgde, was zeker. De wetgever moest dringend in gang schieten: ofwel de wettekst van artikel 65 Sw. verruimen zodat de collectieve en voortgezette misdrijven er ondubbelzinnig onder vielen, ofwel een speciale en zelfstandige wetsbepaling uitwerken voor de

⁷³ J. KUYL, "Over de eenheid van misdadig opzet", *RW* 1978-79, 565; J. S. G. NYPELS en J. SERVAIS (ed.), *Le code pénal belge interprété, principalement au point de vue de la pratique (nouvelle édition)*, Brussel, Bruylant-Christophe & Cie, 1896, 165-166.

⁷⁴ J. KUYL, "Over de eenheid van misdadig opzet", *RW* 1978-79, 565; J. S. G. NYPELS en J. SERVAIS (ed.), *Le code pénal belge interprété, principalement au point de vue de la pratique (nouvelle édition)*, Brussel, Bruylant-Christophe & Cie, 1896, 165-166.

⁷⁵ E. PICARD en N. D'HOFFSCHMIDT, *Les Pandectes belges. Inventaire général du droit belge à la fin du XIXème siècle (tome 23)*, Brussel, Ferdinand Larcier, 1903, 283.

⁷⁶ R. LEGROS, *L'élément moral dans les infractions*, Luik, Imprimerie Desoer, 1952, 306-307.

⁷⁷ J. KUYL, "Over de eenheid van misdadig opzet", *RW* 1978-79, 566.

⁷⁸ Cass. 14 juni 1858, *Pas.* 1858, I, 197; Cass. 14 januari 1901, *Pas.* 1901, I, 105; Cass. 8 mei 1905, *Pas.* 1905, I, 212; F. KUTY, *Principes généraux du droit pénal belge (tome IV: la peine)*, Brussel, Larcier, 2017, 932.

⁷⁹ Cass. 19 april 1909, *Pas.* 1909, I, 204; Cass. 26 maart 1923, *Pas.* 1923, I, 257; Cass. 8 augustus 1924, *Pas.* 1924, I, 518.

⁸⁰ Cass. 3 oktober 1990, AR nr. 8261, *Arr.Cass.* 1990-91, 119; Cass. 11 juni 1991, AR nr. 4533, *Arr.Cass.* 1990-91, 1007; A. DE NAUW en F. DERUYCK, *Overzicht van het Belgisch algemeen strafrecht*, Brugge, die Keure / la Charte, 2021, 189; B. SPRIET, "Het voortgezet of collectief misdrijf – Omschrijving en gevolgen", *RW* 1994-95, 469.

⁸¹ Cass. 2 december 1992, AR nr. 9673, *Arr.Cass.* 1991-92, 1379.

berechtiging van deze toch wel speciale categorie van misdrijven. KUYL zelf was voorstander van de tweede optie.⁸²

2.2.2.3. Cassatiearrest 1 maart 1994

61. In 1994, naar aanleiding van het arrest van 1 maart 1994, ging de wetgever dan – eindelijk – over tot de codificatie van een juridische praktijk die zich in de rechtspraak dus al veel langer voordeed: het naar analogie toepassen van de ‘eenvoudige’ straftoemingsregel voor eendaadse samenloop op gevallen waarbij verschillende misdrijven de opeenvolgende en voortgezette uitvoering van eenzelfde opzet zijn.⁸³

In dit arrest bracht het Hof van Cassatie in één enkel arrest alle strafrechtelijke regels voor een nauwkeurige omschrijving van het voortgezet of collectief misdrijf samen.⁸⁴ In 1978 deed ze dat al met een zestal regels.⁸⁵

62. In eerste instantie bracht het arrest een traditionele definitie voort. Het voortgezet of collectief misdrijf bestaat uit “*verschillende ten laste gelegde misdrijven die deel uitmaken of voortkomen uit een dezelfde opzet*”. De eenheid van doel en verwezenlijking resulteren uiteindelijk in één strafbaar feit.⁸⁶ De eenheid van doel impliceert dat de dader heeft gehandeld vanuit één allesomvattend voornemen. Voorts is het van geen belang dat de verwezenlijking van het beoogde doel op zichzelf strafbaar is (*infra* 47, nr. 135-140).⁸⁷

63. Daarnaast merkt het Hof op dat de notie ‘een zelfde opzet’ verschilt van de notie ‘strafbaar opzet’, dat een schuldvorm-constitutief bestanddeel van bepaalde misdrijven vormt.⁸⁸ Het verschilt ook van de algemene strafbaarheidsvoorwaarde van het uit vrije wil handelen van de dader. Het voortgezet of collectief misdrijf kan dus net zo goed bestaan in een opzettelijk dan wel onopzettelijk misdrijf.⁸⁹ Met betrekking tot de eenheid van opzet is het overigens niet vereist dat de opzet tot het plegen van alle met elkaar verbonden misdrijven reeds aanwezig is bij het plegen van het eerste misdrijf.⁹⁰

⁸² J. KUYL, “Over de eenheid van misdadig opzet”, *RW* 1978-79, 570.

⁸³ F. KUTY, *Principes généraux du droit pénal belge (tome IV: la peine)*, Brussel, Larcier, 2017, 933; B. SPRIET, “Het voortgezet of collectief misdrijf – Omschrijving en gevolgen”, *RW* 1994-95, 468; F. VERBRUGGEN en R. VERSTRAETEN, *Strafrecht en strafprocesrecht voor bachelors*. Veertiende editie, Antwerpen, Intersentia, 2022, 416.

⁸⁴ Cass. 1 maart 1994, AR nr. 6534, *Arr.Cass.* 1994, 215-218; B. SPRIET, “Het voortgezet of collectief misdrijf – Omschrijving en gevolgen”, *RW* 1994-95, 468.

⁸⁵ Cass. 12 december 1978, *Arr.Cass.* 1978-79, 419; B. SPRIET, “Het voortgezet of collectief misdrijf – Omschrijving en gevolgen”, *RW* 1994-95, 468.

⁸⁶ Cass. 20 mei 1980, *Arr.Cass.* 1979-80, 1165.

⁸⁷ Cass. 12 december 1978, *Arr.Cass.* 1978-1979, 419; F. KUTY, *Principes généraux du droit pénal belge (tome IV: la peine)*, Brussel, Larcier, 2017, 947; B. SPRIET, “Het voortgezet of collectief misdrijf – Omschrijving en gevolgen”, *RW* 1994-95, 469.

⁸⁸ F. KUTY, *Principes généraux du droit pénal belge (tome IV: la peine)*, Brussel, Larcier, 2017, 947.

⁸⁹ Cass. 12 december 1978, *Arr.Cass.* 1978-1979, 419.

⁹⁰ B. SPRIET, “Het voortgezet of collectief misdrijf – Omschrijving en gevolgen”, *RW* 1994-95, 469.

64. Verder stelt het Hof dat het aan de strafrechter ten gronde toekomt om in feite en op onaantastbare wijze te oordelen of er eenheid van opzet aanwezig is.⁹¹ De eenheid van opzet zou echter geen deel uitmaken van de kwalificatie van de feiten.⁹²

65. In de nasleep van het voornoemde cassatiearrest werd artikel 65, eerste lid Sw. middels de wet van 11 juli 1994 aangepast: "*of wanneer verschillende misdrijven die de opeenvolgende en voortgezette uitvoering zijn van een zelfde misdadig opzet, gelijktijdig worden voorgelegd aan een zelfde feitenrechter*" werd toegevoegd.⁹³

2.2.2.4. Laattijdig vastgesteld eenheid van opzet

66. De strafrechter kan ook botsen op een definitieve veroordeling in hoofde van de dader terwijl er voor hem nieuwe feiten aanhangig zijn gemaakt die dateren van vóór deze veroordeling, en waarbij hij vaststelt dat ze middels een eenheid van opzet verbonden zijn met elkaar. In dat geval is er sprake van 'laattijdig vastgesteld eenheid van opzet'.⁹⁴

67. Voor de wetwijziging van 1994 was het niet mogelijk voor de strafrechter om een bijkomende straf op te leggen; dit zou immers een schending uitmaken van het beginsel van strafrechtelijk gewijsde waardoor de strafvordering vervalt. De strafrechter had in dat geval niet langer de rechtsmacht om te oordelen over de strafbare feiten die mogelijks een voortgezet of collectief misdrijf konden vormen met misdrijven waarvoor reeds een definitieve strafrechtelijke veroordeling werd uitgesproken.⁹⁵

68. Middels artikel 45 van de wet van 11 juli 1994 werd ook aan deze lacune verholpen door een tweede lid in te voegen:

"Wanneer de feitenrechter vaststelt dat misdrijven die reeds het voorwerp waren van een in kracht van gewijsde gegane beslissing en andere feiten die bij hem aanhangig zijn en die, in de veronderstelling dat zij bewezen zouden zijn, aan die beslissing voorafgaan en samen met de eerste misdrijven de opeenvolgende en voortgezette uitvoering zijn van een zelfde misdadig opzet, houdt hij bij de straftoemeting rekening met de reeds uitgesproken straffen.

Indien deze hem voor een juiste bestraffing van al de misdrijven voldoende lijken, spreekt hij zich uit over de schuldvraag en verwijst hij in zijn beslissing naar de reeds uitgesproken straffen.

⁹¹ Cass. 20 mei 1980, *Arr.Cass.* 1979-80, 1165; F. KUTY, *Principes généraux du droit pénal belge (tome IV: la peine)*, Brussel, Larcier, 2017, 949

⁹² B. SPRIET, "Het voortgezet of collectief misdrijf – Omschrijving en gevolgen", *RW* 1994-95, 469.

⁹³ Artikel 45 Wet 11 juli 1994 betreffende de politierechtbanken en houdende een aantal bepalingen betreffende de versnelling en de modernisering van de strafrechtspleging, *BS* 21 juli 1994; Cass. 2 februari 2004, *AR* S.03.0059.N, *RW* 2004-05, 1463.

⁹⁴ F. VERBRUGGEN en R. VERSTRAETEN, *Strafrecht en strafprocesrecht voor bachelors*. Veertiende editie, Antwerpen, Intersentia, 2022, 416.

⁹⁵ B. SPRIET, "Het voortgezet of collectief misdrijf – Omschrijving en gevolgen", *RW* 1994-95, 470.

*Het geheel van de straffen uitgesproken met toepassing van dit artikel mag het maximum van de zwaarste straf niet te boven gaan.*⁹⁶

69. Ondanks dat de rechter alsnog een eenheid van opzet vaststelt, is hij vanwege de laattijdige vaststelling wettelijk verplicht rekening te houden met de eerder uitgesproken straffen.⁹⁷ Hij heeft twee mogelijkheden:

- hij doet een uitspraak over de schuldvraag maar omdat hij de reeds uitgesproken straffen voldoende acht, verwijst hij in zijn beslissing naar het vonnis dat de reeds uitgesproken straffen bevat (artikel 65, tweede lid, tweede zin);
of
- hij spreekt voor de bij hem aanhangig gemaakte feiten een nieuwe straf uit. In dit geval moet hij een plafond in acht nemen. Het geheel van de straffen (de eerder uitgesproken straffen én de straf(fen) die de rechter nu oplegt) mag het maximum van de zwaarste straf niet overschrijden (artikel 65, tweede lid *in fine*).⁹⁸

70. Opdat artikel 65, tweede lid Sw. uitwerking kan vinden moet er wel effectief een eerdere veroordeling tot één of meer straffen voorhanden zijn. Een minnelijke schikking uit het verleden komt niet in aanmerking.⁹⁹

71. De eerdere veroordeling moet tevens zijn uitgesproken door een Belgische strafrechter. Een veroordeling uitgesproken door een strafgerecht in een andere lidstaat van de Europese Unie komt niet in aanmerking.¹⁰⁰ Dit wordt duidelijk uit de lezing van artikel 99*bis*, tweede lid Sw. dat bepaalt dat de regel uit artikel 99, eerste lid Sw. niet van toepassing is op gevallen uit artikel 65, tweede lid Sw. Dit kan nadelig uitpakken voor de beklagde aangezien de strafrechter, die zich nu over de straftoemeting van de nieuwe feiten buigt, niet langer beperkt is door het plafond uit artikel 65, tweede lid *in fine* Sw. en dus een nieuwe, hogere straf kan opleggen.¹⁰¹ De wetgever vond het immers absurd om de strafrechter telkens rekening te laten houden met buitenlandse veroordelingen, gelet op het verschil in strafrechtstelsels, en was van mening dat de Belgische strafrechter in zo groot mogelijke mate zijn beoordelingsvrijheid diende te behouden.¹⁰²

⁹⁶ H. FRANSEN, "Samenloop van misdrijven" in X, *Postal Memorialis. Lexicon strafrecht, strafvordering en bijzondere wetten*, Mechelen, Kluwer, 2001, 126.

⁹⁷ Cass. 15 maart 2016, AR P.15.1435.N, AC 2016, nr.3, 607.

⁹⁸ A. DE NAUW en F. DERUYCK, *Overzicht van het Belgisch algemeen strafrecht*, Brugge, die Keure / la Charte, 2021, 189; F. VERBRUGGEN en R. VERSTRAETEN, *Strafrecht en strafprocesrecht voor bachelors*. Veertiende editie, Antwerpen, Intersentia, 2022, 416.

⁹⁹ Cass. 16 maart 2010, AR P.09.1520.N, *Arr.Cass.* 2010, 776-778; A. DE NAUW en F. DERUYCK, *Overzicht van het Belgisch algemeen strafrecht*, Brugge, die Keure / la Charte, 2021, 189.

¹⁰⁰ C. VAN DEN WYNGAERT, S. VANDROMME en P. TRAEST, *Strafrecht en strafprocesrecht in hoofdlijnen*, Oud-Turnhout, Gompel & Svacina, 2019, 523-524.

¹⁰¹ Cass. 2 maart 2016, AR P.15.1449.F, AC 2016, nr. 3, 529; A. DE NAUW en F. DERUYCK, *Overzicht van het Belgisch algemeen strafrecht*, Brugge, die Keure / la Charte, 2021, 189.

¹⁰² Memorie van toelichting bij het Wetsontwerp houdende diverse bepalingen betreffende Justitie, *Parl.St.* Kamer 2013-14, nr. 3149/1, 58-59; N. AUDENAERT, "Samenloop en vrij verkeer van judiciële beslissingen. Het gebrek aan strafmatiging bij de ongelijktijdige berechting van collectieve misdrijven problematischer dan gedacht?", *NC* 2018, 568; A. DE NAUW en F. DERUYCK, *Overzicht van het Belgisch algemeen strafrecht*, Brugge, die Keure / la Charte, 2021, 189.

Deze zienswijze lijkt mij nogal kort door de bocht. In het kader van de alsmaar toenemende grensoverschrijdende criminaliteit is het zonder verdediging hoe het beginsel van wederzijdse erkenning van judiciële beslissingen in België niet ten volle wordt gerespecteerd.¹⁰³ Artikel 99bis, eerste lid Sw., dat werd ingevoerd ter implementatie van Kaderbesluit 2008/675/JBZ, garandeert dat aan veroordelingen die werden uitgesproken in een andere lidstaat van de Europese Unie dezelfde rechtsgevolgen moeten worden gekoppeld als aan veroordelingen uitgesproken door een Belgisch strafgerecht.¹⁰⁴ Het eerder vermelde tweede lid van dit artikel komt echter onmiddellijk terug op deze garantie door een uitzondering in te voeren wat betreft het laattijdig vastgesteld collectief misdrijf uit artikel 65, tweede lid Sw. Het beginsel van wederzijdse erkenning kan, in een grensoverschrijdende context, bijgevolg énkél nadelig spelen voor de dader.¹⁰⁵

Een nogal vreemd gevolg aangezien men het in 1994 juist wel correct vond om een straftoemingsvoordeel toe te kennen ingeval van laattijdig vastgestelde collectieve misdrijven. Die codificatie was grotendeels gestoeld op het proportionaliteitsbeginsel en de overtuiging dat een straf in verhouding moest zijn tot de ernst van het misdrijf.

Het is dan ook opmerkelijk dat de Belgische strafwetgever hier wel naarstig blijft vasthouden aan het algemeen aanvaarde territorialiteitsprincipe, op grond waarvan enkel nationale vonnissen en arresten in België effect kunnen hebben en dat geen eenheid van opzet tussen grensoverschrijdende collectieve misdrijven aanvaardt.¹⁰⁶

Artikel 3 (5) van Kaderbesluit 2008/675/JBZ stelde wel dat een uitzondering (die België dus heeft ingevoerd) mogelijk is indien het vrij verkeer van judiciële beslissingen zou leiden tot een begrenzing van de bestraffingsmogelijkheden van de rechter.¹⁰⁷ Dat de Belgische wetgever zich hierachter verschuilt als reden voor de invoering van artikel 99, tweede lid Sw. houdt niet echt stand. Als hij het straftoemingsvoordeel aanvaardt voor eerdere veroordelingen uitgesproken door een Belgisch strafgerecht, waarom dan niet in een grensoverschrijdende context? Er lijkt dus geen reden te bestaan om het proportionaliteitsbeginsel niet ook toe te passen voor grensoverschrijdende laattijdig vastgestelde samenlopende misdrijven.

¹⁰³ C. DE ROY, "Drugs, *ne bis in idem* en art. 65, tweede lid Sw.", *RW* 2003-04, 181-182. Zie ook T. DECAIGNY en K. WEIS, "Laattijdige vaststelling eenheid van opzet ook mogelijk bij veroordeling in een andere EU-lidstaat", *T.Strafr.* 2012, 226-231.

¹⁰⁴ Kaderb.Raad nr. 2008/675/JBZ, 24 juli 2008 betreffende de wijze waarop bij een nieuwe strafrechtelijke procedure rekening wordt gehouden met veroordelingen in andere lidstaten van de Europese Unie, *Pb.L.* 15 augustus 2008, 220/32.

¹⁰⁵ N. AUDENAERT, "Samenloop en vrij verkeer van judiciële beslissingen. Het gebrek aan strafmatiging bij de ongelijktijdige berechtiging van collectieve misdrijven problematischer dan gedacht?", *NC* 2018, 564.

¹⁰⁶ N. AUDENAERT, "Samenloop en vrij verkeer van judiciële beslissingen. Het gebrek aan strafmatiging bij de ongelijktijdige berechtiging van collectieve misdrijven problematischer dan gedacht?", *NC* 2018, 567 en 574.

¹⁰⁷ N. AUDENAERT, "Samenloop en vrij verkeer van judiciële beslissingen. Het gebrek aan strafmatiging bij de ongelijktijdige berechtiging van collectieve misdrijven problematischer dan gedacht?", *NC* 2018, 568.

2.2.3. Meerdaadse samenloop: artikel 58 t.e.m. 62 Sw.

2.2.3.1. Definitie

72. In tegenstelling tot de eendaadse samenloop, is in het Strafwetboek geen wettelijke definitie opgenomen van het begrip 'meerdaadse samenloop'. Meerdaadse of materiële samenloop wordt aangenomen wanneer een persoon zich door opeenvolgende (en elk op zichzelf strafbare) gedragingen schuldig heeft gemaakt aan twee of meer misdrijven, zonder dat hij definitief werd veroordeeld voor één van deze feiten op het ogenblik dat hij een volgend feit pleegt en daarvoor terechtstaat.¹⁰⁸

Een voorbeeld is de situatie waarin een persoon wordt berecht voor de opeenvolgende maar niet onderling verbonden feiten van diefstal (artikel 461 Sw.), opzettelijke slagen en verwondingen (artikel 398, eerste lid Sw.) en verkrachting (artikel 417/11 Sw.).¹⁰⁹

73. Het gebrek aan enige wettelijke definitie zou in bepaalde gevallen voor verwarring kunnen zorgen. Ondanks dat wordt aangenomen dat het bij meerdaadse samenloop gaat om een pluraliteit van misdrijven, zijn de rechtsfiguren van 'herhaling' en 'voortgezet of collectief misdrijf' nooit ver weg. Toch bestaan er enkele fundamentele verschillen.

Net als bij meerdaadse samenloop is er ook bij *herhaling* sprake van een pluraliteit aan misdrijven. De wettelijke bepalingen voor recidive (artikel 54-57bis Sw.) kunnen echter pas worden toegepast wanneer de dader wel reeds wegens minstens een van de gepleegde misdrijven veroordeeld werd met een in kracht van gewijsde gegaan vonnis op het ogenblik dat hij nieuwe feiten pleegt.¹¹⁰ Bijvoorbeeld: een persoon pleegt diefstal met braak en wordt onherroepelijk veroordeeld tot een gevangenisstraf van één jaar. Enkele maanden erna maakt hij zich schuldig aan belaging, gevolgd door opzettelijke slagen en verwondingen. Met betrekking tot de belaging en de slagen en verwondingen kan het regime van meerdaadse samenloop worden ingeroepen. Het kan echter ook zijn dat de persoon door het plegen van deze nieuwe feiten in staat van herhaling komt vanwege de eerdere veroordeling wegens diefstal met braak.¹¹¹

Ook bij het *voortgezet of collectief misdrijf* is er sprake van een pluraliteit aan misdrijven, maar doordat de verschillende strafbare feiten middels eenheid van misdadig opzet met elkaar verbonden

¹⁰⁸ Cass. 25 april 2012, AR P.12.0178.F, *Arr.Cass.* 2012, 1063; A. DE NAUW en F. DERUYCK, *Overzicht van het Belgisch algemeen strafrecht*, Brugge, die Keure / la Charte, 2021, 191; J. J. HAUS, *Principes généraux du droit pénal belge (troisième édition – tome second)*, Gent, Librairie générale de ad. Hoste, 1879, 179-180; F. KUTY, *Principes généraux du droit pénal belge (tome IV: la peine)*, Brussel, Larcier, 2017, 889; J. S. G. NYPELS en J. SERVAIS (ed.), *Le code pénal belge interprété, principalement au point de vue de la pratique (nouvelle édition)*, Brussel, Bruylant-Christophe & Cie, 1896, 148; F. VERBRUGGEN en R. VERSTRAETEN, *Strafrecht en strafprocesrecht voor bachelors*. Veertiende editie, Antwerpen, Intersentia, 2022, 416.

¹⁰⁹ A. DE NAUW en F. DERUYCK, *Overzicht van het Belgisch algemeen strafrecht*, Brugge, die Keure / la Charte, 2021, 191.

¹¹⁰ J. S. G. NYPELS en J. SERVAIS (ed.), *Le code pénal belge interprété, principalement au point de vue de la pratique (nouvelle édition)*, Brussel, Bruylant-Christophe & Cie, 1896, 148.

¹¹¹ Cass. 25 april 2012, AR P.12.0178.F, *Arr.Cass.* 2012, 1063; A. DE NAUW en F. DERUYCK, *Overzicht van het Belgisch algemeen strafrecht*, Brugge, die Keure / la Charte, 2021, 191.

kunnen worden, worden ze beschouwd als één strafbaar feit waarvoor slechts één straf kan worden opgelegd cf. artikel 65, eerste lid Sw. (*supra* 16, nr. 52).

74. Het komt aan de feitenrechter toe om op onaantastbare wijze te beoordelen of de misdrijven voortkomen uit één enkel strafbaar feit (*infra* 48, nr. 139-140) of uit verschillende afzonderlijke strafbare gedragingen.¹¹²

2.2.3.2. Straftoemeting: gedifferentieerd systeem

75. Wat betreft de straftoemeting bij meerdaadse samenloop hanteert de wetgever niet slechts één straf zoals bij eendaadse samenloop en het voortgezet of collectief misdrijf. Hij voorziet daarentegen in een gedifferentieerd systeem, rekening houdend met de aard van de misdrijven die samenlopen:

- onbeperkte cumul;
- gematigde cumul;
- zuivere absorptie (opsloping);
- absorptie met strafverzwaring.¹¹³

76. Onderstaande regels zijn niet enkel van toepassing wanneer de samenlopende misdrijven gelijktijdig bij eenzelfde rechter aanhangig zijn gemaakt; ze zijn ook toepasbaar wanneer ze opeenvolgend, hetzij bij dezelfde rechter, hetzij bij een ander gerecht aanhangig worden gemaakt.¹¹⁴ Ze zijn eveneens van toepassing wanneer de dader intussen wel definitief voor één van de misdrijven werd veroordeeld. Het is voor het regime van meerdaadse samenloop namelijk enkel vereist dat er *op het ogenblik van het plegen* van een nieuw misdrijf geen definitieve veroordeling uitgesproken is.¹¹⁵

Artikel 58 Sw.: samenloop van overtredingen.

77. Artikel 58, eerste lid Sw. bepaalt dat voor meerdaadse samenloop van overtredingen een onbeperkte cumul geldt: alle hoofd-, bijkomende en vervangende straffen die op elk van de overtredingen zijn gesteld, worden samengevoegd.¹¹⁶

¹¹² Cass. 4 november 1975, *Arr.Cass.* 1976, 301; Cass. 25 april 2012, AR P.12.0178.F, *Arr.Cass.* 2012, 1063; F. KUTY, *Principes généraux du droit pénal belge (tome IV: la peine)*, Brussel, Larcier, 2017, 895; F. VERBRUGGEN en R. VERSTRAETEN, *Strafrecht en strafprocesrecht voor bachelors*. Veertiende editie, Antwerpen, Intersentia, 2020, 416.

¹¹³ C. VAN DEUREN, "Eén plus één is niet altijd twee. De regels van de samenloop besproken, vergeleken en empirisch onderzocht", *NC* 2012, 361.

¹¹⁴ Cass. 25 april 2012, AR P.12.0178.F, *T.Strafr.* 2012, 224, noot T. DECAIGNY; F. KUTY, *Principes généraux du droit pénal belge (tome IV: la peine)*, Brussel, Larcier, 2017, 894; J. S. G. NYPELS en J. SERVAIS (ed.), *Le code pénal belge interprété, principalement au point de vue de la pratique (nouvelle édition)*, Brussel, Bruylant-Christophe & Cie, 1896, 148.

¹¹⁵ Assissen West-Vlaanderen 18 mei 2017, *RW* 2017-18, 1390-1391; A. DE NAUW en F. DERUYCK, *Overzicht van het Belgisch algemeen strafrecht*, Brugge, die Keure / la Charte, 2021, 197; J. S. G. NYPELS, *Législation criminelle de la Belgique, ou: Commentaire et complément du code pénal belge (tome premier)*, Brussel, Bruylant-Christophe & Cie., 1867, 125.

¹¹⁶ F. KUTY, *Principes généraux du droit pénal belge (tome IV: la peine)*, Brussel, Larcier, 2017, 901.

"Hij die schuldig bevonden wordt aan verscheidene overtredingen, wordt gestraft met de straf die op elk van die overtredingen is gesteld."

78. De wetgever koos er in 1867 voor om zuivere en dus onbeperkte cumul toe te passen in geval van samenloop van overtredingen. Deze visie is niet geheel vernieuwend in vergelijking met het overgenomen Franse recht. Lange tijd was het Franse Hof van Cassatie wel van mening dat artikel 365, §2 CIC (absorptie ten voordele van de zwaarste straf) de uitdrukking van een algemeen principe was en daardoor in alle gevallen moest worden toegepast. Ze kwam hier zelf op terug in 1842 en was van mening dat in geval van samenloop van overtredingen cumul van straffen moest gelden.¹¹⁷

79. Anno 1867 strekte de absolute cumul inzake overtredingen, strafbaar met politiestraffen, louter tot gevangenisstraffen en boeten.¹¹⁸ Sinds de invoering van verschillende alternatieve hoofdstraffen kent deze 'onbeperkte' cumul toch bepaalde bovengrenzen.¹¹⁹ Deze gematigde cumul geldt voor consensuele straffen: de werkstraffen mogen de duur van 300 uur niet overschrijden (artikel 58, eerste lid Sw. *juncto* artikel 37*quinquies*, §2 Sw.), de straffen onder elektronisch toezicht worden begrensd op één jaar (artikel 58, derde lid Sw. *juncto* artikel 37*ter*, §2 Sw.) en de autonome probatiestraffen mogen samen niet meer dan twee jaar bedragen (artikel 58, vierde lid Sw. *juncto* artikel 37*octies*, §2 Sw.) (*infra* 26, nr. 82,; *infra* 28, nr. 89-90).

"Indien werkstraffen worden uitgesproken, kan de duur ervan maximum driehonderd uren bedragen.

Indien straffen onder elektronisch toezicht worden uitgesproken, kan de duur ervan maximum een jaar bedragen.

Indien autonome probatiestraffen worden uitgesproken, kan de duur ervan maximum twee jaar bedragen."

80. Dezelfde straftoemeting is van toepassing bij samenloop van overtredingen met gecontraventionaliseerde wanbedrijven en bij samenloop van gecontraventionaliseerde wanbedrijven.¹²⁰

¹¹⁷ J. S. G. NYPELS, *Législation criminelle de la Belgique, ou: Commentaire et complément du code pénal belge (tome premier)*, Brussel, Bruylant-Christophe & Cie., 1867, 122; J. S. G. NYPELS en J. SERVAIS (ed.), *Le code pénal belge interprété, principalement au point de vue de la pratique (nouvelle édition)*, Brussel, Bruylant-Christophe & Cie, 1896, 151; E. PICARD en N. D'HOFFSCHMIDT, *Les Pandectes belges. Inventaire général du droit belge à la fin du XIXème siècle (tome 23)*, Brussel, Ferdinand Larcier, 1903, 263.

¹¹⁸ J. S. G. NYPELS en J. SERVAIS (ed.), *Le code pénal belge interprété, principalement au point de vue de la pratique (nouvelle édition)*, Brussel, Bruylant-Christophe & Cie, 1896, 152.

¹¹⁹ A. DE NAUW en F. DERUYCK, *Overzicht van het Belgisch algemeen strafrecht*, Brugge, die Keure / la Charte, 2021, 192; F. KUTY, *Principes généraux du droit pénal belge (tome IV: la peine)*, Brussel, Larcier, 2017, 901; C. VAN DEUREN, "Eén plus één is niet altijd twee. De regels van de samenloop besproken, vergeleken en empirisch onderzocht", *NC* 2012, 361; F. VERBRUGGEN en R. VERSTRAETEN, *Strafrecht en strafprocesrecht voor bachelors*. Veertiende editie, Antwerpen, Intersentia, 2022, 416.

¹²⁰ A. DE NAUW en F. DERUYCK, *Overzicht van het Belgisch algemeen strafrecht*, Brugge, die Keure / la Charte, 2021, 192; C. VAN DEUREN, "Eén plus één is niet altijd twee. De regels van de samenloop besproken, vergeleken en empirisch onderzocht", *NC* 2012, 361; F. VERBRUGGEN en R. VERSTRAETEN, *Strafrecht en strafprocesrecht voor bachelors*. Veertiende editie, Antwerpen, Intersentia, 2022, 416.

Artikel 59 Sw.: samenloop van overtredingen en wanbedrijven.

81. Wanneer overtredingen in samenloop komen met wanbedrijven geldt er een systeem van beperkte cumul in combinatie met een systeem van absorptie.¹²¹ Artikel 59 Sw. luidt:

"Bij samenloop van één of meer wanbedrijven met één of meer overtredingen worden alle geldboeten, autonome probatiestrafen, werkstraffen, straffen onder elektronisch toezicht en correctionele gevangenisstraffen samen opgelegd binnen de grenzen in het volgende artikel bepaald."

82. Ook voor artikel 59 Sw. geldt hetzelfde: in 1867 was er nog geen sprake van een autonome probatiestraf, een werkstraf of een straf onder elektronisch toezicht (*infra* 28, nr. 89-90). Oorspronkelijk sprak artikel 59 Sw. enkel over geldboeten en correctionele gevangenisstraffen. De begrenzing van deze samenloopvorm, gematigde cumul, was echter dezelfde.¹²²

83. Zodra de strafrechter als hoofdstraf een gevangenisstraf uitspreekt, zal de correctionele gevangenisstraf automatisch de politiegevangenisstraf opsorpen. Voor het overige kunnen alle correctionele gevangenisstraffen, straffen onder elektronisch toezicht, werkstraffen, autonome probatiestrafen en geldboeten *in theorie* samen worden opgelegd, zonder dat de absolute bovengrenzen voor samenloop van wanbedrijven mogen worden overschreden (*infra* 28, nr. 89).

84. Echter, met betrekking tot artikel 7 Sw. hebben de bewoordingen van artikel 59 Sw. in de rechtsleer tot enige onzekerheid geleid.¹²³ Artikel 7 Sw. bepaalt namelijk dat een gevangenisstraf niet samen met een werkstraf mag worden toegepast terwijl artikel 59 Sw. duidelijk stelt dat beide straffen samen 'worden opgelegd'.

VERBRUGGEN en VERSTRAETEN stellen dat er naar alle waarschijnlijkheid moet worden gekozen: hetzij gevangenisstraffen, hetzij werkstraffen, hetzij straffen onder elektronisch toezicht, hetzij autonome probatiestrafen. Volgens hen lijkt artikel 7 Sw. een gezamenlijke toepassing te verbieden.¹²⁴

VAN DEUREN ziet dit anders. Volgens haar heeft de wetgever wel degelijk de bedoeling om aan de rechter de mogelijkheid te bieden om in de gevallen van artikel 58-60 Sw. een gevangenisstraf samen op te leggen met een werkstraf. Het cumulverbod voor beide straffen zou slechts gelden bij de bestraffing van één feit, en dus ook in geval van het voortgezet of collectief misdrijf. Toch is VAN DEUREN van mening dat het niet opportuun zou zijn om beide straffen alsnog samen op te leggen.

¹²¹ F. KUTY, *Principes généraux du droit pénal belge (tome IV: la peine)*, Brussel, Larcier, 2017, 908.

¹²² J. S. G. NYPELS, *Législation criminelle de la Belgique, ou: Commentaire et complément du code pénal belge (tome premier)*, Brussel, Bruylant-Christophe & Cie., 1867, 123; J. S. G. NYPELS en J. SERVAIS (ed.), *Le code pénal belge interprété, principalement au point de vue de la pratique (nouvelle édition)*, Brussel, Bruylant-Christophe & Cie, 1896, 152-153.

¹²³ Artikel 7 Sw. werd gewijzigd door de wet 17 april 2002 tot invoering van de werkstraf als autonome straf in correctionele zaken en in politiezaken, BS 7 mei 2002.

¹²⁴ F. VERBRUGGEN en R. VERSTRAETEN, *Strafrecht en strafprocesrecht voor bachelors*. Veertiende editie, Antwerpen, Intersentia, 2022, 416-417.

De werkstraf werd immers in het leven geroepen om bepaalde negatieve gevolgen van de gevangenisstraf te voorkomen. In tegenstelling tot de vrijheidsberoving, draagt gemeenschapsdienst bij aan de resocialisering en re-integratie van veroordeelden.¹²⁵

85. In oktober 2010 deed het Hof van Cassatie uitspraak over deze interpretatiekwestie en oordeelde het dat een combinatie van beide straffen voor eenzelfde feit niet toegelaten is.¹²⁶ Het lijkt daarmee de discussie af te sluiten. De meeste rechtsleer gaat hier dan ook in mee al bracht het arrest geen volledig uitsluitsel aangezien het *in casu* ging om een correctionele zaak waarbij het verbod van artikel 7, derde lid Sw. reeds duidelijk was. VAN DEUREN voegt toe dat een hof van assisen nog steeds een opsluiting of hechtenis zou kunnen opleggen voor een misdaad die door eenheid van opzet vermengd is met overtredingen, wanbedrijven of gecorrectionaliseerde misdaden waarvoor de dader al werd veroordeeld tot een werkstraf door een politie- of correctionele rechter. Het verbod zou dan enkel gelden wanneer beide veroordelingen gebeuren door een politie- of correctionele rechter.¹²⁷

Artikel 60 Sw.: samenloop van wanbedrijven.

86. In gevallen van samenloop van wanbedrijven bepaalt artikel 60 Sw. een systeem van gematigde of beperkte cumul:

"Bij samenloop van verscheidene wanbedrijven worden alle straffen samen opgelegd, zonder dat zij evenwel het dubbele van het maximum van de zwaarste straf te boven mogen gaan. In geen geval mag de uitgesproken straf twintig jaar gevangenisstraf, één jaar straf onder elektronisch toezicht, driehonderd uren werkstraf of twee jaar autonome probatiestraf te boven gaan".

De strafrechter kan bijgevolg een straf uitspreken voor elk feit en mag dus alle hoofd-, bijkomende en vervangende straffen optellen (cumulatie), maar hij moet wel rekening houden met bepaalde plafonds (matiging).¹²⁸

87. Bij de inwerkingtreding in 1867 zag artikel 60 Sw. er ietwat anders uit:

*"En cas de concours de plusieurs délits, les peines seront cumulées, sans qu'elles puissent néanmoins excéder le double du maximum de la peine la plus forte".*¹²⁹

De Belgische wetgever legde daarmee een nieuw beginsel vast, dat van cumul van straffen. Voorheen ging de Belgische rechtspraak, net zoals die in Frankrijk, uit van de toepassing van artikel 365 CIC,

¹²⁵ C. VAN DEUREN, "Eén plus één is niet altijd twee. De regels van de samenloop besproken, vergeleken en empirisch onderzocht", *NC* 2012, 362.

¹²⁶ Cass. 12 oktober 2010, AR P.10.1168.N, *Arr.Cass.* 2010, 2453.

¹²⁷ Cass. 5 november 2014, AR P.14.1046.F, *RW* 2015-16, 1342; C. VAN DEUREN, "Eén plus één is niet altijd twee. De regels van de samenloop besproken, vergeleken en empirisch onderzocht", *NC* 2012, 368.

¹²⁸ F. KUTY, *Principes généraux du droit pénal belge (tome IV: la peine)*, Brussel, Larcier, 2017, 903.

¹²⁹ F. KUTY, *Principes généraux du droit pénal belge (tome IV: la peine)*, Brussel, Larcier, 2017, 904.

dat cumul van straffen verbod. De wetgever ging echter niet *all the way*, zoals ze dat wel deed in artikel 58 Sw. voor overtredingen, maar voorzag een begrenzing. Hij was van mening dat het onbeperkt cumuleren, in het geval van samenloop van wanbedrijven, verder ging dan maatschappelijk nodig was en dat deze regeling niet geheel rechtvaardig zou zijn.¹³⁰

88. In eerste instantie mogen de samengevoegde straffen niet meer bedragen dan tweemaal het maximum van de zwaarste straf. De wetgever anno 1867 benadrukte daarbij expliciet dat artikel 60 Sw. opgevat moest worden als een beperking van de cumulatie.¹³¹ Het plafond mocht geen streefdoel worden voor de strafrechter; slechts wanneer de optelsom van alle straffen het plafond zou overschrijden moest de rechter het totaal herleiden naar deze 'plafondstraf'.¹³² De notie 'zwaarste straf' blijft hier dezelfde als bij eendaadse samenloop en wordt berekend door de hoofd-, bijkomende en vervangende straffen, de verbeurdverklaring uitgezonderd, van het zwaarste misdrijf te verdubbelen.¹³³

89. Een tweede en absoluut plafond bestaat er voor de gevangenisstraf, de straf onder elektronisch toezicht, de werkstraf en de autonome probatiestraf. Het dubbele van het maximum van de zwaarste straf wordt namelijk beperkt tot:

- twintig jaar gevangenisstraf;
- één jaar straf onder elektronisch toezicht;
- 300 uren werkstraf;
- twee jaar autonome probatiestraf.

90. Met betrekking tot de beperking voor de duur van de gevangenisstraf kent artikel 60 Sw. een ietwat ingewikkelde geschiedenis. Aanvankelijk kende artikel 60 Sw. twee zinnen:

"Bij samenloop van verscheidene wanbedrijven worden alle straffen samen opgelegd, zonder dat zij evenwel het dubbele van het maximum van de zwaarste straf te boven mogen gaan. In geen geval mag die straf twintig jaar gevangenisstraf te boven gaan."

Met de achtereenvolgende invoering van de werkstraf, de straf onder elektronisch toezicht en de autonome probatiestraf als alternatieve hoofdstraffen, vond de wetgever het wenselijk om ook voor deze straffen een matiging in te werken. Zo werd geacht dat een werkstraf die, in geval van samenloop, meer dan 300 uren zou bedragen maatschappelijk contraproductief zou werken, gelet

¹³⁰ F. KUTY, *Principes généraux du droit pénal belge (tome IV: la peine)*, Brussel, Larcier, 2017, 904; J. S. G. NYPELS en J. SERVAIS (ed.), *Le code pénal belge interprété, principalement au point de vue de la pratique (nouvelle édition)*, Brussel, Bruylant-Christophe & Cie, 1896, 155-156.

¹³¹ J. S. G. NYPELS en J. SERVAIS (ed.), *Le code pénal belge interprété, principalement au point de vue de la pratique (nouvelle édition)*, Brussel, Bruylant-Christophe & Cie, 1896, 156.

¹³² Cass. 12 juni 2012, AR. P.12.0573.N, RW 2012-13, 1215; Cass. 5 februari 2019, AR 18.1072.N, AC 2019, nr. 2, 257; A. DE NAUW en F. DERUYCK, *Overzicht van het Belgisch algemeen strafrecht*, Brugge, die Keure / la Charte, 2021, 195-196; F. KUTY, *Principes généraux du droit pénal belge (tome IV: la peine)*, Brussel, Larcier, 2017, 907.

¹³³ F. VERBRUGGEN en R. VERSTRAETEN, *Strafrecht en strafprocesrecht voor bachelors*. Veertiende editie, Antwerpen, Intersentia, 2022, 417.

op de resocialisatie van de betrokkene.¹³⁴ Over de maximumduur van één jaar voor de straf onder elektronisch toezicht werd gezegd dat die duur gekozen werd met het oog op de zogenaamde "pijngrens", hoe langer de straf onder elektronisch toezicht duurt, hoe hoger de kans op mislukking, en het psychologisch effect van de continue aanwezigheid van elektronisch toezicht.¹³⁵

De tweede zin van artikel 60 Sw. luidt bijgevolg:

*"In geen geval mag die straf twintig jaar gevangenisstraf, een jaar straf onder elektronisch toezicht, driehonderd uren werkstraf of twee jaar autonome probatiestraf te boven gaan."*¹³⁶

Tot dusver deden er zich geen interpretatieproblemen voor. De Potpourri II-wet van 5 februari 2016 stak een stok in de wielen. Met de invoering van 'superwanbedrijven', met gevangenisstraffen van 28, 38 en 40 jaar, was het maximum van twintig jaar gevangenisstraf, dat in artikel 60 Sw. was opgenomen, niet langer houdbaar (*infra* 40, nr. 113-115).¹³⁷ Men zou namelijk kunnen ontsnappen aan deze zware gevangenisstraffen door een bijkomend, tweede wanbedrijf te plegen. Bij samenloop van twee of meer wanbedrijven die elk afzonderlijk strafbaar waren met een gevangenisstraf van 28, 38 of 40 jaar, was de rechter op grond van artikel 60 Sw. namelijk beperkt tot het maximum van twintig jaar.¹³⁸ Om dergelijke praktijken te voorkomen werden de bewoordingen van artikel 60 Sw., tweede zin opnieuw gewijzigd:

*"De uitgesproken straf mag niet hetzij twintig jaar gevangenisstraf, hetzij de zwaarste gevangenisstraf als deze meer dan twintig jaar gevangenis is, te boven gaan."*¹³⁹

De bijkomende matiging voor de consensuele straffen werd opgenomen in de derde zin van artikel 60 Sw., waaruit de matiging m.b.t. de gevangenisstraf (maximum twintig jaar) middels artikel 54 Potpourri II-wet werd geschrapt:

*"In geen geval mag de uitgesproken straf één jaar straf onder elektronisch toezicht, driehonderd uren werkstraf of twee jaar autonome probatiestraf te boven gaan."*¹⁴⁰

¹³⁴ Wetsontwerp tot invoering van de werkstraf als autonome straf in correctionele zaken en politiezaken, *Parl.St.* Kamer 2001-02, nr. 0549/017, 7; F. KUTY, *Principes généraux du droit pénal belge (tome IV: la peine)*, Brussel, Larcier, 2017, 902 en 904.

¹³⁵ Wetsvoorstel tot invoering van het elektronisch toezicht als autonome straf, *Parl.St.* Kamer 2012-13, nr. 1042/002, 8.

¹³⁶ A. DE NAUW en F. DERUYCK, *Overzicht van het Belgisch algemeen strafrecht*, Brugge, die Keure / la Charte, 2021, 193. De werkstraf, de straf onder elektronisch toezicht en de autonome probatiestraf werden respectievelijk ingevoerd door artikel 6 van de wet van 17 april 2002 tot invoering van de werkstraf, *BS* 7 mei 2002, artikel 12 van de wet van 7 februari 2014 tot invoering van het elektronisch toezicht, *BS* 28 februari 2014 en artikel 14 van de wet van 10 april 2014 tot invoering van de probatie als autonome straf, *BS* 19 juni 2014.

¹³⁷ A. DE NAUW en F. DERUYCK, *Overzicht van het Belgisch algemeen strafrecht*, Brugge, die Keure / la Charte, 2021, 194.

¹³⁸ A. DE NAUW en F. DERUYCK, *Overzicht van het Belgisch algemeen strafrecht*, Brugge, die Keure / la Charte, 2021, 194.

¹³⁹ Tweede zin ingevoegd bij artikel 15 Potpourri II-wet. S. DEPAUW en L. VAN PUYENBROECK, *Potpourri II: wijzigingen m.b.t. het strafrecht en de strafvordering*, Mechelen, Wolters Kluwer, 2016, 51.

¹⁴⁰ A. DE NAUW en F. DERUYCK, *Overzicht van het Belgisch algemeen strafrecht*, Brugge, die Keure / la Charte, 2021, 194.

Met haar vernietigingsarrest d.d. 21 december 2017 ging het Grondwettelijk Hof echter over tot de vernietiging van o.a. artikel 15 Potpourri II-wet (*infra* 41, nr. 115).¹⁴¹ Voor artikel 60 Sw. had dit enkele verstrekkende gevolgen: de nieuwe tweede zin (waarin de bijkomende matiging voor de gevangenisstraf werd opgenomen) werd geschrapt en in de derde, nu opnieuw tweede, zin werd de matiging van twintig jaar gevangenisstraf opnieuw ingeschreven. Om geheel onverklaarbare reden werd door het Hof echter niet geraakt aan artikel 54 van de Potpourri II-wet.¹⁴² Als gevolg bevatte die derde, nu opnieuw tweede, zin van artikel 60 Sw. na de vernietiging niet langer de matiging van twintig jaar m.b.t. de gevangenisstraf. Het gevolg was opnieuw een artikel 60 Sw. met slechts twee zinnen waarin met geen woord werd gerept over enige matiging m.b.t. de gevangenisstraf:

"Bij samenloop van verscheidene wanbedrijven worden alle straffen samen opgelegd, zonder dat zij evenwel het dubbele van het maximum van de zwaarste straf te boven mogen gaan. In geen geval mag de uitgesproken straf één jaar straf onder elektronisch toezicht, driehonderd uren werkstraf of twee jaar autonome probatiestraf te boven gaan".

Het vernietigingsarrest leidde bijgevolg tot heel wat interpretatieproblemen en onzekerheid binnen de rechtspraak en rechtsleer. Ook het interpretatieve arrest van het Grondwettelijk Hof van 9 maart 2018 verschaftte geen duidelijkheid.¹⁴³ Gelet op de ratio van de vernietiging voelde men aan dat het nooit de bedoeling kon zijn geweest van het Grondwettelijk Hof om de gevangenisstraf in geval van meerdaadse samenloop bij wanbedrijven geheel zonder bovengrens te laten. Een te strikte interpretatie van het vernietigingsarrest zou bovendien leiden tot onbillijke situaties. Vanuit de rechtsleer wordt dan ook een meer soepele, teleologische interpretatie verkozen: in geen geval mag de uitgesproken straf twintig jaar gevangenisstraf te boven gaan.¹⁴⁴

91. Wat betreft de samenloop van wanbedrijven met gecorrectionaliseerde misdaden geldt tevens de straftoemingsregel uit artikel 60 Sw.

92. Naast artikel 60 Sw. voorziet de wetgever nog in een tweede mogelijkheid. In artikel 82 Sw. verkrijgt de rechter de mogelijkheid om één enkele straf op te leggen in het geval dat criminele straffen op grond van verzachtende omstandigheden werden verminderd tot correctionele straffen:

"In de gevallen van samenloop bepaald bij het artikel 62 van het Strafwetboek, kan het vonnisgerecht niettemin, wanneer de criminele straffen op grond van verzachtende

¹⁴¹ GwH 21 december 2017, nr. 148/2017.

¹⁴² A. DE NAUW en F. DERUYCK, *Overzicht van het Belgisch algemeen strafrecht*, Brugge, die Keure / la Charte, 2021, 195.

¹⁴³ GwH 9 maart 2018, nr. 28/2018; J. ROZIE, "Artikel 60 Sw. m.b.t. de meerdaadse samenloop van wanbedrijven strijdig met het gelijkheids- en het proportionaliteitsprincipe?", *NC* 2019, 95.

¹⁴⁴ A. DE NAUW en F. DERUYCK, *Overzicht van het Belgisch algemeen strafrecht*, Brugge, die Keure / la Charte, 2021, 195; J. ROZIE, "Artikel 60 Sw. m.b.t. de meerdaadse samenloop van wanbedrijven strijdig met het gelijkheids- en het proportionaliteitsprincipe?", *NC* 2019, 95.

omstandigheden verminderd worden tot correctionele straffen, een enkele straf uitspreken."¹⁴⁵

De rechter is niet verplicht om dit artikel aan te wenden, maar heeft wel de mogelijkheid om de opslorping van lichtere straffen te verkiezen boven een beperkte samenvoeging van straffen. Wanneer hij dit doet, is het voor de strafrechter tevens mogelijk om op grond van artikel 84 Sw. een geldboete van 26 tot 1.000 euro op te leggen, hetgeen enkel voorzien is ingeval van correctionalisatie wegens verzachtende omstandigheden.¹⁴⁶

Het toepassen van artikel 82 Sw. in plaats van artikel 60 Sw. kan voor de veroordeelde voordelig zijn. In eerste instantie kan de toepassing van artikel 60 Sw. hem een veel zwaardere straf opleveren, aangezien het dubbele van het maximum van de zwaarste straf kan worden opgelegd in plaats van 'enkel' de zwaarste straf. Bovendien is de keuze ook niet zonder gevolg wat betreft de bijkomende straffen: ingeval van artikel 60 Sw. zullen alle bijkomende straffen gecumuleerd worden.¹⁴⁷ Dit in tegenstelling tot artikel 82 Sw. waarbij men enkel de bijkomende straffen van het zwaarste misdrijf kan opleggen.

Niet enkel voor de straftoemeting heeft de keuze tussen artikel 60 en 82 Sw. gevolgen. Wanneer de rechter in het kader van artikel 60 Sw. meerdere (lagere) straffen zou opleggen, is het mogelijk dat de veroordeelde in aanmerking komt voor (probatie-)opschorting of (probatie-)uitstel. In toepassing van artikel 82 Sw., waarbij slechts één (hogere) straf wordt opgelegd, zal die kans veel kleiner zijn.¹⁴⁸

Het voorgaande toont aan dat het bestaan van artikel 82 Sw. niet zonder problemen is. De bestraffingsmogelijkheden van de strafrechter worden aanzienlijk uitgebreid door deze uiteenlopende bestraffingsregels, hetgeen voor de veroordeelde positief dan wel negatief kan uitdraaien.¹⁴⁹ De strafrechter beschikt namelijk over een absolute keuzevrijheid die ervoor zorgt dat de bestraffingsmogelijkheden in concrete gevallen heel erg uit elkaar kunnen komen te liggen. Dit valt in het licht van het gelijkheidsbeginsel hoe langer hoe moeilijker te verdedigen.

¹⁴⁵ Artikel 82 Sw. kan enkel uitwerking vinden ingeval de straf wordt verminderd op grond van verzachtende omstandigheden en niet wanneer de misdaad in een wanbedrijf wordt omgezet wegens het aanvaarden van gronden van verschoning. Zie Cass. 1 juli 1940, *Arr.Cass.* 1940, 72; F. KUTY, *Principes généraux du droit pénal belge (tome IV: la peine)*, Brussel, Larcier, 2017, 911-914.

¹⁴⁶ A. DE NAUW en F. DERUYCK, *Overzicht van het Belgisch algemeen strafrecht*, Brugge, die Keure / la Charte, 2021, 196; C. VAN DEUREN, "Eén plus één is niet altijd twee. De regels van de samenloop besproken, vergeleken en empirisch onderzocht", *NC* 2012, 362.

¹⁴⁷ C. VAN DEUREN, "Eén plus één is niet altijd twee. De regels van de samenloop besproken, vergeleken en empirisch onderzocht", *NC* 2012, 362.

¹⁴⁸ C. VAN DEUREN, "Eén plus één is niet altijd twee. De regels van de samenloop besproken, vergeleken en empirisch onderzocht", *NC* 2012, 362.

¹⁴⁹ J. ROZIE, "Artikel 60 Sw. m.b.t. de meerdaadse samenloop van wanbedrijven strijdig met het gelijkheids- en het proportionaliteitsprincipe?", *NC* 2019, 96.

93. Wanneer gecorrectionaliseerde misdaden in samenloop komen met elkaar is artikel 60 Sw. eveneens van toepassing. Net zoals bij de samenloop van wanbedrijven met gecorrectionaliseerde misdaden heeft de rechter de mogelijkheid om artikel 82 Sw. (al dan niet in samenhang met artikel 84 Sw.) toe te passen.¹⁵⁰

Artikel 61 Sw.: samenloop van misdaden en overige misdrijven (wanbedrijven of overtredingen).

94. Artikel 61 Sw. bepaalde het volgende:

"Bij samenloop van een misdaad met een of meer wanbedrijven of met een of meer overtredingen, wordt alleen de op de misdaad gestelde straf uitgesproken."

95. Bij de inwerkingtreding van ons Strafwetboek in 1867 was dit het enige artikel waarin de wetgever ervoor koos om de regel *poena major absorbet poenam minorem* toe te passen.¹⁵¹ Bijgevolg zou de straf voor de begane misdaad zonder meer alle andere straffen, opgelegd voor de wanbedrijven of overtredingen, opsloppen. Dit ongeacht het aantal en de ernst van deze straffen.¹⁵² Aldus NYPELS: *"Il serait peu convenable, en effet, de cumuler des peines séparées par une aussi grande distance..."*. De straffen liggen hier zo ver uit elkaar dat cumulatie weinig uithaalt.¹⁵³

De strafwetgever hanteerde opnieuw het billijkheidsbeginsel, net zoals bij recidive. In beide gevallen vond de wetgever dat de samenloop van misdrijven er niet toe mocht leiden dat de aard van de aan de samenlopende misdrijven verbonden straffen zomaar zou wijzigen. Het is bijgevolg het enige artikel waarbij absorptie, zoals voorzien in artikel 365, §2 *CIC*, wordt toegepast.¹⁵⁴

96. Tot 2019. Toen artikel 61 doormiddel van artikel 70 van de wet van 5 mei 2019 werd afgeschaft.¹⁵⁵ De wetgever vond het niet langer acceptabel dat mogelijks zware correctionele straffen zonder meer opgeslorpt zouden worden door criminele straffen die minder lang waren, vooral wanneer de samenlopende misdrijven niet gelijktijdig werden berecht en een eerder uitsproken criminele straf zou beletten dat de strafrechter nog een (langere) correctionele straf kon uitspreken voor het later vervolgde wanbedrijf.¹⁵⁶

¹⁵⁰ A. DE NAUW en F. DERUYCK, *Overzicht van het Belgisch algemeen strafrecht*, Brugge, die Keure / la Charte, 2021, 196; F. VERBRUGGEN en R. VERSTRAETEN, *Strafrecht en strafprocesrecht voor bachelors*. Veertiende editie, Antwerpen, Intersentia, 2022, 417.

¹⁵¹ F. KUTY, *Principes généraux du droit pénal belge (tome IV: la peine)*, Brussel, Larcier, 2017, 922; J. S. G. NYPELS en J. SERVAIS (ed.), *Le code pénal belge interprété, principalement au point de vue de la pratique (nouvelle édition)*, Brussel, Bruylant-Christophe & Cie, 1896, 160.

¹⁵² J. S. G. NYPELS en J. SERVAIS (ed.), *Le code pénal belge interprété, principalement au point de vue de la pratique (nouvelle édition)*, Brussel, Bruylant-Christophe & Cie, 1896, 161.

¹⁵³ J. S. G. NYPELS, *Législation criminelle de la Belgique, ou: Commentaire et complément du code pénal belge (tome premier)*, Brussel, Bruylant-Christophe & Cie., 1867, 123.

¹⁵⁴ J. S. G. NYPELS en J. SERVAIS (ed.), *Le code pénal belge interprété, principalement au point de vue de la pratique (nouvelle édition)*, Brussel, Bruylant-Christophe & Cie, 1896, 161.

¹⁵⁵ Wet 5 mei 2019 houdende diverse bepalingen in strafzaken, *BS* 24 mei 2019.

¹⁵⁶ Memorie van toelichting bij het Wetsvoorstel houdende diverse bepalingen in strafzaken en inzake erediensten, *Parl.St.* Kamer 2018-19, nr. 3515/001, 89-91.

97. De afschaffing van artikel 61 Sw. heeft wel een vreemd gevolg: plots lijkt de weg voor onbeperkt cumul van criminele en correctionele straffen open te liggen; hetgeen tot moeilijk te verantwoorden situaties kan leiden. Door de opslorping van de correctionele straf door de criminele straf, kan het hof van assisen, dat geheel gerechtvaardigd voor bepaalde misdaden al dan niet verzachtende omstandigheden met een correctionele straf tot gevolg kan aannemen, in feite een strafverzwaring tot stand brengen.

Mijns inziens is de visie van VERBRUGGEN en VERSTRAETEN hierin geheel correct en lijkt deze praktijk mij, in het licht van het gelijkheidsbeginsel, onmogelijk een toets door het Grondwettelijk Hof te doorstaan. Bovendien draagt de afschaffing van artikel 61 Sw. er ook aan bij dat in de rechtspraak nog vaker gaat worden teruggesproken naar het regime van het collectief misdrijf om deze rechtsonzekerheid te omzeilen.¹⁵⁷

Artikel 62 Sw.: samenloop van misdaden.

98. Wanneer meerdere misdaden in samenloop komen met elkaar, is artikel 62 Sw. van toepassing. Er geldt absorptie ten voordele van de zwaarste criminele straf. Wanneer de straf bestaat in een tijdelijke criminele straf van maximum twintig jaar, kan de rechter de straf zelfs verhogen met vijf jaar.¹⁵⁸

"Bij samenloop van verscheidene misdaden wordt alleen de zwaarste straf uitgesproken. Die straf kan zelfs tot vijf jaar boven het maximum worden verhoogd, indien zij bestaat in (tijdelijke opsluiting of hechtenis van vijftien jaar tot twintig jaar, respectievelijk gedurende een kortere termijn)."

99. Oorspronkelijk was in artikel 62 Sw. het volgende opgenomen: "*Cette peine pourra même être élevée de cinq ans au-dessus du maximum, si elle consiste dans les travaux forcés, la détention à temps ou la reclusion.*".¹⁵⁹ In 1867 was er namelijk nog sprake van dwangarbeid. Echter, in 1996 werd dwangarbeid, samen met de doodstraf, afgeschaft.¹⁶⁰ In 2003 werden de woorden "*tijdelijke dwangarbeid, tijdelijke hechtenis of opsluiting*" dan ook vervangen door "*tijdelijke opsluiting of hechtenis van vijftien tot twintig jaar, respectievelijk gedurende een kortere termijn*".¹⁶¹

100. De facultatieve strafverzwaring wordt ingegeven door rechtvaardigheid. Het zou immers onrechtvaardig zijn om een dader die slechts één misdaad begaat dezelfde straf op te leggen als een dader die meerdere samenlopende misdaden begaat.¹⁶² Voor (levenslange) opsluitingen van meer

¹⁵⁷ F. VERBRUGGEN en R. VERSTRAETEN, *Strafrecht en strafprocesrecht voor bachelors*. Veertiende editie, Antwerpen, Intersentia, 2022, 417.

¹⁵⁸ F. KUTY, *Principes généraux du droit pénal belge (tome IV: la peine)*, Brussel, Larcier, 2017, 922.

¹⁵⁹ J. S. G. NYPELS en J. SERVAIS (ed.), *Le code pénal belge interprété, principalement au point de vue de la pratique (nouvelle édition)*, Brussel, Bruylant-Christophe & Cie, 1896, 161-162.

¹⁶⁰ Wet 10 juli 1996 tot afschaffing van de doodstraf en tot wijziging van de criminele straffen, *BS* 1 augustus 1996.

¹⁶¹ Artikel 14 Wet 23 januari 2003 houdende harmonisatie van de geldende wetsbepalingen met de wet van 10 juli 1996 tot afschaffing van de doodstraf en tot wijziging van de criminele straffen, *BS* 13 maart 2003.

¹⁶² F. KUTY, *Principes généraux du droit pénal belge (tome IV: la peine)*, Brussel, Larcier, 2017, 923.

dan twintig jaar vond de wetgever deze verzwaaring niet nodig; de straf was in dat geval zwaar en rechtvaardig genoeg.¹⁶³

2.3. De ziektesymptomen van het huidige samenloopregime

2.3.1. Een veranderende bestraffingscontext

101. Zoals eerder al werd vermeld, was het Strafwetboek anno 1867 gestoeld op klassieke strafrechtsideeën. De straf werd opgevat als een leed dat door de (straf)wet werd bepaald en door de rechtspraak moest worden opgelegd ingeval iemand zich schuldig maakte aan het plegen van een misdrijf. Die leedtoevoeging uitte zich op drie manieren: de vrijheidsbeneming, de aantasting van het vermogen of het patrimonium, en het aantasten van de burgerlijke eer doormiddel van de ontzetting uit bepaalde rechten.¹⁶⁴

102. Oorspronkelijk waren dat enkel effectieve gevangenisstraffen en geldboeten, al kwam daar in 1888 verandering in door de invoering van de voorwaardelijke gevangenisstraf en de voorwaardelijke geldboeten. Tachtig jaar later, in 1964, volgde wetgeving inzake uitstel, opschorting en probatie.¹⁶⁵ Ondanks dat we deze straffen vandaag nog altijd kennen in ons strafrecht, is er geen ontkennen aan dat het straffenkader gedurende de afgelopen decennia stevig werd uitgebreid en gewijzigd.

103. Wie echter denkt dat het strafrecht daardoor milder is geworden, komt van een koude kermis thuis. Het is inderdaad zo dat er naast de gevangenisstraf en de geldboete ook nieuwe, alternatieve hoofdstraffen werden ingevoerd zodat de rechter de mogelijkheid heeft om steeds op zoek te gaan naar de meest passende straf. Dit neemt echter niet weg dat andere zaken voor een verhoging van de strafdruk hebben gezorgd: het verhogen van de correctionele straffen, het klassieke systeem voor de vergelijking van straffen dat voorwerp werd van almaar groeiende kritiek en de uitvoering van bepaalde vrijheidsstraffen die werd verstrengd door invoering van de beveiligingsperiode.¹⁶⁶ Opnieuw kan de vraag worden gesteld of het samenloopregime nog wel eigentijds is.

¹⁶³ F. KUTY, *Principes généraux du droit pénal belge (tome IV: la peine)*, Brussel, Larcier, 2017, 924

¹⁶⁴ J. J. HAUS, *Principes généraux du droit pénal belge (troisième édition – tome second)*, Gent, Librairie générale de ad. Hoste, 1879, 15 e.v., 42 e.v., 77 e.v.; Y. VAN DEN BERGE, "Het Belgische strafrecht: veel aandacht voor vrijheidsbeneming en de vrijheidsbeperking", *NC* 2019, 4.

¹⁶⁵ Y. VAN DEN BERGE, "Het Belgische strafrecht: veel aandacht voor vrijheidsbeneming en de vrijheidsbeperking", *NC* 2019, 5.

¹⁶⁶ Y. VAN DEN BERGE, "Het Belgische strafrecht: veel aandacht voor vrijheidsbeneming en de vrijheidsbeperking", *NC* 2019, 10.

2.3.1.1. Nieuwe straffen en maatregelen: alternatief, bijkomend of ter beveiliging

104. Naast de traditionele straffen die er op dat moment bestonden, werd in 2002 de werkstraf ingevoerd als hoofdstraf in correctionele zaken en politiezaken.¹⁶⁷ De wetgever wilde met de invoering een volwaardig alternatief bieden voor de korte gevangenisstraf, die teveel detentieschade mee zich mee bracht en bovendien zorgde voor een overbevolking van de gevangenen. Daarnaast wordt de werkstraf ook gezien als een vorm van symbolisch herstel t.o.v. de samenleving.¹⁶⁸

De werkstraf kan worden opgelegd aan een veroordeelde en bestaat doorgaans in het kosteloos verrichten, tijdens de vrije tijd, van activiteiten bij openbare diensten van de Staat, de gemeenten, de provinciën, de gemeenschappen en de gewesten, dan wel bij vzw's of stichtingen met een sociaal, wetenschappelijk of cultureel oogmerk. Artikelen 37*quinquies* tot 37*septies* Sw. regelen de werkstraf als alternatieve hoofdstraf.

De rechter bepaalt vrij het aantal uren dat binnen een bepaalde termijn moeten worden uitgevoerd, maar is daarbij wel gebonden door een wettelijke bovengrens van 300 uren.¹⁶⁹ Op basis van wetenschappelijk onderzoek zou elke werkstraf van meer dan 300 uren niet langer maatschappelijk nuttig zijn; het risico op nieuwe problemen zou dan toenemen (*supra* 28, nr. 90).¹⁷⁰

Juridisch gezien wordt de werkstraf als minder zwaar beschouwd dan een gevangenisstraf van dezelfde aard. Aanvankelijk werd de werkstraf wél zwaarder geacht dan een geldboete van dezelfde aard aangezien de weerslag op de vrijheid van de veroordeelde groter was, maar door rechtspraak van het Grondwettelijk Hof blijkt dit echter geen absolute regel meer.¹⁷¹

105. In 2014 (inwerkingtreding op 1 mei 2016) werd ook de straf onder elektronische toezicht (ET) opgenomen als hoofdstraf, dit in artikelen 37*ter* en 37*quater* Sw.¹⁷² Het elektronisch toezicht bestond al langer, maar dan als uitvoeringsmodaliteit van de vrijheidsstraf. In die hoedanigheid werd ze vaak toegepast bij korte vrijheidsstraffen alsook in de fase voorafgaand aan de voorwaardelijke invrijheidsstelling.¹⁷³

Naar analogie met de invoering van de werkstraf was ook het probleem van overbevolking in gevangenen een drijfveer om de straf onder ET in te voeren. Op deze manier kon de veroordeelde

¹⁶⁷ Wet 17 april 2002 tot invoering van de werkstraf, BS 7 mei 2002; Y. VAN DEN BERGE, "Het Belgische strafrecht: veel aandacht voor vrijheidsbeneming en de vrijheidsbeperking", NC 2019, 10; F. VERBRUGGEN en R. VERSTRAETEN, *Strafrecht en strafprocesrecht voor bachelors*. Veertiende editie, Antwerpen, Intersentia, 2022, 359-362.

¹⁶⁸ C. VAN DEN WYNGAERT, S. VANDROMME en P. TRAEST, *Strafrecht en strafprocesrecht in hoofdlijnen*, Oud-Turnhout, Gompel & Svacina, 2019, 433.

¹⁶⁹ Artikel 37*quinquies*, §2 Sw., artikel 58, tweede lid Sw. en artikel 60 Sw.

¹⁷⁰ F. VERBRUGGEN en R. VERSTRAETEN, *Strafrecht en strafprocesrecht voor bachelors*. Veertiende editie, Antwerpen, Intersentia, 2022, 361.

¹⁷¹ F. VERBRUGGEN en R. VERSTRAETEN, *Strafrecht en strafprocesrecht voor bachelors*. Veertiende editie, Antwerpen, Intersentia, 2022, 360.

¹⁷² Wet 7 februari 2014 tot invoering van het elektronisch toezicht, BS 28 februari 2014.

¹⁷³ F. VERBRUGGEN en R. VERSTRAETEN, *Strafrecht en strafprocesrecht voor bachelors*. Veertiende editie, Antwerpen, Intersentia, 2022, 362.

gecontroleerd worden in zijn komen en gaan, maar bleven de desocialiserende effecten van de vrijheidsbeperking achterwege. De straf onder ET wordt traditioneel tussen de gevangenisstraf en de werkstraf geplaatst. De impact op de vrijheid is geringer dan bij een gevangenisstraf maar groter dan bij een werkstraf die de veroordeelde louter in zijn vrije tijd moet uitvoeren.¹⁷⁴

Sinds haar inwerkingtreding op 1 mei 2016 bestaat de (hoofd)straf onder ET in de verplichting om gedurende een bepaalde termijn aanwezig te zijn op een bepaald adres, behoudens toegestane verplaatsingen of afwezigheden. Daarbij wordt ter controle o.m. gebruik gemaakt van elektronische middelen. Er kunnen ook voorwaarden worden gekoppeld aan de straf onder elektronisch toezicht.¹⁷⁵ Er gelden steeds drie standaardvoorwaarden: 1) geen strafbare feiten plegen, 2) een vast adres hebben en 3) gevolg geven aan oproepingen van en de concrete invulling bepaald door de bevoegde dienst.¹⁷⁶ De duurtijd van de straf onder ET is gelijk aan die van de gevangenisstraf die anders door de rechter zou worden opgelegd. De maximumduur bedraagt één jaar (*supra* 28, nr. 89).¹⁷⁷

106. Bijkomend trad op 1 mei 2016 ook de autonome probatiestraf in werking.¹⁷⁸ Naar analogie met de straf onder ET, bestond ook de probatie reeds jaren als modaliteit bij de al dan niet uitvoering van straffen. De doelstelling was het bevorderen van sociale re-integratie en het verminderen van recidive, maar tevens vanuit een noodzaak van diversificatie, werd de autonome probatiestraf als recentste hoofdstraf geïntroduceerd in het straffenarsenaal.¹⁷⁹ Daarnaast wilde de wetgever ook het strafrechtelijk verleden als beletsel om opschorting of uitstel te verkrijgen omzeilen, hetgeen botste op veel kritiek van o.m. de Raad van State, de Hoge Raad voor de Justitie en verschillende volksvertegenwoordigers.¹⁸⁰

De autonome probatiestraf bestaat in een verplichting om een aantal bijzondere voorwaarden na te leven en dit gedurende een bepaalde periode.¹⁸¹ Ze wordt geregeld door artikelen 37*octies* tot 37*undecies* Sw. De duurtijd van de autonome probatiestraf wordt door de rechter bepaald, maar mag hoogstens twee jaar bedragen.¹⁸²

107. Op grond van artikel 7, tweede lid Sw. is het de strafrechter verboden om een gevangenisstraf en een werkstraf, straf onder elektronische toezicht of autonome probatiestraf samen op te leggen. De strafwetgever wilde deze straffen uitdrukkelijk als alternatief voor de gevangenisstraf invoeren.

¹⁷⁴ C. VAN DEN WYNGAERT, S. VANDROMME en P. TRAEST, *Strafrecht en strafprocesrecht in hoofdlijnen*, Oud-Turnhout, Gompel & Svacina, 2019, 429-430.

¹⁷⁵ Y. VAN DEN BERGE, "Het Belgische strafrecht: veel aandacht voor vrijheidsbeneming en de vrijheidsbeperking", *NC* 2019, 10; F. VERBRUGGEN en R. VERSTRAETEN, *Strafrecht en strafprocesrecht voor bachelors*. Veertiende editie, Antwerpen, Intersentia, 2022, 362-363.

¹⁷⁶ Artikel 37*ter*, §5 Sw.

¹⁷⁷ Artikel 37*ter*, §2 Sw., artikel 58, derde lid Sw. en artikel 60 Sw.

¹⁷⁸ Wet 10 april 2014 tot invoering van de probatie als autonome straf, *BS* 19 juni 2014.

¹⁷⁹ C. VAN DEN WYNGAERT, S. VANDROMME en P. TRAEST, *Strafrecht en strafprocesrecht in hoofdlijnen*, Oud-Turnhout, Gompel & Svacina, 2019, 437.

¹⁸⁰ F. VERBRUGGEN en R. VERSTRAETEN, *Strafrecht en strafprocesrecht voor bachelors*. Veertiende editie, Antwerpen, Intersentia, 2022, 363-364.

¹⁸¹ Y. VAN DEN BERGE, "Het Belgische strafrecht: veel aandacht voor vrijheidsbeneming en de vrijheidsbeperking", *NC* 2019, 10; F. VERBRUGGEN en R. VERSTRAETEN, *Strafrecht en strafprocesrecht voor bachelors*. Veertiende editie, Antwerpen, Intersentia, 2022, 363-364.

¹⁸² Artikel 37*octies*, §2 Sw., artikel 58, vierde lid Sw. en artikel 60 Sw.

108. Niet enkel de hoofdstraffen zijn uitgebreid, ook de bijkomende straffen die de strafrechter kan opleggen worden steeds talrijker. Bij wet van 26 april 2007 werd de terbeschikkingstelling van de strafuitvoeringsrechtbank (TBS) als nieuwe bijkomende straf ingevoerd; ze trad echter pas in werking op 1 januari 2012.¹⁸³ De TBS gaat in na het verstrijken van de effectieve hoofdgevangenisstraf en is voorbehouden voor diegenen die, wegens het plegen van bepaalde misdrijven, een belangrijke en voortdurende dreiging betekenen voor de maatschappij.¹⁸⁴ De ratio achter de invoering van de TBS was de toenemende vraag om net die veroordeelden voor langere duur hun vrijheid te ontnemen doormiddel van opsluiting in de cel of voor langer hun vrijheid te beperken door controle tijdens een proeftermijn. Ondanks dat de straf bijkomend is, kan ze er in het slechtste geval dus voor zorgen dat aan een beklaagde tot vijftien jaar detentie wordt opgelegd. Ze kan bovendien ook een veel langere duurtijd hebben dan de vrijheidsstraf die als hoofdstraf werd opgelegd.¹⁸⁵

De 'techniek' van de TBS is echter niet nieuw. Ze vindt haar oorsprong namelijk in het bijzonder politietoezicht, dat reeds in 1930 werd afgeschaft, en de terbeschikkingstelling van de regering (TBR).¹⁸⁶ De TBR was een beveiligingsmaatregel, voornamelijk binnen de recidivecontext, waarmee de rechter aan bepaalde veroordelingen tot vrijheidsstraffen een terbeschikkingstelling kon koppelen. De veroordeelde werd dan onder toezicht geplaatst van de uitvoerende macht, in het bijzonder de minister van Justitie of diens gemachtigden. De TBR werd beschouwd als een sanctie met een gemengd karakter: een beveiligende straf.¹⁸⁷

De terbeschikkingstelling kan facultatief dan wel verplicht worden opgelegd. Het onderscheid berust, aldus de memorie van toelichting, op "het idee dat er situaties bestaan, die weliswaar maar beperkt voorkomen, maar die dermate ernstig zijn, ofwel door het herhalen van feiten, ofwel wegens de bijzondere zwaarwichtigheid ervan, dat de maatschappij zich op een wettige manier moet beschermen tegen degenen die deze feiten plegen". Het antwoord op dergelijke situaties is dan de mogelijkheid om, reeds bij het uitspreken van het vonnis, te besluiten dat de veroordeelde ook na het ondergaan van de door de rechtbank uitgesproken straf gedetineerd kan blijven indien dit nodig blijkt.¹⁸⁸

109. Ten slotte nog een woordje over de internering, ondanks dat ze traditioneel niet als straf wordt aanzien. Zoals reeds werd gesteld, is het Belgisch strafrecht uit 1867 een typisch schuldstrafrecht.

¹⁸³ Wet 26 april 2007 betreffende de terbeschikkingstelling van de strafuitvoeringsrechtbank, *BS* 13 juli 2007.

¹⁸⁴ Y. VAN DEN BERGE, "Het Belgische strafrecht: veel aandacht voor vrijheidsbeneming en de vrijheidsbeperking", *NC* 2019, 12; F. VERBRUGGEN en R. VERSTRAETEN, *Strafrecht en strafprocesrecht voor bachelors*. Veertiende editie, Antwerpen, Intersentia, 2022, 366-369.

¹⁸⁵ Y. VAN DEN BERGE, "Het Belgische strafrecht: veel aandacht voor vrijheidsbeneming en de vrijheidsbeperking", *NC* 2019, 12.

¹⁸⁶ Wet 9 april 1930 tot bescherming van de maatschappij tegen abnormalen, gewoontemisdadigers en plegers van bepaalde seksuele strafbare feiten, *BS* 11 mei 1930.

¹⁸⁷ Cass. 17 juni 1975, *Arr.Cass.* 1975, 1103-1104; Cass. 4 april 1978, *Arr.Cass.* 1978, 884-889; F. VERBRUGGEN en R. VERSTRAETEN, *Strafrecht en strafprocesrecht voor bachelors*. Veertiende editie, Antwerpen, Intersentia, 2022, 367.

¹⁸⁸ Wetsontwerp betreffende de terbeschikkingstelling van de strafuitvoeringsrechtbank, *Parl.St.* Senaat 2006-07, nr. 3-2054/1, 5; Y. VAN DEN BERGE, "Het Belgische strafrecht: veel aandacht voor vrijheidsbeneming en de vrijheidsbeperking", *NC* 2019, 12-13.

De strafrechtelijke schuld is de legitimatiegrond om een straf te kunnen uitspreken: men *kan* slechts worden gestraft als men schuldig is, en men *wordt* gestraft omdat men schuldig is. Binnen de strafrechtelijke context wordt schuld dus verstaan als de juridische verwijtbaarheid van een bepaald gedrag.¹⁸⁹

Een te strikte toepassing van dit schuldstrafrecht zorgt echter voor onbillijke en zelfs gevaarlijke situaties.¹⁹⁰ Bijvoorbeeld in het geval van 'krankzinnigen', die op grond van artikel 71 Sw. buiten vervolging moeten worden gesteld of vrijgesproken moeten worden. Enkel via de burgerlijke weg, doormiddel van een gedwongen opname, konden ze worden opgevangen in een psychiatrische instelling. Allerm minst ideaal; er werd gepleit om de samenleving beter te beschermen tegen deze – als gevaarlijk beschouwde – delinquenten.¹⁹¹ De wet van 9 april 1930 (WBM) bracht verandering.¹⁹² Sindsdien kunnen geestesgestoorde delinquenten een strafvervangende beveiligingsmaatregel opgelegd krijgen: de internering. De internering werd zo ingevoerd in het strafrecht maar kreeg niet het karakter van de straf, wel dat van een beveiligingsmaatregel.

België blinkt echter niet uit in haar interneringsbeleid, nog het minst door de opsluiting van deze personen in penitentiaire inrichtingen.¹⁹³ In het pilotarrest *W.D. tegen België* van het EHRM van 6 september 2016 werd het Belgische interneringssysteem nog 'structureel disfunctioneel' genoemd.¹⁹⁴ Toch is er een kentering merkbaar. In drie fasen heeft de wetgever de WBM vervangen door een nieuwe Interneringswet.¹⁹⁵ Naast de bescherming van de samenleving, wordt er ook expliciet nadruk gelegd op het zoeken naar aangepaste therapeutische behandelingen of zorg om zo de re-integratie te bevorderen. Op grond van artikel 2 Interneringswet is de internering een veiligheidsmaatregel die er tegelijkertijd toe strekt om de maatschappij te beschermen en ervoor te zorgen dat de geïnterneerde persoon de zorg wordt verstrekt die zijn toestand vereist met het oog op zijn re-integratie in de maatschappij. De internering verloopt mogelijks via een zorgtraject waarin zorg op maat centraal staat.¹⁹⁶

Aangezien de internering geen straf is, kan er ook geen bijkomende straf worden opgelegd. Op basis van artikel 16 Interneringswet moet de rechter wel een verbeurdverklaring uitspreken als zijnde een bijzondere beveiligingsmaatregel.

¹⁸⁹ F. VERBRUGGEN en R. VERSTRAETEN, *Strafrecht en strafprocesrecht voor bachelors*. Veertiende editie, Antwerpen, Intersentia, 2022, 393.

¹⁹⁰ F. VERBRUGGEN en R. VERSTRAETEN, *Strafrecht en strafprocesrecht voor bachelors*. Veertiende editie, Antwerpen, Intersentia, 2022, 393.

¹⁹¹ F. VERBRUGGEN en R. VERSTRAETEN, *Strafrecht en strafprocesrecht voor bachelors*. Veertiende editie, Antwerpen, Intersentia, 2022, 393.

¹⁹² Wet 9 april 1930 tot bescherming van de maatschappij tegen abnormalen, gewoontemisdadigers en plegers van bepaalde seksuele strafbare feiten, *BS* 11 mei 1930.

¹⁹³ Y. VAN DEN BERGE, "Het Belgische strafrecht: veel aandacht voor vrijheidsbeneming en de vrijheidsbeperking", *NC* 2019, 27; F. VERBRUGGEN en R. VERSTRAETEN, *Strafrecht en strafprocesrecht voor bachelors*. Veertiende editie, Antwerpen, Intersentia, 2022, 392-393.

¹⁹⁴ EHRM 6 september 2016, nr. 113/2018, W.D./België.

¹⁹⁵ Wet 5 mei 2015 betreffende de internering, *BS* 9 juli 2014, grondig gewijzigd door de Wet 4 mei 2016 houdende internering en diverse bepalingen inzake Justitie, *BS* 13 mei 2016.

¹⁹⁶ Y. VAN DEN BERGE, "Het Belgische strafrecht: veel aandacht voor vrijheidsbeneming en de vrijheidsbeperking", *NC* 2019, 28.

2.3.1.2. Verhoging van correctionele gevangenisstraffen

110. Ook wat betreft de correctionele gevangenisstraffen is de afgelopen jaren een en ander geëvolueerd. De wet van 21 december 2009 tot hervorming van het hof van assisen is daar grotendeels de oorzaak van.¹⁹⁷ De wet had tot doel de assisenprocedure te moderniseren: de toename in het aantal zaken, de complexiteit van de dossiers alsook de hoge kostprijs hadden immers de efficiëntie van de assisenprocedure doen kelderen; een optimalisering drong zich op.¹⁹⁸

Het gevolg was een grote verruiming van de correctionaliseringmogelijkheid: zoveel mogelijk zaken werden onttrokken aan de bevoegdheid van het hof van assisen, zo bijvoorbeeld ook de poging tot moord die strafbaar is met opsluiting van twintig tot dertig jaar.¹⁹⁹

111. De strafwetgever vond echter dat dit ook gepaard moest gaan met een aanpassing van de correctionele strafscales.²⁰⁰ Aangezien de correctionele rechter bevoegd werd voor veel zwaardere misdrijven, die eerder nog door het hof van assisen werden behandeld, moest hij ook over de mogelijkheid beschikken om zwaardere correctionele straffen uit te spreken. Vóór de wetwijziging bedroeg de correctionele gevangenisstraf, behoudens andersluidende bepalingen, minstens acht dagen en hoogstens vijf jaar. Dit werd hoogstens tien jaar voor een gecorrectionaliseerde misdaad die strafbaar was met een opsluiting van tien jaar of meer (voormalig artikel 25 Sw.).

Ingevolge het vernieuwde artikel 25 Sw. bedraagt de correctionele gevangenisstraf momenteel:

- ten hoogste *vijf* jaar, ingeval van correctionalisering van een misdaad strafbaar met opsluiting van vijf tot tien jaar;
- ten hoogste *tien* jaar, ingeval van correctionalisering van een misdaad strafbaar met opsluiting van tien tot vijftien jaar;
- ten hoogste *vijftien* jaar, ingeval van correctionalisering van een misdaad strafbaar met opsluiting van vijftien tot twintig jaar;
- ten hoogste *twintig* jaar, ingeval van correctionalisering van een misdaad strafbaar met een levenslange opsluiting of opsluiting van twintig tot dertig jaar.²⁰¹

112. De plegers van misdrijven die vóór de wet van 21 december 2009 wettelijk gestraft werden met een opsluiting boven vijftien jaar, zien het maximum van hun correctionele gevangenisstraf dus aanzienlijk stijgen. Dat maximum werd namelijk geplaatst op het niveau van de minimum opsluiting vóór correctionalisering; hetgeen een aanzienlijke strafverzwaring uitmaakt. Zeker als men in acht

¹⁹⁷ Wet 21 december 2009 tot hervorming van het hof van assisen, *BS* 11 januari 2010.

¹⁹⁸ Y. VAN DEN BERGE, "Het Belgische strafrecht: veel aandacht voor vrijheidsbeneming en de vrijheidsbeperking", *NC* 2019, 11.

¹⁹⁹ F. VERBRUGGEN en R. VERSTRAETEN, *Strafrecht en strafprocesrecht voor bachelors*. Veertiende editie, Antwerpen, Intersentia, 2022, 356. Zie L. VAN DEN STEEN, "De Potpourri II-wet en de veralgemeende correctionaliseerbaarheid: een prefabbouwwerk met onstabiele fundamenten", *RWE* 2015-16, 1606-1610.

²⁰⁰ Y. VAN DEN BERGE, "Het Belgische strafrecht: veel aandacht voor vrijheidsbeneming en de vrijheidsbeperking", *NC* 2019, 11; F. VERBRUGGEN en R. VERSTRAETEN, *Strafrecht en strafprocesrecht voor bachelors*. Veertiende editie, Antwerpen, Intersentia, 2022, 356.

²⁰¹ R. VILAIN en W. YPERMAN, "Veralgemeende correctionaliseerbaarheid. Rechts(on)zekerheid na het interpretatief arrest van het Grondwettelijk Hof (nr. 2018/28)", *NJW* 2018, 567.

neemt dat deze correctionele gevangenisstraffen nóg hoger kunnen gaan door toepassing van bepaalde straftoemingsregels, waarvoor de wet van 21 december 2009 géén wijziging doorvoerde.²⁰²

Zo kan degene die een nieuw wanbedrijf pleegt na tot een criminele straf veroordeeld te zijn geweest, op grond van artikel 56 Sw. (herhaling) worden veroordeeld tot het dubbele van het maximum van de wettelijk voorziene straf. De pleger van een gecorrectionaliseerde misdaad, strafbaar met een opsluiting van vijftien tot twintig jaar, kijkt nu aan tegen een maximale correctionele gevangenisstraf van dertig jaar (het dubbele van het maximum van vijftien jaar).²⁰³ Men voelt aan dat de juridische logica ver zoek is en dat deze verzwaring moeilijk gerechtvaardigd kan worden. Hoe verklaren we het immers dat de correctionele rechter ineens correctionele straffen kan opleggen die zelfs aanvankelijk niet door het hof van assisen konden worden uitgesproken, en die in wezen veel lager gequoteerd moeten worden dan criminele straffen?²⁰⁴ Mijns inziens kan dit ook nooit de bedoeling van de strafwetgever zijn geweest. Het Grondwettelijk Hof greep gelukkig in en stelde dat artikel 56, tweede lid Sw. het gelijkheidsbeginsel schond.²⁰⁵

113. In 2016 ging de wetgever nóg een stap verder. De Potpourri II-wet maakte alle misdaden correctionaliseerbaar, zelfs die strafbaar met levenslange opsluiting.²⁰⁶ Enerzijds werden er nieuwe tijdelijke straffen van opsluiting ingevoerd: misdaden strafbaar met opsluiting van dertig tot veertig jaar. Deze straf werd echter op geen enkele misdaad gesteld en bleef een fictie.²⁰⁷ Anderzijds – en naar analogie met de wet van 21 december 2009 – trok de strafwetgever de maximale gevangenisstraffen na correctionalisering andermaal stevig op. De maximale correctionele gevangenisstraffen na correctionalisering werden opgetrokken naar:

- ten hoogste *achtentwintig* jaar, ingeval van correctionalisering van een misdaad strafbaar met een opsluiting van twintig tot dertig jaar;
- ten hoogste *achtendertig* jaar, ingeval van correctionalisering van een misdaad strafbaar met opsluiting van dertig tot veertig jaar;
- ten hoogste *veertig* jaar, ingeval van correctionalisering van een misdaad strafbaar met levenslange opsluiting.²⁰⁸

²⁰² Y. VAN DEN BERGE, "Het Belgische strafrecht: veel aandacht voor vrijheidsbeneming en de vrijheidsbeperking", *NC* 2019, 11.

²⁰³ Y. VAN DEN BERGE, "Het Belgische strafrecht: veel aandacht voor vrijheidsbeneming en de vrijheidsbeperking", *NC* 2019, 11.

²⁰⁴ P. TERSAGO en L. AUGUSTYNS, "Grondwettelijk Hof frist potpourri II op", *DJK* 2018, nr. 362, 2.

²⁰⁵ GwH 15 december 2011, nr. 193/2011, *NJW* 2012, 106-107, noot. C. CONINGS; J. DE HERDT en J. ROZIE, "Correctionaliseerbaarheid en straftoemering na de gedeeltelijke vernietiging van de Potpourri II-wet", *NC* 2018, 20; L. VAN DEN STEEN, "De Potpourri II-wet en de veralgemeende correctionaliseerbaarheid: een prefabbouwwerk met onstabiele fundamenten", *RWE* 2015-16, 1610-1611.

²⁰⁶ R. VILAIN en W. YPERMAN, "Veralgemeende correctionaliseerbaarheid. Rechts(on)zekerheid na het interpretatief arrest van het Grondwettelijk Hof (nr. 2018/28)", *NJW* 2018, 568.

²⁰⁷ P. TERSAGO en L. AUGUSTYNS, "Grondwettelijk Hof frist potpourri II op", *DJK* 2018, nr. 362, 1; Y. VAN DEN BERGE, "Het Belgische strafrecht: veel aandacht voor vrijheidsbeneming en de vrijheidsbeperking", *NC* 2019, 11; F. VERBRUGGEN en R. VERSTRAETEN, *Strafrecht en strafprocesrecht voor bachelors*. Veertiende editie, Antwerpen, Intersentia, 2022, 357.

²⁰⁸ S. DEPAUW en L. VAN PUYENBROECK, *Potpourri II: wijzigingen m.b.t. het strafrecht en de strafvordering*, Mechelen, Wolters Kluwer, 2016, 49-50.

114. Deze creatie van 'superwanbedrijven', met gevangenisstraffen van (veel) langere duur dan de kortste opsluiting (vijf tot tien jaar), werden snel voorwerp van forse kritiek. Wie de vergelijking maakt, merkt op dat de maxima vóór en na correctionalisatie amper nog van elkaar verschillen. Achtentwintig versus dertig jaar, achtendertig versus veertig jaar en veertig jaar versus levenslang. Zijn de 'verzachtende' omstandigheden dan wel zo verzachtend wanneer men als dader alsnog het risico loopt om voor veertig jaar achter de tralies te verdwijnen?²⁰⁹

115. In het befaamde vernietigingsarrest van 21 december 2017 werd door het Grondwettelijk Hof dan ook komaf gemaakt met de veralgemeende correctionalisering en de bijhorende verhoging van de correctionele strafscales.²¹⁰ Volgens het Hof werd de notie van 'verzachtende omstandigheden' via de Potpourri II-wet volledig uitgehold. Er was immers niets 'verzachtend' aan de hoge maximale gevangenisstraffen na correctionalisering die nauwelijks nog verschilden van de maximale opsluitingen. Het Hof stelde dat de verzachtende omstandigheden op deze manier enkel nog bepalend waren voor de bevoegdheidsbepaling van de strafrechtscolleges en dat een dergelijke *de facto* onttrekking van zaken aan het hof van assisen niet verantwoord kon worden. Het hof van assisen dient immers nog steeds om over de zwaarste misdaden te oordelen.²¹¹ Door de vernietiging verdwenen de omstreden bepalingen *ex tunc* uit de Belgische rechtsorde en het correctionaliseringsmechanisme, dat vóór Potpourri II van kracht was, herleefde.²¹²

2.3.1.3. Klassiek vergelijkingsstelsel voor strafzwaarte onder druk

116. Reeds in randnummer 50 werd duidelijk dat voor de bepaling van de zwaarste straf, die van tel is bij eendaadse samenloop en het voortgezet of collectief misdrijf, een vergelijkingsstelsel wordt gehanteerd. Slechts zeer summier, in drie bepalingen, werden door de wetgever zelf enkele regels vastgelegd: artikel 7, artikel 7*bis* en artikel 63 Sw.

117. Deze drie bepalingen hebben aanleiding gegeven tot rechtspraak, voornamelijk van het Hof van Cassatie, waarin de strafzwaarte in het verleden steeds weer bepaald werd aan de hand van het objectieve gevolg van de verschillende straffen. Nadien werden op basis van deze rechtspraak criteria ontwikkeld en uitgewerkt in de rechtsleer.²¹³ Zo zijn volgens het Hof van Cassatie niet alleen de duur

²⁰⁹ J. DE HERDT en J. ROZIE, "Correctionaliseerbaarheid en straftoemeting na de gedeeltelijke vernietiging van de Potpourri II-wet", *NC* 2018, 21.

²¹⁰ GwH 21 december 2017, nr. 148/2017.

²¹¹ GwH 21 december 2017, nr. 148/2017, overw. B.10., B.12., B.13. en B.14.2; J. DE HERDT en J. ROZIE, "Correctionaliseerbaarheid en straftoemeting na de gedeeltelijke vernietiging van de Potpourri II-wet", *NC* 2018, 20; R. VILAIN en W. YPERMAN, "Veralgemeende correctionaliseerbaarheid. Rechts(on)zekerheid na het interpretatief arrest van het Grondwettelijk Hof (nr. 2018/28)", *NJW* 2018, 568-569.

²¹² R. VILAIN en W. YPERMAN, "Veralgemeende correctionaliseerbaarheid. Rechts(on)zekerheid na het interpretatief arrest van het Grondwettelijk Hof (nr. 2018/28)", *NJW* 2018, 569.

²¹³ E. MAES, "Is een effectieve straf altijd zwaarder dan een straf met uitstel? De invloed van bestraffingsmodaliteiten op de relatieve zwaarte van straffen", *T.Strafr.* 2015, 252; A. MONSIEURS, "De zwaarte van de straf volgens het Hof van Cassatie, het Grondwettelijk Hof en het Europees Hof voor de Rechten van de Mens", *NC* 2008, 227-228; F. VERBRUGGEN en R. VERSTRAETEN, *Strafrecht en strafprocesrecht voor bachelors*. Veertiende editie, Antwerpen, Intersentia, 2022, 412.

en strafmaat belangrijk, maar moeten ook de aard, het karakter, de soort en het voorwerp van de straf in overweging worden genomen.²¹⁴

118. Die klassieke criteria hanteren de hoofdstraf als uitgangspunt. Achtereenvolgens moeten volgende criteria in overweging worden genomen:

- de aard van hoofdstraf (crimineel, correctioneel of politieel);
- de natuur van de hoofdstraf (gevangenisstraf, straf onder elektronisch toezicht, werkstraf, autonome probatiestraf of geldboete);
- de maximumduur van de hoofdstraf;
- de maximumduur van de bijkomende straf;
- de minimumduur van de hoofdstraf;
- de minimumduur van de bijkomende straf.²¹⁵

119. Een belangrijke vuistregel is dat een volgend criterium pas in aanmerking mag worden genomen wanneer de straffen op basis van het vorige criterium even zwaar zijn.²¹⁶

120. Aanvankelijk bleek dit een zeer logische zienswijze. Qua *aard* is de criminele straf zwaarder dan een correctionele straf, die op haar beurt zwaarder is dan een politiestraf. Ook wat betreft de *natuur* van de straf stellen er zich geen al te grote problemen: de gevangenisstraf is zwaarder dan een werkstraf en een werkstraf wordt als zwaarder beschouwd dan een geldboete.²¹⁷ De toepassing van deze criteria, in de volgorde zoals ze moeten worden aangewend, leek dus lange tijd evident. Toch is de uitwerking ervan in de praktijk vaak problematisch. De abstracte toepassing van deze criteria kan *in concreto* namelijk een (veel) zwaardere straf opleveren.²¹⁸ Voor een mindervermogende zal een geldboete naar alle waarschijnlijkheid zwaarder aanvoelen dan een werkstraf.

121. Het klassieke vergelijkingssysteem is hoe langer, hoe minder houdbaar. Ten grondslag liggen enkele evoluties die ervoor hebben gezorgd dat de rechtsleer de relatieve strafzwaarte vanuit een andere ooghoek is gaan bekijken.²¹⁹ Vooreerst is de gevangenisstraf niet langer de enige hoofdstraf maar moet ze steeds meer concurreren met alternatieve straffen zoals de geldboete, de werkstraf, de straf onder elektronisch toezicht en de autonome probatiestraf (*supra* 35, nr. 104-106).²²⁰

²¹⁴ Cass. 8 januari 2003, AR P.02.1314.F, *Arr.Cass.* 2003, 73.

²¹⁵ E. MAES, "Is een effectieve straf altijd zwaarder dan een straf met uitstel? De invloed van bestraffingsmodaliteiten op de relatieve zwaarte van straffen", *T.Strafr.* 2015, 252; B. SPRIET, "Vergelijking van de zwaarte van straffen", *RW* 1993-94, 1302-1303.

²¹⁶ E. MAES, "Is een effectieve straf altijd zwaarder dan een straf met uitstel? De invloed van bestraffingsmodaliteiten op de relatieve zwaarte van straffen", *T.Strafr.* 2015, 252.

²¹⁷ A. MONSIEURS, "De zwaarte van de straf volgens het Hof van Cassatie, het Grondwettelijk Hof en het Europees Hof voor de Rechten van de Mens", *NC* 2008, 227; B. SPRIET, "Vergelijking van de zwaarte van straffen", *RW* 1993-94, 1302.

²¹⁸ A. MONSIEURS, "De zwaarte van de straf volgens het Hof van Cassatie, het Grondwettelijk Hof en het Europees Hof voor de Rechten van de Mens", *NC* 2008, 228.

²¹⁹ F. VERBRUGGEN en R. VERSTRAETEN, *Strafrecht en strafprocesrecht voor bachelors*. Veertiende editie, Antwerpen, Intersentia, 2022, 412-413.

²²⁰ A. MONSIEURS, "De zwaarte van de straf volgens het Hof van Cassatie, het Grondwettelijk Hof en het Europees Hof voor de Rechten van de Mens", *NC* 2008, 229-230.

Daarnaast hebben de bijkomende straffen aan belang gewonnen. Het valt nog moeilijk te verdedigen dat een hoofdstraf in de vorm van een geldboete van 100 euro zwaarder is dan een geldboete van 90 euro waaraan de bijkomende straf van verbeurdverklaring van 50.000 euro wordt gekoppeld.²²¹ Ten slotte kende ons strafrecht sinds 2016 ook een nieuwe groep van wanbedrijven ('superwanbedrijven') waarop gevangenisstraffen staan die een langere duur hadden dan de kortste opsluiting (vijf tot tien jaar).²²² Wanneer in dergelijk geval het klassieke vergelijkingsstelsel wordt toegepast, volgt de conclusie dat een opsluiting van vijf jaar (crimineel) zwaarder zou worden geacht dan een gevangenisstraf van veertig jaar (correctioneel). Dergelijke vaststelling strookt niet met de juridische logica. In de praktijk was er namelijk *quasi* geen verschil tussen de vrijheidsberoving van de opsluiting en die van de gevangenisstraf. Ook het Grondwettelijk Hof wees hierop in haar vernietigingsarrest van 21 december 2017 (*supra* 41, nr. 115).²²³

122. Bovendien gaat het vergelijkingsstelsel met haar klassieke en abstracte criteria ook voorbij aan de complexiteit van onze bestraffingsmogelijkheden. Er blijven namelijk elementen over die eigen zijn aan een bepaalde straf en die niet in de hiërarchie zijn opgenomen maar in de praktijk wel degelijk een invloed kunnen hebben op de strafzwaarte.²²⁴

123. Zo wordt er op het eerste gezicht geen melding gemaakt van de plaats die vervangende gevangenisstraffen innemen in de hiërarchie. Enkel wanneer de hoofd- en bijkomende straffen dezelfde aard, dezelfde natuur alsook gelijke minima en maxima hebben, *zou* rekening moeten worden gehouden met vervangende straffen om de zwaarte te bepalen.²²⁵

124. Verder is het ook onduidelijk in welke mate de bestraffingsmodaliteiten van een straf een impact hebben en welke plaats op de ladder ze innemen.²²⁶ In eerste instantie is dit niet zo heel vreemd; in geval van opschorting van de uitspraak wordt er geen straf uitgesproken en uitstel van de tenuitvoerlegging van de straf is in theorie geen straf maar een maatregel gekoppeld aan de tenuitvoerlegging van de straf. Toch valt niet te ontkennen dat deze modaliteiten mogelijk een niet te onderschatten impact hebben op het subjectieve aanvoelen van de strafzwaarte. En toch, recentelijk oordeelde Cassatie nog dat de mogelijke strafverzwaring wordt beoordeeld door de bestraffing in eerste en tweede aanleg te vergelijken, waarbij die vergelijking dient te gebeuren op basis van het geheel van de uitgesproken straffen. Zodra de eerste rechter en de appelrechter een hoofdgevangenisstraf én een geldboete uitspreken, zal de strafzwaarte enkel worden bepaald

²²¹ F. VERBRUGGEN en R. VERSTRAETEN, *Strafrecht en strafprocesrecht voor bachelors*. Veertiende editie, Antwerpen, Intersentia, 2022, 412.

²²² Wet 5 februari 2016 tot wijziging van het strafrecht en de strafvordering en houdende diverse bepalingen inzake justitie, *BS* 19 februari 2016; F. VERBRUGGEN en R. VERSTRAETEN, *Strafrecht en strafprocesrecht voor bachelors*. Veertiende editie, Antwerpen, Intersentia, 2022, 412.

²²³ Wet 5 februari 2016 tot wijziging van het strafrecht en de strafvordering en houdende diverse bepalingen inzake justitie, *BS* 19 februari 2016 (hierna: Potpourri II-wet). In het arrest van het Grondwettelijk Hof d.d. 21 december 2017 vernietigde het Hof een aantal bepalingen uit de Potpourri II-wet.

²²⁴ E. MAES, "Is een effectieve straf altijd zwaarder dan een straf met uitstel? De invloed van bestraffingsmodaliteiten op de relatieve zwaarte van straffen", *T.Strafr.* 2015, 252. Zie ook 252.

²²⁵ Cass. 2 november 2004, AR P.04.1023.N, *Arr.Cass.* 2004, 1732-1734; Cass. 12 april 2005, AR P.04.1292.N, *Arr.Cass.* 2005, 852-854; Cass. 20 april 2005, AR P.04.1615.F, *Arr.Cass.* 2005, 910-913; A. MONSIEURS, "De zwaarte van de straf volgens het Hof van Cassatie, het Grondwettelijk Hof en het Europees Hof voor de Rechten van de Mens", *NC* 2008, 237.

²²⁶ E. MAES, "Is een effectieve straf altijd zwaarder dan een straf met uitstel? De invloed van bestraffingsmodaliteiten op de relatieve zwaarte van straffen", *T.Strafr.* 2015, 252, 253-255.

a.d.h.v. de gevangenisstraffen en blijven de overige straffen zonder belang. Bovendien is er volgens het Hof ook geen strafverzwaring wanneer de eerste rechter een hoofdgevangenisstraf met probatie-uitstel van tenuitvoerlegging gedurende een termijn van vijf jaar uitsprak en het appelgerecht daarentegen een hoofdgevangenisstraf van dezelfde duur oplegt maar met gewoon uitstel van tenuitvoerlegging gedurende een termijn van drie jaar.²²⁷

125. We moeten vaststellen dat de visie van het Hof van Cassatie, d.i. een objectieve beoordeling van de strafzwaarte, niet langer aansluit bij de juridische realiteit. Ook het Grondwettelijk Hof lijkt zich hier al langer van bewust. In een aantal gevallen heeft het zich dan ook openlijk uitgesproken tegen het Hof van Cassatie, o.m. in de discussie over de werking van de nieuwe Wegverkeerswet in de tijd.²²⁸ De nieuwe Wegverkeerswet hield o.a. de afschaffing van de gevangenisstraf enerzijds en de introductie van hogere geldboeten anderzijds in, hetgeen leidde tot discussie over de werking van de wet in de tijd. Het Hof van Cassatie volgde in haar rechtspraak de klassieke toepassing van het vergelijkingssysteem en oordeelde dat het afschaffen van gevangenisstraffen resulteerde in een mildere strafwet die bijgevolg retroactief van toepassing was.²²⁹ Terwijl het Hof van Cassatie dus standhield bij een objectieve beoordeling van de zwaarte van de straf, oordeelde het Grondwettelijk Hof dat de retroactieve toepassing discriminatoir was. Deze tegenstrijdige visies hebben de klassieke verhouding tussen de gevangenisstraf en de geldboete dan ook danig onder druk gezet.²³⁰

126. Waar het Hof van Cassatie steeds toepassing maakte van de objectieve hiërarchie en een beoordeling in abstracto aanhield, ging het Grondwettelijk Hof na wat voor de beklaagde *in concreto* de zwaarste straf was. Ze schoof daarbij twee andere, eerder subjectieve criteria naar voren: de wil van de wetgever en het aanvoelen van de zwaarte van de straf door de gestrafte.²³¹

127. Gaandeweg is het Hof van Cassatie wel gaan inzien dat het niet langer kan vasthouden aan de klassieke regels en meer recente rechtspraak toont aan dat het Hof steeds meer begint te evolueren in de richting van een meer subjectieve en *in concreto* beoordeling van de strafzwaarte. Doordat het al meer focust op de *bedoeling van de wetgever* om de zwaarte van de gevangenisstraf tegenover de geldboete af te wegen, werd het relatieve gewicht van de gevangenisstraf reeds onderuitgehaald. Ook bij de vergelijking van de zwaarte van de vervangende gevangenisstraf en het vervangend verval van het recht tot sturen volgde het Hof van Cassatie de rechtspraak van het Grondwettelijk Hof en werd er plaats gemaakt voor de *intensiteit van de straf voor diegenen die ze ondergaan* als criterium. Het Hof van Cassatie ging zelfs nog verder en nam ook, bij de beoordeling

²²⁷ Cass. 13 september 2022, AR P.22.0607.N.

²²⁸ E. MAES, "Is een effectieve straf altijd zwaarder dan een straf met uitstel? De invloed van bestraffingsmodaliteiten op de relatieve zwaarte van straffen", *T.Strafr.* 2015, 255-256; Zie A. MONSIEURS, "De zwaarte van de straf volgens het Hof van Cassatie, het Grondwettelijk Hof en het Europees Hof voor de Rechten van de Mens", *NC* 2008, 229.

²²⁹ Cass. 27 oktober 2004, AR P.04.0695.F, *Arr.Cass.* 2004, 1701.

²³⁰ A. MONSIEURS, "De zwaarte van de straf volgens het Hof van Cassatie, het Grondwettelijk Hof en het Europees Hof voor de Rechten van de Mens", *NC* 2008, 229-230.

²³¹ E. MAES, "Is een effectieve straf altijd zwaarder dan een straf met uitstel? De invloed van bestraffingsmodaliteiten op de relatieve zwaarte van straffen", *T.Strafr.* 2015, 256; A. MONSIEURS, "De zwaarte van de straf volgens het Hof van Cassatie, het Grondwettelijk Hof en het Europees Hof voor de Rechten van de Mens", *NC* 2008, 243-244.

van de werkstrafzwaarte ten opzichte van de geldboete, de *instemming van de beklaagde* mee in haar afweging.²³²

128. We zien dergelijke evolutie niet enkel en alleen in de rechtspraak. Ook in de rechtsleer gaan meer stemmen op om af te stappen van het klassieke systeem en de criteria te herzien.²³³ Gaandeweg laten meer auteurs zich horen over het opnemen van het subjectieve gevoel van de beklaagde in de vergelijking van de strafzwaarte. De Commissie Holsters stelde al voor om straffen in vier groepen op te delen en aan elke categorie een bepaalde (en voor alle straffen binnen die categorie gelijke) strafzwaarte toe te kennen. Dit ging wel gepaard met kritiek: de indeling in categorieën kan namelijk slechts gedeeltelijk de rangorde tussen de verschillende straffen bepalen.²³⁴ Ook BEIRNAERT maande de strafwetgever aan tot actie. Volgens haar konden er volledige vergelijkingsregels van straffen en strafwetten worden uitgewerkt.²³⁵

In 2017 en later tijdens haar doctoraatsonderzoek in 2020 opperde ook GILBERT dat strafervaring grotendeels een subjectief gegeven is, en dat er naast de straftoemeting en stafuitvoering ook een groeiende aandacht moet zijn voor de strafervaring van de beklaagde.²³⁶ In dit opzicht is empirisch onderzoek van cruciaal belang. Hoewel empirisch onderzoek er nooit helemaal toe zal kunnen leiden dat er concrete voorspellingen gemaakt worden over hoe één bepaalde persoon een bepaalde straf zal ervaren, staat het wel toe om algemene conclusies te trekken over het perspectief van de gestrafte. Bovendien kan het ook leiden tot meer maatschappelijk bewustzijn en meer inzicht in welk soort lijden significant is, welke factoren de zwaarte van een straf kunnen beïnvloeden, ...²³⁷

129. Ook VERBRUGGEN en VERSTRAETEN deden reeds een voorstel tot een nieuw systeem voor de vergelijking van de relatieve strafzwaarte. Volgens hen zou het belang voor de aard van de straf en het onderscheid tussen hoofdstraf en bijkomende straf in zekere mate plaats moeten maken voor de weerslag van de gehele straf op de veroordeelde.²³⁸

²³² A. MONSIEURS, "De zwaarte van de straf volgens het Hof van Cassatie, het Grondwettelijk Hof en het Europees Hof voor de Rechten van de Mens", *NC* 2008, 243-244.

²³³ A. MONSIEURS, "De zwaarte van de straf volgens het Hof van Cassatie, het Grondwettelijk Hof en het Europees Hof voor de Rechten van de Mens", *NC* 2008, 244.

²³⁴ COMMISSIE "STRAFUITVOERINGSRECHTBANK, EXTERNE RECHTSPOSITIE VAN GEDETINEERDEN EN STRAFTOEMETING", *Voorontwerp van wet tot wijziging van het Wetboek van Strafvordering, het Strafwetboek, de wet van 29 juni 1964 betreffende de opschorting, het uitstel en de probatie en de wet van 5 augustus 1992 op het politieambt met het oog op de aanpassing van de straftoemetingen de motiveringsplicht en met het oog op de aanpassing van de reactie- en sanctiemodaliteiten van de strafrechter*, memorie van toelichting, 27; I. AERTSEN, K. BEYENS, S. DE VALCK en F. PIETERS (eds.), *De commissie Holsters buitenspel? De voorstellen van de Commissie Strafvordering, externe rechtspositie van gedetineerden en straftoemeting*, Brussel, Politeia, 2004, 23-25.

²³⁵ K. BEIRNAERT, "Werkstraf op verzet na geldboete bij verstek: lacune in de wet?" (noot onder GwH 11 januari 2007, nr. 4/2007), *RW* 2007-08, 366.

²³⁶ E. GILBERT, "De vergelding voorbij? Een theoretische reflectie over het geïndividualiseerde en niet-vergeldende karakter van de 'nieuwe straf', *Panopticon* 2017, nr. 5, 315. Zie ook E. GILBERT, "Het strafkarakter van de straf. Een descriptief fenomenologisch onderzoek naar de ervaring van de dader" (Proefschrift aangeboden tot het behalen van de titel Doctor in de Criminologische Wetenschappen, KU Leuven).

²³⁷ E. GILBERT, "De vergelding voorbij? Een theoretische reflectie over het geïndividualiseerde en niet-vergeldende karakter van de 'nieuwe straf', *Panopticon* 2017, nr. 5, 316. Zie ook E. GILBERT, "Het strafkarakter van straffen: kunnen we streven naar een 'positieve' straf?", *Panopticon* 2021, nr. 3, 217-226.

²³⁸ F. VERBRUGGEN en R. VERSTRAETEN, *Strafrecht en strafprocesrecht voor bachelors*. Veertiende editie, Antwerpen, Intersentia, 2022, 413-414.

2.3.1.4. Beveiligingsperiode ingevoerd

130. In 2017 werd de beveiligingsperiode geïntroduceerd in het Belgische strafrecht.²³⁹ De vonnisrechter heeft sindsdien de mogelijkheid (dus geen verplichting) om voor bepaalde zwaardere misdrijven een periode op te leggen waarin de veroordeelde niet in aanmerking komt voor een vervroegde of voorwaardelijke invrijheidsstelling.²⁴⁰ Het gaat dan voornamelijk om misdrijven tegen de veiligheid van de Staat, terrorismemisdrijven, inbreuken tegen het humanitair recht, verkrachting met de dood tot gevolg, foltering of ontvoering van een minderjarige, ...

131. Ingeval de strafrechter voor deze misdrijven een vrijheidsstraf oplegt waarbij het uitvoerbaar gedeelte drie jaar overschrijdt maar minder dan dertig jaar bedraagt, kan de beveiligingsperiode twee derde van de duurtijd van de straf bedragen, met een maximum van twintig jaar.²⁴¹ Wanneer de veroordeling strekt tot een levenslange opsluiting of een opsluiting, hechtenis of gevangenisstraf van dertig jaar of meer, is de beveiligingsperiode vijftien tot maximum vijfentwintig jaar.²⁴²

132. Waarom een beveiligingsperiode invoeren? Van de motivering ter invoering van de beveiligingsperiode wordt men niet veel wijzer.²⁴³ Meer achtergrondinformatie is te vinden in het wetsontwerp van minister van Justitie Wathelet uit 1991.²⁴⁴ Daarin werden drie redenen genoemd: een bestraffend effect, het vergroten van de openbare veiligheid en een preventief, afschrikwekkend effect. Dat laatste argument kan niet overtuigen aangezien het uitgaat van een zeer schraal en rationeel mensbeeld; de beveiligingsperiode is allerminst een beslissend argument om af te zien van de overtreding van de strafwet. Het beveiligingsargument overtuigt al meer, maar dan louter als men de beveiligingsperiode opvat als een tijdelijke 'onschadelijkmaking' van de veroordeelde die tijdens deze periode geen nieuwe misdrijven kan plegen. Over de effectieve veiligheid binnen de maatschappij eens de veroordeelde terugkeert naar de samenleving valt bij het opleggen van de beveiligingsperiode (nog) niets te zeggen. Ten slotte rest er nog het bestraffingsargument. Dat overtuigt eveneens aangezien het inderdaad gaat om een praktische verzwaring van de opgelegde vrijheidsbenemende straf.²⁴⁵

133. De beveiligingsperiode valt echter niet op alle vlakken toe te juichen. De wetgever laat immers toe dat de vonnisrechter, en niet de strafuitvoeringsrechtbank die daar specifiek voor is opgericht, de mogelijkheid tot re-integratie langer kan uitstellen, alvorens de straf haar aanvang

²³⁹ Wet 21 december 2017 tot wijziging van diverse bepalingen met het oog op de invoering van een beveiligingsperiode en tot wijziging van de wet van 20 juli 1990 betreffende de voorlopige hechtenis voor wat de onmiddellijke aanhouding betreft, *BS* 11 januari 2018.

²⁴⁰ F. VERBRUGGEN en R. VERSTRAETEN, *Strafrecht en strafprocesrecht voor bachelors*. Veertiende editie, Antwerpen, Intersentia, 2022, 530.

²⁴¹ F. VERBRUGGEN en R. VERSTRAETEN, *Strafrecht en strafprocesrecht voor bachelors*. Veertiende editie, Antwerpen, Intersentia, 2022, 530.

²⁴² F. VERBRUGGEN en R. VERSTRAETEN, *Strafrecht en strafprocesrecht voor bachelors*. Veertiende editie, Antwerpen, Intersentia, 2022, 530.

²⁴³ T. DAEMS, "Beveiligingsperiode heeft weinig te doen met veiligheid", *DJK* 2017, nr. 359, 11; L. VAN DEN STEEN, "De wet van 21 december 2017 met betrekking tot de invoering van een beveiligingsperiode en wijzigingen inzake de onmiddellijke aanhouding: veel geblaat, weinig wol", *RW* 2019-20, 1163.

²⁴⁴ Wetsontwerp tot afschaffing van de doodstraf, *Parl.St.* Kamer 1990-91, nr. 1765/001; Het wetsontwerp van Melchior Wathélet haalde het niet en de afschaffing van de doodstraf, evenwel zonder invoering van de beveiligingsperiode, kon pas vijf jaar later worden gerealiseerd.

²⁴⁵ T. DAEMS, "Beveiligingsperiode heeft weinig te doen met veiligheid", *DJK* 2017, nr. 359, 11.

heeft genomen. De strafuitvoeringsrechtbank, die ontegensprekelijk beter geplaatst is om over een invrijheidsstelling te oordelen, wordt zo in haar werking beperkt. De vonnisrechter mist niet enkel de nodige informatie om de gevaarlijkheid van veroordeelden in te schatten, maar beïnvloedt ook hun re-integratiekansen (die in de loop van de vrijheidsbeperking zowel positief als negatief kunnen evolueren).²⁴⁶

2.3.2. De meerdaadse samenloopregels uitgehold

134. Naast een veranderende bestraffingscontext, kent de hervorming van de samenloopbepalingen nog een andere grondslag, namelijk de vaststelling dat de rechtspraak steeds frequenter de ingewikkelde regels van de meerdaadse samenloop buiten spel zet en voorrang geeft aan de rechtsfiguur van het voortgezet of collectief misdrijf uit artikel 65 Sw.²⁴⁷ Dit heeft alles te maken met de ruime interpretatie die in de rechtspraak en rechtsleer wordt gegeven aan de notie 'eenheid van opzet', bepalend voor de kwalificatie van een misdrijf als voortgezet dan wel collectief.

2.3.2.1. Eenheid van opzet

135. Ondanks dat een uitgebreide uiteenzetting over de geschiedenis en ontwikkeling van de notie eenheid van opzet de omvang van dit scriptieonderzoek voorbijgaat, is het wel nuttig om te onthouden dat de rechtsfiguur in 1850 geïntroduceerd werd in de rapporten van HAUS naar aanleiding van een eerste Belgisch Strafwetboek, en in de rechtsleer al vanaf dag één werd bekritiseerd, aldus KUYL.²⁴⁸ Toch is het niet geheel onbelangrijk om het begrip en haar voorwaarden concreet toe te lichten (*supra* 19, nr. 62-63).

136. De eenheid van opzet is bepalend voor de kwalificatie van het voortgezet of collectief misdrijf. Wanneer verschillende feiten ten laste worden gelegd, die verbonden zijn door eenheid van doel en verwezenlijking, dan komen ze voort 'uit eenzelfde opzet'.²⁴⁹ Zo vormen de misdrijven samen één strafbaar feit. Het vereiste opzet kan nader worden omschreven als een eenheid van drijfveer.²⁵⁰ Elke daad die de dader stelt neemt een weloverwogen plaats in binnen het 'geheel aan feiten' of systeem dat de dader bedenkt om zijn misdadig doel te bereiken. Het is volgens de rechtspraak niet vereist is dat het opzet reeds aanwezig is op het moment dat het eerste misdrijf plaatsvindt.²⁵¹

²⁴⁶ S. CAREEL, "Beveiligingsperiode: straf(fe kost), maar blijft moeilijk te verteren" (noot onder GwH 19 november 2020), *NJW* 2021, 271-272; F. VERBRUGGEN en R. VERSTRAETEN, *Strafrecht en strafprocesrecht voor bachelors*. Veertiende editie, Antwerpen, Intersentia, 2022, 530.

²⁴⁷ C. VAN DEUREN, "Eén plus één is niet altijd twee. De regels van de samenloop besproken, vergeleken en empirisch onderzocht", *NC* 2012, 364.

²⁴⁸ Zie J. KUYL, "Over de eenheid van misdadig opzet", *RW* 1978-79, 545-604. Zie A. TRUANT, *De eenheid van misdadig opzet: van een fictie bij de straftoemeting naar een passe-partout in het strafrecht?*, onuitg. masterproef rechten KU Leuven 2019, 54-89.

²⁴⁹ B. SPRIET, "Het voortgezet of collectief misdrijf – Omschrijving en gevolgen", *RW* 1994-95, 469.

²⁵⁰ C. VAN DEUREN, "Eén plus één is niet altijd twee. De regels van de samenloop besproken, vergeleken en empirisch onderzocht", *NC* 2012, 364.

²⁵¹ Cass. 11 juni 1980, *Arr.Cass.* 1979-80, 1254; Cass. 19 april 1983, AR nr. 7666, *Arr.Cass.* 1982-83, 988; Cass. 27 juni 1990, AR nr. 8302, *Arr.Cass.* 1989-90, 1398; Cass. 5 september 1995, AR P.94.0294.N, *Arr.Cass.* 1995, 746; N. AUDENAERT, "Rechter negeert onterecht samenlopende feiten in proces Van Eyken", *DJK* 2019, 12; T. DECAIGNY, "Hoofdstuk VI – Samenloop van verscheidene misdrijven" in M. DE BUSSCHER, J. MEESE, D. VAN DER KELEN en J. VERBIST, *Duiding Strafrecht (3^e editie)*, Brussel, Intersentia, 2018, 116; R. DECLERCQ, *Beginnelsen van Strafrechtspleging*, Antwerpen, Kluwer, 2014, 117; P. HOET, *Het ne bis in idem- beginsel in het*

137. Eenheid van doel duidt op het voornemen van de dader dat alomvattend is en alle misdrijven met elkaar verbindt. Het blijft gelijk of de verwezenlijking van dit doel op zichzelf strafbaar is, al moet het doel wel voldoende precies zijn. Zo niet, bestaat het risico dat de techniek van het collectief misdrijf een artificiële en arbitraire constructie wordt.²⁵²

138. Het is niet vereist dat de verschillende misdrijven van dezelfde aard zijn. De verschillende aard is net hetgeen een onderscheid maakt tussen het voortgezet of het collectief misdrijf. De (bestanddelen van de) verscheidene misdrijven moeten evenmin op dezelfde plaats of hetzelfde tijdstip aanwezig zijn. Daarnaast is het tevens irrelevant of het om opzettelijke dan wel onopzettelijke misdrijven gaat die samen een voortgezet of collectief misdrijf vormen.²⁵³

139. Ongeacht hetgeen de dader in zijn verdediging aanhaalt, komt het aan de feitenrechter toe om op onaantastbare wijze te bepalen of de feiten van de verschillende tenlasteleggingen verbonden zijn door een eenheid van opzet. De rechter zal uit de voorgelegde feiten moeten afleiden of eenzelfde opzet, alsook de opeenvolgende en voortgezette uitvoering van dat opzet, voorhanden is. Indien de rechter deze vraag positief beantwoordt, moet artikel 65 Sw. worden toegepast.

140. Veel motiveringsvereisten die verduidelijken waarom de rechter de eenheid van opzet al dan niet aanneemt zijn echter niet van toepassing.²⁵⁴ Zo oordeelde het Hof van Cassatie al dat de rechten van verdediging niet worden geschonden wanneer de beroepsrechter de eenheid van opzet anders beoordeelt dan het onderzoeksgerecht voorstelt, dan in de dagvaarding wordt overgenomen en dan door de rechter in eerste aanleg wordt aangenomen.²⁵⁵ Bovendien komt het Hof van Cassatie ook zelden als correctiemechanisme tussen aangezien het enkel een marginaal toetsingsrecht heeft.²⁵⁶ Het mag enkel nagaan of de strafrechter uit de hem voorgelegde feiten een eenheid van opzet en de opeenvolgende en voortgezette uitvoering daarvan kan afleiden, of juist niet.²⁵⁷

2.3.2.2. Evolutie: ruime toepassing in rechtspraak

141. Doordat de voorwaarde van eenheid van doel en verwezenlijking steeds ruimer geïnterpreteerd wordt, komt het bijgevolg steeds vaker voor dat de rechtsfiguur van het voortgezet

grensoverschrijdend strafrechtsverkeer: het gezag van gewijsde van Belgische en vreemde straffonnissen, Gent, Larcier, 2004, 13; B. SPRIET, "Het voortgezet of collectief misdrijf – Omschrijving en gevolgen", *RW* 1994-95, 469.

²⁵² C. VAN DEUREN, "Eén plus één is niet altijd twee. De regels van de samenloop besproken, vergeleken en empirisch onderzocht", *NC* 2012, 364.

²⁵³ C. VAN DEUREN, "Eén plus één is niet altijd twee. De regels van de samenloop besproken, vergeleken en empirisch onderzocht", *NC* 2012, 364.

²⁵⁴ J. ROZIE, "Artikel 60 Sw. m.b.t. de meerdaadse samenloop van wanbedrijven strijdig met het gelijkheids- en het proportionaliteitsprincipe?", *NC* 2019, 101.

²⁵⁵ Cass. 20 oktober 1969, *Arr.Cass.* 1969-70, 179-180.

²⁵⁶ C. VAN DEUREN, "Eén plus één is niet altijd twee. De regels van de samenloop besproken, vergeleken en empirisch onderzocht", *NC* 2012, 360.

²⁵⁷ J. ROZIE, "Artikel 60 Sw. m.b.t. de meerdaadse samenloop van wanbedrijven strijdig met het gelijkheids- en het proportionaliteitsprincipe?", *NC* 2019, 100 en 101.

of collectief misdrijf in de rechtspraak wordt toegepast.²⁵⁸ Ook het Hof van Cassatie verkiest dergelijke ruime interpretatie.²⁵⁹

142. Deze tendens is echter niet zonder gevaar. Reeds in 1978 waarschuwde KUYL al voor de risico's die het steeds ruimer interpreteren van eenheid van opzet inhouden. Hij sprak van een ongeremde en ongerijmde toepassing en stelde zich – terecht – de vraag hoe het mogelijk is dat men in de 'hedendaagse rechtspraak', nu ook alweer ruim 45 jaar geleden, zo gretig en op abusieve wijze gebruik kon maken van een formule die op dat moment al meer dan 100 jaar aanleiding gaf tot tegenstrijdige interpretaties.²⁶⁰

143. De gevaren waarover KUYL sprak zijn niet te onderschatten. Enerzijds kan eenheid van opzet heel erg in het voordeel van de beklaagde spelen, die zo ontsnapt aan de uitvoering van meerdere straffen.²⁶¹ Anderzijds zijn er ook nadelen aan gekoppeld, zowel voor de beklaagde als voor de burgerlijke partij(en) (*infra* 50, nr. 147-154). Tenslotte behoeft het geen betoog dat ook de samenleving niet gediend is met dergelijke systematische afzwakking van de strafwetgeving, hetgeen ook de doelstelling van de bestraffing in het gedrang brengt.²⁶² Van een veroordeling mag redelijkerwijze verwacht worden dat er een duidelijk verband is tussen het gepleegde misdrijf en de opgelegde straf. Zo niet, kan men zich afvragen waarom men voor een reeks misdrijven, verbonden door eenheid van opzet, slechts één straf opgelegd krijgt, en of men niet nog wat meer misdrijven aan de reeks had kunnen toevoegen.²⁶³

144. KUYL duidt twee grote oorzaken aan. In eerste instantie bestaat er volgens hem nog te veel verwarring en twijfel over het begrip 'eenheid van opzet' waardoor een waas van dubbelzinnigheid is ontstaan.²⁶⁴ Daarnaast moet de – misschien wel belangrijkste – oorzaak gevonden worden in de menselijke natuur: de eenheid van misdadig opzet biedt het voordeel van de 'globale afrekening' en voedt de menselijke neiging tot vereenvoudiging. Het verbaast niet dat in tijden van gerechtelijke achterstand en 'reeks-criminaliteit', met almaar complexer wordende dossiers, de strafrechter naarstig alle middelen aangrijpt om te kunnen ontsnappen aan de ingewikkelde regels van meerdaadse samenloop.²⁶⁵

²⁵⁸ T. DECAIGNY en K. WEIS, "Laattijdige vaststelling eenheid van opzet ook mogelijk bij veroordeling in een andere EU-lidstaat", *T.Strafr.* 2012, 227; P. HOET, "Het begrip feiten in het ne bis in idem-beginsel van artikel 54 van de Schengenovereenkomst" (noot onder Gent 5 december 2005), *T.Strafr.* 2007, 32; R. LEGROS, *Voorontwerp van Strafwetboek*, Brussel, Belgisch Staatsblad, 1985, 160; J. KUYL, "Over de eenheid van misdadig opzet", *RW* 1978-79, 550-551; J. ROZIE, "Hof van assisen en correctionalisering na Potpourri II: kunst- en vliegwerk of dankbare ingreep van de wetgever?", *NC* 2016, 110; B. SPRIET, "Het voortgezet of collectief misdrijf – Omschrijving en gevolgen", *RW* 1994-95, 468-470; C. VAN DEUREN, "Eén plus één is niet altijd twee. De regels van de samenloop besproken, vergeleken en empirisch onderzocht", *NC* 2012, 376.

²⁵⁹ Cass. 12 december 1978, *Arr.Cass.* 1978-79, 419-423; Cass. 7 februari 1990, AR nr. 8044, *Arr.Cass.* 1989-90, 745-750; Cass. 27 juni 1990, AR nr. 8302, *Arr.Cass.* 1989-90, 1397-1401; Cass. 29 september 1992, AR nr. 7060, *Arr.Cass.* 1991-92, 1148-1151; Cass. 1 maart 1994, AR nr. 6354, *Arr.Cass.* 1994, 215-218.

²⁶⁰ J. KUYL, "Over de eenheid van misdadig opzet", *RW* 1978-79, 547.

²⁶¹ J. KUYL, "Over de eenheid van misdadig opzet", *RW* 1978-79, 549.

²⁶² J. KUYL, "Over de eenheid van misdadig opzet", *RW* 1978-79, 549.

²⁶³ J. KUYL, "Over de eenheid van misdadig opzet", *RW* 1978-79, 549.

²⁶⁴ J. KUYL, "Over de eenheid van misdadig opzet", *RW* 1978-79, 551.

²⁶⁵ J. KUYL, "Over de eenheid van misdadig opzet", *RW* 1978-79, 551.

145. Het betoog van KUYL is niet geïsoleerd. Ook MOREAU en VANDERMEERSCH treden hem bij: "*Depuis plusieurs décennies, la jurisprudence a manifesté une tendance à faire une application extensive de la notion d'unité d'intention, en y recourant même si l'unité d'intention paraît fort ténue, voire totalement aléatoire.*"²⁶⁶ Echter stellen ze ook vast dat er soms juist doelbewust wordt geopteerd voor het regime van meerdaadse samenloop om zo niet één enkele straf te moeten opleggen maar de bestraffing 'artificieel op te drijven'; ondanks dat de feiten die voorhanden zijn wel degelijk een eenheid van opzet indiceren. "*Toutefois, nous avons connaissance de décisions qui, au terme d'une appréciation en fait, refusent de retenir l'unité d'intention alors que le type de délinquance est similaire et que les périodes infractionnelles se recourent ou sont fort proches.*"²⁶⁷

146. Recenter nog duidde ook VAN DEUREN op de gevaren van de ruime toepassing van eenheid van opzet. Uit haar empirisch onderzoek uit 2012 binnen het hof van beroep te Antwerpen kunnen enkele interessante conclusies worden getrokken. Sinds de wijziging in 1994 is artikel 65 Sw. een onmiskenbaar instrument geworden in de rechtspraak: in 62,88% van de onderzochte gevallen ging de strafrechter uit van een laattijdig vastgesteld collectief misdrijf om zo een bijkomende straf op te kunnen leggen, veeleer om straffeloosheid te voorkomen en de burgerlijke partijen tegemoet te komen.²⁶⁸ Bovendien werd vastgesteld dat het hof van beroep nog maar heel sporadisch toepassing maakt van de bepalingen inzake meerdaadse samenloop van wanbedrijven en gecorrectionaliseerde misdaden.²⁶⁹ VAN DEUREN concludeert dat de frequente toepassing van artikel 65 Sw. het gevolg is van de ruime interpretatie die wordt gegeven aan de voorwaarde van eenheid van opzet. Zo ruim dat men afstevent op een 'artificiële constructie' waarbinnen de voorwaarde *an sich* wordt uitgehold en waarbij het ontsnappen aan de ingewikkelde regels van meerdaadse samenloop het enige doel van artikel 65 Sw. dreigt te worden.²⁷⁰

2.3.2.3. Gevolgen van eenheid van opzet

147. Het al dan niet aannemen van eenheid van opzet kan verstrekkende gevolgen hebben. Niet enkel voor de straftoemeting (*supra* 17, nr. 56 e.v.; *supra* 24, nr. 75), maar ook voor o.m. de verjaringstermijn, de burgerlijke partij(en), de redelijke termijn, ... Deze gevolgen sterken de groeiende kritiek op de oneigenlijke toepassing van artikel 65 Sw.²⁷¹

148. In tegenstelling tot andere misdrijven, begint de verjaring van het voortgezet of collectief misdrijf slechts te lopen vanaf het laatste feit dat door eenheid van opzet is verbonden.²⁷² Dit heeft

²⁶⁶ T. MOREAU en D. VANDERMEERSCH, *Éléments de droit pénal*, Brussel, la Charte, 2022, 370.

²⁶⁷ T. MOREAU en D. VANDERMEERSCH, *Éléments de droit pénal*, Brussel, la Charte, 2022, 371.

²⁶⁸ C. VAN DEUREN, "Eén plus één is niet altijd twee. De regels van de samenloop besproken, vergeleken en empirisch onderzocht", *NC* 2012, 376.

²⁶⁹ C. VAN DEUREN, "Eén plus één is niet altijd twee. De regels van de samenloop besproken, vergeleken en empirisch onderzocht", *NC* 2012, 376.

²⁷⁰ C. VAN DEUREN, "Eén plus één is niet altijd twee. De regels van de samenloop besproken, vergeleken en empirisch onderzocht", *NC* 2012, 376.

²⁷¹ Zie A. TRUANT, *De eenheid van misdadig opzet: van een fictie bij de straftoemeting naar een passe-partout in het strafrecht?*, onuitg. masterproef rechten KU Leuven 2019, 95-105.

²⁷² F. KUTY, *Principes généraux du droit pénal belge (tome IV: la peine)*, Brussel, Larcier, 2017, 978-979; C. VAN DEUREN, "Eén plus één is niet altijd twee. De regels van de samenloop besproken, vergeleken en empirisch onderzocht", *NC* 2012, 359; F. VERBRUGGEN en R. VERSTRAETEN, *Strafrecht en strafprocesrecht voor bachelors*. Veertiende editie, Antwerpen, Intersentia, 2022, 543.

tot gevolg dat de verjaringstermijn later start en de feiten ook later verjaren.²⁷³ De strafrechter is zo in staat om de verjaringstermijn kunstmatig vooruit te schuiven. Dit vormt een duidelijk nadeel voor de dader, hetgeen in het licht van zowel het rechtszekerheidsbeginsel (voor de beklaagde) en het gelijkheidsbeginsel (tussen beklaagden) vragen oproept.²⁷⁴

149. Inzake de redelijke termijn heeft het Hof van Cassatie in het verleden meermaals geoordeeld dat de redelijke termijn van collectieve misdrijven slechts begint te lopen op de dag waarop de vervolgte persoon zich dient te verdedigen voor het laatste feit dat de uitvoering van eenzelfde opzet uitmaakt.²⁷⁵ Deze cassatierechtspraak zorgde echter voor veel verwarring aangezien ze niet strookte met rechtspraak van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens (EHRM), dat stelt dat de redelijke termijn begint te lopen vanaf het moment dat de verdachte wordt beschuldigd.²⁷⁶ Het Hof van Cassatie besloot in 2017 alsnog om zich aan te sluiten bij het EHRM. Sindsdien vangt de redelijke termijn aan vanaf het ogenblik dat de beklaagde kennis heeft van diens vervolging. Het feit dat hij daarna nog nieuwe(re) feiten zou hebben gepleegd doet hier geen afbreuk aan.²⁷⁷

150. In bepaalde gevallen worden ook de burgerlijke belangen geraakt door het aannemen van eenheid van opzet; de burgerlijke vordering wordt namelijk gekenmerkt door het gezag van strafrechtelijke gewijsde.²⁷⁸ Wanneer de rechter eenheid van opzet aanneemt en daarvoor enkel de zwaarste straf oplegt, wordt dit doorgaans beschouwd als een impliciete erkenning van een causaal verband tussen de verschillende feiten.²⁷⁹ De burgerlijke rechter moet hem hierin volgen in een (later) civiel geding. Als de strafrechter niet uitgaat van eenheid van opzet, kan de burgerlijke partij niet van dit voordeel genieten en zal haar bewijslast verzwaard worden.²⁸⁰

²⁷³ J. ROZIE, "Artikel 60 Sw. m.b.t. de meerdaadse samenloop van wanbedrijven strijdig met het gelijkheids- en het proportionaliteitsprincipe?", *NC* 2019, 100.

²⁷⁴ P. HOET, *Het ne bis in idem-beginsel in het grensoverschrijdend strafrechtsverkeer: het gezag van gewijsde van Belgische en vreemde strafvonnissen*, Gent, Larcier, 2004, 17.

²⁷⁵ Cass. 17 mei 2000, AR P.00.0275.F, *Arr.Cass.* 2000, 930; Cass. 21 maart 2006, AR P.05.1517.N, *Arr.Cass.* 2006, 664; F. KUTY, *Principes généraux du droit pénal belge (tome IV: la peine)*, Brussel, Larcier, 2017, 981; J. MEESE, "De aanvang van de redelijke termijn bij voortgezette misdrijven: het Hof van Cassatie op zoek naar nieuwe veroordelingen in Straatsburg?" (noot onder Cass. 21 maart 2006), *NC* 2006, 321-322; J. MEESE, "De aanvang van de redelijke termijn bij voortgezette, voortdurende en samenhangende misdrijven?" (noot onder Cass. 23 mei 2017), *NC* 2017, 564; C. VAN DEUREN, "Eén plus één is niet altijd twee. De regels van de samenloop besproken, vergeleken en empirisch onderzocht", *NC* 2012, 360; R. VERSTRAETEN, *Handboek strafvordering*, Antwerpen, Maklu, 2012, 948.

²⁷⁶ Zie EHRM 27 februari 1980, nr. 6903/75, Deweer/België, §46; EHRM 15 juli 1982, nr. 8130/78, Eckle/Duitsland, §73; EHRM 10 december 1982, nr. 7913/77, Foti e.a./Italië, §52; EHRM 13 juli 1983, nr. 8737/79, Zimmermann en Steiner/Zwitserland; EHRM 10 juli 1984, nr. 8990/80 Guincho/Portugal, §31; EHRM 25 juni 1987, nr. 13/1986/111/159, Baggetta/Italië, §21; J. MEESE, "De aanvang van de redelijke termijn bij voortgezette misdrijven: het Hof van Cassatie op zoek naar nieuwe veroordelingen in Straatsburg?" (noot onder Cass. 21 maart 2006), *NC* 2006, 318-323; R. VERSTRAETEN, *Handboek strafvordering*, Antwerpen, Maklu, 2012, 948.

²⁷⁷ Cass. 23 mei 2017, AR P.17.0186.N, *AC* 2017, nr. 5, 1249.

²⁷⁸ C. VAN DEUREN, "Eén plus één is niet altijd twee. De regels van de samenloop besproken, vergeleken en empirisch onderzocht", *NC* 2012, 360.

²⁷⁹ N. COLETTE-BASECQZ en N. BLAISE, *Manuel de droit pénal général (4e édition)*, Limal, Anthemis, 2019, 548-549; T. DECAIGNY, "Het laattijdig vaststellen van een voortgezet misdrijf: feit of fictie?", *T.Strafr.* 2006, 338; C. VAN DEUREN, "Eén plus één is niet altijd twee. De regels van de samenloop besproken, vergeleken en empirisch onderzocht", *NC* 2012, 360.

²⁸⁰ Sinds het *Stappers*-arrest, dat het recht op een eerlijke behandeling liet primeren op het beginsel van strafrechtelijk gewijsde wanneer de verdedigingsrechten uit artikel 6 EVRM in het gedrang kwamen, beschikken derden die niet betrokken waren in de strafrechtelijke procedure óf daar hun rechten niet kon laten gelden over de mogelijkheid om juridische én feitelijke elementen, zoals het niet aannemen van eenheid van opzet, te betwisten. Het *Stappers*-arrest werd nadien ettelijke malen bevestigd: Cass. 14 april 1994, AR C.93.0131.F, *Arr.Cass.* 1994, 372; Cass. 14 juni 1996, AR C.94.0449.F, *Arr.Cass.* 1996, 589; Cass. 2 oktober 1997, AR

151. Vervolgens is het ook niet uitzonderlijk dat twee of meer feiten, die samen een collectief misdrijf vormen, worden gepleegd terwijl in de tijdspanne tussen de feiten de strafwet en bijgevolg ook de strafmaat wijzigt.²⁸¹ In dat geval zal de straf die wordt gesteld bij de nieuwe strafwet alsnog worden toegepast, ondanks het feit dat de straf bepaald ten tijde van het eerste misdrijf minder zwaar is dan die bepaald tijdens het tweede misdrijf.²⁸² Artikel 2, tweede lid Sw., dat de retroactiviteit van de minder strenge strafwet toelaat, wordt door het Hof van Cassatie voor een collectief misdrijf niet van toepassing geacht.²⁸³ Wat met het rechtszekerheidsbeginsel? Voor de beklagde is het gevolg immers belangrijk: in het geval dat de feitenrechter geen eenheid van opzet aanneemt zal er namelijk geen retroactieve toepassing van de strengere strafwet plaatsvinden, en dit in diens voordeel.

152. De toepassing van de strafwet ook afhankelijk van de ruimte. Aan de hand van de ubiciteitstheorie en de leer van de ondeelbaarheid kan een voortgezet misdrijf, dat gedeeltelijk buiten het Belgisch grondgebied is gepleegd, toch worden gelokaliseerd in België.²⁸⁴ Ten gevolge daarvan is de Belgische strafrechter wel degelijk bevoegd om kennis te nemen van de misdrijven die in het buitenland gepleegd zijn maar middels eenheid van opzet verbonden zijn met misdrijven gepleegd binnen België.²⁸⁵ Praktisch gezien biedt dit een groot voordeel: slechts één strafrechter zal de feitenkwestie onderzoeken en beoordelen of de verschillende misdrijven de uitvoering zijn van eenzelfde misdadig opzet. Toch moet de bemerking worden gemaakt dat dit procedureel voordeel niet mag leiden tot een *de facto* uitbreiding van de bevoegdheden van de Belgische strafrechter ten aanzien van misdrijven die zijn gepleegd buiten België.²⁸⁶ De Belgische rechtspraak vertoont namelijk de neiging om de objectieve ubiciteitsleer extensief toe te passen. Deze techniek van verruimde lokalisatie van voorgezette misdrijven op het Belgisch grondgebied wordt door vele rechtsgeleerden bekritiseerd.²⁸⁷

153. Ook bij het voortgezet of collectief misdrijf voedt de interpretatie van artikel 7 Sw. bepaalde discussies. Bepaalde rechtsleer trekt uit artikel 7 Sw. namelijk de conclusie dat bij het laattijdig vastgesteld voortgezet of collectief misdrijf, waarbij de strafrechter de beklagde bij een in kracht

C.94.0030.N, *Arr.Cass.* 1997, 889; *Cass.* 24 april 2006, AR S.05.0075.N, *Arr.Cass.* 2006, 950; *Cass.* 7 maart 2008, AR C.06.0253.F., *Arr.Cass.* 2008, 644; *Cass.* 19 juni 2014, AR F.13.0070.N., *Arr.Cass.* 2014, 1612.

²⁸¹ S. COISNE, "Over het laattijdig vastgestelde collectief misdrijf, werking van de strafwet in de tijd en bijzondere verbeurdverklaring", *T.Strafr.* 2007, 191.

²⁸² S. COISNE, "Over het laattijdig vastgestelde collectief misdrijf, werking van de strafwet in de tijd en bijzondere verbeurdverklaring", *T.Strafr.* 2007, 191.

²⁸³ Zie *Cass.* 17 mei 1983, AR nr. 7915, *Arr.Cass.* 1982-83, 1143; *Cass.* 7 mei 2002, AR P.02.0308.N, *Arr.Cass.* 2002, 1236; *Cass.* 22 oktober 2003, AR P.03.0084.F, *Arr.Cass.* 2003, 1919; S. COISNE, "Over het laattijdig vastgestelde collectief misdrijf, werking van de strafwet in de tijd en bijzondere verbeurdverklaring", *T.Strafr.* 2007, 181; F. VERBRUGGEN en R. VERSTRAETEN, *Strafrecht en strafprocesrecht voor bachelors*. Veertiende editie, Antwerpen, Intersentia, 2022, 514.

²⁸⁴ B. SPRIET, "Het voortgezet of collectief misdrijf – Omschrijving en gevolgen", *RW* 1994-95, 469-470; F. VERBRUGGEN en R. VERSTRAETEN, *Strafrecht en strafprocesrecht voor bachelors*. Veertiende editie, Antwerpen, Intersentia, 2022, 509; R. VERSTRAETEN, *Handboek strafvordering*, Antwerpen, Maklu, 2012, 820.

²⁸⁵ *Cass.* 16 mei 1989, AR nr.1659, *Arr.Cass.* 1988-89, 1077; T. DECAIGNY, "Hoofdstuk VI – Samenloop van verscheidene misdrijven" in M. DE BUSSCHER, J. MEESE, D. VAN DER KELEN en J. VERBIST, *Duiding Strafrecht (3^e editie)*, Brussel, Intersentia, 2018, 117; T. LEUS, "De situering van het misdrijf in de ruimte", *NC* 2015, 106; A. VANDEPLAS, "De bevoegdheid ratione loci inzake verlaten van familie" (noot onder *Cass.* 16 mei 1989), *RW* 1989-90, 194; R. VERSTRAETEN, *Handboek strafvordering*, Antwerpen, Maklu, 2012, 820.

²⁸⁶ Zie A. TRUANT, *De eenheid van misdadig opzet: van een fictie bij de straftoemeting naar een passe-partout in het strafrecht?*, onuitg. masterproef rechten KU Leuven 2019, 99.

²⁸⁷ F. VERBRUGGEN en R. VERSTRAETEN, *Strafrecht en strafprocesrecht voor bachelors*. Veertiende editie, Antwerpen, Intersentia, 2022, 44 en 509.

van gewijsde gegane beslissing reeds veroordeelde tot een gevangenisstraf, de tweede strafrechter geen bijkomende werkstraf mag opleggen.²⁸⁸ Idem voor het omgekeerde. Het Hof van Cassatie bepaalde dat een combinatie van een gevangenisstraf en een werkstraf niet mogelijk is wanneer ze betrekking heeft op éénzelfde feit; maar bij het voortgezet of collectief misdrijf is er wel degelijk sprake van één strafbaar feit. In 2006 sprak het Hof van Cassatie zich een eerste maal uit.²⁸⁹ Het aanvaardde dat voor één complex feit, waarbij men laattijdig een eenheid van opzet vaststelt, zowel een werkstraf als een opsluiting werden opgelegd. In 2010 kwam het Hof terug op haar rechtspraak en was een combinatie niet langer toegestaan.²⁹⁰ Het Hof lijkt daarmee de discussie definitief beslecht te hebben. De meeste rechtsleer lijkt het Hof hierin te volgen al blijft er ruimte voor speculatie aangezien het *in casu* een correctionele zaak betrof waarvoor het verbod van artikel 7 Sw. eerder duidelijk was.²⁹¹

154. Ten slotte kan het aannemen van eenheid van opzet ook bepalend zijn voor de regels van uitstel en opschorting, wanneer er voorwaarden worden gesteld inzake gerechtelijke antecedenten (*supra* 30, nr. 92).²⁹² Indien een beklaagde wordt veroordeeld tot twee afzonderlijke gevangenisstraffen van zes maanden, kan het regime van recidive niet worden toegepast. Bijgevolg zal bij een latere veroordeling nog steeds sprake kunnen zijn van uitstel of opschorting. Eveneens zal het uitstel van strafuitvoering, opgelegd voor een eerdere veroordeling, ook niet van rechtswege worden herroepen.²⁹³ Indien de strafrechter echter eenheid van opzet zou aannemen en aan de beklaagde slechts één langere straf oplegt, ligt dit anders. Wanneer bijvoorbeeld één gevangenisstraf van een jaar wordt opgelegd, zal die veroordeling elk toekomstig uitstel of elke opschorting onmogelijk maken. Bovendien zal ook elk eerder uitstel van strafuitvoering automatisch worden herroepen.²⁹⁴

²⁸⁸ T. DECAIGNY, "Het laattijdig vaststellen van een voortgezet misdrijf: feit of fictie?", *T.Strafr.* 2006, 338-339; T. DECAIGNY, "Hoofdstuk VI – Samenloop van verscheidene misdrijven" in M. DE BUSSCHER, J. MEESE, D. VAN DER KELEN en J. VERBIST, *Duiding Strafrecht (3e editie)*, Brussel, Intersentia, 2018, 118-119; F. KUTY, *Principes généraux du droit pénal belge (tome IV: la peine)*, Brussel, Larcier, 2017, 896; C. VAN DEUREN, "Eén plus één is niet altijd twee. De regels van de samenloop besproken, vergeleken en empirisch onderzocht", *NC* 2012, 368; S. VANDROMME, "Kan bij toepassing van artikel 65, tweede lid, Sw. nog een werkstraf als bijkomende veroordeling worden uitgesproken?" (noot onder Antwerpen 22 april 2004), *T.Strafr.* 2004, 301.

²⁸⁹ Cass. 31 mei 2006, AR P.06.0403.F, *Arr.Cass.* 2006, 1225; C. VAN DEUREN, "Eén plus één is niet altijd twee. De regels van de samenloop besproken, vergeleken en empirisch onderzocht", *NC* 2012, 368.

²⁹⁰ Cass. 12 oktober 2010, AR P.10.1168.N, *Arr.Cass.* 2010, 2453; C. VAN DEUREN, "Eén plus één is niet altijd twee. De regels van de samenloop besproken, vergeleken en empirisch onderzocht", *NC* 2012, 368.

²⁹¹ T. DECAIGNY, "Hoofdstuk VI – Samenloop van verscheidene misdrijven" in M. DE BUSSCHER, J. MEESE, D. VAN DER KELEN en J. VERBIST, *Duiding Strafrecht (3e editie)*, Brussel, Intersentia, 2018, 118-119; P. TERSAGO, "Combinatie gevangenisstraf en werkstraf kan niet", *Juristenkrant* 2011, afl. 222, 16; C. VAN DEUREN, "Eén plus één is niet altijd twee. De regels van de samenloop besproken, vergeleken en empirisch onderzocht", *NC* 2012, 368.

²⁹² P. HOET, *Het ne bis in idem-beginsel in het grensoverschrijdend strafrechtsverkeer: het gezag van gewijsde van Belgische en vreemde strafvonnissen*, Gent, Larcier, 2004, 17; J. ROZIE, "Artikel 60 Sw. m.b.t. de meerdaadse samenloop van wanbedrijven strijdig met het gelijkheids- en het proportionaliteitsprincipe?", *NC* 2019, 101; C. VAN DEUREN, "Eén plus één is niet altijd twee. De regels van de samenloop besproken, vergeleken en empirisch onderzocht", *NC* 2012, 360.

²⁹³ C. VAN DEUREN, "Eén plus één is niet altijd twee. De regels van de samenloop besproken, vergeleken en empirisch onderzocht", *NC* 2012, 360

²⁹⁴ J. ROZIE, "Artikel 60 Sw. m.b.t. de meerdaadse samenloop van wanbedrijven strijdig met het gelijkheids- en het proportionaliteitsprincipe?", *NC* 2019, 101; C. VAN DEUREN, "Eén plus één is niet altijd twee. De regels van de samenloop besproken, vergeleken en empirisch onderzocht", *NC* 2012, 360.

2.4. Tussenbesluit

"Wat is het actuele regime inzake samenloop en waarom dringt een hervorming zich op?"

155. Het actuele regime vindt haar oorsprong in 1867. In de nasleep van haar onafhankelijkheid moest België op zoek naar een straftoematingsregime voor de gevallen van samenloop. De Franse *Code pénal* die België 'erfde' voorzag echter niet in een uitgebreide samenloopregeling. In Frankrijk gold op dat moment enkel een algemeen verbod op cumul van straffen: artikel 365, §2 CIC ging uit van een absorptie van straffen (*supra* 10, nr. 31). De Belgische strafwetgever had hier bedenkingen bij en vond het rechtvaardiger om de cumul van straffen alsnog als uitgangspunt te nemen, waarop de absorptie van straffen een uitzondering kon vormen wanneer de cumul tot onmenselijk hoge straffen zou leiden (*supra* 11, nr. 33).

De wetgever landde uiteindelijk op een gemengd systeem: zowel de cumul als de absorptie werden niet exclusief toegepast, maar juist gecombineerd. Het principe dat 'elke misdaad zijn straf heeft', wordt zo gehandhaafd maar laat toch plaats voor menselijkheid en gerechtigheid. In bepaalde gevallen werd de cumul van straffen zonder beperkingen toegepast, d.i. voor straffen die onder aan de straffenladder staan. Denk daarbij aan artikel 58 Sw. inzake overtredingen of artikel 64 Sw. m.b.t. de bijzondere verbeurdverklaring. In andere gevallen was er wel sprake van beperkingen, o.m. in artikel 59 en 60 Sw. Evenzo, wordt de absorptie van straffen soms eenvoudig toegepast. Dat is het geval voor voormalig artikel 61 Sw. Op andere momenten heeft de rechter de mogelijkheid om te verzwaren binnen de grenzen van de wet, zoals in artikel 62 Sw. (*supra* 12, nr. 39).

156. Uit de analyse van de huidige samenloopregeling volgt dat het samenloopregime niet langer haar verwachtingen kan inlossen. Vooreerst is de bestraffingscontext sterk gewijzigd t.o.v. de context bij de inwerkingtreding van het Strafwetboek en ziet het strafrechtelijk landschap er anders uit. Alternatieve hoofdstraffen en bijkomende straffen deden hun intrede en zorgden voor een uitbreiding van de bestraffingsmogelijkheden (*supra* 35, nr. 104-109). De samenloopregels waren hier niet op voorzien en moesten wijzigingen ondergaan, waarop vele begrenzingsregels in het leven werden geroepen.

Daarnaast moeten we ook vaststellen dat deze begrenzingsregels voor de rechtspraak té complex zijn (*supra* 47, nr. 134). Voor de eendaadse samenloop en het voortgezet of collectief misdrijf wordt het steeds moeilijker om de 'zwaarste straf' te bepalen. Het Strafwetboek bewaart grotendeels het stilzwijgen waardoor cassatierechtspraak enkele klassieke criteria voor de vergelijking van de strafzwaarte naar voren schoof (*supra* 41, nr. 117). Deze criteria volstaan echter niet langer, aangezien ze weinig rekening houden met de eerdergenoemde uitbreiding (*supra* 42, nr. 120-129). Nog meer moeilijkheden doen zich voor inzake meerdaadse samenloop. Steeds vaker worden de regels uit artikel 58 t.e.m. 64 Sw. omzeild door aanwending van artikel 65 Sw. en wordt het regime van het voortgezet of collectief misdrijf oneigenlijk toegepast (*supra* 47, nr. 134). De verklaring voor dat oneigenlijk gebruik is meerledig. Vooreerst wordt er door de rechtspraak en rechtsleer ruime interpretatie gegeven aan de notie van 'eenheid van opzet' (*supra* 48, nr. 141-146). Ten tweede

zorgt het opleggen van slechts één zware straf voor een eenvoudige uitweg van de complexe straftoemetingsregels. Daarnaast biedt de toepassing van het regime van het voortgezet of collectief misdrijf ook bepaalde strafprocedurele voordelen (*supra* 50, nr. 147-154).

157. Als de bestraffingscontext zodanig is veranderd en de regels, in het bijzonder die van meerdaadse samenloop, zelfs in de rechtspraak niet langer worden toegepast zoals oorspronkelijk was bedoeld, werkt het straftoemetingsregime voor samenlopende misdrijven dan nog? Deze masterscriptie beantwoordt die vraag negatief. In de aanloop naar een nieuwe Strafwetboek moet dus worden gezocht naar een optimale samenloopregeling die aansluit bij voornoemde vaststellingen en die strookt met de strafdoelstellingen van morgen.

3 – TOEKOMSTIGE STRAFRECHTELIJKE SAMENLOOPREGELING

158. Deel 3 heeft betrekking op het samenloopregime *de lege ferenda* en zal twee subonderzoeksvragen beantwoorden.

Eerst: "*Hoe regelt het Wetsvoorstel voor een nieuw Strafwetboek de samenloop?*" Daarbij wordt de weg naar een nieuw Belgisch Strafwetboek toegelicht. Eerdere pogingen tot hercodificatie worden bondig besproken en er wordt onderzocht welke (straf)doelstellingen het strafrecht van morgen mee vorm zullen geven.

Vervolgens spitst het onderzoek zich toe op de eigenlijke evaluatie van de toekomstige samenloopbepalingen. "*In welke mate komt de nieuwe samenloopregeling tegemoet aan de tekortkomingen van de huidige samenloopregeling?*" Voor de evaluatie wordt het Wetsvoorstel nader uitgediept. Na een uiteenzetting van de vooropgestelde wetsbepalingen volgt een evaluatie van alle nieuwigheden en/of wijzigingen in het licht van de vooropgestelde criteria: proportionaliteit en effectiviteit.

3.1. Naar een nieuw Strafwetboek

159. België kent sinds enkele jaren een heuse hercodificatiebeweging. Ook het strafrecht blijft niet achterwege.²⁹⁵ Het huidige Belgische Strafwetboek dateert van 1867 en is diep in het Napoleontisch gedachtegoed geworteld.²⁹⁶ Tot op heden is van enige grootschalige hervorming geen sprake. Ons strafrecht kende hier en daar wijzigingen maar door een gebrek aan algemene herziening is het een gedateerd en complex rechtsinstrument geworden. Na ruim 150 jaar trouwe dienst is de nood aan hervorming groot.

160. Aangezien ten tijde van HAUS reeds kritiek werd geuit op de té ruime interpretatie en toepassing van eenheid van opzet, verbaast het niet dat ook in de jarenlange aanloop naar een nieuw Strafwetboek meermaals aanpassingen aan de samenloopbepalingen werden voorgesteld.

²⁹⁵ K. GEENS, "Het Justitieplan. Een efficiëntere justitie voor meer rechtvaardigheid", 18 maart 2015, https://cdn.nimbu.io/s/1in2gqe/assets/Plan_justitie_18maart_NL.pdf (laatste consultatie op 2 maart 2023).

²⁹⁶ Strafwetboek 8 juni 1867, BS 9 juni 1867.

3.1.1. Historiek: van Commissie naar Commissie

3.1.1.1. Commissie o.l.v. professoren CHÂTEL en D'HAENENS (1976-1979)

161. In 1976, bij koninklijk besluit, werd de Commissie voor de Herziening van het Strafwetboek opgericht (hierna: de Commissie).²⁹⁷ Onder leiding van CHÂTEL, en later D'HAENENS, werd verslag uitgebracht over de oriëntatie van de hervorming met oog op een voorontwerp van een nieuw Strafwetboek.²⁹⁸ In juni 1979 bracht de Commissie haar verslag uit.²⁹⁹

162. De Commissie vertrok in haar verslagen vanuit bepaalde beginselen van crimineel beleid die tevens de grondslag zouden vormen voor de voorgestelde hervormingen. Zo besteedde ze aandacht aan rechtszekerheid en benadrukte ze dat de "gegevens in de strijd tegen de misdaad sedert 1867 grondig gewijzigd zijn". Zoals in het vorig deel reeds werd besproken is de strafcontext inderdaad danig veranderd de afgelopen decennia. De Commissie gaf aan dat, om rechtszekerheid te bewerkstelligen, een maatschappij haar verbodsbepalingen én straffen moest aanpassen aan een nieuw levenspatroon.³⁰⁰ Volgens de Commissie was de vereiste van rechtszekerheid echter geen vrijgeleide voor een 'vaste straf'. Zo was naast 'rechtszekerheid' ook 'personalisering van de straf' een van de grondbeginselen van de hervorming: het crimineel beleid in België was al te lang gekenmerkt door strafrechtelijke en penitentiare bejegening, hetgeen de vooruitgang van de menswetenschappen op het gebied van doelmatigheid van dwangmaatregelen teniet deed. De Commissie gaf in haar verslag dan ook aan dat het vernieuwde strafwetboek spel moest vormen voor een ruimere bescherming van de maatschappij die voldeed aan de vereisten van doeltreffendheid en menselijkheid.³⁰¹

163. Deze beginselen vormden de leidraad voor verschillende grondslagen. In een poging om de strafwetgeving bevattelijk te maken voor rechtsonderhorigen en de regels te vereenvoudigen (de eerste grondslag) bepleitte de Commissie 'een vereenvoudiging van de regels betreffende de meerdaadse samenloop van strafbare feiten'.³⁰² In eerste instantie startte de Commissie met meerdaadse samenloop te definiëren en tegelijk te duiden op het feit dat de huidige regeling buitengewoon ingewikkeld is.³⁰³ De rechtspraak weerde zich dan ook tegen deze ingewikkeldheid door gebruik te maken van het regime van het voortgezet of collectief misdrijf zodat slechts één straf

²⁹⁷ Koninklijk Besluit 6 april 1976 tot oprichting van een Commissie voor de herziening van het Strafwetboek, BS 5 mei 1976.

²⁹⁸ D. VANDERMEERSCH, "De hervorming van de wetboeken in strafzaken: een noodzakelijke sprong van de 19de naar de 21ste eeuw", *Mercuriale* 2020 van het Hof van Cassatie, 3 september 2020, https://justitie.belgium.be/sites/default/files/mercuriale_2020_nl.pdf, 1 (laatste consultatie op 2 maart 2023).

²⁹⁹ COMMISSIE VOOR DE HERZIENING VAN HET STRAFWETBOEK, *Verslag over de voornaamste grondslagen voor de hervorming*, Brussel, Ministerie van Justitie, 1979, 137 p.

³⁰⁰ COMMISSIE VOOR DE HERZIENING VAN HET STRAFWETBOEK, *Verslag over de voornaamste grondslagen voor de hervorming*, Brussel, Ministerie van Justitie, 1979, 29.

³⁰¹ COMMISSIE VOOR DE HERZIENING VAN HET STRAFWETBOEK, *Verslag over de voornaamste grondslagen voor de hervorming*, Brussel, Ministerie van Justitie, 1979, 30-31.

³⁰² COMMISSIE VOOR DE HERZIENING VAN HET STRAFWETBOEK, *Verslag over de voornaamste grondslagen voor de hervorming*, Brussel, Ministerie van Justitie, 1979, 43-45.

³⁰³ COMMISSIE VOOR DE HERZIENING VAN HET STRAFWETBOEK, *Verslag over de voornaamste grondslagen voor de hervorming*, Brussel, Ministerie van Justitie, 1979, 43.

kon worden uitgesproken.³⁰⁴ Het feit dat de notie eenheid van opzet aangewend werd in gevallen waarin elke eenheid van opzet ontbreekt, werd door de Commissie bestempeld als 'een ongezonde en nodeloos ingewikkelde kunstgreep van de rechtspraak'.³⁰⁵

164. De Commissie meende dat de focus bij de bestraffing van samenlopende misdrijven moest liggen op de persoon die feiten pleegde en niet op de feiten die gepleegd werden; de strafbare toestand moest zo in zijn geheel beoordeeld worden. De Commissie was dan ook voorstander van een systeem waarin de strafrechter slechts één enkele straf diende uit te spreken voor verschillende feiten die niet noodzakelijk tot eenzelfde misdadig opzet behoorden. De voorkeur ging uit naar een regime van absorptie, maar de mogelijkheid tot strafverzwaring (zoals in artikel 62 Sw. het geval was) bleef behouden.³⁰⁶

3.1.1.2. Voorontwerp Commissaris LEGROS (1985)

165. Met het verslag van de Commissie in handen werden LEGROS en D'HAENENS middels koninklijk besluit van 8 april 1983 aangesteld en verzocht een voorontwerp van wet houdende een nieuw Strafwetboek aan de regering voor te stellen.³⁰⁷ Ruim twee jaar later, in 1985, werden de werkzaamheden afgerond. In 1986 volgden nog opmerkingen van de Commissie maar de werkzaamheden bleven daarna zonder enig gevolg.³⁰⁸

166. Ook door LEGROS werd het onderscheid tussen het voortgezet of collectief misdrijf en meedaadse samenloop bekritiseerd. Om een einde te kunnen stellen aan de ruime en oneigenlijke toepassing van eenheid van opzet, stelde LEGROS in zijn voorontwerp voor om het voortgezet of collectief misdrijf te beschouwen als een eendaadse samenloop. Het opleggen van slechts één straf, d.i. de eenheid van straf, werd niet enkel gekoppeld aan een eenheid van opzet maar, conform cassatierechtspraak, aan een factor van eenheid die o.m. eenheid van opzet kon zijn, maar ook eenheid van tijd, van plaats, van schuld, ...³⁰⁹

Daarnaast stelde LEGROS in zijn voorontwerp voor om "*de zwaarste van elke soort straffen toe te passen of één of meer daarvan, naar het oordeel van de rechter*" om zo een einde te maken aan de complicaties die ontstaan, enerzijds uit de toepassing van bijkomende straffen en anderzijds uit de technieken van reductie, beperkte cumul, ...³¹⁰ De straf verdubbelen, zoals in de huidige gevallen van beperkte cumul, werd niet langer noodzakelijk geacht aangezien de maxima volstonden.

³⁰⁴ COMMISSIE VOOR DE HERZIENING VAN HET STRAFWETBOEK, *Verslag over de voornaamste grondslagen voor de hervorming*, Brussel, Ministerie van Justitie, 1979, 43.

³⁰⁵ COMMISSIE VOOR DE HERZIENING VAN HET STRAFWETBOEK, *Verslag over de voornaamste grondslagen voor de hervorming*, Brussel, Ministerie van Justitie, 1979, 43.

³⁰⁶ COMMISSIE VOOR DE HERZIENING VAN HET STRAFWETBOEK, *Verslag over de voornaamste grondslagen voor de hervorming*, Brussel, Ministerie van Justitie, 1979, 44.

³⁰⁷ BS 28 april 1983.

³⁰⁸ D. VANDERMEERSCH, "De hervorming van de wetboeken in strafzaken: een noodzakelijke sprong van de 19de naar de 21ste eeuw", *Mercuriale* 2020 van het Hof van Cassatie, 3 september 2020, https://justitie.belgium.be/sites/default/files/mercuriale_2020_nl.pdf, 1-2 (laatste consultatie op 2 maart 2023).

³⁰⁹ R. LEGROS, *Voorontwerp van Strafwetboek*, Brussel, Belgisch Staatsblad, 1985, 31 en 160.

³¹⁰ Artikel 84 Voorontwerp van Strafwetboek.

Voor de meerdaadse samenloop werd bepaald dat de rechter een straf diende uit te spreken voor elk strafbaar feit, maar dat hij het geheel kon verminderen.³¹¹

167. In haar opmerkingen trok de Commissie de tweedeling tussen eendaadse en meerdaadse samenloop dan weer geheel in vraag. In haar overtuiging dat de feitenrechter de dader moet kunnen beoordelen en bestraffen, en niet louter de feiten, stelde ze voor om alle gevallen van eendaadse en meerdaadse samenloop samen te nemen in één wetsbepaling die meer algemeen de samenloop van feiten zou definiëren. Daarbij zou het woord 'feit' ten stelligste vermeden moeten worden omdat deze begripsbepaling dubbel zou zijn: één strafrechtelijke daad dan wel een ingewikkeld geheel van strafrechtelijke daden die een strafrechtelijke activiteit vormen. Beter zou zijn "*samenloop van strafbare feiten bestaat wanneer een persoon schuldig bevonden wordt aan verscheidene strafbare feiten waarvan geen enkele het voorwerp is van een definitieve beoordeling*", hetgeen aansluiting vond bij de strafwetboeken van de D.B.R., Oostenrijk, Zwitserland, de Scandinavische en Oost-Europese landen waarbij geen gewag werd gemaakt van eendaadse of meerdaadse samenloop maar men louter uitging van een eenheid van straf.³¹²

168. Wat betreft de strafbaarheid adviseerde de Commissie om dezelfde regeling van eenheid van straf toe te passen op de samenloop, waarbij niet langer onderscheid tussen eendaadse en meerdaadse samenloop zou worden gemaakt. Reeds in 1979 werd voorgesteld om een regeling uit te werken die het de rechter mogelijk zou moeten maken om één enkele straf, met mogelijkheid tot strafverzwaring, uit te spreken. Bijkomend achtte de Commissie het nuttig om te voorzien in een bepaling met betrekking tot de bijkomende straffen voor de strafbare feiten die in samenloop kwamen met elkaar; d.i. een bepaling met een algemene draagwijdte, waarbij iedere bijkomende straf of beveiligingsmaatregelen kon worden toegepast ook al was die slechts gesteld voor één van de strafbare feiten in samenloop.³¹³

169. In artikel 90 van het Voortonwerp van LEGROS is de volgende bepaling terug te vinden:

"Wanneer de rechter bij wie een zaak het laatst is aangebracht, uitspraak doet zonder kennis van de samenloop, vermindert de executierechtbank het straftotaal volgens de regelen van de samenloop."

We zullen later zien dat deze bepaling, gesteund door de Commissie, ook door ROZIE en VANDERMEERSCH wordt opgenomen in hun voorstel van voorontwerp, alsook in alle latere wetsvoorstellen (*infra* 74, nr. 204).

³¹¹ R. LEGROS, *Voorontwerp van Strafwetboek*, Brussel, Belgisch Staatsblad, 1985, 160.

³¹² COMMISSIE VOOR DE HERZIENING VAN HET STRAFWETBOEK, *Beschouwingen van de Commissie over het Voorontwerp van Strafwetboek van de h. Robert Legros, koninklijk commissaris voor de hervorming van het strafwetboek*, Brussel, Ministerie van Justitie, 1986, 61.

³¹³ COMMISSIE VOOR DE HERZIENING VAN HET STRAFWETBOEK, *Beschouwingen van de Commissie over het Voorontwerp van Strafwetboek van de h. Robert Legros, koninklijk commissaris voor de hervorming van het strafwetboek*, Brussel, Ministerie van Justitie, 1986, 62.

3.1.1.3. Hervormingscommissie o.l.v. VANDERMEERSCH en ROZIE (2015)

170. Na het voorontwerp van LEGROS viel alles stil. Ondanks vele pogingen lukte het België maar niet om tot een nieuw, herwerkt Strafwetboek te komen. Het resultaat is dat rechtsactoren, maar ook burgers, zich in de 21ste eeuw nog steeds tevreden moeten stellen met een strafwetboek dat ruim 150 jaar oud is, hopeloos verouderd en niet langer werkbaar.³¹⁴ Voormalig minister van Justitie Koen Geens gaf het hervormingsproject een nieuw duwtje in de rug en vertrouwde de invoering van een nieuw Strafwetboek en Wetboek van Strafvordering toe aan twee commissies. Bij ministerieel besluit van 30 oktober 2015 werd de Commissie tot hervorming van het strafrecht (hierna: de Hervormingscommissie) onder leiding van VANDERMEERSCH en ROZIE opgericht en belast met het uitwerken van een oriëntatienota ter voorbereiding van de hervorming, alsook een voorstel van hervorming van het Strafwetboek.³¹⁵

171. Na goedkeuring door de ministerraad werd een voorstel van voorontwerp voor Boek I van VANDERMEERSCH en ROZIE aangeboden bij de Raad van State die op 27 maart 2017 haar advies uitbracht.³¹⁶ Halverwege 2018 waren ook de werkzaamheden met betrekking tot Boek II afgerond en een advies van de Raad van State volgde op 23 november 2018.³¹⁷ De regering heeft de voorgestelde versie niet geheel overgenomen maar bracht wijzigingen aan. VANDERMEERSCH en ROZIE waren echter van mening dat deze wijzigingen de resultaten van hun gevoerde reflectie zodanig vertekenden dat ze ontslag namen.³¹⁸ Hun gehele werk, inclusief de opmerkingen uit de adviezen van de Raad van State en de Hoge Raad voor de Justitie, werd in mei van 2019 wel nog gepubliceerd.³¹⁹

172. Op 13 maart 2019 werd door TERWINGEN en BECQ een wetsvoorstel ingediend.³²⁰ Dit voorstel bevatte grotendeels de teksten zoals ze door de Hervormingscommissie waren voorbereid, maar week op enkele fundamentele punten toch af van het advies van voornoemde experts en nam de wijzigingen van de regering mee in rekening. Met het vallen van de Regering Michel I bleef een debat uit en kwam de hervorming van het Strafwetboek op een zijspoor terecht. Op 24 september

³¹⁴ D. VANDERMEERSCH, "De hervorming van de wetboeken in strafzaken: een noodzakelijke sprong van de 19de naar de 21ste eeuw", *Mercuriale* 2020 van het Hof van Cassatie, 3 september 2020, https://justitie.belgium.be/sites/default/files/mercuriale_2020_nl.pdf, 3 (laatste consultatie op 2 maart 2023).

³¹⁵ Ministerieel Besluit 30 oktober 2015 houdende oprichting van de Commissie tot hervorming van het strafrecht en van het strafprocesrecht, *BS* 29 december 2015.

³¹⁶ Adv. RvS 27 maart 2017 over een voorontwerp van 'Strafwetboek – Boek I', nr. 60.893/3; J. ROZIE en D. VANDERMEERSCH m.m.v. J. DE HERDT, M. DEBAUCHE, en M. TAEYMANS, *Commissie voor de hervorming van het strafrecht. Voorstel van voorontwerp van Boek 1 van het Strafwetboek*, Brugge, die Keure, 2016, 179 p.

³¹⁷ Adv. Rvs 23 november 2018 over een voortontwerp van 'Strafwetboek – Boek II' en 'Strafwetboek – Boek I', nr. 64.126/1.

³¹⁸ Wetsvoorstel, 4-5; J. ROZIE en D. VANDERMEERSCH, "Kanttekening. Ontslag van de twee leden van de Commissie tot hervorming van het Strafwetboek", *NC* 2018, 522-524.

³¹⁹ J. ROZIE e.a., *Naar een nieuw Strafwetboek? Het voorstel van de Commissie tot Hervorming van het Strafrecht*, Brugge, die Keure / la Charte, 2019, 591 p. Zie ook J. ROZIE en D. VANDERMEERSCH m.m.v. J. DE HERDT, M. DEBAUCHE en M. TAEYMANS, *Commissie voor de hervorming van het strafrecht. Voorstel van voorontwerp van Boek 1 van het Strafwetboek*, Brugge, die Keure, 2016, 179p.

³²⁰ Wetsvoorstel tot invoering van een nieuw Strafwetboek – Boek 1 en Boek 2 (ingediend door de heer Raf TERWINGEN en mevrouw Sonja BECQ), *Parl.St.* Kamer 2018-19, nr. 3651/1, 1064 p; D. VANDERMEERSCH, "De hervorming van de wetboeken in strafzaken: een noodzakelijke sprong van de 19de naar de 21ste eeuw", *Mercuriale* 2020 van het Hof van Cassatie, 3 september 2020, https://justitie.belgium.be/sites/default/files/mercuriale_2020_nl.pdf, 5 (laatste consultatie op 2 maart 2023).

2019, inmiddels was een nieuwe legislatuur gestart, dienden GOFFIN, GEENS, VERHERSTRAETEN en GABRIËLS een identiek wetsvoorstel in.³²¹ Nog later, op 12 februari 2020, werd door ÖZEM een ander wetsvoorstel ingediend dat, in tegenstelling tot de wetsvoorstellen van 13 maart en 24 september 2019, opnieuw in lijn lag met de inzichten van de Hervormingscommissie.³²²

173. Aangezien de inhoud van de eendaadse en meerdaadse samenloopbepalingen in alle tekstversies ná 2016 gelijkloopt en slechts beperkt in bewoordingen verschilt, wordt voor een inhoudelijke analyse verwezen naar randnummer 191 e.v., die het nieuwe straftoemingsregime voor samenloop behandelen.

3.1.1.4. Commissie o.l.v. VANDERMEERSCH, ROZIE en DE HERDT (2020)

174. Huidig minister van Justitie Vincent van Quickenborne besliste aan het begin van de huidige legislatuur om de expertgroep van de Hervormingscommissie, die haar werkzaamheden staakte vanwege inhoudelijke bezwaren (*supra* 61, nr. 171), opnieuw aan te stellen.³²³ ROZIE, VANDERMEERSCH en DE HERDT bogen zich opnieuw over de hervorming van het Strafwetboek.

175. Recentelijk, op 8 juli en 28 oktober 2022, werden hun ontwerpen voor Boek I en Boek II in een eerste lezing goedgekeurd in de ministerraad. D.d. 6 november 2022 zijn beide ontwerpen hangende voor advies van o.m. de Raad van State. Er wordt verwacht dat beide later dit jaar voorgelegd kunnen worden aan het federaal parlement. Om die reden wordt in dit scriptieonderzoek dan ook enkel gesproken over het Wetsvoorstel tot instelling van een nieuw Strafwetboek d.d. 12 februari 2020.³²⁴

3.1.2. Drie bouwstenen: accuraat, coherent en eenvoudig

176. Een gebrek aan algemene herziening van het Strafwetboek sinds 1867 heeft ervoor gezorgd dat vandaag gesproken wordt van een wetboek met twee snelheden.³²⁵ Enerzijds zijn er vele bepalingen die tot op heden ongewijzigd bleven, ondanks dat onze samenleving maar ook de bestraffingscontext gedurende de voorbije decennia onderhevig waren aan nationale als ook

³²¹ Wetsvoorstel tot invoering van een nieuw Strafwetboek – Boek 1 en Boek 2 (ingediend door de heren Philippe Goffin, Koen Geens en Servais Verherstraeten en mevrouw Katja Gabriëls), *Parl.St.* Kamer 2019, nr. 0417/001, 1062 p; D. VANDERMEERSCH, "De hervorming van de wetboeken in strafzaken: een noodzakelijke sprong van de 19de naar de 21ste eeuw", *Mercuriale* 2020 van het Hof van Cassatie, 3 september 2020, https://justitie.belgium.be/sites/default/files/mercuriale_2020_nl.pdf, 5 (laatste consultatie op 2 maart 2023).

³²² D. VANDERMEERSCH, "De hervorming van de wetboeken in strafzaken: een noodzakelijke sprong van de 19de naar de 21ste eeuw", *Mercuriale* 2020 van het Hof van Cassatie, 3 september 2020, https://justitie.belgium.be/sites/default/files/mercuriale_2020_nl.pdf, 5 (laatste consultatie op 2 maart 2023).

³²³ Ministerieel Besluit 22 december 2020 houdende oprichting van de Commissie tot hervorming van het strafrecht, *BS* 20 januari 2021. Dit besluit heft het besluit d.d. 30 oktober 2015 op wat betreft de samenstelling en de opdracht van de Commissie 2015; E. LANDTSHEERE, "Een nieuw Strafwetboek aangepast aan de 21^e eeuw", 6 november 2022, www.teamjustitie.be/2022/11/06/een-nieuw-strafwetboek-aangepast-aan-de-21e-eeuw/ (laatste consultatie op 2 maart 2023).

³²⁴ E. LANDTSHEERE, "Een nieuw Strafwetboek aangepast aan de 21^e eeuw", 6 november 2022, www.teamjustitie.be/2022/11/06/een-nieuw-strafwetboek-aangepast-aan-de-21e-eeuw/ (laatste consultatie op 2 maart 2023).

³²⁵ Wetsvoorstel, 7.

internationale ontwikkelingen. Anderzijds wordt de samenleving geconfronteerd met een toenemende invloed aan wetwijzigingen en nieuwe regels, voortvloeiende uit wetgeving en rechtspraak, waardoor het materiële strafrecht steeds moeilijker te doorgronden en complexer wordt.³²⁶

177. De meest recente wetsvoorstellen gaan dan ook resoluut voor de realisatie van een eigentijds en toekomstbestendig wetboek waarbij overzichtelijkheid en toegankelijkheid centraal staan. Steeds weer worden dezelfde drie doelstellingen naar voren geschoven: accuraat, coherent en eenvoudig.³²⁷ Daarbij spelen niet zo zeer grote rechtsfilosofische ideeën, maar eerder pragmatische overwegingen: het nieuwe Strafwetboek moet rechtszekerheid waarborgen middels een rechtvaardige en evenwichtige toepassing van de rechtsregels *in concreto* en dit op een zo begrijpelijk mogelijke wijze. Het moet meer eenvoud brengen, meer oog hebben voor uitwerking in de praktijk, de leesbaarheid verhogen doormiddel van een meer modern begrippenkader en inzetten op een billijk doch effectief bestraffingskader.³²⁸

178. Ten eerste moet het strafrecht van morgen meer *accuraat* zijn. Dit uit zich op een aantal manieren. In eerste instantie moeten vage strafbaarstellingen en delictomschrijvingen zoveel mogelijk worden geweerd.³²⁹ Burgers moeten op rechtszekere wijze kunnen voorzien welke inbreuken strafbaar zijn. Rechtszekerheid is dus prioritair en dient te allen tijde gewaarborgd te zijn. Bovendien moeten deze rechtsregels ook afgestemd zijn op hun uitwerking in de rechtspraktijk.³³⁰ Het kan immers niet zo zijn dat een wetsbepaling na inwerkingtreding artificieel ongedaan gemaakt wordt, zoals de huidige praktijk van het systematisch correctionaliseren doormiddel van aanname van inhoudsloze verzachtende omstandigheden.

Daarnaast dient men ook af te stappen van aannames die niet langer wetenschappelijk gefundeerd kunnen worden.³³¹ Het huidig Strafwetboek gaat nog steeds uit van een vergeldend model met de vrijheidsstraf als uitgangspunt. Om hieraan te verhelpen is er nood aan een optimaal functionerend handhavingsmechanisme waarin de optimale straf een straf is die voor alle actoren van de samenleving billijk en effectief is.³³²

³²⁶ Wetsvoorstel, 7.

³²⁷ Wetsvoorstel tot invoering van een nieuw Strafwetboek – Boek 1 en Boek 2 (ingediend door de heer Raf TERWINGEN en mevrouw Sonja BECQ), *Parl.St.* Kamer 2018-19, nr. 3651/1, 4; Wetsvoorstel tot invoering van een nieuw Strafwetboek – Boek 1 en Boek 2 (ingediend door de heren Phillipe Goffin, Koen Geens en Servais Verherstraeten en mevrouw Katja Gabriëls), *Parl.St.* Kamer 2019, nr. 0417/001, 4; Wetsvoorstel tot instelling van een nieuw Strafwetboek (boek 1 en 2) (ingediend door mevrouw Özlem Özen c.s.), *Parl.St.* Kamer 2019-20, nr. 1011/001, Deel II – Toelichting NL, 7.

³²⁸ C. VAN DEN WYNGAERT, S. VANDROMME en P. TRAEST, *Strafrecht en strafprocesrecht in hoofdlijnen*, Oud-Turnhout, Gompel & Svacina, 2019, 32.

³²⁹ Wetsvoorstel, 8.

³³⁰ Wetsvoorstel, 8.

³³¹ Wetsvoorstel, 8.

³³² Wetsvoorstel, 8; J. ROZIE, "De strafdoelstellingen in het licht van de gewijzigde rechtspraak van het Hof van Cassatie", *NC* 2022, 119; J. ROZIE en D. VANDERMEERSCH, "Op zoek naar de optimale straf. De krachtlijnen m.b.t. de bestrafing van het (voorstel van) voorontwerp van nieuw Boek 1 van het Strafwetboek in kaart gebracht", *Panopticon* 2017, nr. 4, 276-278.

In dat opzicht werd reeds de problematiek rond het klassieke strafvergelijkingssysteem aangekaart (*supra* 41, nr. 116-129). Al in 1979, tijdens de werkzaamheden van de Commissie, gingen stemmen op voor meer personalisering in de bestraffing, hetgeen inhoudt dat er rekening moet worden gehouden met de waarden zoals die worden beleefd door alle actoren die betrokken zijn bij een strafbaar feit.³³³ Dit geldt dus niet enkel voor de dader en diens slachtoffer, maar ook de samenleving in het algemeen.

Voor het eerste sinds de inwerkingtreding van ons Strafwetboek wordt er ook uitdrukkelijk voorzien in een wettelijke grondslag voor de strafdoelstellingen, die zelf ook in een nieuw jasje worden gestoken. Dat heeft alles te maken met de veranderende ontwikkelingen op mensenrechtelijk en criminologisch vlak: in ons strafrecht mag de vergelding niet langer de voornaamste doelstelling zijn; vergelding leidt immers niet tot het herstel van de schade, noch draagt ze bij aan het zelfherstel en schuldinzicht van de dader.³³⁴ Los van het feit dat elke sanctie in zekere mate leedtoevoegend is, mag dat dus niet langer haar primair doel zijn. Er moet daarentegen wel veel meer ingezet worden op rehabilitatie van de delinquent en herstel in natura. Uiteraard moet er ook ruimte blijven voor zware vrijheidsstraffen in situaties waarin t.a.v. bepaalde veroordeelden de vooropgestelde strafdoelen wellicht nooit bereikt kunnen worden.³³⁵

Volgens ROZIE kan het opnemen van specifieke strafdoelstellingen in het Strafwetboek, alsook de vermelding dat de vrijheidsstraf het *ultimum remedium* moet zijn, dergelijke mentaliteitswijziging bewerkstelligen.³³⁶ Deze doelstellingen komen niet uit de lucht vallen; ze werden reeds in 2003 voorgedragen in artikel 16 van het voorontwerp van de Commissie Holsters en zijn op hun beurt ontleend aan het Canadese Strafwetboek.³³⁷ Conform de verschillende strafdoelstellingen moet het strafrechtelijk optreden worden voorkomen wanneer het risico bestaat het optreden *an sich* meer schade dreigt aan te richten dan het misdrijf zelf. Het strafrechtelijk optreden is bijgevolg enkel gerechtvaardigd wanneer alle andere vormen van maatschappelijke reactie uitgehold, men mag slechts beroep doen op de strengst mogelijke straffen wanneer alle zachtere vormen beproefd zijn.³³⁸ De Commissie Holsters zelf benadrukte dat de doelstellingen slechts een van de vele factoren zijn om de straf *in concreto* te bepalen.³³⁹

³³³ Wetsvoorstel, 8; COMMISSIE VOOR DE HERZIENING VAN HET STRAFWETBOEK, *Verslag over de voornaamste grondslagen voor de hervorming*, Brussel, Ministerie van Justitie, 1979, 68 e.v.

³³⁴ Wetsvoorstel, 9.

³³⁵ Wetsvoorstel, 9.

³³⁶ J. ROZIE, "Naar de vrijheidsstraf als *ultimum remedium*: een weg bezaaid met wolfijzers en schietgeweren", *NC* 2015, 10; J. ROZIE en D. VANDERMEERSCH, "Op zoek naar de optimale straf. De krachtlijnen m.b.t. de bestraffing van het (voorstel van) voorontwerp van nieuw Boek 1 van het Strafwetboek in kaart gebracht", *Panopticon* 2017, nr. 4, 276-278.

³³⁷ Artikel 178 Criminal Code.

³³⁸ J. ROZIE en D. VANDERMEERSCH m.m.v. J. DE HERDT, M. DEBAUCHE en M. TAEYMANS, *Commissie voor de hervorming van het strafrecht. Voorstel van voorontwerp van Boek 1 van het Strafwetboek*, Brugge, die Keure, 2016, 98.

³³⁹ COMMISSIE "STRAFUITVOERINGSRECHTBANK, EXTERNE RECHTSPOSITIE VAN GEDETINEERDEN EN STRAFTOEMETING", *Voorontwerp van wet tot wijziging van het Wetboek van Strafvordering, het Strafwetboek, de wet van 29 juni 1964 betreffende de opschorting, het uitstel en de probatie en de wet van 5 augustus 1992 op het politieambt met het oog op de aanpassing van de straftoemetingen de motiveringsplicht en met het oog op de aanpassing van de reactie- en sanctiemodaliteiten van de strafrechter*, memorie van toelichting, 25.

In het licht van het proportionaliteitsbeginsel, moet de strafrechter bij het bepalen van de straf(maat) trachten volgende strafdoelstellingen na te streven:

- het uiting geven aan de maatschappelijke afkeuring ten aanzien van de overtreding van de strafwet (expressieve functie);
- het bevorderen van het herstel van het sociaal evenwicht en van de door het misdrijf berokkende schade;
- het bevorderen van de maatschappelijke rehabilitatie en re-integratie van de dader (rehabilitatiefunctie);
- het beschermen van de maatschappij (beveiligingsfunctie);
- het zoeken, binnen de grenzen van de wet, naar een rechtvaardige proportionaliteit tussen het misdrijf en de opgelegde straf.³⁴⁰

In het licht van die proportionaliteit dient de vrijheidsstraf voortaan het *ultimum remedium* te zijn.³⁴¹ Wetenschappelijke literatuur beklemtoonde eerder al dat de vrijheidsstraf in vele gevallen een nefaste werking heeft.³⁴² Deze opvatting in gedachten zal het nieuw Strafwetboek voortaan een categorie van misdrijven kennen waarvoor de toevlucht naar een gevangenisstraf niet langer gerechtvaardigd is.³⁴³ Ook wat betreft de vervangende straffen moet een terugkeer naar een gevangenisstraf worden vermeden, hetgeen resulteert in de afschaffing van de vervangende gevangenisstraffen bij de geldboete en de werkstraf.³⁴⁴ Daarnaast is er ook nood aan meer bestraffingsalternatieven en moet een gediversifieerd sanctiepalet naar voren worden geschoven. Een optimale straf is een straf die maatschappelijk gezien als rechtvaardig wordt ervaren én die het best is aangepast aan de persoonlijke situatie van de beklaagde. Om daarbij zo min mogelijk te raken aan de individualisering van straffen is het van uiterst belang dat de strafrechter een zo groot mogelijke flexibiliteit kan hanteren bij het bepalen van de gepaste straf.³⁴⁵

179. Ten tweede vereist een optimaal werkend Strafwetboek tevens dat de verschillende wetsbepalingen coherent oftewel samenhangend zijn. Op verschillende niveaus moet er sprake zijn van dergelijke coherentie: tussen de verschillende rechtsregels in het Strafwetboek, tussen de rechtsregels in het Strafwetboek en die in complementaire en bijzondere strafwetgeving, en tussen de rechtsregels en de invulling ervan door de rechtspraak.³⁴⁶

³⁴⁰ Wetsvoorstel, 9; COMMISSIE STRAFUITVOERINGSRECHTBANKEN, EXTERNE RECHTSPOSITIE VAN GEDETINEERDEN EN STRAFTOEMETING, *Eindverslag. Deel II – Straftoemeting*, 22-25; J. ROZIE en D. VANDERMEERSCH, "Op zoek naar de optimale straf. De krachtlijnen m.b.t. de bestraffing van het (voorstel van) voorontwerp van nieuw Boek 1 van het Strafwetboek in kaart gebracht", *Panopticon* 2017, nr. 4, 276-278; D. VANDERMEERSCH, "De hervorming van de wetboeken in strafzaken: een noodzakelijke sprong van de 19^e naar de 21^e eeuw", *RW* 2020-21, 407. Zie ook J. ROZIE en D. VANDERMEERSCH m.m.v. J. DE HERDT, M. DEBAUCHE, en M. TAEYMANS, *Commissie voor de hervorming van het strafrecht. Voorstel van voorontwerp van Boek 1 van het Strafwetboek*, Brugge, die Keure, 2016, 98-102.

³⁴¹ Wetsvoorstel, 10.

³⁴² J. ROZIE en D. VANDERMEERSCH, "Op zoek naar de optimale straf. De krachtlijnen m.b.t. de bestraffing van het (voorstel van) voorontwerp van nieuw Boek 1 van het Strafwetboek in kaart gebracht", *Panopticon* 2017, nr. 4, 278.

³⁴³ Wetsvoorstel, 10.

³⁴⁴ Wetsvoorstel, 10.

³⁴⁵ Wetsvoorstel, 11.

³⁴⁶ Wetsvoorstel, 12-13.

Zoals van burgers wordt verwacht dat ze de wet kennen, mag ook van de strafwetgever worden verwacht dat hij duidelijke taal spreekt en wetten aanneemt die niet door de rechtspraak worden tegengesproken.³⁴⁷ Momenteel is in het Belgisch strafrechtelijk landschap weinig sprake van coherentie. We stellen een wildgroei aan wetsbepalingen vast. Talloze rechtsregels worden om de haverklap gewijzigd en aangevuld met nieuwe bepalingen die zonder veel hinder hun weg naar onze strafwetgeving vinden.³⁴⁸

Ook zijn er geregeld lacunes in de strafwetgeving als het aankomt op belangrijke ontwikkelingen in de rechtspraak. Bijgevolg sluiten wetgeving en rechtspraak niet altijd aan op elkaar of lopen beide op belangrijke onderdelen uit elkaar, hetgeen nefast is in het licht van de rechtszekerheid en coherentie.³⁴⁹ Deze masterscriptie stelde reeds vast dat het theoretisch (wettelijk) onderscheid tussen meerdaadse samenloop en het voortgezet of collectief misdrijf in de rechtspraak een *quasi*-lege doos is. Om rechtszekerheid en coherentie van het samenloopregime te garanderen moet dit onderscheid dus worden herzien.

180. Ten derde moeten de rechtsregels ook transparant en eenvoudig zijn. Zodra een bepaalde rechtsregel geen enkele meerwaarde meer biedt voor de rechtspraak, moet deze worden gewijzigd of opgeheven.³⁵⁰ Zo zal de politieke (criminele) straf van de hechtenis worden opgeheven in het nieuwe Strafwetboek en zullen de wetsbepalingen inzake de volgende rechtsfiguren worden gewijzigd, bijgeschaafd en/of vereenvoudigd: strafrechtelijke verantwoordelijkheid van de rechtspersoon, strafbare poging, herhaling, strafbare deelneming en verzachtende omstandigheden.³⁵¹ Ook het samenloopregime behoort tot het geheel van rechtsregels dat in het nieuwe Strafwetboek een transformatie zal ondergaan.

3.2. Een nieuwe straffenschaal zonder politiestrafen

3.2.1. Tweedeling van misdrijven

181. Een wijziging die na een eerste lezing vrijwel onmiddellijk in het oog springt is de indeling van misdrijven. Het Wetsvoorstel spreekt niet langer over 'overtredingen, wanbedrijven en misdaden'. De categorie van overtredingen, waarvoor politiestrafen gelden, wordt niet langer veelbetekenend geacht en aldus geschrapt. Het valt inderdaad nauwelijks nog te verdedigen dat men voor de meest geringe misdrijven, waarvoor in het slechtste geval een gevangenisstraf van hooguit zeven dagen kan worden opgelegd, nog een klassiek strafproces gaat voeren.³⁵² Ik deel de mening dat voor deze overtredingen andere wegen, zij het bestuurlijk, zij het burgerrechtelijk, open moeten staan.

³⁴⁷ Wetsvoorstel, 13.

³⁴⁸ Wetsvoorstel, 13.

³⁴⁹ Wetsvoorstel, 14.

³⁵⁰ Wetsvoorstel, 14.

³⁵¹ Wetsvoorstel, 15.

³⁵² Wetsvoorstel, 16.

182. Voortaan zal louter een tweedeling van wanbedrijven en misdaden worden gehanteerd. Wat betreft de misdaden blijft het hof van assisen bevoegd om te oordelen over de meest ernstige misdrijven, namelijk de misdrijven die strafbaar zijn met levenslange opsluiting of opsluiting van twintig tot dertig jaar.³⁵³ Het aannemen van verzachtende omstandigheden voor deze misdrijven zal echter geen gevolgen hebben voor de aard van het misdrijf. Alle andere misdrijven vallen bijgevolg rechtstreeks binnen de groep van wanbedrijven zonder dat er enig gebruik dient te worden gemaakt van het kunstmatige correctionaliseringsmechanisme dat ons strafrecht tot op heden kleurt (*supra* 39, nr. 110-115).³⁵⁴

183. Het indelen van een bepaald misdrijf in één van voornoemde categorieën zal voortaan gebeuren op grond van het criterium van de straf waarin voorzien is in de desbetreffende strafbaarstellende wetsbepaling van dat misdrijf.³⁵⁵ Deze methode is enerzijds eenvoudig te hanteren en zal anderzijds ook zorgen voor meer rechtszekerheid. Aangezien momenteel de koppeling van een misdrijf aan een bepaalde categorie gedurende het strafproces voorlopig is en de definitieve aard van het misdrijf slechts wordt bepaald door de onherroepelijke straf die in de einduitspraak wordt opgelegd, heerste gedurende lange tijd onzekerheid over de uiteindelijke aard van het misdrijf.

3.2.2. Acht strafniveaus

3.2.2.1. Hoofdstraffen van toepassing op natuurlijke personen

184. Ten gevolge van de overgang van drie naar twee misdrijfcategorieën introduceert het Wetsvoorstel nu ook slechts twee categorieën van hoofdstraffen: criminele en correctionele hoofdstraffen.³⁵⁶

185. De criminele hoofdstraffen blijven voorbehouden voor de misdaadcategorie, de meest ernstige misdrijven, en stemmen overeen met de straffen die van toepassing waren op misdaden die vóór de hervorming van 2016 niet correctionaliseerbaar waren. Het begrip 'opsluiting', in de praktijk een regime dat *quasi*-identiek is aan de gevangenisstraf, wordt geschrapt. Hetzelfde geldt voor het onderscheid tussen de gevangenisstraf en de 'hechtenis', aangezien de bestaansreden van de politieke hechtenis in de praktijk wegvalt.³⁵⁷ Het Wetsvoorstel voorziet bijgevolg in twee strafniveaus voor misdaden:

- **strafniveau 8:** levenslange gevangenisstraf;
- **strafniveau 7:** gevangenisstraf van twintig tot dertig jaar.³⁵⁸

³⁵³ Wetsvoorstel, 16-17.

³⁵⁴ Wetsvoorstel, 17.

³⁵⁵ Wetsvoorstel, 17.

³⁵⁶ Wetsvoorstel, 111. Een schematisch overzicht van de strafniveaus inzake natuurlijke personen is opgenomen in bijlage 2.

³⁵⁷ Wetsvoorstel, 111.

³⁵⁸ Wetsvoorstel, 111-112.

Ingeval de rechtbank uitgaat van verzachtende omstandigheden zal de straf vervangen worden door een straf van niveau 7, een gevangenisstraf van drie tot twintig jaar of een opgelegde behandeling van drie tot vijf jaar **voor strafniveau 8** en een gevangenisstraf van drie tot twintig jaar of een opgelegde behandeling van drie tot vijf jaar **voor strafniveau 7**.³⁵⁹ Voor beide strafniveaus geldt bovendien dat de gevangenisstraf niet kan worden vervangen door een straf onder elektronisch toezicht, een werkstraf of een probatiestraf.³⁶⁰

186. De correctionele straffen voor wanbedrijven worden verdeeld over niveaus 6 t.e.m. 1.³⁶¹ Binnen niveau 6 t.e.m. 2 bestaat telkens de mogelijkheid om een gevangenisstraf op te leggen. De minimumduur van de gevangenisstraf wordt geplaatst op één jaar, dit om de niet-uitvoering van té korte straffen te voorkomen.³⁶² Bovendien strookt het bestaan en opleggen van een gevangenisstraf die nog korter is dan één jaar ook niet met het nieuwe uitgangspunt waarbij de gevangenisstraf het *ultimum remedium* moet zijn. In dat geval zijn er waarschijnlijk straffen die meer passend zijn voor de veroordeelde. Het is voor deze (lichtere) misdrijven dat niveau 1 bestaat; daarbij kan namelijk geen gevangenisstraf worden opgelegd, ook niet als vervangende straf.³⁶³ Het Wetsvoorstel voorziet bijgevolg in de volgende correctionele strafniveaus:

- **strafniveau 6:** een gevangenisstraf van meer dan vijftien jaar tot ten hoogste twintig jaar;
- **strafniveau 5:** een gevangenisstraf van meer dan tien jaar tot ten hoogste vijftien jaar;
- **strafniveau 4:** een gevangenisstraf van meer dan vijf jaar tot ten hoogste tien jaar;
- **strafniveau 3:** een gevangenisstraf van meer dan drie jaar tot ten hoogste vijf jaar of een opgelegde behandelingsstraf van dezelfde duur;
- **strafniveau 2:** een gevangenisstraf van een jaar tot ten hoogste drie jaar, een opgelegde behandeling van een jaar tot ten hoogste drie jaar, een straf onder elektronisch toezicht van een maand tot ten hoogste een jaar, een werkstraf van meer dan honderdtwintig uur tot ten hoogste driehonderd uur, een probatiestraf van meer dan twaalf maanden tot twee jaar of een veroordeling bij schuldverklaring;
- **strafniveau 1:** een geldboete van 250 tot ten hoogste 15.000 euro, een werkstraf van twintig uur tot ten hoogste honderdtwintig uur, een probatiestraf van zes maanden tot ten hoogste twaalf maanden, een verbeurdverklaring, een geldstraf vastgesteld op basis van het verwachte of uit het misdrijf behaalde voordeel, of een veroordeling bij schuldverklaring.³⁶⁴

Bij aanneming van verzachtende omstandigheden kan de straf worden vervangen door een straf van niveau 7, een gevangenisstraf van minimaal drie jaar tot maximaal twintig jaar of een opgelegde behandeling van minimaal drie jaar tot maximaal vijf jaar **voor strafniveau 8**; een gevangenisstraf van minimaal drie jaar tot maximaal twintig jaar of een opgelegde behandeling van minimaal drie

³⁵⁹ Wetsvoorstel, 112. De opgelegde behandeling is een nieuwe straf die in het Wetsvoorstel wordt geïntroduceerd. Het betreft een vrijheidsberovende straf voor de veroordeelde, die inhoudelijk lijkt op de internering maar wegens zijn beperkte duur ook op de gevangenisstraf. Zie ook artikel 48 Wetsvoorstel.

³⁶⁰ Wetsvoorstel, 112.

³⁶¹ Wetsvoorstel, 113.

³⁶² Wetsvoorstel, 113.

³⁶³ Wetsvoorstel, 115. Zie ook J. ROZIE en D. VANDERMEERSCH, "De zin van de korte gevangenisstraf in vraag gesteld", *RW* 2017-18, 323-335.

³⁶⁴ Wetsvoorstel, 113-115.

jaar tot maximaal vijf jaar **voor strafniveau 7**; een straf van niveau 5, 4, 3 of 2 **voor strafniveau 6**; een straf van niveau 4, 3 of 2 (met een minimumduur van één jaar en een maximumduur van tien jaar) **voor strafniveau 5**; een straf van niveau 3 of 2 (met een minimumduur van één jaar en een maximumduur van vijf jaar) **voor strafniveau 4**; een straf van niveau 2 of 1 (met een minimumduur van één jaar) **voor strafniveau 3**; een straf van niveau 1 **voor strafniveau 2** en een bijkomende straf (indien voorzien door de wet) **voor strafniveau 1**.³⁶⁵

3.2.2.2. Bijkomende straffen van toepassing op natuurlijke personen

187. Naast de hoofdstraffen uit strafniveau 8 t.e.m. 1 zijn er ook bijkomende straffen van toepassing; ze worden opgesomd in artikel 38 Wetsvoorstel.³⁶⁶ Een aantal reeds bestaande straffen worden hernomen:

- een geldboete;
- een verbeurdverklaring;
- de ontzetting uit de rechten;
- een beroepsverbod;
- de bekendmaking van de beslissing houdende veroordeling;
- de sluiting van een inrichting;
- een woon- of contactverbod;

Bovendien worden er ook twee nieuwe bijkomende straffen toegevoegd: een geldstraf vastgesteld op basis van het verwachte of uit het misdrijf behaalde voordeel en een verval van het recht tot sturen.³⁶⁷

3.2.2.3. Op rechtspersonen toepasselijke hoofd- en bijkomende straffen

188. Binnen dezelfde vereenvoudigingscontext beoogt het Wetsvoorstel ook de aanpassing van het repressieve instrumentarium voor rechtspersonen. Ten eerste worden er nieuwe straffen ingevoerd.³⁶⁸ Zo voorziet het Wetsvoorstel in de mogelijkheid om een rechtspersoon te verplichten tot het verlenen van bepaalde diensten ten gunste van de gemeenschap, dit naar analogie met de werkstraf voor natuurlijke personen. Daarnaast wordt ook voorzien in de toepassing van de probatiestraf onder soortgelijke voorwaarden.³⁶⁹ Ten tweede wordt de momenteel van kracht zijnde conversietabel uit artikel 41*bis* Sw. geschrapt. De tabel voor de conversie van

³⁶⁵ Wetsvoorstel, 113-115.

³⁶⁶ Wetsvoorstel, 115-116.

³⁶⁷ Wetsvoorstel, 116.

³⁶⁸ Wetsvoorstel, 116.

³⁶⁹ Wetsvoorstel, 117.

opsluitingen/gevangenisstraffen in geldboeten is tot op heden uitgegroeid tot een nodeloos ingewikkeld instrument.³⁷⁰

189. Naar analogie met de straffen toepasselijk op natuurlijke personen zal ook met acht strafniveaus worden gewerkt, waarbij strafniveau 8 en 7 voorbehouden blijven voor misdaden en de overige strafniveaus gelden voor wanbedrijven. Het aannemen van verzachtende omstandigheden zal het mogelijk maken om een strafniveau te kunnen zakken.³⁷¹

190. Aangezien het samenloopregime voor natuurlijke personen en rechtspersonen gelijkloopt gaat een meer gedetailleerde uiteenzetting van het straffenarsenaal de omvang van dit scriptieonderzoek voorbij.³⁷² Een schematisch overzicht van de strafniveaus inzake rechtspersonen is opgenomen in bijlage 3.

3.3. Een nieuw straftoemingsregime voor samenloop van misdrijven

191. De regels voor samenloop zullen, samen met het regime voor herhaling, worden opgenomen in Boek I, Hoofdstuk 4, Afdeling 11 'Straftoemeting' van het Strafwetboek.

3.3.1. Artikel 64 Wetsvoorstel: eendaadse samenloop

192. Artikel 64 van het Wetsvoorstel bepaalt de straftoemeting ingeval van eendaadse samenloop:

"Wanneer eenzelfde feit verscheidene misdrijven oplevert, wordt de hoofdstraf opgelegd binnen het zwaarste strafniveau. De bijkomende straffen worden cumulatief opgelegd binnen de grenzen bepaald door de wet."

193. Het Wetsvoorstel benadert de gevallen van eendaadse samenloop op dezelfde wijze zoals nu reeds het geval is. Het betreft een pluraliteit van wetsbepalingen die middels eenzelfde strafbaar feit worden geschonden (*supra* 13, nr. 42-43). Waar momenteel de straftoemeting uit artikel 65 Sw. zowel de gevallen van eendaadse samenloop als die van het voortgezet of collectief misdrijf omvat, wordt de samenloop zoals beschreven in artikel 64 Wetsvoorstel beperkt tot de eigenlijke gevallen van eendaadse samenloop.

194. Wanneer er sprake is van eendaadse samenloop zal de hoofdstraf voortaan worden gekozen binnen het zwaarste strafniveau. Ter illustratie: wanneer twee wanbedrijven, die elk afzonderlijk strafbaar zijn met een straf van niveau 3 en een straf van niveau 4, in samenloop komen, zal de strafrechter de hoofdstraf binnen niveau 4 moeten opleggen. Voor een natuurlijke persoon zal dit een gevangenisstraf van vijf tot ten hoogste tien jaar zijn.³⁷³

³⁷⁰ Wetsvoorstel, 117-119.

³⁷¹ Wetsvoorstel, 119-120.

³⁷² Voor meer duiding zie Wetsvoorstel, 119-125; J. ROZIE, "Artikel 60 Sw. m.b.t. de meerdaadse samenloop van wanbedrijven strijdig met het gelijkheids- en het proportionaliteitsprincipe?", *NC* 2019, 103.

³⁷³ Wetsvoorstel, 174.

195. Huidig artikel 65, eerste lid Sw. houdt een verbod van panacheren in; bij eendaadse samenloop van misdrijven mag énkél en alleen de zwaarste straf (en de daarbij horende bijkomende straffen) worden opgelegd. De straffen die zijn voorgeschreven voor de lichtere misdrijven moeten buiten beschouwing worden gelaten, zelfs indien ze in zwaardere bijkomende straffen zouden voorzien. Op het verbod van panacheren bestaan in de huidige regeling wel drie uitzonderingen: de bijzondere verbeurdverklaring uit artikel 64 Sw., de terbeschikkingstelling van de strafuitvoeringsrechtbank uit artikel 34^{quater} Sw. en artikel 39 van de Wegverkeerswet m.b.t. het verval van het recht tot sturen. Reeds eerder werd gesteld dat het klassieke systeem voor de vergelijking van straffen, van toepassing bij het bepalen van de 'zwaarste straf', in de rechtspraak en rechtsleer voor onenigheid zorgt (*supra* 41, nr. 116-129). Door het verbod op panacheren dient er een afweging te worden gemaakt en hebben zowel de hoofd- als bijkomende straffen een bepaalde rol in die vergelijking.

196. Wat de bijkomende straffen betreft wordt het verbod op panacheren in het Wetsvoorstel verlaten.³⁷⁴ Daardoor is het probleem van de strafvergelijking weggewerkt: de hoofdstraf wordt opgelegd binnen het zwaarste strafniveau en voor de bijkomende straffen wordt cumulatie, binnen de grenzen van de wet, mogelijk waardoor een vergelijking achterwege blijft. Dit cumulatief karakter doet geen afbreuk aan het eventuele facultatief karakter van de bijkomende straf.³⁷⁵

3.3.2. Artikel 65 Wetsvoorstel: meerdaadse samenloop

197. Artikel 65 van het Wetsvoorstel bepaalt de straftoemeting ingeval van meerdaadse samenloop en luidt:

"§ 1. Er is meerdaadse samenloop wanneer iemand schuldig wordt bevonden aan verscheidene misdrijven die ieder het gevolg zijn van een verschillend feit en die zijn gepleegd op een ogenblik waarop voor geen deze feiten een veroordeling is tussengekomen die in kracht van gewijsde is getreden."

"§ 2. Indien de rechter oordeelt dat de misdrijven die de samenloop uitmaken met een straf van niveau 7 of 8 moet worden bestraft, wordt alleen de zwaarste criminele straf uitgesproken. De andere hoofdstraffen worden opgeslorpt door deze straf. De bijkomende straffen worden cumulatief opgelegd binnen de grenzen bepaald door de wet."

"§ 3. In de andere gevallen wordt, wanneer de feiten gelijktijdig worden berecht, de hoofdstraf opgelegd binnen het zwaarste strafniveau. De hoofdstraf kan evenwel worden verhoogd naar een hoofdstraf van het onmiddellijk hoger niveau. Strafverhoging is niet

³⁷⁴ Wetsvoorstel, 174; J. ROZIE, "Artikel 60 Sw. m.b.t. de meerdaadse samenloop van wanbedrijven strijdig met het gelijkheids- en het proportionaliteitsprincipe?", *NC* 2019, 103.

³⁷⁵ Wetsvoorstel, 178; J. ROZIE, "Artikel 60 Sw. m.b.t. de meerdaadse samenloop van wanbedrijven strijdig met het gelijkheids- en het proportionaliteitsprincipe?", *NC* 2019, 103.

mogelijk in de hypothese van strafniveau 6 of 1. Indien het toepasselijke strafniveau het niveau 1 is, kunnen de verscheidene hoofdstraffen cumulatief worden opgelegd.

In geval van niet-gelijktijdige berechting houdt de laatst optredende feitenrechter rekening met de eerst uitgesproken straf. De straf die hij oplegt mag de zwaarste hoofdstraf binnen het huidig strafniveau niet te boven gaan in geen geval mogen de eerst uitgesproken straf en de later uitgesproken straf samen de bovengrens zoals bepaald in de hypothese van gelijktijdige berechting te boven gaan.

De bijkomende straffen worden cumulatief opgelegd binnen de grenzen bepaald door de wet.”

“§ 4. Wanneer de rechter bij wie een zaak laatst is aangebracht, uitspraak doet zonder kennis van de samenloop, vermindert de strafuitvoeringsrechtbank het straftotaal volgens de voorafgaande regels.”

198. Voor het eerst voorziet het Wetsvoorstel in de verankering van een wettelijke definitie voor gevallen van meerdaadse samenloop. Waar artikel 58 t.e.m. 62 Sw. louter spreken van een ‘samenloop van verscheidende misdrijven’, voorziet artikel 65, §1 Wetsvoorstel in een definitie die reeds geruime tijd gehanteerd werd door de rechtspraak (*supra* 23, nr. 72). Artikel 65 maakt tevens een duidelijk onderscheid tussen misdaden (§ 2) en wanbedrijven (§ 3).

199. De grootste hervorming is allicht het verlaten van het theoretisch onderscheid tussen meerdaadse samenloop en het voortgezet of collectief misdrijf. Het valt enkel toe te juichen dat de wetgever de noodzaak heeft ingezien om de steeds ruimere interpretatie van eenheid van opzet in te perken en zo de omzeiling van de regels van meerdaadse samenloop in de praktijk tegen te gaan. In zijn zoektocht naar een optimale samenloopregeling heeft de wetgever ervoor geopteerd om de gevallen van het voortgezet of collectief misdrijf volledig op te nemen in de regeling van meerdaadse samenloop. Alle gevallen waarin meerdere strafbare feiten resulteren in verscheidene misdrijven zullen voortaan meerdaadse samenloop uitmaken.³⁷⁶ Het gelijkstellen van meerdaadse samenloop en het voortgezet of collectief misdrijf heeft de wetgever er tevens toe genoopt om de huidige en veel te complexe regels van meerdaadse samenloop te herzien.³⁷⁷

200. Wanneer de samenloopsituatie een of meer *misdaden* omvat die strafbaar zijn met een straf van niveau 7 of 8, is zuivere absorptie de regel m.b.t. de hoofdstraffen. Enkel de zwaarste criminele straf zal worden uitgesproken, d.i. de straf die het langste duurt. Voor de bijkomende straffen geldt cumulatie binnen de grenzen van de wet.³⁷⁸ Wanneer de samenloopsituatie uit twee of meer *wanbedrijven* bestaat, wordt er een tweede onderscheid gemaakt tussen enerzijds de gelijktijdige

³⁷⁶ Wetsvoorstel, 173-174.

³⁷⁷ J. ROZIE, “Artikel 60 Sw. m.b.t. de meerdaadse samenloop van wanbedrijven strijdig met het gelijkheids- en het proportionaliteitsprincipe?”, *NC* 2019, 103.

³⁷⁸ Wetsvoorstel, 175.

berechtiging en anderzijds de niet-gelijktijdige berechtiging van de samenlopende misdrijven.³⁷⁹ In tegenstelling tot het actuele regime schenkt het Wetsvoorstel dus wel aandacht aan de veelheid van rechtsvervolgingen.

201. Voor de eendaadse samenloop is dit onderscheid eigenlijk niet van tel. Er is immers nooit sprake van een niet-gelijktijdige berechtiging bij éénzelfde feit. Mocht er toch niet-gelijktijdig berecht worden, dan wordt in feite het *ne bis in idem*-principe geschonden. Bij de meerdaadse samenloop is het onderscheid uit artikel 65 Wetsvoorstel, § 3, eerste en tweede lid wel van belang.³⁸⁰

In geval van *gelijktijdige berechtiging*, wordt de hoofdstraf tevens opgelegd binnen het zwaarste strafniveau met de toevoeging dat voor 5 t.e.m. 2 een strafverzwaring naar een hoofdstraf van het onmiddellijk hoger strafniveau mogelijk is. Voor strafniveau 1 is geen strafverzwaring mogelijk maar slechts een cumul van hoofdstraffen. De reden hiervoor is de aanname dat de vrijheidsstraf voortaan het *ultimum remedium* moet zijn. Voor strafniveau 6 is evenmin een strafverzwaring mogelijk om de harde grens tussen wanbedrijven en misdaden te bewaken.³⁸¹

In geval van *niet-gelijktijdige berechtiging* dient de laatst gevatte feitenrechter verplicht rekening te houden met de eerst uitgesproken straf.³⁸² De straf die hij oplegt mag 1) de zwaarste hoofdstraf binnen het huidig strafniveau in geen geval te boven gaan en 2) in geen geval mogen beide uitgesproken straffen samen de bovengrens, zoals bepaald in de hypothese van gelijktijdige berechtiging, te boven gaan; de niet-gelijktijdige berechtiging mag niet nadeliger uitdraaien voor de veroordeelde dan wanneer hij voor alle feiten gelijktijdig zou worden berecht.³⁸³

202. Een belangrijke toevoeging is dat de laatst optredende strafrechter bij het bepalen van de straf zich louter moet focussen op de feiten die hem voorliggen. Dit biedt een heel groot voordeel t.o.v. de huidige regeling: de hele discussie omtrent het cumulatieverbod inzake de werkstraf en de vrijheidsstraf voor het laattijdig voortgezet of collectief misdrijf verdwijnt.³⁸⁴

Een voorbeeld: wanneer de samenloopsituatie van wanbedrijven van strafniveau 2 *gelijktijdig* wordt berecht, bedraagt de maximumgevangenisstraf vijf jaar. De gevangenisstraf van strafniveau 2 bedraagt immers één tot drie jaar maar er is strafverzwaring mogelijk naar strafniveau 3, dat een gevangenisstraf van drie tot vijf jaar bedraagt. Wanneer de feiten *niet gelijktijdig* zouden worden berecht en de eerste strafrechter reeds een werkstraf van 300 uur uitsprak (straf uit strafniveau 2; het huidig strafniveau), kan de laatste optredende feitenrechter nog steeds een gevangenisstraf uitspreken van drie jaar (straf uit strafniveau 2; het huidig strafniveau). Indien de eerste strafrechter een gevangenisstraf van drie jaar heeft uitgesproken dan is later een maximumwerkstraf van 300

³⁷⁹ Wetsvoorstel, 175-177

³⁸⁰ J. ROZIE, "Artikel 60 Sw. m.b.t. de meerdaadse samenloop van wanbedrijven strijdig met het gelijkheids- en het proportionaliteitsprincipe?", *NC* 2019, 104.

³⁸¹ J. ROZIE, "Artikel 60 Sw. m.b.t. de meerdaadse samenloop van wanbedrijven strijdig met het gelijkheids- en het proportionaliteitsprincipe?", *NC* 2019, 103.

³⁸² J. ROZIE, "Artikel 60 Sw. m.b.t. de meerdaadse samenloop van wanbedrijven strijdig met het gelijkheids- en het proportionaliteitsprincipe?", *NC* 2019, 103.

³⁸³ Wetsvoorstel, 177.

³⁸⁴ Wetsvoorstel, 176.

uur óf een gevangenisstraf van twee jaar nog steeds mogelijk (aangezien het maximum bij gelijktijdige berechtiging een gevangenisstraf van vijf jaar was).

203. Dat deze berekening wat telwerk vereist blijkt ook uit het Voorontwerp van ROZIE en VANDERMEERSCH.³⁸⁵ Hierin werden ter verduidelijking enkele voorbeelden opgenomen die achteraf niet allemaal correct bleken, aldus de Raad van State. In haar advies vraagt ze dan ook om, gelet op het legaliteitsbeginsel in strafzaken, te verduidelijken op welke wijze de strafrechter de impact van een alternatieve straf op het kwantum van de vrijheidsstraf dient te bepalen. Ze dringt daarbij aan op een maatstaf om zo de verschillende straffen te kunnen vergelijken.³⁸⁶

ROZIE gaat niet akkoord en stelt dat het *in abstracto* uitwerken van vergelijkende maatstaven, zeker in het licht van de nieuwe straffenschaal, onmogelijk is. De verschillen in strafduur, strafdoelstelling en impact op de persoonlijke vrijheid zouden te groot zijn om goed functionerende vergelijkingsmaatstaven uit te werken. Het uitgangspunt uit de huidige regeling, waarbij het geheel van de uitgesproken straffen het maximum van de zwaarste straf niet te boven mag gaan, zou in nieuwe systeem niet werken. Aangezien er nu sprake is van strafniveaus, met tal van bestraffingsmogelijkheden (al dan niet van verschillende aard) binnen elk van deze niveaus, zou een vergelijking van straffen en de bepaling van een maximum bijzonder moeilijk maken.³⁸⁷ Het is volgens haar juist om de strafrechter erop te duiden dat hij bij de berechtiging van de samenlooprekening oordeelt met het evenredigheidsprincipe in gedachten; de concrete impact van een alternatieve straf op het kwantum van de vrijheidsstraf is namelijk van diens beoordelingsvrijheid afhankelijk.³⁸⁸

204. Ten slotte bepaalt §4 van artikel 65 Wetsvoorstel dat de strafuitvoeringsrechtbank het straftotaal kan verminderen wanneer een rechter, die als laatste uitspraak doet, geen weet had van de samenloop en zich daardoor buiten de wettelijke grenzen begaf. Dit voorstel zagen we eerder terugkomen in artikel 90 van het Voorontwerp van LEGROS en werd voorgesteld om de op dat moment van kracht zijnde techniek van het gratiebesluit te regulariseren. Destijds was het zo dat wanneer de rechter geen kennis had van de samenloop op het moment dat hij uitspraak deed, het Openbaar Ministerie kon tussenkomen en om een gratiebesluit kon verzoeken. Middels dit gratiebesluit kon het straftotaal worden teruggedrongen tot het wettelijk bepaalde. Deze praktijk was volgens de Commissie echter niet wenselijk aangezien ze louter betrekking had op de tenuitvoerlegging van de straf terwijl de eigenlijke straffen ongewijzigd bleven.³⁸⁹

³⁸⁵ J. ROZIE en D. VANDERMEERSCH m.m.v. J. DE HERDT, M. DEBAUCHE, en M. TAEYMANS, *Commissie voor de hervorming van het strafrecht. Voorstel van voorontwerp van Boek 1 van het Strafwetboek*, Brugge, die Keure, 2016, 164-165.

³⁸⁶ Adv. RvS 27 maart 2017 over een voorontwerp van 'Strafwetboek – Boek I', nr. 60.893/3, 95-96.

³⁸⁷ Wetsvoorstel, 175.

³⁸⁸ J. ROZIE, "Artikel 60 Sw. m.b.t. de meerdaadse samenloop van wanbedrijven strijdig met het gelijkheids- en het proportionaliteitsprincipe?", *NC* 2019, 103-104.

³⁸⁹ R. LEGROS, *Voorontwerp van Strafwetboek*, Brussel, Belgisch Staatsblad, 1985, 31; COMMISSIE VOOR DE HERZIENING VAN HET STRAFWETBOEK, *Beschouwingen van de Commissie over het Voorontwerp van Strafwetboek van de h. Robert Legros, koninklijk commissaris voor de hervorming van het strafwetboek*, Brussel, Ministerie van Justitie, 1986, 64.

3.3.3. Het toekomstig samenloopregime: proportioneel en effectief?

205. Na het voorgaande kan de hervorming van de samenloopbepalingen allerm minst kleinschalig worden genoemd. De evaluatie van het Wetsvoorstel zal geen exacte wetenschap zijn. Toch poogt dit scriptieonderzoek concreet na te gaan of de voorgestelde regeling beter anticipeert op de pijnpunten van het huidige regime. Kan het Wetsvoorstel met de nieuwe samenloopregels, meer proportionaliteit en effectiviteit bewerkstelligen, of schiet het op sommige punten nog steeds te kort?

206. Het eerste punt van kritiek was het ontbreken van een duidelijk kader voor meerdaadse samenloop. Wie de huidige artikels nader bestudeert, zal merken dat het onderscheid tussen de twee grote samenloopsoorten niet goed wordt aangegeven. Het is puzzelwerk om a.d.h.v. artikel 58 t.e.m. 62 Sw. de juiste straf te kunnen bepalen. De wetgever heeft dit opgelost door in artikel 65, §1 Wetsvoorstel definitief de gevallen van meerdaadse samenloop te verankeren. In artikel 64 Wetsvoorstel is de definitie van eendaadse samenloop terug te vinden, al was het m.i. misschien nog overzichtelijker geweest als ook hier in een aparte paragraaf was voorzien om duidelijk de definitie van de straftoemeting te onderscheiden. Toch kunnen we concluderen dat, in het licht van de vooropgestelde krachtlijnen, deze verankering de rechtszekerheid en effectiviteit van de regeling enkel ten goede zal komen.³⁹⁰

207. Wat de complexiteit betreft, moet worden vastgesteld dat er lang is nagedacht over de vereenvoudiging van de samenloopregels. In het Wetsvoorstel werden vroegere voorstellen afgewogen tegen de nieuw vooropgestelde strafdoelstellingen. Zo pleitte de Commissie in 1979 voor de afschaffing van het onderscheid tussen eendaadse en meerdaadse samenloop (*supra* 60, nr. 168). De eenheid van straf zou het uitgangspunt worden zodat de rechter slechts één straf zou kunnen opleggen. Die straf zou eventueel verzwwaard kunnen worden naargelang de omstandigheden. Als dat voorstel vandaag zouden worden geïmplementeerd, zouden de gevolgen voor de toepassing van probatie nefast zijn.³⁹¹ Ook LEGROS schoof in zijn voorontwerp slechts één regeling naar voren waarbij beide samenloopvormen aanleiding zouden geven tot toepassing van de zwaarste straf van elke categorie, of van een of meer daarvan (*supra* 59, nr. 166). Deze opvatting kan, gelet op de huidige bestraffingscontext, al helemaal niet worden verdedigd. Zonder aanvullingen of beperkingen voorziet deze regeling op geen enkel vlak in enige strafbeperking en dikt het risico op disproportionele bestraffing stevig aan.³⁹²

³⁹⁰ Cass. 25 april 2012, AR P.12.0178.F, *Arr.Cass.* 2012, 1063; COMMISSIE VOOR DE HERZIENING VAN HET STRAFWETBOEK, *Beschouwingen van de Commissie over het Voorontwerp van Strafwetboek van de h. Robert Legros, koninklijk commissaris voor de hervorming van het strafwetboek*, Brussel, Ministerie van Justitie, 1986, 61; A. DE NAUW en F. DERUYCK, *Overzicht van het Belgisch algemeen strafrecht*, Brugge, die Keure / la Charte, 2021, 191; R. LEGROS, *Voorontwerp van Strafwetboek*, Brussel, Belgisch Staatsblad, 1985, 31; F. VERBRUGGEN en R. VERSTRAETEN, *Strafrecht en strafprocesrecht voor bachelors*. Veertiende editie, Antwerpen, Intersentia, 2022, 416.

³⁹¹ Wetsvoorstel, 174; C. VAN DEUREN, "Eén plus één is niet altijd twee. De regels van de samenloop besproken, vergeleken en empirisch onderzocht", *NC* 2012, 362.

³⁹² Wetsvoorstel, 174.

208. De wetgever koos er uiteindelijk voor om het voortgezet of collectief misdrijf op te nemen in de meerdaadse samenloop, maar behoudt wel het onderscheid met de eendaadse samenloop. Dit heeft echter tot gevolg dat elke discussie over de juridische fictie van het voortgezet of collectief misdrijf overbodig wordt. Het werd reeds duidelijk dat het al dan niet aannemen van eenheid van opzet zeer verregaande gevolgen kan hebben (*supra* 50, nr. 147-154). Het is inderdaad zo dat inzake de werking van de strafwet in de tijd, de verjaring, het uitstel en de opschorting het wel of niet aanwenden van eenheid van opzet voor de beklaagde een bepaalde impact dreigt te hebben op het rechtszekerheids- en gelijkheidsbeginsel. Toch bestaan er ook bepaalde gevolgen die voordelen opleveren voor de strafvervolging zonder daarbij afbreuk te doen de rechten van de beklaagde in kwestie. Zo kan het aannemen van eenheid van opzet tot gevolg hebben dat de Belgische strafrechter bevoegd is om kennis te nemen van misdrijven die buiten Belgisch grondgebied hebben plaatsgevonden. Deze bevoegdheidsuitbreiding voor de strafrechter kan de efficiëntie van het strafproces enkel ten goede komen. Het is een goede zaak dat het Wetsvoorstel eindelijk komaf maakt met een zeer actueel probleem en zo gehoor geeft aan de rechtspraak en rechtsleer. Toch is het m.i. ook wel jammer dat bepaalde doelmatige implicaties van de eenheid van opzet zomaar van het toneel verdwijnen.

209. Inzake straftoemeting doet het Wetsvoorstel naar mijn aanvoelen een enorme stap vooruit. De nieuwe straffenschaal (*supra* 67, nr. 184-190) zal het de strafrechter veel makkelijker maken om een correcte en proportionele straf te kunnen bepalen. Binnen het huidig regime werd een gemengd systeem gehanteerd: (gematigde) cumul gecombineerd met absorptie (met mogelijkheid tot strafverzwaring). In het Wetsvoorstel komt een duidelijk uitgangspunt terug: één hoofdstraf en de mogelijkheid tot cumul van bijkomende straffen.

De hoofdstraf is makkelijk te bepalen: het hoogste strafniveau wint. Dit systeem werkt in één klap het probleem rond de zwaarste straf weg. In de huidige regeling was het makkelijk te bepalen welke gevangenisstraf of opsluiting de zwaarste was, dat was namelijk de langste. Echter, met de intrede van alternatieve hoofdstraffen kon die vergelijking hoe langer hoe moeilijker worden gemaakt aangezien er niet werd voorzien in conversieregels. De wetgever had het probleem rond de zwaarste straf kunnen oplossen door conversieregels in te voeren, maar m.i. zou dit een grote omweg zijn geweest. De nieuwe straffenschaal brengt verandering: voortaan zijn de alternatieve hoofdstraffen opgenomen in de laagste twee niveaus en moet de strafrechter niet langer straffen, maar niveaus ten opzichte van elkaar afwegen. Dit biedt een groot voordeel: de consistentie in de bestraffing alsook de gelijke behandeling van zaken wordt bevorderd.³⁹³

De mogelijkheid tot strafverzwaring blijft behouden voor de correctionele niveaus 5 t.e.m. 2. Het betreft een mogelijkheid. De rechter is hiertoe niet verplicht maar heeft dus wel de kans om, naargelang de omstandigheden, toch een strafniveau omhoog te klimmen. Op deze manier wordt tevens vermeden dat louter de gevangenisstraf verzaard zou worden. De strafwetgever vond het belangrijk dat de rechter zoveel mogelijk beoordelingsvrijheid en variatiemogelijkheden zou

³⁹³ Zie T. HEEMERYCK, *Een nieuwe straffenschaal: trendbreuk of trendbevestiging?*, onuitg. masterproef rechten UGent, 2018, 94-103.

behouden.³⁹⁴ Naar mijn aanvoelen heeft de wetgever, met deze facultatieve strafverzwaring, de band met het verleden toch niet geheel doorgeknipt. Een precieze reden voor het behoud wordt in de memorie van toelichting niet gegeven, maar denkkelijk heeft dit te maken met het rechtvaardigheidsbeginsel: een veelheid aan misdrijven zou niet mogen leiden tot een verzachting van de straf of een gevoel van straffeloosheid (*supra* 12, nr. 37). Voor de criminele strafniveaus werd deze strafverzwaring niet opportuun geacht aangezien daar – begrijpelijk – het risico op disproportionele straffen té groot zou zijn.

210. Voor de bijkomende straffen blijft de mogelijkheid tot cumul bestaan. Hiertegen kan evenwel worden ingebracht dat de cumul van bijkomende straffen indirect voor strafverzwaring zal zorgen maar die bezorgdheid is volgens mij niet helemaal gegrond.³⁹⁵ Het klopt inderdaad dat het cumuleren ervoor kan zorgen dat bijkomende straffen zwaarder kunnen en – waarschijnlijk – zullen doorwegen, doch m.i. niet op ondraaglijke of disproportionele wijze. In het Wetsvoorstel wordt namelijk gesteld dat de rechter in dergelijk geval gebonden is aan de grenzen van de wet, hetgeen zorgt voor meer rechtszekerheid én proportionaliteit. Zo is bijvoorbeeld de absolute maximumgrens voor het verval van het recht tot sturen geplaatst op vijf jaar. Het gecumuleerd opleggen van meerdere bijkomende straffen van het verval van het recht tot sturen zal dus nooit deze grens kunnen overschrijden.³⁹⁶ Daarenboven kan met deze cumulregeling repressief worden opgetreden zonder de vrijheidsstraf terug centraal te plaatsen. Bovendien kan de toevlucht naar de gevangenis ingeperkt worden, hetgeen opnieuw volledig in lijn ligt met het beoogde uitgangspunt van de bestraffing: de vrijheidsstraf blijft het *ultimum remedium*.³⁹⁷

211. Met het oog op de proportionaliteit van de bestraffing, laat het Wetsvoorstel m.i. wel een steek vallen. De in het huidige artikel 99*bis* Sw. voorziene uitsluitingsgrond voor veroordelingen uitgesproken door strafgerichten van een andere lidstaat van de Europese Unie blijft behouden. Hoewel artikel 76 Wetsvoorstel (momenteel artikel 99*bis* Sw.) niet langer refereert naar het laattijdig vastgesteld voortgezet/collectief misdrijf (dat niet langer bestaat in het nieuwe Strafwetboek), wordt in de memorie van toelichting wel degelijk vermeld dat de bestaande uitsluitingsgrond naar analogie behouden blijft in de hypothese van niet-gelijktijdige berechtiging.³⁹⁸ Meer nog: ze blijkt niet enkel te gelden in gevallen waarin eenheid van opzet wordt aangenomen, maar meer algemeen voor alle gevallen van meerdaadse samenloop waarin de feiten niet gelijktijdig berecht worden. Waarom het nog steeds niet noodzakelijk wordt geacht om dit straftoemingsvoordeel (de niet-gelijktijdige berechtiging mag in geen geval een nadeligere uitkomst bieden dan de gelijktijdige berechtiging) door te trekken naar een eerdere berechtiging in het buitenland, wordt helaas niet uitgelegd. Het is wel duidelijk dat de huidige discrepantie tussen de praktijk en het beginsel van wederzijdse erkenning blijft bestaan, en zelfs wordt verruimd.³⁹⁹

³⁹⁴ Wetsvoorstel, 174.

³⁹⁵ F. VERBRUGGEN en R. VERSTRAETEN, *Strafrecht en strafprocesrecht voor bachelors*. Veertiende editie, Antwerpen, Intersentia, 2022, 572.

³⁹⁶ Wetsvoorstel, 178.

³⁹⁷ J. ROZIE en D. VANDERMEERSCH, "Kanttekening. Ontslag van de twee leden van de Commissie tot hervorming van het Strafwetboek", *NC* 2018, 523.

³⁹⁸ Wetsvoorstel, 177-178.

³⁹⁹ N. AUDENAERT, "Samenloop en vrij verkeer van judiciële beslissingen. Het gebrek aan strafmatiging bij de ongelijktijdige berechtiging van collectieve misdrijven problematischer dan gedacht?", *NC* 2018, 575-576.

3.4. Tussenbesluit

"Hoe regelt het Wetsvoorstel voor een nieuw Strafwetboek de samenloop?"

212. De klassieke driedeling van misdrijven maakt in het Wetsvoorstel plaats voor een tweedeling van misdaden en wanbedrijven, met criminele en correctionele hoofdstraffen. De straffen worden niet meer specifiek per misdrijf bepaald maar onderverdeeld in acht strafniveaus (*supra* 66, nr. 181; *supra* 67, nr. 184-190). Het nieuwe samenloopregime wordt aan de hand van deze strafniveaus uitgewerkt.

213. De eendaadse samenloop betreft nog steeds de gevallen waarin eenzelfde feit verschillende misdrijven oplevert. De straftoemeting kent wel een opfrissing: de hoofdstraf zal worden opgelegd binnen het zwaarste strafniveau; de bijkomende straffen zullen cumulatief worden bepaald binnen de grenzen van de wet (*supra* 70, nr. 192-196). Met betrekking tot de meerdaadse samenloop wordt het huidige onderscheid tussen de meerdaadse samenloop en het voortgezet of collectief misdrijf verlaten (*supra* 72, nr. 199). Er zal voortaan enkel nog sprake zijn van eendaadse en meerdaadse samenloop. Het concept van de meerdaadse samenloop krijgt voor het eerst een wettelijk verankerde definitie waarbij het de gevallen van het voortgezet of collectief misdrijf opsloort (*supra* 72, nr. 198). Net zoals bij de eendaadse samenloop, zal de hoofdstraf binnen het zwaarste strafniveau worden opgelegd en is er cumul van de bijkomende straffen. Er volgt echter een toevoeging, namelijk dat indien de zwaarste straf een straf van niveau 5 t.e.m. 2 is, de hoofdstraf van een onmiddellijk hoger strafniveau kan worden opgelegd. Een strafverzwaring behoort dus tot de mogelijkheden (*supra* 73, nr. 201).

"In welke mate komt de nieuwe samenloopregeling tegemoet aan de tekortkomingen van de huidige samenloopregeling?"

214. Voor de evaluatie waren twee vragen belangrijk. In eerste instantie: *zal het nieuwe regime voor proportionaliteit in de bestrafing kunnen zorgen, zeker in verhouding tot de nieuwe strafdoelstellingen?* Deze masterscriptie beantwoordt die vraag in grote mate positief. Het uitgangspunt van het hervormingsproject is dat de gevangenisstraf het *ultimum remedium* moet zijn. Hier wordt met het nieuwe samenloopregime in grote mate naartoe gewerkt. Binnen de nieuwe straffenschaal wordt een correctioneel strafniveau ontwikkeld waarin niet de gevangenisstraf maar een van de alternatieve hoofdstraffen kan worden opgelegd; zo wordt de toevlucht naar de gevangenisstraf voor lichte misdrijven onmogelijk en rehabilitatie bewerkstelligd (*supra* 68, nr. 186). Voor de overige correctionele niveaus blijft de gevangenisstraf de gangbare bestrafing, al is dit geen aanpassing t.o.v. het huidige recht. Met betrekking tot de bijkomende straffen kan in theorie een strafverzwaring plaatsvinden doormiddel van de verplichte cumul die het Wetsvoorstel invoert, doch zal ook dit ervoor zorgen dat de rechter repressief kan optreden zonder terug te vallen op de gevangenisstraf. Bovendien is ze beperkt door de grenzen van de wet (*supra* 71, nr. 196). De veroordeelde zal 'maar' één hoofdstraf opgelegd krijgen, maar moet daarbij meerdere bijkomende straffen aanvaarden. Een andere manier waarop men wel enigszins heeft ingeboet aan

proportionaliteit betreft de uitsluitingsgrond voor veroordelingen door een strafgerecht in een ander land van de Europese Unie. Het straftoematingsvoordeel uit de niet-gelijktijdige berechtiging van samenlopende misdrijven blijft nog steeds voorbehouden voor eerdere veroordelingen van een Belgisch gerecht en wordt, in tegenstelling tot de huidige regeling, uitgebreid naar alle meerdaadse samenloopgevallen (*supra* 77, nr. 211).

215. Daarnaast: *zal het nieuwe regime ook effectief kunnen werken en de gewenste uitwerking in de praktijk krijgen?* Deze vraag wordt eveneens positief beantwoord. De rechtspraak had nood aan een eenvoudig systeem; de meerdaadse samenloopregels waren té complex geworden en de 'zwaarste straf' uit artikel 65 Sw. was niet langer eenvoudig te bepalen. Het nieuwe samenloopregime, gekoppeld aan de nieuwe straffenschaal, komt tegemoet aan deze nood en zorgt voor meer eenvoud in de bestrafing (*supra* 76, nr. 208). Door de juridische fictie van het voortgezet of collectief misdrijf te laten varen, wordt de groeiende problematiek van het ruim interpreteren van 'eenheid van opzet' in één keer opgelost (*supra* 76, nr. 208). Het zal voor de strafrechter voortaan veel makkelijker zijn om een correcte en proportionele straf te bepalen aangezien het systeem veel eenduidiger wordt: slechts één hoofdstraf, het zwaarste strafniveau, wint in combinatie met cumul van bijkomende straffen (*supra* 76, nr. 209).

4 – STRAFRECHTELIJKE SAMENLOOPREGELING IN FRANKRIJK

216. In het laatste en vierde deel van deze masterscriptie wordt de regeling voor strafrechtelijke samenloop binnen het Franse strafrecht onder de loep genomen. "*Hoe regelt het Franse Strafwetboek de samenloop en welke verschillen en gelijkenissen bestaan er met het Belgische systeem?*" De gelijkenissen alsook de verschillen tussen het Belgische en Franse regime worden uiteengezet om bijgevolg ook te analyseren in welke mate Frankrijk als inspiratiebron kan dienen voor de hervorming van ons Strafwetboek.

4.1. Historiek en doelstelling

217. Tijdens het Ancien Régime was in Frankrijk de onbeperkte cumul het uitgangspunt voor samenlopende misdrijven: "*Lorsqu'un accusé est convaincu de plusieurs crimes, dont chacun doit être puni d'une peine particulière, il doit être puni d'autant de peines qu'il y a de délits différents.*" Dit was doorgaans mogelijk omdat het opleggen van een geldboete frequent gebruikt werd om misdrijven te bestraffen. Hier kwam geleidelijk aan verandering in. Het steeds prominenter worden van vrijheidsstraffen bemoeilijkte de cumulatieregel; en morele redenen noopte de wetgever ertoe om af te stappen van het systeem voor onbeperkte cumulatie.⁴⁰⁰

218. Na de Franse Revolutie werd het systeem van cumulatie bijgevolg ingeperkt en verkoos men een systeem van absorptie. Dit principe werd verankerd, eerst in de *Code Lepeletier* uit 1791 en later door artikel 365, §2 CIC: "*En cas de conviction de plusieurs crimes ou délits, la peine la plus forte sera seule prononcée*".⁴⁰¹ Het wetsartikel maakte enkel gewag van misdaden en wanbedrijven. Er werd zo een duidelijk onderscheid gemaakt met overtredingen, waarvoor onbeperkte cumulatie wel toegestaan bleef.⁴⁰²

219. Later werd in artikel 5 van de *Code pénal* een algemeen verbod ingevoerd op de onbeperkte cumulatie van straffen, met als uitzondering de geldboeten opgelegd voor overtredingen.⁴⁰³ Dit principe werd nadien meermaals erkend als een algemeen rechtsbeginsel binnen het Franse strafrecht, o.m. door de toenmalige Staatsveiligheidsraad en het Franse Hof van Cassatie.⁴⁰⁴ Deze

⁴⁰⁰ H. DONNEDIEU DE VABRES, *Traité de droit criminel et de législation pénale comparée*, Parijs, Librairie du Recueil Sirey, 1947, 463-464; J. M. TEN VOORDE, C. P. M. CLEIREN, P. M. SCHUYT m.m.v. M. MULDER-HUTTEN en J. N. VAN VLIET, *Meerdaadse samenloop in het strafrecht. Een onderzoek naar doel, grondslag, karakter, strekking en functie van de wettelijke regeling van meerdaadse samenloop (artikel 57-63 Sr)*, Leiden, Universiteit Leiden, 2013, 186.

⁴⁰¹ E. PICARD en N. D'HOFFSCHMIDT, *Les Pandectes belges. Inventaire général du droit belge à la fin du XIXème siècle (tome 75)*, Brussel, Ferdinand Larquier, 1903, 551; M. D. DALLOZ, *Répertoire méthodique et alphabétique de législation, de doctrine et de jurisprudence en matière de droit civil, criminel, administratif, de droit des gens et de droit public (tome 35)*, Parijs, Bureau de la jurisprudence générale, 1855, 577.

⁴⁰² H. DONNEDIEU DE VABRES, *Traité de droit criminel et de législation pénale comparée*, Parijs, Librairie du Recueil Sirey, 1947, 463; E. LETOUZEY, *Fasc. 20: Concours et cumul d'infractions*, JurisClasseur Pénal Code, 2020, nr. 4; R. MERLE, *Droit pénal général complémentaire*, Parijs, Presses Universitaires de France, 1957, 344-347.

⁴⁰³ P. BONFILS, "Concours d'infractions", januari 2015, nr. 42, www.dalloz.fr (laatste consultatie op 8 mei 2023); E. LETOUZEY, *Fasc. 20: Concours et cumul d'infractions*, JurisClasseur Pénal Code, 2020, nr. 4; Y. MAYAUD, *Code pénal 2023. Annoté*, Parijs, Éditions Dalloz, 2022, 361.

⁴⁰⁴ A. TRUANT, *De eenheid van misdadig opzet: van een fictie bij de straftoemeting naar een passe-partout in het strafrecht?*, onuitg. masterproef rechten KU Leuven 2019, 7-8.

regeling gold tot 1992, maar werd steeds meer het voorwerp van hevige kritiek, o.m. omdat de regeling bij handel in verdovende middelen sterk van de algemene samenloopregeling afweek.⁴⁰⁵

220. Bij de hervorming van het Franse Strafwetboek in 1992 kwam hier verandering in. Het algemeen verbod op zuivere cumul werd hernomen en voor het eerst werd een volwaardige samenloopregeling uitgewerkt in artikel 132-2 t.e.m. 132-7 CP. Bij het uittekenen werden meerdere systemen overwogen. Ten eerste: de 'eigenlijke cumulatie'. Alle straffen uitgesproken voor alle misdrijven worden samen opgelegd. Dit systeem werd voordelig geacht voor lichte straffen maar fysiek onmogelijk voor de zwaardere vrijheidsbenemende straffen die tezamen de levensverwachting van de dader zouden overschrijden. Ten tweede: de 'juridische cumulatie'. De dader wordt veroordeeld tot de zwaarste straf, maar die kan op zich nog verzwaard worden naargelang de omstandigheden en de andere samenlopende misdrijven. Dit sluit het meest aan bij de situatie waarin de dader zich bevindt, maar is moeilijk te implementeren. Ten slotte: absorptie. Deze regeling, waarbij de dader slechts één straf krijgt opgelegd, vermijdt de onmogelijkheid of complexiteit van de andere systemen, maar is nadelig aangezien ze leidt tot een bepaalde straffeloosheid. De dader wordt namelijk bestraft alsof hij louter één misdrijf heeft begaan. De nieuwe regeling in 1992 koos echter voor een 'vierde' systeem.⁴⁰⁶ De regeling combineert de cumulatie en absorptie en beoogde te bewerkstelligen dat het opleggen van straffen niet langer kon leiden tot extreem lange straffen. Die zouden namelijk een averechts effect hebben op de veroordeelde.⁴⁰⁷

4.2. Concours d'infractions

4.2.1. Concours d'infractions idéal

221. Net als België kent Frankrijk het onderscheid tussen eendaadse samenloop en meerdaadse samenloop.⁴⁰⁸ Er is sprake van eendaadse samenloop wanneer de verdachte één uniek materieel feit begaat dat kan worden gekwalificeerd als meerdere, verschillende misdrijven.⁴⁰⁹ Binnen het Frans recht is de eendaadse samenloop, net als het Franse voortgezet of collectief misdrijf, echter niet wettelijk geregeld. Die werd veeleer ontwikkeld in Franse cassatierechtspraak en werd tot op heden niet verankerd in de *Code pénal*.⁴¹⁰

⁴⁰⁵ J. M. TEN VOORDE, C. P. M. CLEIREN, P. M. SCHUYT m.m.v. M. MULDER-HUTTEN en J. N. VAN VLIET, *Meerdaadse samenloop in het strafrecht. Een onderzoek naar doel, grondslag, karakter, strekking en functie van de wettelijke regeling van meerdaadse samenloop (artikel 57-63 Sr)*, Leiden, Universiteit Leiden, 2013, 186.

⁴⁰⁶ J. LARGUIER, P. CONTE en V. PELTIER, *Droit pénal général*, Parijs, Éditions Dalloz, 2022, 177; P. SALVAGE, *Droit pénal général (8e édition)*, Fontaine, Presses Universitaires de Grenoble, 2016, 132-133.

⁴⁰⁷ J. M. TEN VOORDE, C. P. M. CLEIREN, P. M. SCHUYT m.m.v. M. MULDER-HUTTEN en J. N. VAN VLIET, *Meerdaadse samenloop in het strafrecht. Een onderzoek naar doel, grondslag, karakter, strekking en functie van de wettelijke regeling van meerdaadse samenloop (artikel 57-63 Sr)*, Leiden, Universiteit Leiden, 2013, 186.

⁴⁰⁸ H. DONNEDIEU DE VABRES, *Traité de droit criminel et de législation pénale comparée*, Parijs, Librairie du Recueil Sirey, 1947, 463; J. LARGUIER, P. CONTE en V. PELTIER, *Droit pénal général*, Parijs, Éditions Dalloz, 2022, 175; R. MERLE, *Droit pénal général complémentaire*, Parijs, Presses Universitaires de France, 1957, 342.

⁴⁰⁹ J. M. TEN VOORDE, C. P. M. CLEIREN, P. M. SCHUYT m.m.v. M. MULDER-HUTTEN en J. N. VAN VLIET, *Meerdaadse samenloop in het strafrecht. Een onderzoek naar doel, grondslag, karakter, strekking en functie van de wettelijke regeling van meerdaadse samenloop (artikel 57-63 Sr)*, Leiden, Universiteit Leiden, 2013, 180; B. BOULOC en H. MATSOPOULOU, *Droit pénal général et procédure pénale*, Parijs, Éditions Dalloz, 2022, 789-790.

⁴¹⁰ A. TRUANT, *De eenheid van misdadig opzet: van een fictie bij de straftoemeting naar een passe-partout in het strafrecht?*, onuitg. masterproef rechten KU Leuven 2019, 26-27.

222. De straftoemeting voor eendaadse samenloop vertrekt vanuit het principe van '*unité de qualification*'.⁴¹¹ Dit betekent dat slechts één kwalificatie wordt weerhouden, namelijk die van het misdrijf dat de zwaarste straf draagt. In België geldt de absorptieregel voor eendaadse samenloop: slechts één straf, die van het zwaarste misdrijf, wordt uitgesproken. Beide regelingen zijn dus niet identiek, maar komen wel tot gelijkaardig resultaat: enkel de zwaarste straf wordt opgelegd.⁴¹² Dat in Frankrijk slechts één kwalificatie wordt weerhouden, veroorzaakte wel moeilijkheden op het gebied van het burgerlijk recht. Het Franse Hof van Cassatie heeft daarom een jurisprudentiële uitzondering op voornoemd principe in het leven geroepen (*infra* 83, nr. 225).⁴¹³

223. De Belgische eendaadse samenloop wordt bovendien gekenmerkt door het verbod op panacheren. In Frankrijk kent men een gelijkaardige verbod: '*unité de peine*'. Enkel de straffen gekoppeld aan de weerhouden kwalificatie worden uitgesproken; de bijkomende straffen van overige kwalificaties moeten buiten beschouwing worden gelaten.⁴¹⁴

224. Voor het bepalen van de 'zwaarste straf', kent Frankrijk eveneens dezelfde problematiek als België. In België werd de strafzwaarte slechts zeer summer geregeld in het Strafwetboek. De rechtspraak moet vooral steunen op klassieke criteria, vastgelegd door het Hof van Cassatie (*supra* 15, nr. 46-49). In Frankrijk verkiest de rechtspraak, bij twijfel, '*l'infraction-fin*' boven '*l'infraction-moyen*'. Het misdrijf dat de dader werkelijk nastreefde heeft voorrang op het misdrijf dat als middel werd gebruikt om het nagestreefde misdrijf te plegen.⁴¹⁵

225. Op het principe van '*unité de qualification*' zijn er twee uitzonderingen, naar analogie met de drie uitzonderingen op de absorptieregel uit artikel 65 Sw. Ten eerste: één enkel feit maakt meerdere slachtoffers die elk een verschillende schade lijden. Bijvoorbeeld wanneer na een auto-ongeval sommige passagiers slechts licht arbeidsongeschikt zijn (artikel 222-19 CP), terwijl andere passagiers zwaar arbeidsongeschikt zijn (artikel 625-2 CP). Het Franse Hof van Cassatie oordeelde hier dat niet slechts één kwalificatie moet worden weerhouden, maar dat alle verschillende kwalificaties hun uitwerking behouden.⁴¹⁶ De afwijking strekt tot bescherming van het recht op compensatie van slachtoffers: in Frankrijk kan het schadevergoedingsrecht enkel worden

⁴¹¹ Cass. (FR) 26 juni 1930, *Bull.Crim.* 1930, nr. 190; Cass. (FR) 13 januari 1953, *Bull.Crim.* 1953, nr. 12; Cass. (FR) 12 juni 1958, *Bull.Crim.* 1958, nr. 457; Cass. (FR) 21 april 1976, *Bull.Crim.* 1976, nr. 122; N. JEANNE, *Le droit penal encas pratiques (4e édition)*, Parijs, Éditions Dalloz, 2021, 271-272; E. LETOUZEY, *Fasc. 20: Concours et cumul d'infractions*, JurisClasseur Pénal Code, 2020, nr. 12; Y. MAYAUD, *Code pénal 2023. Annoté*, Parijs, Éditions Dalloz, 2022, 364 en 367; A. TRUANT, *De eenheid van misdadig opzet: van een fictie bij de straftoemeting naar een passe-partout in het strafrecht?*, onuitg. masterproef rechten KU Leuven 2019, 31.

⁴¹² P. BONFILS, "Concours d'infractions", januari 2015, nr. 32, www.dalloz.fr (laatste consultatie op 8 mei 2023); J. LARGUIER, P. CONTE en V. PELTIER, *Droit pénal général*, Parijs, Éditions Dalloz, 2022, 175.

⁴¹³ A. TRUANT, *De eenheid van misdadig opzet: van een fictie bij de straftoemeting naar een passe-partout in het strafrecht?*, onuitg. masterproef rechten KU Leuven 2019, 32.

⁴¹⁴ Cass. (FR) 13 januari 1953, *Bull.Crim.* 1953, nr. 12; Cass. (FR) 28 december 1959, *Bull.Crim.* 1959, nr. 588; A. TRUANT, *De eenheid van misdadig opzet: van een fictie bij de straftoemeting naar een passe-partout in het strafrecht?*, onuitg. masterproef rechten KU Leuven 2019, 32.

⁴¹⁵ P. BONFILS, "Concours d'infractions", januari 2015, nr. 31, www.dalloz.fr (laatste consultatie op 8 mei 2023); A. TRUANT, *De eenheid van misdadig opzet: van een fictie bij de straftoemeting naar een passe-partout in het strafrecht?*, onuitg. masterproef rechten KU Leuven 2019, 33-37.

⁴¹⁶ Cass. (FR) 26 oktober 1960, *Bull.Crim.* 1960, nr. 481; Cass. (FR) 28 januari 1969, *Bull.Crim.* 1969, nr. 51; Cass. (FR) 22 februari 1995, *Bull.Crim.* 1995, nr. 80-81; Cass. (FR) 11 mei 2004, *Bull.Crim.* 2004, nr. 115; Cass. (FR) 8 maart 2005, *Bull.Crim.* 2005, nr. 78; BONFILS, "Concours d'infractions", januari 2015, nr. 37-38, www.dalloz.fr (laatste consultatie op 8 mei 2023).

uitgeoefend voor schade die het gevolg is van een daadwerkelijk vervolgd misdrijf.⁴¹⁷ Daarnaast geldt nog een tweede uitzondering: een feit dat onder meerdere kwalificaties valt maakt aanslag op bepaalde beschermde sociale waarden. In dat geval worden de straffen van de verschillende kwalificaties toegepast en wordt de regeling voor meerdaadse samenloop *de facto* toegepast (*infra* 86, nr. 232-233). Het cassatiearrest *Ben Haddadi* is hiervan een bekend voorbeeld.⁴¹⁸ *In casu* had de dader een granaat geworpen in een bewoond gebouw. Het Hof oordeelde dat er sprake was van twee gelijktijdige misdrijven (moord en vernieling door explosieven) die louter werden gepleegd door éénzelfde middel, maar elk hun eigen motief hadden. Het arrest werd nadien herhaaldelijk bevestigd.⁴¹⁹

4.2.2. L'infraction continuée et le délit collectif par unité de but

226. Ook het voortgezet misdrijf (*'l'infraction continuée'*) en collectief misdrijf (*'le délit collectif par unité de but'*) zijn in Frankrijk gekend. In tegenstelling tot België wordt er in het Franse strafrecht wel een duidelijk onderscheid gemaakt tussen de eendaadse samenloop en het collectief misdrijf.⁴²⁰ Het collectief misdrijf bestaat in opeenvolgende feiten die één een misdrijf vormen maar verbonden zijn door eenheid van opzet, en maakt zo geen deel uit van de samenloop.⁴²¹

227. Naar analogie met de werking van de absorptieregel uit artikel 65 Sw. die ook geldt voor het voortgezet en collectief misdrijf, geldt in Frankrijk dat voor *'l'infraction continuée'* enkel de zwaarste straf wordt opgelegd.⁴²²

228. Hoewel de figuren in België en Frankrijk grotendeels gelijklopen, zijn er toch enkele verschillen merkbaar. Net als in België geldt de voorwaarde van eenheid van doel en verwezenlijking: de dader moet de misdrijven plegen vanuit één alomvattend voornemen dat alle feiten met elkaar verbindt (*supra* 47, nr. 135-140). Evenmin is in Frankrijk een eenheid van tijd en plaats vereist. En net als in België oordeelt de Franse rechter op soevereine wijze of er sprake is van *'unité de but'*.⁴²³

⁴¹⁷ P. BONFILS, "Concours d'infractions", januari 2015, nr. 37, www.dalloz.fr (laatste consultatie op 8 mei 2023); A. TRUANT, *De eenheid van misdadig opzet: van een fictie bij de straftoemeting naar een passe-partout in het strafrecht?*, onuitg. masterproef rechten KU Leuven 2019, 38.

⁴¹⁸ Cass. (FR) 3 maart 1960, *Bull.Crim.* 1960, nr. 138.

⁴¹⁹ Cass. (FR) 11 maart 1905, *Bull.Crim.* 1905, nr. 118; Cass. (FR) 27 november 1957, *Bull.Crim.* 1957, nr. 778; Cass. (FR) 15 januari 1958, *Bull.Crim.* 1958, nr. 60; Cass. (FR) 25 maart 1965, *Bull.Crim.* 1965, nr. 88; Cass. (FR) 8 november 1977, *Bull.Crim.* 1977, nr. 339; Cass. (FR) 19 oktober 1982, *Bull.Crim.* 1982, nr. 225; Cass. (FR) 21 september 1999, *Bull.Crim.* 1999, nr. 97; P. BONFILS, "Concours d'infractions", januari 2015, nr. 35, www.dalloz.fr (laatste consultatie op 8 mei 2023); E. LETOUZEY, *Fasc. 20: Concours et cumul d'infractions*, *JurisClasseur Pénal Code*, 2020, nr. 7 en 43; A. TRUANT, *De eenheid van misdadig opzet: van een fictie bij de straftoemeting naar een passe-partout in het strafrecht?*, onuitg. masterproef rechten KU Leuven 2019, 38.

⁴²⁰ A. TRUANT, *De eenheid van misdadig opzet: van een fictie bij de straftoemeting naar een passe-partout in het strafrecht?*, onuitg. masterproef rechten KU Leuven 2019, 50.

⁴²¹ P. CONTE, "Non bis in idem – Concours réel d'infractions", *Droit pénal* 2018, nr. 1, 27; Y. MAYAUD, "Le délit d'abus de faiblesse, une infraction continue" (noot onder Cass. (FR) 27 mei 2004), *RSC* 2004, 881-882; X. PIN, *Droit pénal général 2023*, Parijs, Dalloz, 122-123; A. TRUANT, *De eenheid van misdadig opzet: van een fictie bij de straftoemeting naar een passe-partout in het strafrecht?*, onuitg. masterproef rechten KU Leuven 2019, 26-27 en 45-46.

⁴²² A. TRUANT, *De eenheid van misdadig opzet: van een fictie bij de straftoemeting naar een passe-partout in het strafrecht?*, onuitg. masterproef rechten KU Leuven 2019, 48.

⁴²³ A. TRUANT, *De eenheid van misdadig opzet: van een fictie bij de straftoemeting naar een passe-partout in het strafrecht?*, onuitg. masterproef rechten KU Leuven 2019, 50-52 en 54.

Daarentegen, en hierin verschilt de Franse sterk van de Belgische regeling, vereist het Franse recht wel dat de misdrijven van dezelfde aard zijn (*'infractions de même nature'*).⁴²⁴ Uit deze voorwaarde moet blijken dat de misdrijven voortvloeien uit één misdadig plan. Bijgevolg moeten ook de bestanddelen van de betreffende misdrijven hetzelfde zijn. Een voorbeeld is de inbraak waarbij verscheiden zaken worden gestolen. Elke diefstal is een misdrijf op zich, maar aangezien ze van dezelfde aard zijn, wordt eenheid van opzet aangenomen en kan bijgevolg één enkele straf worden opgelegd. Dit beperkt het toepassingsgebied van de Franse eenheid van opzet heel erg ten opzichte van België, waar het toepassingsgebied aanzienlijk groter en dus ook minder nauwkeurig is.⁴²⁵

229. In tegenstelling tot het Belgische Hof van Cassatie, is het Franse Hof wel veel terughoudender om *'unité de but'* aan te nemen. Reeds in 1956 werd in een belangrijk arrest de strikte toepassing van eenheid van opzet aangenomen.⁴²⁶ Het Hof besliste dat eenheid van doel en verwezenlijking een noodzakelijke maar geen voldoende voorwaarde was voor het aannemen van eenheid van opzet.⁴²⁷

4.2.3. Concours d'infractions réel

230. De eendaadse samenloop en het voortgezet en collectief misdrijf zijn niet in de Franse *Code pénal* verankerd. Het samenloopregime dat wordt beschreven in de artikelen 132-2 t.e.m. 132-7 CP heeft dus louter betrekking op gevallen van meerdaadse samenloop. Artikel 132-2 CP voorziet een definitie: *"Il y a concours d'infractions lorsqu'une infraction est commise par une personne avant que celle-ci ait été définitivement condamnée pour une autre infraction."* Dezelfde beschrijving wordt gehanteerd in België.⁴²⁸

231. In de *Code pénal* wordt voor de straftoemeting inzake meerdaadse samenloop nadrukkelijk een onderscheid gemaakt tussen de gelijktijdige en niet-gelijktijdige berechting. Het komt in de praktijk namelijk vaker wel dan niet voor dat misdrijven ongelijktijdig berecht worden omdat ze achtereenvolgens werden ontdekt, of in verschillende jurisdicties werden gepleegd. Frankrijk schenkt daarmee, in tegenstelling tot de huidige Belgische regeling, wel aandacht aan de veelheid van rechtsvervolgingen.⁴²⁹ Enkel voor het laattijdig vastgesteld voortgezet of collectief misdrijf vinden we in artikel 65, tweede lid Sw. een uitzondering terug (*supra* 20, nr. 66-71).

⁴²⁴ A. TRUANT, *De eenheid van misdadig opzet: van een fictie bij de straftoemeting naar een passe-partout in het strafrecht?*, onuitg. masterproef rechten KU Leuven 2019, 51-52.

⁴²⁵ A. TRUANT, *De eenheid van misdadig opzet: van een fictie bij de straftoemeting naar een passe-partout in het strafrecht?*, onuitg. masterproef rechten KU Leuven 2019, 52.

⁴²⁶ Cass. (FR) 19 december 1956, *Bull.Crim* 1956, nr. 61.

⁴²⁷ Cass. (FR) 19 december 1956, *Bull.Crim* 1956, nr. 61; A. TRUANT, *De eenheid van misdadig opzet: van een fictie bij de straftoemeting naar een passe-partout in het strafrecht?*, onuitg. masterproef rechten KU Leuven 2019, 94-95.

⁴²⁸ J. LARGUIER, P. CONTE en V. PELTIER, *Droit pénal général*, Parijs, Éditions Dalloz, 2022, 174; X. PIN, *Droit pénal général 2023*, Parijs, Dalloz, 532; J. M. TEN VOORDE, C. P. M. CLEIREN, P. M. SCHUYT m.m.v. M. MULDER-HUTTEN en J. N. VAN VLIET, *Meerdaadse samenloop in het strafrecht. Een onderzoek naar doel, grondslag, karakter, strekking en functie van de wettelijke regeling van meerdaadse samenloop (artikel 57-63 Sr)*, Leiden, Universiteit Leiden, 2013, 179-180; A. TRUANT, *De eenheid van misdadig opzet: van een fictie bij de straftoemeting naar een passe-partout in het strafrecht?*, onuitg. masterproef rechten KU Leuven 2019, 12.

⁴²⁹ J. M. TEN VOORDE, C. P. M. CLEIREN, P. M. SCHUYT m.m.v. M. MULDER-HUTTEN en J. N. VAN VLIET, *Meerdaadse samenloop in het strafrecht. Een onderzoek naar doel, grondslag, karakter, strekking en functie van de wettelijke regeling van meerdaadse samenloop (artikel 57-63 Sr)*, Leiden, Universiteit Leiden, 2013, 180.

232. Frankrijk kent voor gevallen van meerdaadse samenloop een stelsel van geplafonneerde cumulatie. Dit geldt zowel voor de gelijktijdige als niet-gelijktijdige berechtiging, al wordt het verschillend ingevuld.⁴³⁰ Bijgevolg kan voor elk van de feiten een straf worden opgelegd ("*chacune des peines encourues peut être prononcée*"). Daarbij is het belangrijk om te duiden op het plafond van deze cumul: het samen opleggen van de straffen mag het hoogste maximum van de verschillende straffen niet te boven gaan opgelegd ("*la limite du maximum légal le plus élevé*").⁴³¹ De *Code pénal* bepaalt namelijk dat de straffen, genoemd in de afzonderlijke strafbepalingen, maximumstraffen zijn. Het opleggen van een lagere straf is toegestaan (artikel 132-19 en 132-20 CP).⁴³² Elke uitgesproken straf wordt ook gemeenschappelijk geacht aan de samenlopende misdrijven.⁴³³

233. In het geval van een gelijktijdige berechtiging, waarbij één rechter wordt gevat voor verschillende feiten, wordt de straftoemeting geregeld volgens artikel 132-3 CP. Er is sprake van '*unité de poursuite*'.⁴³⁴ Artikel 132-3 CP bevat in feite twee regels:

- de mogelijkheid ("*peut*") om voor elk misdrijf de bijhorende straf uit te spreken; en
- de ondeelbaarheid van de verschillende uitgesproken straffen.

234. In Frankrijk verschillen deze straftoemetingsregels trouwens niet volgens de aard van het misdrijf, zoals in België in artikel 58 t.e.m. 62 Sw. wel het geval is. Artikel 132-3 CP bepaalt dat élk van de straffen kan worden opgelegd. Echter, wanneer meerdere straffen van dezelfde aard worden uitgesproken, kan er slechts één van deze straffen worden opgelegd binnen de limiet van het hoogste wettelijk bepaalde maximum.⁴³⁵

⁴³⁰ J. LARGUIER, P. CONTE en V. PELTIER, *Droit pénal général*, Parijs, Éditions Dalloz, 2022, 178; J. M. TEN VOORDE, C. P. M. CLEIREN, P. M. SCHUYT m.m.v. M. MULDER-HUTTEN en J. N. VAN VLIET, *Meerdaadse samenloop in het strafrecht. Een onderzoek naar doel, grondslag, karakter, strekking en functie van de wettelijke regeling van meerdaadse samenloop (artikel 57-63 Sr)*, Leiden, Universiteit Leiden, 2013, 180 en 182.

⁴³¹ P. BONFILS, "Concours d'infractions", januari 2015, nr. 44, www.dalloz.fr (laatste consultatie op 8 mei 2023); E. LETOUZEY, *Fasc. 20: Concours et cumul d'infractions*, JurisClasseur Pénal Code, 2020, nr. 80; Y. MAYAUD, *Code pénal 2023. Annoté*, Parijs, Éditions Dalloz, 2022, 398; J. M. TEN VOORDE, C. P. M. CLEIREN, P. M. SCHUYT m.m.v. M. MULDER-HUTTEN en J. N. VAN VLIET, *Meerdaadse samenloop in het strafrecht. Een onderzoek naar doel, grondslag, karakter, strekking en functie van de wettelijke regeling van meerdaadse samenloop (artikel 57-63 Sr)*, Leiden, Universiteit Leiden, 2013, 180 en 180.

⁴³² J. M. TEN VOORDE, C. P. M. CLEIREN, P. M. SCHUYT m.m.v. M. MULDER-HUTTEN en J. N. VAN VLIET, *Meerdaadse samenloop in het strafrecht. Een onderzoek naar doel, grondslag, karakter, strekking en functie van de wettelijke regeling van meerdaadse samenloop (artikel 57-63 Sr)*, Leiden, Universiteit Leiden, 2013, 181.

⁴³³ P. BONFILS, "Concours d'infractions", januari 2015, nr. 49, www.dalloz.fr (laatste consultatie op 8 mei 2023); J. LARGUIER, P. CONTE en V. PELTIER, *Droit pénal général*, Parijs, Éditions Dalloz, 2022,

⁴³⁴ E. LETOUZEY, *Fasc. 20: Concours et cumul d'infractions*, JurisClasseur Pénal Code, 2020, nr. 73; P. SALVAGE, *Droit pénal général (8e édition)*, Fontaine, Presses Universitaires de Grenoble, 2016, 134; J. M. TEN VOORDE, C. P. M. CLEIREN, P. M. SCHUYT m.m.v. M. MULDER-HUTTEN en J. N. VAN VLIET, *Meerdaadse samenloop in het strafrecht. Een onderzoek naar doel, grondslag, karakter, strekking en functie van de wettelijke regeling van meerdaadse samenloop (artikel 57-63 Sr)*, Leiden, Universiteit Leiden, 2013, 180-181.

⁴³⁵ P. BONFILS, "Concours d'infractions", januari 2015, nr. 45, www.dalloz.fr (laatste consultatie op 8 mei 2023); B. BOULOC en H. MATSOPOULOU, *Droit pénal général et procédure pénale*, Parijs, Éditions Dalloz, 2022, 789-790-791; J. LARGUIER, P. CONTE en V. PELTIER, *Droit pénal général*, Parijs, Éditions Dalloz, 2022, 179; X. PIN, *Droit pénal général 2023*, Parijs, Dalloz, 533; P. SALVAGE, *Droit pénal général (8e édition)*, Fontaine, Presses Universitaires de Grenoble, 2016, 133-134; J. M. TEN VOORDE, C. P. M. CLEIREN, P. M. SCHUYT m.m.v. M. MULDER-HUTTEN en J. N. VAN VLIET, *Meerdaadse samenloop in het strafrecht. Een onderzoek naar doel, grondslag, karakter, strekking en functie van de wettelijke regeling van meerdaadse samenloop (artikel 57-63 Sr)*, Leiden, Universiteit Leiden, 2013, 180 en 182; A. TRUANT, *De eenheid van misdadig opzet: van een fictie bij de straftoemeting naar een passe-partout in het strafrecht?*, onuitg. masterproef rechten KU Leuven 2019, 19-21.

Straffen van dezelfde aard zijn straffen die dezelfde inhoud alsook hetzelfde effect hebben, ongeacht of ze voor het ene misdrijf als alternatieve straf worden opgelegd en voor het andere misdrijf als bijkomende straf. Zo bepaalt artikel 132-5 CP dat alle vrijheidsbenemende straffen als straffen van dezelfde aard worden beschouwd.⁴³⁶ De criminele opsluiting is dus van gelijke aard als de correctionele gevangenisstraf.

235. Hoewel de gelijktijdige berechting het uitgangspunt vormt, gebeurt het in realiteit vaker dat zaken ongelijktijdig worden berecht.⁴³⁷ De regeling vervat in artikel 132-4 CP is van toepassing wanneer verschillende rechters worden gevat voor dezelfde feiten; er is sprake van een meerdere rechtsvervolgingen ("*pluralité de poursuites*").⁴³⁸ De regeling vindt toepassing ongeacht de aanleg. Een eerdere veroordeling moet evenmin onherroepelijk zijn opdat de samenloopregeling van kracht is.

Ook wanneer een dader voor verschillende misdrijven wordt veroordeeld in losstaande uitspraken, die geen rekening houden met elkaar, worden de straffen in principe gecumuleerd. Net als artikel 132-3 CP wordt ook deze cumul van straffen begrensd door het wettelijk bepaalde maximum.⁴³⁹

236. De rechter die het tweede misdrijf berecht, bepaalt *in concreto* de straffen en moet vervolgens vaststellen of daarbij het strafmaximum wordt overschreden. Indien dat het geval blijkt, moeten de straffen vermengd worden; hetgeen voor de veroordeelde een veel gunstiger resultaat oplevert.⁴⁴⁰ Men spreekt dan van een '*confusion obligatoire*'. Het maximum van de zwaarste straf moet worden uitgezeten en slorpt de overige, lichtere straffen van dezelfde aard op. Ze kan worden bevolen op het moment van het uitspreken van de veroordeling, op of enig later moment.⁴⁴¹

⁴³⁶ B. BOULOC en H. MATSOPOULOU, *Droit pénal général et procédure pénale*, Parijs, Éditions Dalloz, 2022, 789-791; J. LARGUIER, P. CONTE en V. PELTIER, *Droit pénal général*, Parijs, Éditions Dalloz, 2022, 178; E. LETOUZEY, *Fasc. 20: Concours et cumul d'infractions*, JurisClasseur Pénal Code, 2020, nr. 77; X. PIN, *Droit pénal général 2023*, Parijs, Dalloz, 534.

⁴³⁷ J. M. TEN VOORDE, C. P. M. CLEIREN, P. M. SCHUYT m.m.v. M. MULDER-HUTTEN en J. N. VAN VLIET, *Meerdaadse samenloop in het strafrecht. Een onderzoek naar doel, grondslag, karakter, strekking en functie van de wettelijke regeling van meerdaadse samenloop (artikel 57-63 Sr)*, Leiden, Universiteit Leiden, 2013, 184.

⁴³⁸ P. BONFILS, "Concours d'infractions", januari 2015, nr. 57, www.dalloz.fr (laatste consultatie op 8 mei 2023); B. BOULOC en H. MATSOPOULOU, *Droit pénal général et procédure pénale*, Parijs, Éditions Dalloz, 2022, 789-791; B. LAVIELLE en M. JANAS, *Le Guide des Peines*, Parijs, Éditions Dalloz, 2012, 161; E. LETOUZEY, *Fasc. 20: Concours et cumul d'infractions*, JurisClasseur Pénal Code, 2020, nr. 83; X. PIN, *Droit pénal général 2023*, Parijs, Dalloz, 534; A. TRUANT, *De eenheid van misdadig opzet: van een fictie bij de straftoemeting naar een passe-partout in het strafrecht?*, onuitg. masterproef rechten KU Leuven 2019, 22.

⁴³⁹ J. LARGUIER, P. CONTE en V. PELTIER, *Droit pénal général*, Parijs, Éditions Dalloz, 2022, 180; Y. MAYAUD, *Code pénal 2023. Annoté*, Parijs, Éditions Dalloz, 2022, 400; A. TRUANT, *De eenheid van misdadig opzet: van een fictie bij de straftoemeting naar een passe-partout in het strafrecht?*, onuitg. masterproef rechten KU Leuven 2019, 23.

⁴⁴⁰ P. BONFILS, "Concours d'infractions", januari 2015, nr. 66-70, www.dalloz.fr (laatste consultatie op 8 mei 2023); J. LARGUIER, P. CONTE en V. PELTIER, *Droit pénal général*, Parijs, Éditions Dalloz, 2022, 181; E. LETOUZEY, *Fasc. 20: Concours et cumul d'infractions*, JurisClasseur Pénal Code, 2020, nr. 84-85; X. PIN, *Droit pénal général 2023*, Parijs, Dalloz, 535-537; J. M. TEN VOORDE, C. P. M. CLEIREN, P. M. SCHUYT m.m.v. M. MULDER-HUTTEN en J. N. VAN VLIET, *Meerdaadse samenloop in het strafrecht. Een onderzoek naar doel, grondslag, karakter, strekking en functie van de wettelijke regeling van meerdaadse samenloop (artikel 57-63 Sr)*, Leiden, Universiteit Leiden, 2013, 184-185; A. TRUANT, *De eenheid van misdadig opzet: van een fictie bij de straftoemeting naar een passe-partout in het strafrecht?*, onuitg. masterproef rechten KU Leuven 2019, 23-24.

⁴⁴¹ B. BOULOC en H. MATSOPOULOU, *Droit pénal général et procédure pénale*, Parijs, Éditions Dalloz, 2022, 789-791-792; B. LAVIELLE en M. JANAS, *Le Guide des Peines*, Parijs, Éditions Dalloz, 2012, 160; E. LETOUZEY, *Fasc. 20: Concours et cumul d'infractions*, JurisClasseur Pénal Code, 2020, nr. 85; Y. MAYAUD, *Code pénal 2023. Annoté*, Parijs, Éditions Dalloz, 2022, 401; J. M. TEN VOORDE, C. P. M. CLEIREN, P. M. SCHUYT m.m.v. M. MULDER-HUTTEN en J. N. VAN VLIET, *Meerdaadse samenloop in het strafrecht. Een onderzoek naar doel,*

In het geval het cumultotaal het wettelijk maximum niet overschrijdt, kan de vermenging ook facultatief door de rechter worden opgelegd. Deze ‘*confusion facultative*’ kan geheel dan wel gedeeltelijk (*la confusion partielle*) zijn.⁴⁴² Wanneer de beklaagde, in aparte vervolgingen, veroordeeld wordt tot drie gevangenisstraffen van vijf, drie en twee jaar, waarvan de wettelijke maximumduur respectievelijk tien, zeven en vijf jaar bedraagt, kan de laatst optredende rechter ook bepalen dat de straffen geheel vermengd worden en zo de zwaarste effectieve straf, vijf jaar gevangenisstraf, opleggen. Deze straf zal de lagere gevangenisstraffen van drie en twee jaar geheel opsorpen. Wanneer de zwaarste effectieve straf nog ruimte laat voor andere straffen binnen het strafplafond, kan een gedeeltelijke vermenging worden uitgesproken, bijvoorbeeld voor twee jaar. De resterende staf die dan nog moet worden uitgezeten bedraagt acht jaar. Hij kan steeds de bijkomende straffen opleggen die bepaald werden bij het te veroordelen misdrijf.⁴⁴³ Ondanks de vermenging van straffen, blijft elke opgelegde straf zijn zelfstandigheid behouden.⁴⁴⁴

237. Op het systeem van geplafonneerde cumul van straffen (artikel 132-3 en 132-4 CP) wordt door artikel 132-7 CP wel voorzien in een uitzondering.⁴⁴⁵ Die afwijking bepaalt dat het stelsel van zuivere cumul wel geldt ingeval boeten (“*peines d’amende*”) worden opgelegd voor meerdere samenlopende overtredingen (“*contraventions*”), alsook overtredingen in samenloop met andere misdrijven (“*crimes ou délits en concours*”). Deze straffen, indien onbeperkt gecumuleerd, zouden licht genoeg zijn om geen onredelijke gevolgen tot stand te brengen.⁴⁴⁶

Naast artikel 132-7 CP zijn er nog een aantal andere gevallen waarin de samenloopregeling niet geldt. De samenloop wordt dan gezien als een speciale verzwaringsgrond waardoor de rechter verplicht is om voor elk misdrijf een straf op te leggen. Het betreft o.m. weerspanning door de gedetineerde (artikel 443-9 CP), vlucht uit de gevangenis (artikel 434-31 CP) en het aannemen van

grondslag, karakter, strekking en functie van de wettelijke regeling van meerdaadse samenloop (artikel 57-63 Sr), Leiden, Universiteit Leiden, 2013, 185.

⁴⁴² J. LARGUIER, P. CONTE en V. PELTIER, *Droit pénal général*, Parijs, Éditions Dalloz, 2022, 181; E. LETOUZEY, *Fasc. 20: Concours et cumul d’infractions*, JurisClasseur Pénal Code, 2020, nr. 86; J. M. TEN VOORDE, C. P. M. CLEIREN, P. M. SCHUYT m.m.v. M. MULDER-HUTTEN en J. N. VAN VLIET, *Meerdaadse samenloop in het strafrecht. Een onderzoek naar doel, grondslag, karakter, strekking en functie van de wettelijke regeling van meerdaadse samenloop (artikel 57-63 Sr)*, Leiden, Universiteit Leiden, 2013, 185; A. TRUANT, *De eenheid van misdadig opzet: van een fictie bij de straftoemeting naar een passe-partout in het strafrecht?*, onuitg. masterproef rechten KU Leuven 2019, 24.

⁴⁴³ J. M. TEN VOORDE, C. P. M. CLEIREN, P. M. SCHUYT m.m.v. M. MULDER-HUTTEN en J. N. VAN VLIET, *Meerdaadse samenloop in het strafrecht. Een onderzoek naar doel, grondslag, karakter, strekking en functie van de wettelijke regeling van meerdaadse samenloop (artikel 57-63 Sr)*, Leiden, Universiteit Leiden, 2013, 184; A. TRUANT, *De eenheid van misdadig opzet: van een fictie bij de straftoemeting naar een passe-partout in het strafrecht?*, onuitg. masterproef rechten KU Leuven 2019, 23.

⁴⁴⁴ J. LARGUIER, P. CONTE en V. PELTIER, *Droit pénal général*, Parijs, Éditions Dalloz, 2022, 182; J. M. TEN VOORDE, C. P. M. CLEIREN, P. M. SCHUYT m.m.v. M. MULDER-HUTTEN en J. N. VAN VLIET, *Meerdaadse samenloop in het strafrecht. Een onderzoek naar doel, grondslag, karakter, strekking en functie van de wettelijke regeling van meerdaadse samenloop (artikel 57-63 Sr)*, Leiden, Universiteit Leiden, 2013, 183.

⁴⁴⁵ P. BONFILS, “Concours d’infractions”, januari 2015, nr. 52 en 54, www.dalloz.fr (laatste consultatie op 8 mei 2023); B. BOULOC en H. MATSOPOULOU, *Droit pénal général et procédure pénale*, Parijs, Éditions Dalloz, 2022, 789-790; J. LARGUIER, P. CONTE en V. PELTIER, *Droit pénal général*, Parijs, Éditions Dalloz, 2022, 177; Y. MAYAUD, *Code pénal 2023. Annoté*, Parijs, Éditions Dalloz, 2022, 407; X. PIN, *Droit pénal général 2023*, Parijs, Dalloz, 538-539; J. M. TEN VOORDE, C. P. M. CLEIREN, P. M. SCHUYT m.m.v. M. MULDER-HUTTEN en J. N. VAN VLIET, *Meerdaadse samenloop in het strafrecht. Een onderzoek naar doel, grondslag, karakter, strekking en functie van de wettelijke regeling van meerdaadse samenloop (artikel 57-63 Sr)*, Leiden, Universiteit Leiden, 2013, 180.

⁴⁴⁶ J. M. TEN VOORDE, C. P. M. CLEIREN, P. M. SCHUYT m.m.v. M. MULDER-HUTTEN en J. N. VAN VLIET, *Meerdaadse samenloop in het strafrecht. Een onderzoek naar doel, grondslag, karakter, strekking en functie van de wettelijke regeling van meerdaadse samenloop (artikel 57-63 Sr)*, Leiden, Universiteit Leiden, 2013, 180-181; P. SALVAGE, *Droit pénal général (8e édition)*, Presses Universitaires de Grenoble, 2016, 135-136.

een andere identiteit (artikel 434-34 CP).⁴⁴⁷ M.b.t. de straffen voor deze misdrijven is geen mogelijkheid tot vermenging met reeds eerder uitgesproken straffen.⁴⁴⁸

238. Artikel 132-5 CP bepaalt enkele op samenloop van toepassing zijnde straftoemingsregels. Zo kunnen strafverzwarende factoren, zoals recidive, in aanmerking worden genomen in gevallen van samenloop. Meer algemeen zijn alle wettelijke bepalingen van strafverzwaring en -vermindering van toepassing bij samenloop. Daarnaast bepaalt artikel 132-5 CP tevens dat de regels voor gehele of gedeeltelijke voorwaardelijke tenuitvoerlegging van de straf slechts gelden voor de straf waaraan zij gekoppeld zijn. Ze raakt niet aan de onvoorwaardelijke tenuitvoerlegging van andere straffen. Tenslotte bepaalt artikel 132-5 CP tevens dat ingeval voor één van de feiten een levenslange gevangenisstraf wordt opgelegd, deze straf alle andere straffen absorbeert. Indien de rechter een levenslange gevangenisstraf had kunnen opleggen, maar dit niet deed, is de tijdelijke gevangenisstraf gesteld op dertig jaar.⁴⁴⁹

4.3. Perceptie in de Franse rechtspraak en rechtsleer

239. De Franse samenloopregeling is op het eerste gezicht vrij eenduidig, maar krijg het toch te verduren in de rechtspraak en rechtsleer. Sommige auteurs menen dat het stelsel van beperkte cumulatie, dat in artikel 132-3 en 132-4 CP het uitgangspunt vormt, daders van meerdere, samenlopende misdrijven 'korting' geeft. De regeling kan namelijk zeer gunstig uitpakken voor daders van samenlopende feiten waarvoor dezelfde soort straf wordt opgelegd. Zo kan bijvoorbeeld een beklaagde die schuldig wordt verklaard voor vijf diefstallen en drie oplichtingen, in éénzelfde procedure, slechts een maximale straf van vijf jaar opgelegd krijgen. Vrij mager volgens bepaalde rechtsleer.⁴⁵⁰ Daarnaast ondervindt ook de rechtspraak steeds vaker hinder, bijvoorbeeld wanneer een verdachte wordt veroordeeld voor enkele zware misdrijven (bijvoorbeeld meerdere moorden) waarbij meerdere slachtoffers vielen en waarvoor slechts één (lange) gevangenisstraf wordt opgelegd. Men kan zich dan niet snel ontdoen van het idee dat slachtoffers of nabestaanden op onvoldoende wijze schadeloos worden gesteld. Zeker in vergelijking met het geval waarin de verdachte veroordeeld wordt tot meerdere overtredingen en al diens straffen op grond van artikel 132-7 CP worden gecumuleerd. Voor deze gevallen wordt dan ook gepleit voor een nieuwe regeling

⁴⁴⁷ Cass. (FR) 13 juni 2007, nr. 06-88.144; J. LARGUIER, P. CONTE en V. PELTIER, *Droit pénal général*, Parijs, Éditions Dalloz, 2022, 178; B. LAVIELLE en M. JANAS, *Le Guide des Peines*, Parijs, Éditions Dalloz, 2012, 160.

⁴⁴⁸ B. BOULOC en H. MATSOPOULOU, *Droit pénal général et procédure pénale*, Parijs, Éditions Dalloz, 2022, 789-790; J. LARGUIER, P. CONTE en V. PELTIER, *Droit pénal général*, Parijs, Éditions Dalloz, 2022, 174; Y. MAYAUD, *Code pénal 2023. Annoté*, Parijs, Éditions Dalloz, 2022, 361; J. M. TEN VOORDE, C. P. M. CLEIREN, P. M. SCHUYT m.m.v. M. MULDER-HUTTEN en J. N. VAN VLIET, *Meerdaadse samenloop in het strafrecht. Een onderzoek naar doel, grondslag, karakter, strekking en functie van de wettelijke regeling van meerdaadse samenloop (artikel 57-63 Sr)*, Leiden, Universiteit Leiden, 2013, 181.

⁴⁴⁹ Cass. (FR) 12 februari 2003, nr. 02-81.800; P. BONFILS, "Concours d'infractions", januari 2015, www.dalloz.fr (laatste consultatie op 8 mei 2023); J. LARGUIER, P. CONTE en V. PELTIER, *Droit pénal général*, Parijs, Éditions Dalloz, 2022, 180-183; Y. MAYAUD, *Code pénal 2023. Annoté*, Parijs, Éditions Dalloz, 2022, 406; P. SALVAGE, *Droit pénal général (8e édition)*, Fontaine, Presses Universitaires de Grenoble, 2016, 135; J. M. TEN VOORDE, C. P. M. CLEIREN, P. M. SCHUYT m.m.v. M. MULDER-HUTTEN en J. N. VAN VLIET, *Meerdaadse samenloop in het strafrecht. Een onderzoek naar doel, grondslag, karakter, strekking en functie van de wettelijke regeling van meerdaadse samenloop (artikel 57-63 Sr)*, Leiden, Universiteit Leiden, 2013, 182.

⁴⁵⁰ J. M. TEN VOORDE, C. P. M. CLEIREN, P. M. SCHUYT m.m.v. M. MULDER-HUTTEN en J. N. VAN VLIET, *Meerdaadse samenloop in het strafrecht. Een onderzoek naar doel, grondslag, karakter, strekking en functie van de wettelijke regeling van meerdaadse samenloop (artikel 57-63 Sr)*, Leiden, Universiteit Leiden, 2013, 186.

inzake het herstelrecht voor slachtoffers, of eventueel een uitzondering naar analogie met de eendaadse samenloop waarbij er niet kan worden overgegaan tot vermenging van de straffen wanneer er meerdere slachtoffers vallen.⁴⁵¹

4.4. Tussenbesluit

"Hoe regelt het Franse Strafwetboek de samenloop en welke verschillen en gelijkenissen bestaan er met het Belgische systeem?"

240. België heeft haar Strafwetboek te danken aan de *Code pénal* uit 1810. Ondanks dat de Belgische Strafwetgever in 1867 geheel de kans had om een eigen samenloopregeling uit te werken, is de link met het Franse recht nooit ver weg (*supra* 10, nr. 30-39).

241. Net als België kent Frankrijk het onderscheid tussen eendaadse samenloop en meerdaadse samenloop; ook de figuur van het voortgezet en collectief misdrijf is geen onbekende. Binnen het Franse recht zijn '*le concours d'infractions idéal*', alsook '*l'infraction continuée*' en '*le délit collectif par unité de but*' echter niet wettelijk geregeld; ze werden veeleer ontwikkeld in Franse cassatierechtspraak (*supra* 82, nr. 221). Bijgevolg wordt er in de *Code pénal* dan ook geen onderscheid gemaakt tussen de verschillende samenloopsituaties. Het uitgangspunt is dat aan elk misdrijf een straf kan worden gekoppeld (cumul). Een opslorping (absorptie) vindt enkel plaats voor straffen van dezelfde aard (*supra* 86, nr. 232 en 234). Alle uitgesproken straffen zijn gemeenschappelijk aan de tenlasteleggingen. De cumul is niet onbegrensd maar wordt geplafonneerd door wettelijk voorziene maxima (*supra* 86, nr. 232).

242. De Franse samenloopregeling biedt het voordeel eenduidig te zijn, maar blijft, met het oog op de nieuwe straffenschaal in het Wetsvoorstel, té complex. Het transponeren van het Franse systeem in België zou tot gevolg kunnen hebben dat de cumul van verschillende straffen te hoge proporties dreigt aan te nemen. De wetgever zou dit dan weer moeten corrigeren met begrenzingsregels, hetgeen hij net wil vermijden met zijn vereenvoudigde samenloopregeling. Toch is de *Code pénal*, wat betreft de veelheid aan rechtsvervolgingen, wel een voorbeeld gebleken voor de opstellers van het Wetsvoorstel.

⁴⁵¹ E. FORTIS, "Droit pénal général. Faute pénale unique et calcul des peines" (noot op Cass. (FR) 8 maart 2005, nr. 04-83.341), *RSC* 2005, 549-550; J. M. TEN VOORDE, C. P. M. CLEIREN, P. M. SCHUYT m.m.v. M. MULDER-HUTTEN en J. N. VAN VLIET, *Meerdaadse samenloop in het strafrecht. Een onderzoek naar doel, grondslag, karakter, strekking en functie van de wettelijke regeling van meerdaadse samenloop (artikel 57-63 Sr)*, Leiden, Universiteit Leiden, 2013, 186-187.

EINDBESLUIT

243. Het Belgisch Strafwetboek dateert uit 1867 en is – nog steeds – diep in het Napoleontisch gedachtegoed geworteld. Tot op heden was er van enige grootschalige hervorming geen sprake. Het samenloopregime is onlosmakelijk verbonden met een rechtvaardige straftoemeting en moet ervoor zorgen dat de bestraffing van een dader, die verschillende samenlopende misdrijven pleegt, niet disproportioneel hoog oploopt. In de praktijk, echter, lijken de samenloopregels dat doel niet langer te verwezenlijken. De nood aan een hervorming is hoog (*supra* 3, nr. 8).

244. Deze masterscriptie handelt over de hervorming van het samenloopregime. De centrale onderzoeksvraag luidt: *"In welke mate komt de toekomstige strafrechtelijke samenloopregeling in het Wetsvoorstel tot instelling van een nieuw Strafwetboek, in het licht van de gewijzigde strafcontext, tegemoet aan de lacunes die de huidige regeling kenmerken?"* (*supra* 4, nr. 15 e.v.)

245. Het actuele regime ontstond in de nasleep van de Belgische onafhankelijkheid (*supra* 9, nr. 27). Het strafrecht dat toen tot stand kwam is een schuldstrafrecht, waarin de vergelding centraal werd geplaatst (*supra* 9, nr. 28-29). Met betrekking tot de samenloopregels wilde de strafwetgever afstand nemen van de Franse visie, die een algemeen verbod op cumul van straffen inhield (*supra* 10, nr. 31). Na veel te hebben gedebatteerd, landde de wetgever uiteindelijk op een gemengd systeem. Voor eendaadse samenloop werd absorptie door de zwaarste straf aangenomen (artikel 65 Sw.). Inzake meerdaadse samenloop wou België duidelijk strenger optreden dan Frankrijk en de regel *'a chaque délit sa peine'* vormde het uitgangspunt. In bepaalde gevallen werd de cumul van straffen zonder beperkingen toegepast (artikel 58 en 64 Sw.), in andere gevallen was er wel sprake van beperkingen (artikel 59 en 60 Sw.) Evenzo, werd de absorptie van straffen soms eenvoudig toegepast (artikel 61 Sw.). Op andere momenten had de rechter de mogelijkheid om te verzwaren binnen de grenzen van de wet (artikel 62 Sw.)

246. De analyse van artikel 58 t.e.m. 65 Sw. legt enkele pijnpunten bloot. Enerzijds heeft een veranderende bestraffingscontext ervoor gezorgd dat de huidige samenloopregels niet langer stroken met de bestraffingslogica die in 1867 gehanteerd werd. Hieraan liggen meerdere tendenzen ten grondslag.

247. Zo werden sinds 2002 achtereenvolgens de werkstraf (*supra* 35, nr. 104), de straf onder elektronisch toezicht (*supra* 35, nr. 105) en de autonome probatiestraf ingevoerd (*supra* 36, nr. 106). De wetgever wilde uitdrukkelijk enkele wettelijke alternatieven voor de (korte) gevangenisstraf invoeren, maar ook meer inzetten op rehabilitatie van de veroordeelde (*supra* 36, nr. 107). De samenloopregels waren echter niet voorzien op deze alternatieve hoofdstraffen, die de rechter in plaats van (niet samen met) de gevangenisstraf mocht opleggen, en moesten daarop aangepast worden. Zo werden in artikel 59 en 60 Sw. wettelijke plafonds ingebouwd om de cumul te temperen (*supra* 28, nr. 89 e.v.). De invoering van deze straffen kwam er niet zonder slag of stoot; tot op heden heerst er nog steeds onenigheid over het cumulverbod inzake de gevangenisstraf en de werkstraf (*supra* 26, nr. 84 e.v.; *supra* 52, nr. 153). Niet enkel de hoofdstraffen werden uitgebreid,

ook de terbeschikkingstelling werd als bijkomende straf ingevoerd. Hoewel de techniek van de TBS niet nieuw was, bracht de invoering in 2012 toch grote gevolgen met zich mee. Plots kon een bijkomende straf (!) ervoor zorgen dat aan de veroordeelde een detentie tot vijftien jaar kon worden opgelegd. In het meest extreme geval kon ze dus een veel langere duurtijd hebben dan de eigenlijke vrijheidsbenemende hoofdstraf (*supra* 37, nr. 108).

248. Daarnaast zorgde ook de verhoging van de correctionele gevangenisstraffen voor moeilijkheden. Toen in 2009 de assisenprocedure gemoderniseerd werd en de correctionaliseringmogelijkheid aanzienlijk verruimde, vond de strafwetgever het noodzakelijk om ook de correctionele straffen omhoog te trekken (*supra* 39, nr. 110 e.v.). Bijgevolg werd het maximum van de correctionele gevangenisstraffen op hetzelfde niveau geplaatst als de minimum opsluiting vóór correctionalisering, hetgeen resulteerde in een behoorlijke strafverzwaring (*supra* 39, nr. 112). Ook voor de regels voor samenlopende wanbedrijven had dit gevolgen; eens te meer moest rekening worden gehouden met de wettelijke plafonds die in artikel 59 en 60 Sw. werden ingebouwd. In 2016 trachtte de wetgever nog een stap verder te gaan: alle misdaden werden correctionaliseerbaar met de creatie van 'superwanbedrijven' tot gevolg (*supra* 40, nr. 113-114). Het Grondwettelijk Hof stak echter een stok in de wielen en vernietigde enkele omstreden bepalingen uit de Potpourri II-wet (*supra* 41, nr. 115). Met betrekking tot het wettelijk plafond voor de cumul van correctionele gevangenisstraffen zorgde dit voor vele interpretatieproblemen (*supra* 28, nr. 90).

249. Ook de recente invoering van de beveiligingsperiode deed de wenkbrauwen fronsen. De strafrechter verkreeg de mogelijkheid om bij bepaalde zware misdrijven de straf voor een bepaalde periode te 'bevrozen', in die periode zou de veroordeelde al zeker niet in aanmerking kunnen komen voor een vervroegde of voorwaardelijke invrijheidsstelling. De re-integratie van de veroordeelde werd zo op de lange baan geschoven. Hoewel goed bedoeld, botste de beveiligingsperiode op veel kritiek. Ze hypothekeerde namelijk grotendeels de werking van de strafuitvoeringsrechtbank, die veel beter is geplaatst om te oordelen over een eventuele invrijheidsstelling (*supra* 46, nr. 130 e.v.).

250. Anderzijds stellen we vast dat de meerdaadse samenloopregels in de praktijk steeds meer en meer uitgehold raken. De veranderende bestraffingscontext heeft er voor gezorgd dat de regels voor meerdaadse samenloop steeds complexer werden. Met aanzienlijk meer begrenzingsregels moet rekening worden gehouden, en dat maakt de straftoemeting er allesbehalve eenvoudig op. De rechtspraak moet steeds meer rekenwerk verrichten om de correcte straf te kunnen bepalen. Het verbaast daarom niet dat de rechtspraak al geruime tijd bezig is met het systematisch opzij schuiven van artikel 58 t.e.m. 62 Sw. in het voordeel van het regime voor het voortgezet of collectief misdrijf uit artikel 65 Sw. (*supra* 47, nr. 134; *supra* 50, nr. 146). Al bij de inwerkingtreding van het Strafwetboek in 1867 waren de strafwetgevers zich bewust van het 'collectief misdrijf', dat gekenmerkt werd door als misdrijf gekwalificeerde feiten die samen hetzelfde complex vormden en afgeleid waren uit de aanhoudende uitvoering van een en dezelfde onrechtmatige bedoeling (*supra* 17, nr. 55). Pas in 1994 werd de rechtsfiguur wettelijk verankerd en geniet ze hetzelfde straftoemingsvoordeel als voor eendaadse samenloop: enkel de zwaarste straf mag worden opgelegd. M.b.t. de bijkomende straffen geldt een verbod op panacheren (*supra* 14, nr. 44-49; *supra* 17, nr. 56-65).

251. De omzeiling van de meerdaadse samenloopregels wordt ingegeven door de evolutie van het steeds ruimer interpreteren van de notie 'eenheid van opzet'. De voorwaarde van eenheid van doel en verwezenlijking wordt, ook door het Hof van Cassatie, steeds ruimer ingevuld (*supra* 48, nr. 141 e.v.). Dit heeft niet enkel strafprocedurele consequenties (*supra* 50, nr. 147-154); het voornaamste gevolg is dat de strafrechter in gevallen waarin eigenlijk sprake is van meerdaadse samenloop alsnog kan opteren om slechts één straf, de zwaarste, op te leggen. Ironisch genoeg blijkt ook deze 'eenvoudige straftoemeting' uit artikel 65, eerste lid Sw. niet zonder problemen.

252. Voor het bepalen van de zwaarste straf wordt namelijk beroep gedaan op een klassiek vergelijkingsstelsel met criteria die veeleer door het Hof van Cassatie werden ontwikkeld (*supra* 41, nr. 116 e.v.). Deze criteria, grotendeels gebaseerd op de aard en duur van de hoofd- en bijkomende straffen, gaan reeds ruime tijd mee maar komen hoe langer hoe meer onder druk te staan aangezien ze niet langer aansluiten op de hedendaagse bestraffingslogica: de gevangenisstraf is niet langer de enige hoofdstraf maar moet concurreren met de werkstraf, de straf onder ET en de autonome probatiestraf; de bijkomende straffen worden steeds prominenter; er is nauwelijks aandacht voor de vervangende straffen of bestraffingsmodaliteiten; ... (*supra* 42, nr. 121). Het Hof van Cassatie hield lange tijd vast aan deze klassieke criteria, maar heeft langzaam maar zeker moeten inzien dat deze visie niet langer houdbaar is. Onder meer onder druk van rechtspraak van het Grondwettelijk Hof, dat zich meermaals tegen het Hof van Cassatie uitsprak, winnen criteria als 'de wil van de wetgever' en het 'subjectieve aanvoelen van de straf door de veroordeelde' aan belang (*supra* 44, nr. 125-127).

253. Gelukkig is het Wetsvoorstel niet blind voor deze pijnpunten. Het nieuwe Strafwetboek is gestoeld op drie begrippen: accuraat, coherent en eenvoudig. Opmerkelijk: voor het eerst in ruim 150 jaar worden verschillende strafdoelstellingen wettelijk verankerd; de gevangenisstraf als *ultimum remedium* vormt het uitgangspunt (*supra* 62, nr. 176-180).

254. De hervorming van de samenloopbepalingen, afgestemd op de nieuwe tweedeling van misdrijven (*supra* 66, nr. 181) en de acht nieuwe strafniveaus (*supra* 67, nr. 184-190), is allerminst kleinschalig te noemen.

255. Zo verkreeg de meerdaadse samenloop eindelijk een wettelijke definitie (*supra* 72, nr. 198). Uit deze verankering werd ook meteen duidelijk dat het theoretische onderscheid tussen meerdaadse samenloop en het voortgezet of collectief misdrijf werd verlaten (*supra* 72, nr. 199). Er is voortaan enkel sprake van eendaadse en meerdaadse samenloop. Dit heeft ook tot gevolg dat de discussie inzake de steeds ruimer wordende interpretatie van 'eenheid van opzet' overbodig wordt aangezien het voortgezet en collectief misdrijf *an sich* niet langer bestaan. Alle gevallen waarin sprake is van een pluraliteit aan misdrijven vallen voortaan onder de regeling voor meerdaadse samenloop (*supra* 72, nr. 199).

256. Voor zowel eendaadse als meerdaadse samenloop wordt de straftoemeting vanuit hetzelfde uitgangspunt opgevat: één hoofdstraf, waarbij het zwaarste strafniveau wint, en cumul m.b.t. de bijkomende straffen (*supra* 70, nr. 194-196; *supra* 72, nr. 200). Wat dat laatste betreft is de vergelijking met het Franse recht trouwens niet veraf. Daarin geldt immers ook de cumul als uitgangspunt, begrensd door de wettelijk bepaalde maxima. Aangezien in Frankrijk de cumul geldt voor alle straffen is het transponeren van dit systeem in onze rechtsorde af te raden. Het risico op disproportionele bestraffing is te groot (*supra* 90, nr. 241-242). Verder wordt de regeling voor meerdaadse samenloop nog aangevuld met een facultatieve strafverzwaring: indien de zwaarste straf een straf van niveau 5 t.e.m. 2 is, kan de hoofdstraf van een onmiddellijk hoger strafniveau worden opgelegd. Voor de twee criminele strafniveaus vormt de absorptie door het zwaarste strafniveau de regel en is geen strafverzwaring mogelijk (*supra* 72, nr. 200).

257. Een andere lacune die in het Wetsvoorstel wordt verholpen is de regeling voor een gelijktijdige en niet-gelijktijdige berechtiging. In de huidige regeling is enkel m.b.t. het laattijdig vastgesteld voortgezet of collectief misdrijf enige aandacht voor een veelheid aan rechtsvervolgingen (*supra* 20, nr. 66-71). Geïnspireerd door het Franse artikel 132-4 CP, trekt de strafwetgever dit onderscheid door naar alle meerdaadse samenloopgevallen (*supra* 73, nr. 201).

258. Vergeleken met de huidige regeling, zorgen de nieuwe regels niet voor een verlaging van de bestraffing. Dit was ook nooit de bedoeling. Het nieuwe regime zet wel meer in op rehabilitatie van de veroordeelde en tracht zoveel als mogelijk de terugkeer naar de gevangenis te vermijden (*supra* 68, nr. 186). Zo is strafniveau 1 voorbehouden voor de lichtste misdrijven, waarvoor niet de gevangenisstraf maar een van de alternatieve hoofdstraffen kan worden opgelegd. Op deze manier wordt er repressief opgetreden, maar worden de desocialiserende gevolgen van een gevangenisstraf vermeden. Bepaalde rechtsleer vreest voor een strafverzwaring vanwege de cumul van bijkomende straffen. Doordat het verbod op panachen niet wordt hernomen, kan er in theorie sprake zijn van strafverzwaring, toch moet deze cumul gezien worden als tegenhanger van het feit dat de veroordeelde 'slechts' één hoofdstraf ondergaat. Zo kan repressief worden opgetreden zonder terug te vallen op de gevangenisstraf. Bovendien is de cumul beperkt door de grenzen van de wet (*supra* 77, nr. 210). Door strafniveaus te vergelijken is het eveneens niet langer nodig om straffen af te wegen t.o.v. elkaar (*supra* 76, nr. 209). De problematiek inzake de bepaling van de 'zwaarste straf' is van de baan. Op het vlak van de effectiviteit van de samenloopregeling is dit uiterst positief: het zwaarste niveau wint en de rechter moet niet langer een ingewikkelde rekensom a.d.h.v. vele begrenzingsregels maken.

259. Kortom, in antwoord op de centrale onderzoeksvraag kan worden gesteld dat het Wetsvoorstel in ruime mate tegemoet komt aan de problemen van het huidig regime. In het licht van de vooropgestelde strafdoelstellingen is het werk van ROZIE en VANDERMEERSCH naar mijn aanvoelen een grote sprong voorwaarts. Wat het hervormde samenloopregime betreft, is het Wetsvoorstel mijns inziens veelbelovend. Ik ben dan ook zeer benieuwd naar de manier waarop de rechtspraak de nieuwe regels zal aanwenden. Het is wachten op de inwerkingtreding alsook de eerste vonnissen en arresten om definitief te kunnen besluiten of de strafwetgever in zijn opzet is geslaagd.

BIBLIOGRAFIE

Wetgeving

Europees

Kaderb.Raad nr. 2008/675/JBZ, 24 juli 2008 betreffende de wijze waarop bij een nieuwe strafrechtelijke procedure rekening wordt gehouden met veroordelingen in andere lidstaten van de Europese Unie, *Pb.L.* 15 augustus 2008, 220/32.

België

Interne normen

Wet 21 december 2017 tot wijziging van diverse bepalingen met het oog op de invoering van een beveiligingsperiode en tot wijziging van de wet van 20 juli 1990 betreffende de voorlopige hechtenis voor wat de onmiddellijke aanhouding betreft, *BS* 11 januari 2018.

Wet 4 mei 2016 houdende internering en diverse bepalingen inzake Justitie, *BS* 13 mei 2016.

Wet 5 februari 2016 tot wijziging van het strafrecht en de strafvordering en houdende diverse bepalingen inzake justitie, *BS* 19 februari 2016.

Wet 5 mei 2014 betreffende de internering, *BS* 9 juli 2014.

Wet 10 april 2014 tot invoering van de probatie als autonome straf, *BS* 19 juni 2014.

Wet 7 februari 2014 tot invoering van het elektronisch toezicht, *BS* 28 februari 2014.

Wet 21 december 2009 tot hervorming van het hof van assisen, *BS* 11 januari 2010.

Wet 26 april 2007 betreffende de terbeschikkingstelling van de strafuitvoeringsrechtbank, *BS* 13 juli 2007.

Wet 23 januari 2003 houdende harmonisatie van de geldende wetsbepalingen met de wet van 10 juli 1996 tot afschaffing van de doodstraf en tot wijziging van de criminele straffen, *BS* 13 maart 2003.

Wet 17 april 2002 tot invoering van de werkstraf, *BS* 7 mei 2002.

Wet 10 juli 1996 tot afschaffing van de doodstraf en tot wijziging van de criminele straffen, *BS* 1 augustus 1996.

Wet 11 juli 1994 betreffende de politierechtbanken en houdende een aantal bepalingen betreffende de versnelling en de modernisering van de strafrechtspleging, *BS* 21 juli 1994.

Wet 9 april 1930 tot bescherming van de maatschappij tegen abnormalen, gewoontemisdadigers en plegers van bepaalde seksuele strafbare feiten, *BS* 11 mei 1930.

Strafwetboek 8 juni 1867, *BS* 9 juni 1867.

Koninklijk Besluit 6 april 1976 tot oprichting van een Commissie voor de herziening van het Strafwetboek, *BS* 5 mei 1976.

Ministerieel Besluit 22 december 2020 houdende oprichting van de Commissie tot hervorming van het strafrecht, *BS* 20 januari 2021.

Ministerieel Besluit 30 oktober 2015 houdende oprichting van de Commissie tot hervorming van het strafrecht en van het strafprocesrecht, *BS* 29 december 2015.

Parlementaire voorbereiding

Wetsvoorstel tot instelling van een nieuw Strafwetboek (boek 1 en 2) (ingediend door mevrouw Özlem Özen c.s.), *Parl.St.* Kamer 2019-20, nr. 1011/001, 1738 p.

Wetsvoorstel tot invoering van een nieuw Strafwetboek – Boek 1 en Boek 2 (ingediend door de heren Phillipe Goffin, Koen Geens en Servais Verherstraeten en mevrouw Katja Gabriëls), *Parl.St.* Kamer 2019, nr. 0417/001, 1062 p.

Wetsvoorstel tot invoering van een nieuw Strafwetboek – Boek 1 en Boek 2 (ingediend door de heer Raf TERWINGEN en mevrouw Sonja BECQ), *Parl.St.* Kamer 2018-19, nr. 3651/1, 1064 p.

Wetsvoorstel houdende diverse bepalingen in strafzaken en inzake erediensdiensten, *Parl.St.* Kamer 2018-19, nr. 3515/001, 377 p.

Wetsontwerp houdende diverse bepalingen betreffende Justitie, *Parl.St.* Kamer 2013-14, nr. 3149/1, 557 p.

Wetsvoorstel tot invoering van het elektronisch toezicht als autonome straf, *Parl.St.* Kamer 2012-13, nr. 1042/002, 12 p.

Wetsontwerp betreffende de terbeschikkingstelling van de strafuitvoeringsrechtbank, *Parl.St.* Senaat 2006-07, nr. 3-2054/1, 59 p.

Wetsontwerp tot invoering van de werkstraf als autonome straf in correctionele zaken en politiezaken, *Parl.St.* Kamer 2001-02, nr. 0549/017, 10 p.

Wetsontwerp tot afschaffing van de doodstraf, *Parl.St.* Kamer 1990-91, nr. 1765/001, 21 p.

Adv. Rvs 23 november 2018 over een voortontwerp van 'Strafwetboek – Boek II' en 'Strafwetboek – Boek I', nr. 64.126/1.

Adv. RvS 27 maart 2017 over een voortontwerp van 'Strafwetboek – Boek I', nr. 60.893/3.

Overige parlementaire stukken

COMMISSIE "STRAFUITVOERINGSRECHTBANK, EXTERNE RECHTSPOSITIE VAN GEDETINEERDEN EN STRAFTOEMETING", *Voorontwerp van wet tot wijziging van het Wetboek van Strafvordering, het Strafwetboek, de wet van 29 juni 1964 betreffende de opschorting, het uitstel en de probatie en de wet van 5 augustus 1992 op het politieambt met het oog op de aanpassing van de straftoemetingen de motiveringsplicht en met het oog op de aanpassing van de reactie- en sanctiemodaliteiten van de strafrechter*, memorie van toelichting, 44 p.

Frankrijk

Interne normen

Code pénal 22 juli 1992, JO 1 maart 1994, www.legifrance.gouv.fr.

Rechtspraak

Europees

EHRM 6 september 2016, nr. 113/2018, W.D./België.

EHRM 25 juni 1987, nr. 13/1986/111/159, Baggetta/Italië.

EHRM 10 juli 1984, nr. 8990/80 Guincho/Portugal.

EHRM 13 juli 1983, nr. 8737/79, Zimmerman en Steiner/Zwitserland.

EHRM 10 december 1982, nr. 7913/77, Foti e.a./Italië.

EHRM 15 juli 1982, nr. 8130/78, Eckle/Duitsland.

EHRM 27 februari 1980, nr. 6903/75, Deweer/België.

België

GwH 9 maart 2018, nr. 28/2018.

GwH 21 december 2017, nr. 148/2017.

GwH 15 december 2011, nr. 193/2011, *NJW* 2012, 106-107, noot. C. CONINGS.

Cass. 13 september 2022, AR P.22.0607.N.

Cass. 5 februari 2019, AR P.18.1072.N, *AC* 2019, nr. 2, 257-259.

Cass. 23 mei 2017, AR P.17.0186.N, *AC* 2017, nr. 5, 1248-1255.

Cass. 15 maart 2016, AR P.15.1435.N, *AC* 2016, nr. 3, 607-609.

Cass. 2 maart 2016, AR P.15.1449.F, *AC* 2016, nr. 3, 529-530.

Cass. 5 november 2014, AR P.14.1046.F, *RW* 2015-16, 1342.

Cass. 19 juni 2014, AR F.13.0070.N., *Arr.Cass.* 2014, 1612-1617.

Cass. 12 juni 2012, AR. P.12.0573.N, *RW* 2012-13, 1215.

Cass. 25 april 2012, AR P.12.0178.F, *Arr.Cass.* 2012, 1062-1068.

Cass. 25 april 2012, AR P.12.0178.F, *T.Strafr.* 2012, 222-224, noot T. DECAIGNY.

Cass. 12 oktober 2010, AR P.10.1168.N, *Arr.Cass.* 2010, 2453-2455.

Cass. 16 maart 2010, AR P.09.1520.N, *Arr.Cass.* 2010, 776-778.

Cass. 7 april 2008, AR S.07.0058.F, *Arr.Cass.* 2008, 844-852.

Cass. 7 maart 2008, AR C.06.0253.F., *Arr.Cass.* 2008, 644-647.

Cass. 25 oktober 2006, AR P.06.0518.F, *Arr.Cass.* 2006, 2111-2115.

Cass. 31 mei 2006, AR P.06.0403.F, *Arr.Cass.* 2006, 1223-1226.

Cass. 24 april 2006, AR S.05.0075.N, *Arr.Cass.* 2006, 949-954.

Cass. 21 maart 2006, AR P.05.1517.N, *Arr.Cass.* 2006, 664-666.

Cass. 20 april 2005, AR P.04.1615.F, *Arr. Cass.* 2005, 910-913.

Cass. 12 april 2005, AR P.04.1292.N, *Arr.Cass.* 2005, 852-854.

Cass. 2 november 2004, AR P.04.1023.N, *Arr.Cass.* 2004, 1732-1734.

Cass. 27 oktober 2004, AR P.04.0695.F, *Arr.Cass.* 2004, 1699-1702.

Cass. 2 februari 2004, AR S.03.0059.N, *RW* 2004-05, 1463-1466, noot D. DE WOLF.

Cass. 22 oktober 2003, AR P.03.0084.F, *Arr.Cass.* 2003, 1918-1941.

Cass. 8 januari 2003, AR P.02.1314.F, *Arr.Cass.* 2003, 72-75.

Cass. 7 mei 2002, AR P.02.0308.N, *Arr.Cass.* 2002, 1235-1237.

Cass. 17 mei 2000, AR P.00.0275.F, *Arr.Cass.* 2000, 930-932.

Cass. 2 oktober 1997, AR C.94.0030.N, *Arr.Cass.* 1997, 889-898.

Cass. 14 juni 1996, AR C.94.0449.F, *Arr.Cass.* 1996, 589-591.

Cass. 5 september 1995, AR P.94.0294.N, *Arr.Cass.* 1995, 745-749.

Cass. 9 mei 1995, AR P.95.0266.N, *Arr.Cass.* 1995, 461-462.

Cass. 14 april 1994, AR C.93.0131.F, *Arr.Cass.* 1994, 372-374.

Cass. 1 maart 1994, AR nr. 6534, *Arr.Cass.* 1994, 215-218.

Cass. 2 december 1992, AR nr. 9673, *Arr.Cass.* 1991-92, 1379-1382.

Cass. 29 september 1992, AR nr. 7060, *Arr.Cass.* 1991-92, 1148-1151.

Cass. 11 juni 1991, AR nr. 4533, *Arr.Cass.* 1990-91, 1007-1008.

Cass. 15 februari 1991, AR nr. 6764, *Arr.Cass.* 1990-91, 641-649.

Cass. 3 oktober 1990, AR nr. 8261, *Arr.Cass.* 1990-91, 119-122.

Cass. 4 september 1990, AR nr. 3904, *Arr.Cass.* 1990-1991, 4-6.

Cass. 27 juni 1990, AR nr. 8302, *Arr.Cass.* 1989-90, 1397-1401.

Cass. 7 februari 1990, AR nr. 8044, *Arr.Cass.* 1989-90, 745-750.

Cass. 16 mei 1989, AR nr.1659, *Arr.Cass.* 1988-89, 1076-1080.

Cass. 31 januari 1984, *Arr.Cass.* 1983-84, 652-653.

Cass. 17 mei 1983, AR nr. 7915, *Arr.Cass.* 1982-83, 1143-1145.

Cass. 19 april 1983, AR nr. 7666, *Arr.Cass.* 1982-83, 988- 999.

Cass. 15 februari 1983, AR nr. 7715, *Arr.Cass.* 1982-83, 764-766.

Cass. 11 juni 1980, *Arr.Cass.* 1979-80, 1254-1258.

Cass. 20 mei 1980, *Arr.Cass.* 1979-80, 1165-1167.

Cass. 5 juni 1979, *Arr.Cass.* 1978-79, 1159-1161.

Cass. 12 december 1978, *Arr.Cass.* 1978-79, 419-423.

Cass. 4 april 1978, *Arr.Cass.* 1978, 884-889.

Cass. 4 november 1975, *Arr.Cass.* 1976, 301-302.

Cass. 17 juni 1975, *Arr.Cass.* 1975, 1103-1104.

Cass. 20 oktober 1969, *Arr.Cass.* 1969-70, 179-180.

Cass. 1 juli 1940, *Arr.Cass.* 1940, 71-72.

Cass. 8 augustus 1924, *Pas.* 1924, I, 518.

Cass. 26 maart 1923, *Pas.* 1923, I, 257.

Cass. 9 november 1920, *Pas.* 1921, I, 116-117.

Cass. 19 april 1909, *Pas.* 1909, I, 204-206.

Cass. 8 mei 1905, *Pas.* 1905, I, 212-213.

Cass. 14 januari 1901, *Pas.* 1901, I, 105-106.

Cass. 14 juni 1858, *Pas.* 1858, I, 197-208.

Assissen West-Vlaanderen 18 mei 2017, *RW* 2017-18, 1390-1391.

Luik 21 maart 1868, *Pas.* 1868, II, 147.

Frankrijk

Cass. (FR) 13 juni 2007, nr. 06-88.144.

Cass. (FR) 8 maart 2005, nr. 04-83.341.

Cass. (FR) 11 mei 2004, *Bull.Crim.* 2004, nr. 115.

Cass. (FR) 12 februari 2003, nr. 02-81.800.

Cass. (FR) 21 september 1999, *Bull.Crim.* 1999, nr. 97.

Cass. (FR) 22 februari 1995, *Bull.Crim.* 1995, nr. 80-81.

Cass. (FR) 19 oktober 1982, *Bull.Crim.* 1982, nr. 225.

Cass. (FR) 8 november 1977, *Bull.Crim.* 1977, nr. 339.

Cass. (FR) 21 april 1976, *Bull.Crim.* 1976, nr. 122.

Cass. (FR) 28 januari 1969, *Bull.Crim.* 1969, nr. 51.

Cass. (FR) 25 maart 1965, *Bull.Crim.* 1965, nr. 88.

Cass. (FR) 26 oktober 1960, *Bull.Crim.* 1960, nr. 481.

Cass. (FR) 3 maart 1960, *Bull.Crim.* 1960, nr. 138.

Cass. (FR) 28 december 1959, *Bull.Crim.* 1959, nr. 588.

Cass. (FR) 12 juni 1958, *Bull.Crim.* 1958, nr. 457.

Cass. (FR) 15 januari 1958, *Bull.Crim.* 1958, nr. 60.

Cass. (FR) 27 november 1957, *Bull.Crim.* 1957, nr. 778.

Cass. (FR) 19 december 1956, *Bull.Crim.* 1956, nr. 61.

Cass. (FR) 13 januari 1953, *Bull.Crim.* 1953, nr. 12.

Cass. (FR) 26 juni 1930, *Bull.Crim.* 1930, nr. 190.

Cass. (FR) 11 maart 1905, *Bull.Crim.* 1905, nr. 118.

Rechtsleer

België

Boeken

AERTSEN, I., BEYENS, K., DE VALCK, S. en PIETERS, F. (eds.), *De commissie Holsters buitenspel? De voorstellen van de Commissie Strafvuiveringsrechtbanken, externe rechtspositie van gedetineerden en straftoemeting*, Brussel, Politeia, 2004, 159 p.

hCOLETTE-BASECQZ, N. en BLAISE, N., *Manuel de droit pénal général (4e édition)*, Limal, Anthemis, 2019, 684 p.

COMMISSIE VOOR DE HERZIENING VAN HET STRAFWETBOEK, *Beschouwingen van de Commissie over het Voorontwerp van Strafwetboek van de h. Robert Legros, koninklijk commissaris voor de hervorming van het strafwetboek*, Brussel, Ministerie van Justitie, 1986, 126 p.

COMMISSIE VOOR DE HERZIENING VAN HET STRAFWETBOEK, *Verslag over de voornaamste grondslagen voor de hervorming*, Brussel, Ministerie van Justitie, 1979, 137 p.

DE NAUW, A. en DERUYCK, F., *Overzicht van het Belgisch algemeen strafrecht*, Brugge, die Keure / la Charte, 2021, 249 p.

- DECLERCQ, R., *Beginselen van Strafrechtspleging*, Antwerpen, Kluwer, 2014, 1892 p.
- DEPAUW, S. en VAN PUYENBROECK, L., *Potpourri II: wijzigingen m.b.t. het strafrecht en de strafvordering*, Mechelen, Wolters Kluwer, 2016, 321 p.
- HAUS, J. J., *Principes généraux du droit pénal belge (troisième édition – tome second)*, Gent, Librairie générale de ad. Hoste, 1879, 654 p.
- HOET, P., *Het ne bis in idem-beginsel in het grensoverschrijdend strafrechtsverkeer: het gezag van gewijsde van Belgische en vreemde strafvonnissen*, Gent, Larcier, 2004, 57 p.
- KESTEMONT, L., *Handbook on Legal Methodology*, Mortsel, Intersentia, 2018, 98 p.
- KESTEMONT, L. en SCHOUKENS, P., *Rechtswetenschappelijk schrijven*, Leuven / Den Haag, Acco, 2021, 144 p.
- KUTY, F., *Principes généraux du droit pénal belge (tome IV: la peine)*, Brussel, Larcier, 2017, 1352 p.
- LEGROS, R., *L'élément moral dans les infractions*, Luik, Imprimerie Desoer, 1952, 351 p.
- LEGROS, R., *Voorontwerp van Strafwetboek*, Brussel, Belgisch Staatsblad, 1985, 231 p.
- MOREAU, T. en VANDERMEERSCH, D., *Éléments de droit pénal*, Brussel, la Charte, 2022, 552 p.
- NYPELS, J. S. G., *Législation criminelle de la Belgique, ou: Commentaire et complément du code pénal belge (tome premier)*, Brussel, Bruylant-Christophe & Cie, 1867, 584 p.
- NYPELS, J. S. G. en SERVAIS, J. (ed.), *Le code pénal belge interprété, principalement au point de vue de la pratique (nouvelle édition)*, Brussel, Bruylant-Christophe & Cie, 1896, 671 p.
- ROZIE, J. e.a., *Naar een nieuw Strafwetboek? Het voorstel van de Commissie tot Hervorming van het Strafrecht*, Brugge, die Keure / la Charte, 2019, 591 p.
- ROZIE, J. en VANDERMEERSCH, D. m.m.v. DE HERDT, J., DEBAUCHE, M. en TAEYMANS, M., *Commissie voor de hervorming van het strafrecht. Voorstel van voorontwerp van Boek 1 van het Strafwetboek*, Brugge, die Keure, 2016, 179 p.
- VAN DEN WYNGAERT, C., VANDROMME, S. en TRAEST, P., *Strafrecht en strafprocesrecht in hoofdlijnen*, Oud-Turnhout, Gompel & Svacina, 2019, 1452 p.
- VERBRUGGEN, F. en VERSTRAETEN R., *Strafrecht en strafprocesrecht voor bachelors*. Veertiende editie, Antwerpen, Intersentia, 2022, 577 p.
- VERSTRAETEN, R., *Handboek Strafvordering*, Antwerpen-Apeldoorn, Maklu, 2012, 1372 p.

Bijdragen in wetenschappelijke tijdschriften

- AUDENAERT, N., "Rechter negeert onterecht samenlopende feiten in proces Van Eyken", *DJK* 2019, 12.

AUDENAERT, N., "Samenloop en vrij verkeer van judiciële beslissingen. Het gebrek aan strafmatiging bij de ongelijktijdige berechtiging van collectieve misdrijven problematischer dan gedacht?", *NC* 2018, 561-577.

BEIRNAERT, K., "Werkstraf op verzet na geldboete bij verstek: lacune in de wet?" (noot onder GwH 11 januari 2007, nr. 4/2007), *RW* 2007-08, 359-366.

BOSCH, A. G., "J. J. HAUS en het Wetboek van Strafrecht", *RW* 1963-64, 849-852.

CAREEL, S., "Beveiligingsperiode: straf(fe kost), maar blijft moeilijk te verteren" (noot onder GwH 19 november 2020), *NJW* 2021, 271-272.

COISNE, S., "Over het laattijdig vastgestelde collectief misdrijf, werking van de strafwet in de tijd en bijzondere verbeurdverklaring", *T.Strafr.* 2007, 187-193.

DAEMS, T., "Beveiligingsperiode heeft weinig van doen met veiligheid", *DJK* 2017, nr. 359, 11.

DE HERDT, J. en ROZIE, J., "Correctionaliseerbaarheid en straftoemeting na de gedeeltelijke vernietiging van de Potpourri II-wet", *NC* 2018, 18-28.

DE ROY, C., "Drugs, *ne bis in idem* en art. 65, tweede lid Sw.", *RW* 2003-04, 181-182.

DECAIGNY, T., "Het laattijdig vaststellen van een voortgezet misdrijf: feit of fictie?", *T. Strafr.* 2006, 338-339.

DECAIGNY, T. en WEIS, K., "Laattijdige vaststelling eenheid van opzet ook mogelijk bij veroordeling in een andere EU-lidstaat", *T.Strafr.* 2012, 226-231.

GILBERT, E., "De vergelding voorbij? Een theoretische reflectie over het geïndividualiseerde en niet-vergeldende karakter van de 'nieuwe' straf", *Panopticon* 2017, nr. 5, 309-318.

GILBERT, E., "Het strafkarakter van straffen: Kunnen we streven naar een 'positieve' straf?", *Panopticon* 2021, nr. 3, 217-226.

HOET, P., "Het begrip feiten in het *ne bis in idem*-beginsel van artikel 54 van de Schengenovereenkomst" (noot onder Gent 5 december 2005), *T.Strafr.* 2007, 32-34.

KUYL, J., "Over de eenheid van misdadig opzet", *RW* 1978-79, 545-604.

LEUS, T., "De situering van het misdrijf in de ruimte", *NC* 2015, 89-111.

MAES, E., "Is een effectieve straf altijd zwaarder dan een straf met uitstel? De invloed van bestraffingsmodaliteiten op de relatieve zwaarte van straffen", *T.Strafr.* 2015, 251-261.

MAES, E., JONCKHEERE, A. en NEDERLANDT, O., "Strafuitvoering in België anno 2020", *Panopticon* 2019, nr. 4, 237-253.

MEESE, J., "De aanvang van de redelijke termijn bij voortgezette misdrijven: het Hof van Cassatie op zoek naar nieuwe veroordelingen in Straatsburg?" (noot onder Cass. 21 maart 2006), *NC* 2006, 318-323.

MEESE, J., "De aanvang van de redelijke termijn bij voortgezette, voortdurende en samenhangende misdrijven?" (noot onder Cass. 23 mei 2017), *NC* 2017, 564-565.

MONSIEURS, A., "De zwaarte van de staf volgens het Hof van Cassatie, het Grondwettelijk Hof en het Europees Hof voor de Rechten van de Mens", *NC* 2008, 225-240.

ROZIE, J., "Artikel 60 Sw. m.b.t. de meerdaadse samenloop van wanbedrijven strijdig met het gelijkheids- en het proportionaliteitsprincipe?", *NC* 2019, 93-104.

ROZIE, J., "De strafdoelstellingen in het licht van de gewijzigde rechtspraak van het Hof van Cassatie", *NC* 2022, 119-126.

ROZIE, J., "Hof van assisen en correctionalisering na Potpourri II: kunst- en vliegwerk of dankbare ingreep van de wetgever?", *NC* 2016, 91-114.

ROZIE, J., "Naar de vrijheidsstraf als ultimum remedium: een weg bezaaid met wolfijzers en schietgeweren", *NC* 2015, 1-14.

ROZIE, J. en VANDERMEERSCH, D., "De zin van de korte gevangenisstraf in vraag gesteld", *RW* 2017-18, 323-335.

ROZIE, J. en VANDERMEERSCH, D., "Kanttekening. Ontslag van de twee leden van de Commissie tot hervorming van het Strafwetboek", *NC* 2018, 522-524.

ROZIE, J. en VANDERMEERSCH, D., "Op zoek naar de optimale straf. De krachtlijnen m.b.t. de bestraffing van het (voorstel van) voorontwerp van nieuw Boek 1 van het Strafwetboek in kaart gebracht", *Panopticon* 2017, nr. 4, 276-284.

SPRIET, B., "Het voortgezet of collectief misdrijf – Omschrijving en gevolgen", *RW* 1994-95, 468-470.

SPRIET, B., "Vergelijking van de zwaarte van straffen", *RW* 1993-94, 1302-1303.

TERSAGO, P., "Combinatie gevangenisstraf en werkstraf kan niet", *Juristenkrant* 2011, afl. 222, 16.

TERSAGO, P. en AUGUSTYNS, L., "Grondwettelijk Hof frist potpourri II op", *DJK* 2018, nr. 362, 1-2.

VAN DEN BERGE, Y., "Het Belgische strafrecht: veel aandacht voor vrijheidsbeneming en de vrijheidsbeperking", *NC* 2019, 1-28.

VAN DEN STEEN, L., "De Potpourri II-wet en de veralgemeende correctionaliseerbaarheid: een prefabbouwwerk met onstabiele fundamenten", *RWE* 2015-16, 1604-1615.

VAN DEN STEEN, L., "De wet van 21 december 2017 met betrekking tot de invoering van een beveiligingsperiode en wijzigingen inzake de onmiddellijke aanhouding: veel geblaas, weinig wol", *RW* 2019-20, 1162-1171.

VAN DEUREN, C., "Eén plus één is niet altijd twee. De regels van de samenloop besproken, vergeleken en empirisch onderzocht", *NC* 2012, 358-376.

VANDEPLAS, A., "De bevoegdheid ratione loci inzake verlating van familie" (noot onder Cass. 16 mei 1989), *RW* 1989-90, 193-194.

VANDERMEERSCH, D., "De hervorming van de wetboeken in strafzaken: een noodzakelijke sprong van de 19^e naar de 21^e eeuw", *RW* 2020-21, 402-425.

VANDROMME, S., "Kan bij toepassing van artikel 65, tweede lid, Sw. nog een werkstraf als bijkomende veroordeling worden uitgesproken?" (noot onder Antwerpen 22 april 2004), *T.Strafr.* 2004, 300-302.

VILAIN, R. en YPERMAN W., "Veralgemeende correctionaliseerbaarheid. Rechts(on)zekerheid na het interpretatief arrest van het Grondwettelijk Hof (nr. 2018/28)", *NJW* 2018, 566-572.

Verzamelwerken, bijdragen in verzamelwerken en reeksen

DECAIGNY, T., "Hoofdstuk VI – Samenloop van verscheidene misdrijven" in DE BUSSCHER, M., MEESE, J., VAN DER KELEN, D. en VERBIST, J., *Duiding Strafrecht (3e editie)*, Brussel, Intersentia, 2018, 930 p.

FRANSEN, H., "Samenloop van misdrijven" in X, *Postal Memorialis. Lexicon strafrecht, strafvordering en bijzondere wetten*, Mechelen, Kluwer, 2001, 121-133.

PICARD, E. en D'HOFFSCHMIDT, N., *Les Pandectes belges. Inventaire général du droit belge à la fin du XIXème siècle (tome 23)*, Brussel, Ferdinand Larcier, 1887, 1156 p.

PICARD, E. en D'HOFFSCHMIDT, N., *Les Pandectes belges. Inventaire général du droit belge à la fin du XIXème siècle (tome 75)*, Brussel, Ferdinand Larcier, 1903, 1228 p.

STEVENS, F., "La codification pénale en Belgique, héritage français et débats néerlandais (1781-1867)" in ROUSSEAU, X. en LÉVY, R. (eds.), *Le pénal dans tous ses Etats. Justice, Etats et sociétés en Europe (XIIe-XXe siècles)*, Brussel, Presses de l'Université Saint-Louis, 1997, 287-302.

Masterproeven

HEEMERYCK, T., *Een nieuwe straffenschaal: trendbreuk of trendbevestiging?*, onuitg. masterproef rechten UGent, 2018, 135 p.

TRUANT, A., *De eenheid van misdadig opzet: van een fictie bij de straftoemeting naar een passe-partout in het strafrecht?*, onuitg. masterproef rechten KU Leuven 2019, 147 p.

Varia

GEENS, K., "Het Justitieplan. Een efficiëntere justitie voor meer rechtvaardigheid", 18 maart 2015, https://cdn.nimbu.io/s/1jn2gqe/assets/Plan_justitie_18maart_NL.pdf.

LANDTSHEERE, E., "Een nieuw Strafwetboek aangepast aan de 21^e eeuw", 6 november 2022, www.teamjustitie.be/2022/11/06/een-nieuw-strafwetboek-aangepast-aan-de-21e-eeuw/.

MICHIGAN DEPARTMENT OF ATTORNEY GENERAL, "Judge Sentences Larry Nassar to 40 to 175 Years in Prison for Sexual Assault", 24 januari 2018, www.michigan.gov/ag/initiatives/msu/recent-news/judge-sentences-larry-nassar-to-40-to-175-years-in-prison-for-sexual-assault.

U.S. ATTORNEY'S OFFICE. WESTERN DISTRICT OF MICHIGAN, *Lawrence Nassar Sentenced To 60 Years In Federal Prison*, 7 december 2017, www.justice.gov/usao-wdmi/pr/2017_1207_Nassar.

VANDERMEERSCH, D., "De hervorming van de wetboeken in strafzaken: een noodzakelijke sprong van de 19de naar de 21ste eeuw", *Mercuriale* 2020 van het Hof van Cassatie, 3 september 2020, https://justitie.belgium.be/sites/default/files/mercuriale_2020_nl.pdf.

WINOWIECKI, E., "Larry Nassar sentenced to 40-125 years in Eaton County Circuit Court", 5 februari 2018, www.michiganradio.org/news/2018-02-05/larry-nassar-sentenced-to-40-125-years-in-eaton-county-circuit-court.

Frankrijk

Boeken

BOULOC, B. en MATSOPOULOU, H., *Droit pénal général et procédure pénale*, Parijs, Éditions Dalloz, 2022, 914 p.

DONNEDIEU DE VABRES, H., *Traité de droit criminel et de législation pénale comparée*, Parijs, Librairie du Recueil Sirey, 1947, 1059 p.

JEANNE, N., *Le droit penal enc as pratiques (4e édition)*, Parijs, Éditions Dalloz, 2021, 546 p.

LARGUIER, J., CONTE, P. en PELTIER, V., *Droit pénal général*, Parijs, Éditions Dalloz, 2022, 272 p.

LAVIELLE, B. en JANAS, M., *Les Guide des Peines*, Parijs, Éditions Dalloz, 2012, 1529 p.

MAYAUD, Y., *Code pénal 2023. Annoté*, Parijs, Éditions Dalloz, 2022, 3228 p.

MERLE, R., *Droit pénal général complémentaire*, Parijs, Presses Universitaires de France, 1957, 411 p.

PIN, X., *Droit pénal général 2023*, Parijs, Dalloz, 688 p.

SALVAGE, P., *Droit pénal général (8° édition)*, Fontaine, Presses Universitaires de Grenoble, 2016, 200 p.

Bijdragen in wetenschappelijke tijdschriften

CONTE, P., "Non bis in idem – Concours réel d'infractions", *Droit pénal* 2018, nr. 1, 27

FORTIS, E., "Droit pénal général. Faute pénale unique et calcul des peines" (noot op Cass. (FR) 8 maart 2005, nr. 04-83.341), *RSC* 2005, 549-554.

MAYAUD, Y. "Le délit d'abus de faiblesse, une infraction continue" (noot onder Cass. (FR) 27 mei 2004), *RSC* 2004, 878-885.

Verzamelwerken, bijdragen in verzamelwerken en reeksen

BONFILS, P., "Concours d'infractions", 2015, www.dalloz.fr.

DALLOZ, M. D., *Répertoire méthodique et alphabétique de législation, de doctrine et de jurisprudence en matière de droit civil, criminel, administratif, de droit des gens et de droit public (tome 35)*, Parijs, Bureau de la jurisprudence générale, 1855, 1036 p.

LETOUZEY, E., *Fasc. 20: Councours et cumul d'infractions*, JurisClasseur Pénal Code, 2020.

Varia

TEN VOORDE, J. M., CLEIREN, C. P. M., SCHUYT, P. M. m.m.v. MULDER-HUTTEN, M. en VAN VLIET, J. N., *Meerdaadse samenloop in het strafrecht. Een onderzoek naar doel, grondslag, karakter, strekking en functie van de wettelijke regeling van meerdaadse samenloop (artikel 57-63 Sr)*, Leiden, Universiteit Leiden, 2013, 298 p.

BIJLAGEN

Bijlage 1

Schematisch overzicht van de huidige wetsbepalingen inzake strafrechtelijke samenloop

Vorm	Straftoemeting
<u>Eendaadse samenloop</u> Pluraliteit aan strafbepalingen	Artikel 65, eerste lid Sw.: de zwaarste straf

Vorm	Straftoemeting
<u>(Laattijdig vastgesteld) voortgezet of collectief misdrijf</u> Pluraliteit aan feiten , verbonden door eenheid van opzet	Artikel 65, eerste lid Sw.: de zwaarste straf Artikel 65, tweede lid Sw.: ingeval van laattijdig vastgesteld voortgezet of collectief misdrijf geldt een plafond. Het geheel van de straffen mag het maximum van de zwaarste straf niet te boven gaan.

Vorm	Straftoemeting
<u>Meerdaadse samenloop</u> Pluraliteit aan feiten → Gedifferentieerd systeem a.d.h.v. de aard van het misdrijf	Overtredingen
	Artikel 58 Sw.: onbeperkte cumul, maar matiging m.b.t. consensuele straffen: <ul style="list-style-type: none"> - werkstraffen: 300 uur - straffen onder elektronisch toezicht: 1 jaar - autonome probatiestrafen: 2 jaar Samenloop van overtredingen en gecontraventionaliseerde wanbedrijven: analoge toepassing Samenloop van gecontraventionaliseerde: analoge toepassing
	Overtredingen en wanbedrijven
	Artikel 59 Sw.: beperkte cumul in combinatie met een systeem van absorptie (grenzen uit artikel 60 Sw.) Rechtsonzekerheid m.b.t. artikel 7 Sw.

	<p>Wanbedrijven</p> <p>Artikel 60 Sw.: gematigde cumul, twee plafonds:</p> <ul style="list-style-type: none"> - het dubbele van het maximum van de zwaarste straf - absolute grens van 20 jaar gevangenisstraf, 1 jaar straf onder elektronisch toezicht, 300 uren werkstraf of 2 jaar autonome probatiestraf (interpretatieprobleem i.v.m. 20 jaar gevangenisstraf n.a.v. het GwH nr. 148/2017 van 21 december 2017) <p>Samenloop van wanbedrijven en gecorrectionaliseerde misdaden: analoge toepassing <u>maar</u> keuzemogelijkheid voor rechter: artikel 60 Sw. of artikel 82 Sw.</p> <p>Samenloop van gecorrectionaliseerde misdaden: analoge toepassing</p> <p>Misdaden en overige misdrijven</p> <p>Artikel 61 Sw.: zuivere absorptie</p> <p>Afgeschaft in 2019: weg open voor onbeperkte cumul van criminele en correctionele straffen</p> <p>Misdaden</p> <p>Artikel 62 Sw.: zuivere absorptie (eventueel met strafverzwaring tot 5 jaar)</p>
--	---

Bijlage 2

Schematisch overzicht van strafniveaus (inzake natuurlijke personen)

Strafniveau	Hoofdstraffen	Bijkomende straffen	Verzachtende omstandigheden
8 Misdaad	Levenslange gevangenisstraf	<ul style="list-style-type: none"> - Geldboete - Verbeurdverklaring - Ontzetting uit rechten - Beroepsverbod - Bekendmaking van de veroordeling - Sluiting van inrichting - Woon- of contractverbod - Geldstraf vastgesteld op basis van het verwachte of uit het misdrijf behaalde voordeel - Verval van recht tot sturen 	<p>Een straf van niveau 7, een gevangenisstraf (3 – 20 jaar) of een opgelegde behandeling (3 – 5 jaar)</p> <p>GEEN vervanging door straf onder ET, werkstraf of probatiestraf</p>
7 Misdaad	Gevangenisstraf: 20 – 30 jaar	IDEM	<p>Een gevangenisstraf (3 – 20 jaar) of een opgelegde behandeling (3 – 5 jaar)</p> <p>GEEN vervanging door straf onder ET, werkstraf of probatiestraf</p>
6 Wanbedrijf	Gevangenisstraf: meer dan 15 – ten hoogste 20 jaar	IDEM	Een straf van niveau 5, 4, 3 of 2.
5 Wanbedrijf	Gevangenisstraf: meer dan 10 – ten hoogste 15 jaar	IDEM	Een straf van niveau 4, 3 of 2 (met een minimumduur van één jaar)
4 Wanbedrijf	Gevangenisstraf: meer dan 5 – ten hoogste 10 jaar	IDEM	Een straf van niveau 3 of 2 (met een minimumduur van één jaar)
3 Wanbedrijf	Gevangenisstraf of opgelegde behandeling: meer dan 3 jaar – ten hoogste 5 jaar	IDEM	Een straf van niveau 2 of 1 (met een minimumduur van één jaar)

<p>2 Wanbedrijf</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Gevangenisstraf: 1 – ten hoogste 3 jaar - Opgelegde behandeling: 1 – ten hoogste 3 jaar - Straf onder ET: 1 maand – ten hoogste 1 jaar - Werkstraf: 120 – ten hoogste 300 uur - Probatiestraf: meer dan 12 maanden – 2 jaar - Schuldigverklaring 	<p>IDEM</p>	<p>Een straf van niveau 1</p>
<p>1 Wanbedrijf</p>	<ul style="list-style-type: none"> - GEEN (vervangende) gevangenisstraf - Geldboete: € 250 – ten hoogste € 15.000 - Werkstraf: 20 – ten hoogste 120 uur - Probatiestraf: 6 – ten hoogste 12 maanden - Verbeurdverklaring - Geldstraf vastgesteld op basis van het verwachte of uit het misdrijf behaalde voordeel - Schuldigverklaring 	<p>IDEM</p>	<p>De hoofdstraf wordt vervangen door een bijkomende straf indien voorzien door wet</p>

Bijlage 3

Schematisch overzicht van strafniveaus (inzake rechtspersonen)

Strafniveau	Hoofdstraffen	Bijkomende straffen	Verzachtende omstandigheden
8 Misdaad	Geldboete: € 4.000.001 – € 5.760.000	<ul style="list-style-type: none">- Geldboete- Verbeurdverklaring- Verbod om een activiteit die deel uitmaakt van het maatschappelijk doel uit te oefenen voor een periode van 1 – 10 jaar- Sluiting van de inrichting- Bekendmaking van de veroordeling- Geldstraf vastgesteld op basis van het verwachte of uit het misdrijf behaalde voordeel- Uitsluiting van deelneming aan overheidsopdrachten voor een periode van 1 – 10 jaar	Een criminele straf van niveau 7 of een van de hoofdstraffen van niveau 6, 5, 4 of 3
7 Misdaad	Geldboete: € 1.600.001 – € 4.000.000	IDEM	Een van de hoofdstraffen van niveau 6, 5, 4 of 3
6 Wanbedrijf	Geldboete: € 1.200.001 – € 1.600.000	IDEM	Een van de straffen van niveau 5, 4, 3 of 2
5 Wanbedrijf	Geldboete: € 800.001 – € 1.200.000	IDEM	Een van de straffen van niveau 4, 3 of 2
4 Wanbedrijf	Geldboete: € 600.001 – € 800.000	IDEM	Een van de straffen van niveau 3 of 2
3 Wanbedrijf	Geldboete: € 360.001 – € 600.000	IDEM	Een van de straffen van niveau 2 of 1

<p>2 Wanbedrijf</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Geldboete: € 20.001 - € 360.000 - Dienstverleningsstraf ten gunste van de gemeenschap voor een bedrag van € 20.001 - € 360.000 - Probatiestraf van meer dan 12 maanden – 2 jaar - De cumulatie van twee of meerdere straffen van niveau 1 - Schuldigverklaring 	<p>IDEM</p>	<p>Een van de straffen van niveau 1</p>
<p>1 Wanbedrijf</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Geldboete: € 250 - € 15.000 - Dienstverleningsstraf ten gunste van de gemeenschap voor een bedrag van € 250 - € 15.000 - Ontbinding - Probatiestraf 6 – 12 maanden - Verbod om een activiteit die deel uitmaakt van het maatschappelijk doel uit te oefenen voor een periode van 1 – 10 jaar - Verbeurdverklaring - Geldstraf vastgesteld op basis van het verwachte of uit het misdrijf behaalde voordeel - Uitsluiting van deelneming aan overheidsopdrachten voor een periode van 1 – 10 jaar - Sluiting van de inrichting - Schuldigverklaring 	<p>IDEM</p>	<p>De hoofdstraf wordt vervangen door een bijkomende straf indien voorzien door wet</p>